

Центрально-
український
національний
технічний
університет

Central Ukrainian
National Technical
University

Економічний
факультет

Faculty
of Economics

Кафедра
аудиту, обліку
та оподаткування

Audit, Accounting
And Taxation
Department

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський національний технічний університет (ЦНТУ)
Економічний факультет

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Central Ukrainian National Technical University (CNTU)
Faculty of Economics

**РОЗВИТОК ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ
В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

Матеріали

X Міжнародної науково-практичної конференції
17 листопада 2022 року

**DEVELOPMENT OF ACCOUNTING, AUDIT, AND TAXATION
IN THE CONDITIONS OF INNOVATIVE TRANSFORMATION
OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS**

Thesis

Xth International Scientific and Practical Conference
November 17, 2022

Кропивницький – 2022

Kropyvnytskyi – 2022

УДК 657:334

Представлено матеріали досліджень українських та зарубіжних науковців і практиків з проблем інноваційної трансформації соціально-економічних систем; політики в сфері обліку, оподаткування та аудиту як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку; оподаткування підприємницької діяльності та сучасних систем корпоративного податкового менеджменту; імперативів розвитку теорії, методології та організації обліку в умовах функціонування інформаційної економіки; трансформації ролі та завдань державного, незалежного та внутрішнього аудиту в умовах поглиблення глобалізаційних процесів та інноваційних трансформацій; інформаційно-аналітичного забезпечення та сучасних інформаційних технологій в управлінні соціально-економічними системами; економічної експертизи та судово-експертної діяльності у системі державного контролю.

Для наукових працівників, викладачів, здобувачів вищої освіти, практиків.

Редакційна колегія:

О.М. Левченко, д.е.н., проф.; **Н.С. Шалімова**, д.е.н., проф. (відп. редактор); **Г.І. Кузьменко**, к.е.н., доц.; **О.А. Магопець**, к.е.н., доц.; **О.Б. Пугаченко**, к.е.н., доц. (відп. секретар), **О.М. Гай**, к.е.н., доц.

Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем : *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції*, 17 листопада 2022 р. Кропивницький: ЦНТУ, 2022. 312 с.

Рекомендовано до видання Вченою радою ЦНТУ
Протокол № 3 від 28 листопада 2022 року

ЗМІСТ

Шалімова Наталія, Кузьменко Галина

Розвиток аудиту як науки: роль та використання розробок Г.М. Давидова 11

Giorgi Abashidze

Digital Education – Challenges of Digital Transformation of the Educational Sector in Georgia 14

Андрос Світлана, Герасимчук Василь

Фінансова підтримка швидкозростаючих сільськогосподарських підприємств 15

Андрошук Ірина

Організаційні засади узгодження умов виконання інших завдань з надання впевненості та формування листа-угоди 19

Багрій Конон

SWOT-аналіз застосування суб'єктами підприємницької діяльності ПРРО 21

Бараник Зоя, Маляревський Віктор

Аналіз особливостей функціонування інтегрованої системи обробки статистичних даних України 25

Баранов Віталій

Особливості державного управління інноваційною діяльністю 27

Бенько Ірина

Особливості обліку нематеріальних активів у телекомунікаційних компаніях 29

Биковець Вячеслав

Малий і середній бізнес України в умовах воєнного стану: стан і перспективи 32

Бриль Ірина

Законодавче регулювання цифрових трансформацій у ретроспективі їх розвитку 34

Буткевич Оксана

Ідентифікація об'єктів стратегічного обліку в рамках побудови експертної системи прийняття стратегічних рішень на підприємстві 37

Nestan Varshanidze

Management of Blue Economy databases 39

Renata Włodarczyk

Problems of Innovative Transformation of Socio-Economic Systems in the Face of the COVID-19 Pandemic 41

Oleksandr Gai

The Process of Managing Innovative Activity as an Object of Accounting and Analysis 49

Герасимова Тамара	
Особливості аудиту та державного фінансового контролю на час воєнного стану	52
Герасимчук Василь, Андрос Світлана	
Стан, проблеми та перспективи розвитку сільського господарства Естонії: європейський та національний аспекти	55
Геселева Наталія, Корчага Тетяна	
Використання мови програмування R у бізнес-аналітиці	58
Геселева Наталія, Маргаза Дар'я	
Використання інформаційних технологій в управлінні соціально-економічними системами	60
Голбанос Сергій, Куликов Гліб	
Проблемні аспекти праці та зайнятості населення України в часи війни	62
Грилицька Анжела, Шевченко Анна	
Проблемні питання обліку грошових коштів на підприємствах під час воєнного стану та способи їх вирішення	65
Громоздова Лариса, Бодюк Адам	
Географія і краєзнавство як основа компетентності майбутніх організаторів туризму	67
Гук Руслан	
Трудова активність персоналу як компонента трудового потенціалу	69
Даниленко Олена	
Можливості управлінського обліку в системі менеджменту персоналу	71
Дербеньова Яна, Артеменко Антоніна	
Роль міжнародного маркетингу в глобальному підприємстві	73
Дмитрієва Кристина	
Необхідність розвитку судово-експертного співробітництва з країнами Європейського Союзу	75
Завдов'єва Ірина	
Виключна компетенція органів фінансового контролю та завдання економічної експертизи	78
Mamuka Zakaradze, Vadri Gechbaia	
The Influence of Cultural Features on the Management Process	81
Запірченко Людмила, Абрамов Артем	
Економічна доцільність використання БПЛА в агровиробництві	86
Запірченко Людмила, Кирпач Ярослав	
Інноваційне зростання та ефективність підприємств АПК	88

Зарудна Наталія	
Вплив військового стану на облік та оподаткування підприємств малого бізнесу	91
Збаразська Лариса	
Проблеми інноваційної трансформації промисловості України	94
Збаразська Лариса, Телюк Віра	
Про актуальність фінансового стимулювання розвитку смарт-виробництв як пріоритетного напрямку інноваційної трансформації промисловості України	98
Зомчак Лариса, Лапінкова Анастасія	
Прогнозування облікової ставки України за монетарним правилом Тейлора	100
Зомчак Лариса, Старчевська Ірина	
Бінарна логіт-модель економічного зростання України	103
Ищенко Ніна	
Стан розвитку інноваційної діяльності підприємств	105
Касперович Олександр	
Стабілізація соціально-трудової сфери в умовах цифрових трансформацій та повоєнного відновлення: загрози та напрями їх подолання	107
Кашина Ганна, Медвідь Ганна	
Концепція сталого розвитку регіону	110
Кернасюк Юрій	
Інтеграція до міжнародних стандартів як фактор інноваційної трансформації соціально-економічних систем	113
Козаченко Ярослав	
Оцінювання діяльності внутрішніх аудиторів з метою визначення доцільності використання їх роботи під час виконання завдань з аудиту фінансової звітності	115
Кононенко Леся	
Оптимізація процедури оподаткування сільськогосподарських товаровиробників	118
Кононенко Леся, Куцеконь Юлія	
Управління діяльністю сільськогосподарських підприємств в умовах розвитку цифрових технологій	120
Кононенко Леся, Островська Наталія	
Особливості дорадчих послуг в аграрній сфері	123
Коритько Тетяна	
Особливості трансформації економічної системи на основі оцінки дисбалансів	126
Iryna Kornyat	
Comprehensive Accounting of Expenses and Incomes of the Passenger Transporters	129

Костишин Наталія

Електронні первинні документи як інформаційно-аналітичне джерело
облікової системи підприємств 130

Małgorzata Krawiecka

Działalność Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych jako forma
gospodarki pozabudżetowej przeznaczona na ściśle określone cele 133

Лисенко Алла

Агробізнес України в умовах воєнного стану та інструменти для забезпечення
його раціонального функціонування 139

Лисенко Алла, Акімов Сергій

Особливості проведення аудиту в сфері агробізнесу 142

Лисенко Алла, Чадай Юрій

Структура та функції агропромислового комплексу України 145

Лісогор Лариса

Виклики та загрози формування і реалізації освітньо-професійного потенціалу України
в умовах інноваційних трансформацій 147

Ляшенко В'ячеслав, Толмачова Ганна

Регіональна політика щодо розвитку інноваційних кластерів
малих і середніх підприємств 150

Магопець Олена

Використання результатів аудиторських досліджень в процесі управління
фінансовими ресурсами Об'єднаних територіальних громад 153

Макогон Валентина

Бюджетно-податкова політика в умовах воєнного стану 156

Маначинська Юлія

Імперативи актуарного обліку для відновлення бізнесу 158

Маслюк Ірина

Механізми впливу інвестиційного потенціалу на сільське господарство України 160

Мельник Тетяна

Проблеми публічності фінансової звітності страхових організацій в Україні 162

Мельникова Марина

Щодо впливу промислового симбіозу на інноваційні трансформації
соціально-економічної системи 164

Мельнік Марина	
Обліково-аналітичне забезпечення інклюзивної політики в освітній діяльності	166
Мочеброда Оксана	
Предмет та об'єкти судової економічної експертизи	169
Муравський Володимир, Фаріон Володимир	
Особливості бухгалтерського обліку в умовах функціонування роботизованого транспорту	170
Муравський Олександр	
Управлінський облік операцій трансфертного ціноутворення	172
Tomasz Nawrocki	
Czynniki wpływające na samorządową gospodarkę finansową	175
Назарова Галина, Охріменко Артем	
Інформаційне забезпечення управління діяльністю комунальних некомерційних підприємств сфери охорони здоров'я	181
Назарова Галина, Шевчук Віталій	
Облік і аудит розрахунків за податковими платежами в умовах діджиталізації: проблеми та перспективи	184
Насипайко Дар'я, Решетов Валерій	
Фундаментальні трансформації світового ринку праці	187
Нікіфорова Віра	
Загальні напрями наукових досліджень щодо розвитку смарт-промисловості в Україні та світі	190
Новак Ольга	
Проблеми та перспективи розвитку судової економічної експертизи та судово-експертної діяльності	193
Олейніченко Денис	
Розвиток державного фінансового контролю в Україні	195
Олійник Ігор	
Особливості управління розвитком персоналу на підприємствах машинобудівної галузі	197
Остапенко Олена	
Податкові пільги як форма державної допомоги суб'єктам підприємництва	200
Охтень Олексій, Дасів Алла	
Сценарій інтенсивної цифровізації у моделюванні довгострокового розвитку галузей економіки України	203

Панасюк Ольга, Андрух Ольга

Удосконалення методики аналізу фінансового стану підприємства 206

Панькова Оксана

Основні проблеми, виклики та можливості впливу цифровізації на ринок праці:
аспекти повоєнного відновлення України 208

Писаренко Надія

Роль міжнародного маркетингу в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю
агropідприємства 211

Попівняк Юлія

Перспективи розвитку цифрового обліку на українських підприємствах
в умовах сьогодення 213

Прокопишин Оксана, Трушкіна Наталія

Обліково-аналітичне забезпечення розвитку системи оподаткування
експортно-імпортних операцій підприємств 215

Пугаченко Ольга, Бандурко Дмитро

Матеріально-технічне забезпечення виконання судових експертиз
документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності 218

Пугаченко Ольга, Зоц Максим

Максимальне збереження об'єктів судово-експертного дослідження 221

Пугаченко Ольга, Коява Давид

Визначення терміну «документооборот» 225

Oleh Reveha

Accounting of Electronic Transactions in Cryptocurrencies 228

Романів Ростислав

Проблемні питання визначення строків корисного використання нематеріальних активів 229

Рябоволик Тетяна, Олійник Микита

Аналіз ринку праці та заробітної плати українців під час війни 2022 року 232

Рябчук Оксана, Вербіцький Олександр

Проблеми та шляхи розвитку державного фінансового аудиту в умовах сьогодення 235

Рябчук Оксана, Смійчик Софія

Логістика України в умовах війни 238

Савченко Віра, Кацаба Вадим

Формування інвестиційної стратегії у системі антикризового управління 240

Свирида Ольга, Коркушко Олег	
Втрата первинних документів під час бойових дій	243
Семикіна Анна	
Міграційна мобільність як компонента людського капіталу і чинник національної безпеки	246
Сисоліна Наталія, Мілютін Максим	
Ефективність господарської діяльності: оцінка та напрями підвищення	249
Сисюк Світлана, Зеліско Ярослав	
Сутність та необхідність фінансового планування в закладах охорони здоров'я	251
Скорик Марина, Бену Аліна	
Здійснення податкового контролю в Україні у сучасних умовах	254
Скорик Марина, Горелик Дарина	
Сутність та значення економічної експертизи в системі державного контролю	257
Скорик Марина, Матвійчук Марина	
Приєднання України до BEPS асоціації, як адаптація податкового законодавства до стандартів ЄС	259
Скорик Марина, Назарчук Анастасія	
Податкова система України в умовах війни	261
Смірнова Ірина, Смірнова Надія	
Етапи становлення податку на додану вартість	264
Сторожук Оксана, Желовніков Богдан	
Кадровий аудит у системі мотивації праці банківського персоналу	267
Струк Наталія, Кріп Марія	
Витрати в системі рахунків бухгалтерського обліку вугледобувного підприємства	269
Таратута Лілія	
Письмові запевнення істотних учасників небанківських фінансових установ як об'єкт незалежного аудиту наявності власних коштів, джерел їх формування та оцінки фінансового стану і платоспроможності	271
Тарашенко Володимир, Яремчук Ігор	
Питання ефективності податкового аудиту в Україні	274
Тітов Владислав, Дубровик-Рохова Алла	
Індустріальні парки в Україні як перспективна форма створення мереж промислових підприємств	276

Унінець Ірина

Вплив сучасного університету на інноваційний розвиток
та становлення розумної економіки 279

Утенкова Каріна, Утенкова Анастасія

Інформаційне забезпечення управління економічною безпекою 282

Фоміна Тетяна, Чумак Віталій

Податковий статус суб'єктів незалежної професійної діяльності в Україні 285

Харченко Ігор, Лаврик Олександр

Проблеми розробки стратегії підприємств машинобудівного комплексу
в умовах воєнного стану 288

Царук Володимир, Маркіна Марія

Удосконалення публічного управління у сфері туристичної діяльності 290

Черновол Олена

Економічна сутність визначення терміну «податкова політика» 292

Черновол Олена, Красін Владислав

Проблеми та перспективи формування звітності
некомерційними комунальними підприємствами – закладами охорони здоров'я 294

Черновол Олена, Малишко Інна

Бухгалтерський облік оплати праці: проблеми та перспективи 297

Чуб Оксана, Сновидович Ірина

Інноваційні можливості ринку праці в умовах війни 299

Чумаченко Ольга, Дегрик Ігор

Сучасні інформаційні технології управління маркетингом на підприємстві 301

Шалімов Володимир

Стратегія відновлення техніки на сільськогосподарських підприємствах
як елемент фінансової стратегії їх розвитку та роль амортизаційної політики 304

Юрченко Крістіна, Рвач Андрій

Модернізація публічного управління на регіональному рівні як об'єкт наукового аналізу 306

Юрченко Оксана, Бабінець Олег

Особливості оподаткування податком на прибуток підприємств
в умовах воєнного стану 309

УДК 657.471

Шалімова Наталія

доктор економічних наук, професор
декан економічного факультету

Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

Кузьменко Галина

кандидат економічних наук, доцент, заслужений економіст України

РОЗВИТОК АУДИТУ ЯК НАУКИ: РОЛЬ ТА ВИКОРИСТАННЯ РОЗРОБОК Г.М. ДАВИДОВА

Важливість аудиту як практичної діяльності була визнана практично миттєво. Наразі досить чітко визначені повноваження учасників аудиторської діяльності, їх права та обов'язки, встановлені правила поведінки на ринку аудиту, а також сформована багаточисельна група професіоналів, які здійснюють перевірки фінансової звітності та інших об'єктів. Але надання аудиту статусу науки, що динамічно розвивається, свого часу здавалося рішенням швидше сміливим, ніж аргументованим. Деякі дискусійні питання залишаються актуальними й досі. У зв'язку з цим вважаємо важливим порушити питання глибшого аналізу докторської дисертації Г.М. Давидова [1]. Саме його розробки показали, що з позиції філософії науки та наукознавства для такого висновку – визнання аудиту наукою – є вагомі підстави.

Щоб визначити вихідні принципи та умови, у рамках яких формується наука, необхідно чітко уявляти її характерні риси, визначені наукознавством, а саме: 1) це система уявлень, вироблених історично; 2) це достатня сума знань, сформованих у систему, яку має наукове співтовариство на сьогодні (як говорять наукознавці, має бути сформоване повноцінне «тіло науки»); 3) це струнка, обумовлена логічно, система методів, яка забезпечує ефективність повсякденного функціонування науки та отримання нових знань у межах її предмету; 4) це можливість незалежної перевірки теорій та практичних результатів; 5) це певний світогляд. Іншими словами, наука має базуватися на величезному історичному досвіді, на накопичених досвідом знаннях, на методах їх отримання та перевірки, на повсякденній практиці застосування знань у межах прийнятого цією наукою світогляду, на можливостях її динамічного розвитку та вдосконалення. За такою схемою формується та розвивається будь-яка наука.

Перевагою дисертаційного дослідження Г.М. Давидова є те, що він – у рамках вищевикладених принципів та умов – ретельно проаналізував теоретичні підстави аудиту (традиційно вважалось, що аудит – це лише різновид практики у рамках науки про контроль) та дійшов закономірного висновку про необхідність очевидного – формування самостійної науки про аудит. Аналіз історичного досвіду побудови теоретичних засад науки про аудит Г.М. Давидов правомірно починає з раціоналістичної філософії Р. Декарта (а історія практики аудиту в донауковому мисленні бере початок, можна сказати

(дещо образно), з 4-го тисячоліття до н.е. – з виготовлення глиняних табличок шумерів із записами господарського обліку та подальшої перевірки). Дійсно, бурхливий розвиток промисловості у Західній Європі у XVII ст. на основі експериментально-математичного природознавства викликав потребу в раціоналізації виробництва, а отже, і в розробці теоретичних основ аудиту.

Г.М. Давидовим сформована система наукових знань про аудит, яка включає: 1) системні принципи: цілісності, структурності, взаємозалежності системи і середовища, ієрархічності, множинності опису кожної системи; 2) основні аспекти: логічний, мовний, методологічний, функціональний, змістовний; 3) основні категорії аудиту – суть, предмет, метод, об'єкти, суб'єкт. Також ним сформована система методів, переважно загальнонаукових. Філософсько-методологічною основою теорії аудиту виступає раціоналістична дедукція Р. Декарта.

Таким чином, Г.М. Давидовим закладено фундамент самостійної науки про аудит і цим він дає простір для її динамічного розвитку та вдосконалення. У даному руслі акцентуємо увагу на декількох положеннях:

1. Є потреба в уточненні статусу науки про аудит – в аспекті градації наукознавством наук на фундаментальні та прикладні. Безперечно, єдністю теоретичних та практичних досліджень закладений величезний потенціал наукових знань та наукової діяльності. Але таке уточнення є необхідним, позаяк воно робить більш чіткими та доказовими аргументи на користь визначення статусу аудиту як науки самостійної. Думаємо, що Г.М. Давидов, говорячи, що «за ступенем узагальнення теорія аудиту – це часткова теорія», «галузь економічної науки», фактично схилився до надання аудиту статусу прикладної науки (у якій теоретична складова є необхідною, але не визначальною). Щоправда, категоріальний апарат науки про аудит у такому разі потребує уточнення.

2. При визначенні обсягу та ролі теоретичної складової у науці про аудит можна запропонувати (як побажання) збільшення значущості філософської методології – у вигляді базових принципів, законів, категорій. Класично філософська методологія безпосередньо пов'язана з фундаментальними науками, але деякі її принципи пронизують всю вертикаль пізнання – від повсякденного рівня до наукового. Візьмемо, наприклад, закономірний зв'язок понять «якість-кількість-міра». Дослідження показує, що, незважаючи на їх різний статус у різних філософських школах – «...взаємозв'язок категорій «кількості та якості» набув у Гегеля цілісного характеру у вигляді діалектики категорій кількості та якості; у марксизмі – закон якісних і кількісних змін; у сучасній філософії це мікросистема «кількість-якість-міра...» [2, с. 202] – «...жоден філософський напрям чи школа не спростовує методологічну ефективність сталої взаємодії цих категорій...» [2, с. 202]. Тому оперування в аудиті лише «якістю» як відокремленою категорією може свідчити про невикористані можливості підвищення ефективності аудиту. З небезпечними тенденціями маніпулювання інформацією на практиці аудиту може бути пов'язане ігнорування категорії «міра». Воно веде до абсолютизації власної позиції, причому часто – в узгодженості не з істиною, а з власним інтересом.

Привертає увагу також дещо «розмите» розуміння істини – центрального поняття будь-якої науки. Тут ефективною може бути методологічна допомога у вигляді дотримання філософського принципу конкретності істини («принцип конкретності істини має методологічну силу соціального закону» [2, с. 202]) – абстрактна істина не існує, істина завжди конкретна. Постійна вимога врахування конкретної ситуації – умов, місця, часу, настрою суб'єкта дії щодо істини може значно підвищити ефективність роботи з персоналом будь-якої фірми.

Але в цілому, при статусі аудиту як прикладної науки доцільною може бути подальша розробка та застосування переважно не методів, а методик – на стратегічному фоні філософської та загальнонаукової (міждисциплінарної) методології.

3. Потребує подальших досліджень і роль суб'єктивного фактору в науці про аудит. Світоглядну функцію мають переважно фундаментальні науки, а в практиці різних галузей економічних наук велику роль відіграє така вища психологічна функція як мотивація. Але вона є не єдиною суб'єктивною складовою дії і навіть не є визначальною (як інколи вважають), позаяк не вичерпує формулу успішної практичної дії суб'єкта. Аналіз суб'єктивного аспекту аудиторської діяльності маємо починати з особистого інтересу (як усвідомленої потреби). Саме він визначає базовий ступінь ефективності аудиторської діяльності, але лише в єдності з іншими суб'єктивними чинниками. Надалі формуються мета, навички та вміння, підбираються засоби, визначаються ймовірність успіху, стан суб'єкта дії та мотивація (можна враховувати ще і стимули як «зовнішні мотиватори»). У разі, якщо хоча б один із цих чинників випадає із системи, то дія не може бути реалізована в принципі. Це важливо розуміти для того, щоб об'єктивно оцінювати ту чи іншу дію, розуміти причини та наслідки її реалізації. Отже, в аудиторській діяльності беруть участь досить багато суб'єктивних факторів, чію важливість і значущість неможливо поставити під сумнів, що визначає і напрями для подальшого вивчення.

Таким чином, заслугою та значним внеском Г.М. Давидова є: по-перше, формування фундаменту науки про аудит; по-друге, чітке визначення повноважень учасників аудиторської діяльності, їх прав та обов'язків, встановлених правил поведінки на ринку аудиту; по-третє, окреслення русла його подальшого розвитку та удосконалення.

Все це визначає контури дискурсу для подальшого дослідження науки про аудит, тим більше, що деякі дискусійні питання залишаються актуальними й досі.

Література:

1. Давидов Г.М. Аудит: теорія і практика : Монографія. Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2006. 324 с.
2. Stezhko Z., Shalimova N. Problems and Prospects for the Formation of a General Methodology of Knowledge. Philosophical Reflections. *FILOSOFIJA. SOCIOLOGIJA*. 2022. T. 33. Nr. 3, P. 197-205.

Giorgi Abashidze

PhD candidate in Business Administration

Batumi Shota Rustaveli State University

Batumi, Georgia

**DIGITAL EDUCATION – CHALLENGES
OF DIGITAL TRANSFORMATION
OF THE EDUCATIONAL SECTOR IN GEORGIA**

Digital transformation is one of the most important process in the modern economic system, which leads to the digitization of all sectors of the economy and the formation of a digital economy. In a digital environment, it is critically important to have an education system that can respond to modern digital challenges. At the same time, it is important not only the digital transformation of the education system, but also compatibility with the requirements of the modern digital labor market, which implies the formation of human capital with appropriate digital skills (future skills). Having digital competence and skills has become essential in all fields and we can say that it is as basic and important as reading, writing and arithmetic skills. By 2025, according to the World Economic Forum, approximately 85 million jobs in the EU countries will be transferred from humans to robots, while at the same time, 97 million new jobs will be created that require active human involvement (World Economic Forum, 2020).

Considering the given factors, the concepts of the digital economy and digital education are discussed in this paper. The current situation in Georgia and the steps taken in this direction are being evaluated. Based on the research conducted within the scope of the work, the importance of the digitization of higher educational institutions in the process of digital transformation of the labor market and the economy as a whole is evaluated. The research was carried out using quantitative and qualitative methods. The first part of the research is descriptive. Statistical data collection, grouping, analysis, and synthesis methods are used. World-wide literature in the direction of the digital economy was studied and its content analysis was prepared. Based on the research, we can say that today it is impossible to provide the labor market with human resources with the necessary skills and knowledge using classical teaching methods. The classical method of teaching should be replaced by technology-enhanced teaching (TEL). In this regard, a number of important steps are being taken in Georgia, but these are not enough and don't respond to the rapidly changing digital environment.

References:

1. Marr, B. (2019, April 29). The 10 Vital Skills You Will Need for the Future of Work [Online forum post]. Retrieved from: <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2019/04/29/the-10-vital-skills-you-will-need-for-the-future-of-work/?sh=fe14a243f5bd>.
2. Digital Skills Gap. (2021). Retrieved from: <https://lightcast.io/>.
3. From Brawn to Brains: the Impact of Technology on Jobs in the UK. (2019). Retrieved

- from: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/Growth/deloitte-uk-insights-from-brawns-to-brain.pdf>.
4. Manyika, J., Lund, S., Chui, M., Bughin, J., Woetzel, J., Batra, P., Ko, R. & Sanghvi, S. (2017, November 28). Jobs Lost, Jobs Gained: What the Future of Work Will Mean for Jobs, Skills, and Wages. [Online forum post]. Retrieved from: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/jobs-lost-jobs-gained-what-the-future-of-work-will-mean-for-jobs-skills-and-wages>.
  5. An Executive's Guide to AI.(2018). Retrieved from: [mckinsey.com: https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Business%20Functions/McKinsey%20Analytics/Our%20Insights/An%20executives%20guide%20to%20AI/Executives-guide-to-AI](https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Business%20Functions/McKinsey%20Analytics/Our%20Insights/An%20executives%20guide%20to%20AI/Executives-guide-to-AI).
  6. OECD Future of Education and Skills 2030. (2019). Retrieved from: https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/skills/Skills_for_2030_concept_note.pdf.
  7. OECD Digital Education Outlook 2021. (2021). Retrieved from: https://read.oecd-ilibrary.org/education/oecd-digital-education-outlook-2021_589b283f-en#page4.
  8. Workforce of the Future, the Competing Forces Shaping 2030. (2018). Retrieved from: <https://www.pwc.com/gx/en/services/people-organisation/workforce-of-the-future/workforce-of-the-future-the-competing-forces-shaping-2030-pwc.pdf?fbclid=IwAR03pLtrMvnpsbfZCGLPH4QsnHMtKLB8-RTolJLipuIdIfotvKtRTKrwbtU>.

УДК 338.43

Андрос Світлана

доктор економічних наук, доцент
провідний науковий співробітник
відділу фінансово-кредитної та податкової політики
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна

Герасимчук Василь

доктор економічних наук, професор
професор кафедри міжнародної економіки
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ШВИДКОЗРОСТАЮЧИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Швидкозростаючі сільськогосподарські підприємства (ШСП) роблять значний внесок у зростання виробництва та зайнятості, і багато країн ОЕСР ухвалили цільові програми для підтримки таких інноваційних, якісно нових підприємств. Щоб інновації в агросекторі України були помітні й ефективні, компанії мають витратити на них суму, еквівалентну 50 дол на 1 га. Для українського агробізнесу такі витрати поки недосяжні. Втім деякі агрохолдинги підвищують ефективність своїх підприємств саме за рахунок впровадження нових технологій. Серед ТОП-7 агрокомпаній, які найбільше витрачають на інновації, відмітимо: Кернел – 2,7 млн.дол на 540 га; AP Group – 2,0 млн.дол на

400 га; МХП – 2,5 млн.дол на 360 га; Астарта – 1,0 млн.дол на 250 га; ІМК – 1,0 млн.дол на 124 га; Harveast – 1,0 млн.дол на 123 га; Епіцентр – 420 тис.дол на 112 га [1].

Основною проблемою для розробників адресної підтримки ШСП є складність ідентифікації потенційно успішних компаній. Сьогодні немає єдиного узгодженого визначення ШСП. Так, ОЕСР та Євростат використовують різні визначення. У Керівництві ОЕСР-Євростата зі статистики демографії підприємств [2] термін «ШСП» визначається: «всі підприємства з середнім річним зростанням більше 20% на рік протягом трирічного періоду та з десятьма і більше співробітниками на початку періоду спостереження». Отже, зростання вимірюється кількістю працівників та обігом. У тому ж джерелі «газели» визначаються як підгрупа ШСП, яка об'єднує «всі підприємства у віці до п'яти років» з тими ж характеристиками. Євростат характеризує їх як «підприємства з мінімальною чисельністю працівників 10 осіб на початку свого зростання та середньорічним зростанням числа працівників, що становить понад 10% на рік протягом трирічного періоду» [3].

Україна могла б розглянути можливість надання адресної допомоги лідерам сільськогосподарських підприємств (СП) – ШСП. Хоча ШСП представляють невелику групу компаній, на них припадає непропорційно велика частка зайнятості та зростання виробництва. У період швидкого зростання кількості працівників та продуктивності ШСП буде корисною більш цільова підтримка. Таким чином, створення сприятливого середовища внаслідок реалізації спільної політики щодо СП закладає необхідну основу для цілеспрямованої підтримки. Уряду України варто продовжувати інвестування у навчання кадрів, скорочуючи регуляторне навантаження і підтримуючи розвиток місцевих фінансових послуг. У той самий час варто прагнути виявляти потенційні «перегини» регулювання, які можуть мати несприятливий вплив, позбавляючи компанії стимулів інвестувати у зростання. Так, у Франції фірми з 49 або менше працівниками користуються певними податковими пільгами, що призвело до ненавмисного ефекту обмеження зростання зайнятості на багатьох підприємствах до цього показника.

Спираючись на академічні знання про ШСП та важливість сприятливого ділового клімату, представимо низку пропозицій щодо політики, спрямованої на розвиток ШСП:

а) зосередитись на покращенні ділового середовища, зокрема, шляхом усунення перешкод для зростання та зняття регуляторних обмежень, що стримують зростання (адміністративні зобов'язання, пов'язані з входженням компанії до категорії більшого розміру);

б) заохочувати підприємницький підхід для мотивації ініціатив вищого зростання у вже існуючих та нових компаніях;

в) підтримувати організацію навчання на молодих і малих СП, особливо для сприяння розвитку управлінських навичок, необхідних для подолання навантаження, пов'язаного з кадровими, технічними та фінансовими ресурсами, спричиненим зростанням СП. Просувати культуру змін, яка є ключовим елементом управління процесом зростання СП будь-якого віку та розміру;

г) за необхідності розширювати доступ до фінансування боргу й акціонерного капіталу для нових та малих СП, зокрема, для фінансування інвестицій у дослідження та розробки та придбання нематеріальних активів. Подібним чином слід заохочувати оцінку інтелектуальної власності та нематеріальних активів та їх використання як заставу за кредитами;

д) сприяти інноваціям та інтернаціоналізації діяльності нових і малих СП з тим, щоб ці фактори стали рушійними для зростання СП, особливо у поєднанні з іншими факторами, такими як прагнення до зростання.

Цільова підтримка може відіграти позитивну роль у збільшенні числа ШСП. Доцільно переорієнтувати державну політику на пошук СП з високим потенціалом і уряд має сконцентруватися на створенні сприятливого ділового середовища. Уряду варто також зосередитися на підвищенні ефективності розподілу коштів та заохоченні супутніх ефектів міжкорпоративних (B2B) відносин та зміцненні потенціалу СП. Стосовно ефективного розподілу ресурсів наголосимо: СП повинні мати доступ до необхідних їм ресурсів (капіталу, робітників).

Заходи політики, спрямовані на підвищення ефективності розподілу ресурсів, можна поділити на три категорії: заходи, що полегшують новим компаніям вхід на ринок; заходи політики, що забезпечують, що менш продуктивні компанії вивільняють ресурси на користь більш ефективних компаній; заходи щодо покращення доступу компаній до ресурсів за рахунок більш гнучких ринків праці та фінансів. Стосовно вторинних ефектів сегмента B2B, то розширення зв'язків через мережі, що об'єднує власників, територіальні кластери та виробничо-збутові ланцюжки, може підвищити ймовірність того, що зовнішні фактори сприятимуть швидшому зростанню компаній.

Можливості підприємства є елементами, які СП не може придбати, але яким воно може навчитися (інновації та ефективний менеджмент). Такі заходи політики, як підтримка ШСП, інкубаторів та акселераторів можуть відіграти позитивну роль у формуванні потенціалу компаній.

Основна відмінність між цільовими програмами підтримки потенційних ШСП та ширшою підтримкою підприємництва полягає у вибірковості. Замість охоплення акцент робиться на глибині. Заходи політики, спрямовані на СП, такі як сприяння у наданні послуг з підтримки підприємництва, стосуються всіх СП, тоді як політика щодо ШСП націлена на ті компанії, які демонструють потенціал та прагнення до швидкого зростання. Більш загальна політика щодо СП закладає фундамент, створюючи рівні умови всім СП, тоді як політика щодо ШСП спрямована на збільшення кількості швидкозростаючих фірм економіки.

Концентрована підтримка у створенні потенціалу, розробці стратегії зростання, консультуванні з питань управління, фінансів покликана допомогти компаніям з високим потенціалом у досягненні та підтримці зростання. Цільові втручання спрямовані на усунення збоїв ринку, і їх можна класифікувати залежно від галузі, до якої вони належать:

а) можливості підприємства – основна частина цільової підтримки використовується для нарощування потенціалу СП. Послуги з підтримки та

розвитку бізнесу, наставництво, створення мереж та доступ до технологій є ключовими сферами діяльності. Послуги з підтримки підприємництва часто надаються одночасно з наданням фізичного простору через інкубатори та прискорювачі.

б) доступ до фінансування – стадії високого зростання можуть призвести ШСП до труднощів із фінансуванням, оскільки вони намагаються отримати необхідне фінансування на приватних ринках. Приватні фінансові структури часто не хочуть брати на себе високі ризики, пов'язані з ШСП. Неприйняття ризику може спричинити перешкоди для доступу до фінансів або призвести до надмірно високих процентних ставок для СП. Уряд сприяє ШСП за допомогою видачі субсидованих кредитів, гарантування приватних позик, надання державного венчурного капіталу шляхом створення спеціалізованих фондових бірж для СП або шляхом сприяння акціонерному фінансуванню через асоціацію та акредитацію. До-речі, часто найбільш успішними підприємствами є ті, які можуть поєднувати державне та приватне фінансування.

в) доступ до ринків – для просування експорту уряди часто субсидують участь ШСП у міжнародних торгових ярмарках та сприяють пошуку міжнародних клієнтів та інвесторів.

г) поліпшення інфраструктури – технопарки, вільні/спеціальні економічні зони, які отримують вигоди від інвестицій у необхідну інфраструктуру (доступ до доріг, енергетика, високошвидкісний інтернет), є поширеними способами сприяння зростанню СП в країнах з економікою, що розвивається.

Література:

1. ТОП-7 агрокомпаній, які найбільше витрачають на інновації. URL: <https://landlord.ua/news/top-7-ahrokompanii-iaki-naibilshe-vytrachaiut-na-innovatsii/> (дата звернення: 31.10.2022)
2. OECD (2007), Eurostat-OECD Manual on Business Demography Statistics, OECD Publishing. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/ramon/statmanuals/files/KS-RA-07-010-EN.pdf> (Date of access: 30.10.2022)
3. Eurostat (2019), Business demography (bd): Reference Metadata in Euro SDMX Metadata Structure (ESMS). URL: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/bd_esms.htm. (Date of access: 30.10.2022)

УДК 657.471

Андрощук Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ УЗГОДЖЕННЯ УМОВ ВИКОНАННЯ ІНШИХ ЗАВДАНЬ З НАДАННЯ ВПЕВНЕНOSTІ ТА ФОРМУВАННЯ ЛИСТА-УГОДИ

Виділення об'єктного пріоритету при розробці стандартів виконання інших завдань з надання впевненості вимагає детального вивчення основних етапів їх виконання, які включають підготовчий (етап прийняття завдання), основний (етап отримання й оцінки доказів) та завершальний (етап завершення завдання). Пріоритетність має надаватися етапу прийняття завдання, основною місією якого є визначення характеристик предмета завдання, інформації з предмета завдання та критеріїв їх оцінки, з його поділом на два під етапи: дослідницьким та підготовчо-узгоджувальним, які відповідають загальноприйнятим етапам аудиту фінансової звітності, що зустрічаються в літературі, але з врахуванням певних особливостей. Це дасть змогу чітко ідентифікувати види виконуваних завдань відповідно до Міжнародних стандартів та сприятиме їх якісному виконанню

Так, на дослідницькому етапі повинно здійснюватися визначення наявності підстав для прийняття відповідного завдання як завдання з надання впевненості, іншого ніж аудит чи огляд історичної фінансової інформації. Тому на цьому етапі важливим є спілкування із замовником для того, щоб пояснити йому обмеження процесу виконання завдань з надання впевненості, і показати, що певні цілі, досягти яких замовник хоче з їх допомогою, можуть бути досягнуті, але в рамках інших видів завдань: консультацій або при виконанні завдань з погоджених процедур. Наприклад, рішення про використання аналітичного дослідження, консультаційного (дорадчого) завдання в якості альтернативного інструменту для вивчення певної проблеми може бути прийнято, якщо відсутнє чітке розуміння проблеми або не розроблені критерії перевірки, або ж відсутнє і те, й інше. Отже, результатом дослідницького етапу буде або погодження на виконання завдання з надання впевненості, або ж відмова від його виконання і пропонування послуг з консультацій або з виконання погоджених процедур. У випадку прийняття завдання аудитор повинен узгодити із замовником предмет завдання, критерії оцінки, рівень суттєвості тощо. На цьому етапі фірма повинна документувати порядок розгляду кожного з питань. У МСЗНВ 3000 «Завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації» (далі – МСЗНВ 3000) особливо підкреслюється необхідність письмового підтвердження як найдоречнішої форми документування розуміння відповідальної сторони. Як правило, відповідальна сторона надає фахівцю-практику письмове запевнення,

яке оцінює або визначає предмет перевірки за ідентифікованими критеріями незалежно від того, чи потрібно, щоб воно було доступним визначеним користувачам як твердження.

На підготовчо-узгоджувальному етапі етапу прийняття завдання аудитором і замовником повинно здійснюватися чітке встановлення виду завдання з надання впевненості, яке буде виконуватися (з наданням обґрунтованої або обмеженої впевненості), предмета завдання, критеріїв оцінки, рівня суттєвості. Завершуватися даний етап повинен підписанням договору на виконання завдань з надання впевненості, листом – зобов'язанням. На цьому ж етапі повинні бути призначені партнер із завдання, група із завдання.

МСЗНВ 3000 рекомендує узгоджені умови стосовно завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації, перелічувати у листі-угоді чи іншому прийнятному письмовому положенні, письмовому підтвердженні або законодавчому чи нормативному акті. Тому доцільно скористатися вимогами Міжнародного стандарту аудиту 210 «Узгодження умов завдання з аудиту» стосовно змісту листа-угоди (п. 10, Д23, Д24). Але необхідно враховувати особливості інших завдань з надання впевненості, які полягають в тому, що відповідальна сторона та користувачі повинні мати чітке уявлення саме про предмет завдання, критерії його оцінки та обов'язки і функції сторін, які залучені у виконання такого завдання. Тому доцільно формувати і договір на виконання аудиторської послуги у вигляді виконання завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом іншої фінансової інформації, і лист-угоду.

Особливості завдань з надання впевненості, інших ніж аудит чи огляд історичної фінансової інформації, полягають у тому, що відповідальна сторона та користувачі повинні мати чітке уявлення саме про предмет завдання, інформацію з предмета завдання, критерії оцінки, обов'язки і функції сторін, які залучені до процесу його прийняття й виконання. Відповідно запропоновано в структуру листа-угоди при виконанні завдань з надання впевненості, інших ніж аудит чи огляд історичної фінансової інформації, включати таку інформацію: I. Мета та обсяг завдання з надання впевненості (предмет завдання, мета завдання, обмеження, властиві іншим завданням з надання впевненості); II. Багатосторонні відносини як елемент завдання (вид завдання, яке виконується (пряме завдання або завдання з підтвердження), сторони, які залучені у виконання завдання (аудитор, користувачі, відповідальна сторона, сторона, яка вимірює або оцінює предмет завдання), форма представлення інформації з предмету завдання); III. Дотримання принципу незалежності групою із завдання; IV. Обсяг завдання та його основні етапи; V. Функції (права, обов'язки та відповідальність) сторін, які залучені у виконання завдання (аудитора, відповідальної сторони, сторони, яка вимірює або оцінює предмет завдання, користувачів); VI. Критерії оцінки; VII. Рівень суттєвості; VIII. Очікувані форма та зміст звіту з надання впевненості, форма, зміст та строки будь-якого іншого повідомлення результатів завдання з надання впевненості; IX. Додаткові домовленості стосовно умов виконання завдання, зокрема:

домовленості щодо залучення інших аудиторів та експертів до деяких аспектів завдання; домовленості щодо залучення внутрішніх аудиторів та інших працівників суб'єкта господарювання; домовленості, яких слід досягти із попереднім аудитором, якщо такий є, у разі початкового завдання; X. Основа для обчислення гонорарів та будь-які домовленості про виставлення рахунків; XI. Прохання до управлінського персоналу підтвердити отримання листа-зобов'язання та дати згоду на умови завдання, наведені в ньому; XII. Додаткові особливі наголоси.

Подібна структура листа-угоди дасть змогу чітко ідентифікувати види виконуваних завдань відповідно до Міжнародних стандартів та сприятиме їх якісному виконанню.

Література:

1. Додаток до Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. Частина III. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%203\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%203(1).pdf) (дата звернення: 30.10.2022).
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. Частина I. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2016-2017-IAASB-Handbook-Volume-1_%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf (дата звернення: 30.10.2022).
3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. Частина II. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%202\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%202(1).pdf) (дата звернення: 30.10.2022).

УДК 336.74

Багрій Конон

кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
м. Чернівці, Україна

SWOT-АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ СУБ'ЄКТАМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРРО

На сьогоднішній день основною вимогою для легалізації фактично отриманих доходів, сплачених податків до бюджету, збільшення податкових надходжень є використання реєстраторів розрахункових операцій (РРО). Це, своєю чергою, забезпечує фінансово-економічну безпеку з боку як підприємства, так і держави.

Впродовж останніх декілька років на українському ринку програмних продуктів з'явився цілий ряд спеціальних інформаційних систем і технологій,

які залежно від масштабів і галузевої специфіки підприємства призначені для обробки та запису операцій з можливістю їх перегляду та подальшого використання. Внаслідок цього перед керівними ланками організацій постає проблема вибору програмного забезпечення, що пов'язана зі значними фінансовими витратами на його впровадження й експлуатацію, які повинні здійснюватися шляхом обґрунтованого розрахунку економічної ефективності та доцільності.

До основних видів РРО відносять: електронний контрольно-касовий апарат, електронний контрольно-касовий реєстратор, комп'ютерно-касову систему, електронний таксометр, портативний реєстратор, програмний реєстратор розрахункових операцій.

Найбільш поширеними видами є класичний і програмний РРО.

Класичний РРО є оптимальним варіантом для тих суб'єктів господарювання, у яких на робочому місці касира немає комп'ютера. Адже такий девайс має в собі вже вбудований принтер, що дає можливість безпосередньо на місці отримати чек за придбаний товар чи надану послугу. Він може працювати автономно та не потребує використання комп'ютера.

Крім того, більшість класичних РРО можуть за потреби підключатись до інших девайсів, таких як сканер штрих-кодів чи електронних ваг, а також деякі моделі можна підключити через Інтернет до комп'ютера.

Що стосується програмного РРО (ПРРО), то це програмне забезпечення, яке є надзвичайно мобільним і зручним у своєму використанні, адже воно може встановлюватися на телефон, ноутбук, комп'ютер чи планшет, аби створювати електронні фіскальні чеки та передавати їх у контролюючий орган.

Порівнюючи програмний і класичний РРО, слід відмітити, що основним моментом, який відрізняє їх один від одного, є те, що, на відміну від програмного, класичний РРО не лише друкує чек одразу, а й зберігає його у власній пам'яті. У той час як програмний, щоб фіскалізувати чек, має зв'язатися із сервером контролюючого органу, де потім він буде зберігатися. Також варто пам'ятати, що продажі, які були створені на класичному РРО, зберігаються, і за потреби їх можна відтворити, а ті, що були сформовані у програмному, такого не передбачають, адже все залежить від самого виду програмного РРО та програми, яка буде створена для його функціонування.

Чек, який сформований на програмному РРО, не є фіскальним. Він стане таким лише тоді, коли буде підписаний електронно-цифровим підписом (ЕЦП). Такий чек також можна буде роздрукувати, але для цього потрібно придбати додаткове обладнання, оскільки в програмному РРО даної функції не передбачено.

Основними перевагами ПРРО є: швидкість ведення в експлуатацію, простота в обслуговуванні, економія коштів, обслуговування в одного постачальника, служба підтримки.

Зосереджуючи свою увагу на ПРРО, слід зауважити, що їх використання є простішим, дешевшим і швидшим. Однак варто пам'ятати, що поряд із перевагами є і недоліки. Для їх з'ясування пропонуємо розглянути SWOT-аналіз застосування суб'єктами підприємницької діяльності ПРРО у 2022 р.

(таблиця 1).

Таблиця 1 – SWOT-аналіз застосування суб'єктами підприємницької діяльності ПРРО

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
<ul style="list-style-type: none"> альтернатива класичним РРО, які «вимагають» щомісячного обслуговування, а це додаткові витрати; виключно онлайн-реєстрація та онлайн-передача (отримання) даних; наявність інформаційної підтримки та допомоги в користуванні ПРРО від контролюючого органу; дає змогу працювати в режимі офлайн; можливість використання власних пристроїв для роботи. 	<ul style="list-style-type: none"> залежність від Інтернету (без Інтернет-зв'язку може працювати не більше 36 годин підряд і не більше 168 годин на місяць загалом); додаткове обладнання (принтер, сканер штрих-кодів) потрібно придбати окремо; надійність не гарантована; стабільність програмного забезпечення ще невідома.
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
<ul style="list-style-type: none"> звіт створюється в автоматичному режимі; нові мобільні точки продажів (кава-машини, мобільні продажі тощо); висока гнучкість до законодавчих норм; можна видавати як паперовий, так і електронний чек, який можна надсилати покупцю на його електронну пошту, месенджери (за бажанням), або у форматі QR-коду. 	<ul style="list-style-type: none"> ПРРО передбачає роботу на звичайних девайсах, імовірно, куплених користувачем самостійно. Це несе ризики нестабільної роботи; чеки та звіти підписуються КЕП. Адміністрування КЕП, особливо коли кілька ПРРО та касирів, може викликати труднощі для непідготовленого користувача; ризик відсутності Інтернет-зв'язку із сервером податкової; недосконалість системи, а також відсутність досвіду роботи з ними; практика підказує, що технічна підтримка безперебійної роботи програми з боку держави теж під великим питанням

Джерело: складено на основі [1; 2]

Так, в умовах сьогодення фіскалізація розрахункових операцій малого бізнесу є одним із основних заходів щодо мінімізації податкових ризиків, зменшення тінізації економіки та засобів регулювання грошового обігу суб'єктами господарювання. Однак, на наш погляд, фіскалізація розрахункових операцій малого бізнесу, незалежно від груп спрощеної системи оподаткування чи інших критеріїв, безумовно, може призвести і до суттєвих зменшень надходжень до державного бюджету. Основною причиною виникнення такої ситуації є насамперед відсутність відповідних умов для запровадження реєстраторів розрахункових операцій в практику ведення малого і мікробізнесу. Вирішення даної проблеми, своєю чергою, дасть можливість легалізувати значну частку товарообороту та фінансових потоків держави.

Електронний офіс платників податків, електронна квитанція, електронне адміністрування ПДВ є лише першими цифровими кроками в системі оподаткування в Україні [3]. Придбання та впровадження нових платіжних

систем – це вимога часу, особливо в післявоєнний період.

Варто зазначити, що на сьогодні використання касових апаратів (РРО) є не лише одним із основних засобів регулювання грошового обігу суб'єктами господарювання, але й інструментом запобігання можливим порушенням з боку суб'єктів господарювання, які здійснюють готівкові розрахунки.

Автоматизація обліку, в тому числі у сфері обігових операцій, здатна не лише поліпшити внутрішній і зовнішній контроль над фінансово-господарською діяльністю підприємства, а й покликана забезпечити високу результативність його роботи.

Найбільш ефективним варіантом впровадження РРО в роботу суб'єктів господарювання є той, при якому за основу побудови інформаційної системи вибирається перевірене ринком програмне забезпечення, що дозволяє швидко налаштувати функції інформаційної системи під потреби суб'єкта господарювання і здатне інтегруватися із іншими програмними продуктами, передусім тими, що вже експлуатуються на підприємстві. Яскравим прикладом цього є застосування програмного реєстр розрахункових операцій, який хоч і не повністю, проте цілком ефективно справляється з поставленими перед ним завданнями.

Окрім того, варто наголосити, що, враховуючи сучасні реалії, використання ПРРО дає можливість не лише зберегти час, але й здійснювати свою господарську діяльність максимально безконтактно, що важливо в такий складний для всієї України період.

Література:

1. Класичний та програмний РРО: у чому відмінності? URL: <https://news.dtkr.ua/state/cash-handling/66171> (дата звернення: 10.11.2022)
2. Апаратний & Програмний РРО. Порівняльна характеристика. URL: <https://rro-info.com.ua/aparatnyj-vsprogramnyj-rro/> (дата звернення: 10.11.2022)
3. Лобода Н.О., Чабанюк О.М., Мельник Л.І. Digital технології як концептуальна парадигма модернізації системи оподаткування. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах сталого розвитку : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 10 грудня 2020 р.)*. К.: КНЕУ, 2020. С. 427-429.

УДК 378

Бараник Зоя
доктор економічних наук, професор
професор кафедри статистики
Малярєвський Віктор
аспірант кафедри регіоналістики і туризму
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ СИСТЕМИ ОБРОБКИ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ УКРАЇНИ

Одним із основних напрямків реалізації «Стратегії розвитку державної статистики на період до 2020 року» було удосконалення організаційної структури і системи управління органів державної статистики, а також процедури збирання, обробки та розповсюдження статистичної інформації. Кабінетом Міністрів України ще у березні 2006 року за поданням Держкомстату прийняв розпорядження «Про проведення експерименту із запровадження дворівневої системи збирання, обробки та поширення статистичної інформації», яким визначено, що експеримент здійснюватиметься на базі територіальних органів державної статистики в Автономній Республіці Крим, Вінницькій, Волинській, Житомирській, Луганській, Львівській, Миколаївській областях та місті Києві.

Основним завданням експерименту була апробація підходів створення передумов для удосконалення організаційної структури органів державної статистики, а також суттєвого покращання якості, достовірності та відкритості статистичної інформації на підставі впровадження сучасних уніфікованих технічних і програмних засобів, використання передових інформаційних технологій, зокрема, електронного документообігу та електронного цифрового підпису [3].

Експериментальному запровадженню передувала робота з вивчення відповідного досвіду статистичних служб країн-членів Євросоюзу (Польщі, Данії, Фінляндії, Швеції, Іспанії, Литви, Латвії), які на перехідному етапі змогли вдало поєднати технічне переоснащення національних статистичних органів з переглядом їх організаційних структур. Запропонований підхід дозволив спростити та скоротити терміни статистичного документообігу, підвищити якість даних, значно зекономити бюджетні кошти.

Держкомстатом України та територіальними органами державної статистики-учасниками експерименту здійснено роботи з експериментального запровадження Інтегрованої системи опрацювання статистичних даних (ІСОСД). Апробація функціонування моделі ІСОСД засвідчила, що запропонована технологія автоматизованого опрацювання статистичних даних цілком прийнятна за умови нарощення необхідної функціональності. ІСОСД

керована метаданими, є оптимальним технологічним рішенням і стала основою у побудові інформаційної системи статистики України [3].

Моделювання процесів технічного, технологічного та економічного розвитку АПК України неможливе без аналізу та обробки статистичної інформації. Науковці Всеукраїнського науково-навчального консорціуму всебічно опрацьовують, узагальнюють та аналізують статистичні дані в науково-дослідній роботі, оскільки використання статистичних розрахунків покладено в основу аналізу сучасного стану об'єктів дослідження [2]. Застосування методів математичної статистики в наукових дослідженнях дозволяє систематизувати, науково опрацьовувати та подавати матеріали дослідження, перевіряти їх наукову достовірність. На основі методів математичної статистики вирішується широке коло аналітичних задач. Зокрема, кількісні характеристики, одержані в результаті математико-статистичного аналізу, дозволяють мати більш глибоке уявлення про причинно-наслідкові зв'язки явищ, а також одержати стійкі надійні параметри для здійснення економічних розрахунків з метою прогнозування. Реальні можливості застосування методів математичної статистики для розв'язання різного роду наукових задач неможливе без використання комп'ютерних та інформаційних технологій збирання, обробки та збереження інформації [1].

У рамках реалізації «Стратегії розвитку державної статистики на період до 2020 року» [4] здійснювалася робота з модернізації інформаційних і комунікаційних технологій накопичення, обробки, збереження та поширення статистичних даних, роботи з розширення серверних потужностей, тестування та проведення навчання по роботі в інтегрованій системі обробки статистичних даних (ІСОСД).

Інтегрована Система обробки статистичних даних (далі Система) – забезпечує автоматизацію та уніфікацію процесів накопичення, обробки та аналізу статистичної інформації, організацію зберігання та доступу до єдиного сховища статистичної інформації. Система призначена для вирішення наступних завдань:

- проектування та створення інструментарію для проведення статистичних спостережень (керування метаданими);
- планування та контроль за станом проведення статистичних спостережень;
- введення первинних даних, що зібрані в ході проведення статистичних спостережень, та контроль введеної інформації;
- обмін даними із зовнішніми системами (ЄДРПОУ/СРП, СВК тощо);
- автоматизації процесів обробки та аналізу даних;
- представлення та поширення звітності за результатами проведення статистичних спостережень.

Структура кожного окремого статистичного спостереження у Системі задається користувачем із урахуванням вимог до конкретного спостереження. Це дозволяє не виконувати доопрацювання програмного забезпечення при зміні існуючого або введенні нового статистичного спостереження.

Обмін даними між різними рівнями організаційної структури здійснюється в режимі реального часу, що дозволяє переглядати проміжні результати, а також корегувати і оптимізувати процес в міру необхідності.

Для розподілу функцій між елементами Системи, структура Системи реалізована у формі автоматизованих робочих місць («АРМ»), кожне із яких відповідає за виконання конкретних завдань дослідження та працює на відповідному рівні оргструктури.

Література:

1. Калетнік Г.М., Козловський С.В., Підвальна О.Г. Теоретичні основи моделювання та фінансово-економічні розрахунки в менеджменті та бізнесі : навч. посібник. К.: Хай-Тек Прес, 2010. 399 с.
2. Калетнік Г.М., Гунько І.В., Кіреєва Е.А. Практична реалізація державної політики у сфері вищої освіти та положень нового закону «Про вищу освіту» в концептуальних засадах підготовки фахівців на базі ННВК «Всеукраїнський науково-навчальний консорціум». *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 9. С. 7-19.
3. Про проведення експерименту із запровадження дворівневої системи збирання, оброблення та поширення статистичної інформації в органах державної статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/plan_dvorivn/dvorivn+.htm. (дата звернення: 14.11.2022)
4. Стратегія розвитку державної статистики на період до 2020 року : Розпорядження КМУ від 20 бер. 2015 р. № 145-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/145-2013-%D1%80>. (дата звернення: 14.11.2022)

УДК 351.82

Баранов Віталій

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту авіаційної діяльності
Льотна академія Національного авіаційного університету
м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Економічний розвиток будь-якої країни передбачає використання та постійне вдосконалення інноваційних технологій, а стабільність економічної динаміки має забезпечуватися шляхом обґрунтованого та ефективного управління інноваційними процесами [2]. Економічне зростання залежить не тільки від генерації принципово нових знань і умінь у формі інновацій, але й від масштабів їх поширення та використання. Як відомо інновації поєднують у собі певну технологію в межах конкретної бізнес-моделі. Дієвість інновації визначається чи можливе її перенесення з однієї сфери в іншу [1].

Інноваційний розвиток на галузевому або державному рівні уявляє собою постійний процес покращення національних виробництв шляхом прикладного використання наукових знань для підвищення ефективності національних виробників, покращення якості національних продуктів, поліпшення загальної

конкурентоспроможності та прискорення соціального розвитку в країні [5]. Впровадження інновацій створює належні умови найповнішого використання інноваційного потенціалу різних суб'єктів господарювання, що своєю чергою веде до зростання добробуту усього суспільства та формування у перспективі максимально сприятливого середовища для розповсюдження світових інноваційних тредів.

Для країн які розвиваються надважливим способом досягнення конкурентоспроможної економіки є створення інноваційного середовища в середині країни та постійне використання та впровадження інновацій. Цей підхід є актуальним для розбудови власного інноваційного середовища в Україні, де б ефективно поєднувалися наука й виробництво, що у перспективі призведе до втілення наукових напрацювань у нову техніку, технології, їх випробування та впровадження у практичну площину, забезпечуючи відповідне зростання національної економіки.

Державний механізм регулювання інноваційної діяльності в Україні на законодавчому рівні опирається на низку відповідних законів, постанов, указів, програм і проєктів національного масштабу. Так, згідно із ЗУ «Про інноваційну діяльність», інновації – це новостворені (застосовані) та (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва та (або) соціальної сфери [3].

Слід підкреслити що лише виважена державна політика щодо інноваційної діяльності буде сприяти як науково-технічному прогресу, так і розвитку галузей національної економіки. Лише системний підхід до інноваційної діяльності та запровадження абсолютно прозорих механізмів реалізації призведе до бажаних результатів. Одним з таких елементів є ЗУ «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», який передбачає забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки через фінансування державою на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення національної конкурентоспроможності виробленої продукції на внутрішньому й зовнішньому ринках [4].

Отже, необхідною умовою сталого економічного зростання національної економіки є орієнтація державної політики на інноваційний напрям розвитку. Лише поєднання наукових розробок та відповідного досвіду дозволять Україні створити відповідну економічну мотивацію та відповідне інноваційне середовище в країні яке буде виступати генератором інноваційних проєктів. Також цей процес буде прискорювати темпи науково-технічного прогресу та підвищувати зростання ефективності виробництва у всіх сферах господарської діяльності. Одночасно буде відбуватися піднесення соціально-економічного рівня суспільства, підвищуватись рівень життя населення, створюватись умови для найповнішої реалізації людського потенціалу що знайде відповідне втілення у якісному рівні інноваційної діяльності. Слід також підкреслити що можливо отримати й суто екологічний ефект від науково-технічного прогресу тому що більшість сучасних інноваційних технологій передбачають зменшення

навантаження на природне середовище і як правило відбувається вивільнення одних ресурсів (природних, матеріальних, трудових, фінансових) та залучення інших, які є більш доступними та раніше не використовувалися у виробничому процесі. Втілення наукових розробок в інноваційні технології та подальша їх реалізація у практичній площині призводить до зростання конкурентоспроможності виробленої продукції, підвищення рівня ефективності діяльності різних суб'єктів господарювання й забезпечує економічне зростання країни в цілому.

Література:

1. Климчук О.В. Економічна сутність розвитку інноваційних процесів у виробництві біопалива. *Вісник аграрної науки*. 2014. № 8. С. 62-65.
2. Макаренко І.П., Копка П.М., Рогожин О.Г., Кузьменко В.П. Національна інноваційна система України: проблеми і принципи побудови. К.: Інститут проблем національної безпеки, 2007. 520 с.
3. Про інноваційну діяльність : Закон України від 05 груд. 2012 р. № 40-15. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>. (дата звернення: 12.10.2022)
4. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 05 груд. 2012 р. № 3715-17. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>. (дата звернення: 13.10.2022)
5. Рижов В. Перспективи інноваційного розвитку України (аналітична доповідь). URL: <http://www.niss.gov.ua>. (дата звернення: 10.10.2022)

УДК 657

Бенько Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ У ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ КОМПАНІЯХ

У багатьох випадках, при здійсненні обліку нематеріальних активів, буває досить важко встановити чи чітко визначена відповідність критеріям визнання, тому суб'єкт господарювання змушений проводити детальну класифікацію активу на етапі дослідження та етапі розробки. Якщо на етапі дослідження не можливо продемонструвати існування нематеріального активу, то ці витрати визначаються у момент їх проведення. Етап дослідження передбачає проведення діяльності, що спрямована на отримання певних нових знань, а також пошук та вибір можливих альтернатив щодо використання нових або значно удосконалених матеріалів, технологій, послуг. Відповідно на етапі розробок необхідно продемонструвати наступне:

- технічну можливість щодо завершення процесу створення нематеріального активу та подальшої придатності для використання або продажу;

- здатність використовувати або продати нематеріальний актив;
- ймовірні майбутні економічні вигоди;
- наявність відповідних технічних, фінансових та інших ресурсів для завершення розробок та використання чи продажу нематеріального активу;
- здатність достовірно оцінити видатки, які відносяться до нематеріального активу протягом його розробки.

Згідно з МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу», якщо нематеріальний актив купують при об'єднанні бізнесу, яке є придбанням, собівартість нематеріального активу базується на його справедливій вартості на дату придбання. Нематеріальні активи, придбані в процесі об'єднання бізнесу потрібно розподілити на наступні 4 категорії, які пов'язані: із сферою маркетингу (торгові марки, бренд, адреси доменів у мережі Інтернет); сферою відносин з клієнтами (для підприємств зв'язку це відносини з абонентами, їх імена, контактна інформація, історія комерційних відносин, тип послуг, яким користувалися, своєчасність проведення оплати); технологіями (набір технічних процесів, інтелектуальної власності, що не обов'язково є результатом контрактних та інших юридичних прав) та такі, що знаходяться у процесі дослідження і розробки. Однак, ці категорії не обов'язково мають бути визнані у звіті про фінансовий стан.

Якщо нематеріальний актив у складі класу переоцінених нематеріальних активів не можна переоцінити (для нього не існує активного ринку), цей актив слід відображати за його собівартістю за вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності.

Суб'єкт господарювання має оцінювати строк корисної експлуатації нематеріального активу, встановлювати, чи він є визначеним, чи невизначеним, а також установлювати його тривалість або кількість одиниць продукції (чи подібних одиниць), які складають цей строк корисної експлуатації.

Суб'єкт господарювання має розглядати свій нематеріальний актив як такий, що має невизначений строк корисної експлуатації, якщо (виходячи з аналізу відповідних факторів) немає передбачуваного обмеження періоду, протягом якого такий актив буде (за очікуванням) забезпечувати надходження чистих грошових потоків до суб'єкта господарювання.

Строк корисної експлуатації нематеріального активу, що його встановлюють контрактні угоди чи інші юридичні права, не повинен перевищувати період чинності контрактних або юридичних прав, але може бути коротшим від терміну їх чинності залежно від періоду, протягом якого суб'єкт господарювання очікує використовувати цей актив.

Якщо контрактні або інші юридичні права надаються на обмежений період, який може бути подовженим, строк корисної експлуатації нематеріального активу має включати такі періоди (період) поновлення, якщо є свідчення підтримки поновлення з боку суб'єкта господарювання без суттєвих витрат.

Термін «невизначений» не означає «безкінечний». Визначаючи строк корисної експлуатації нематеріального активу, слід брати до уваги багато

чинників. Наприклад, якщо компанія придбає ліцензію на надання безпроводного зв'язку, що покриває різні регіони та частоти. Не дивлячись на те, що ліцензія має нелімітовану в часі дію, очікується, що буде розроблена нова поліпшена технологія, що знецінить ліцензію. Період такого знецінення важко оцінити, однак компанія очікує, що в певний момент часу в майбутньому ліцензія перестане генерувати грошові потоки, тому ліцензія має визначений термін експлуатації.

Телекомунікаційним компаніям вигідно визнавати якомога детальніше нематеріальні активи, придбані в процесі об'єднання бізнесу, окремо від гудвілу. Облік нематеріальних активів інших, ніж гудвіл, веде до більш плавного та прогнозованого впливу на прибуток шляхом нарахування амортизаційних відрахувань.

Витрати на залучення абонентів – прямі витрати, сплачені третім особам (агентам) та понесені з метою підписання контракту з абонентом. Для визнання витрат нематеріальним активом, вони повинні відповідати критеріям визнання: відокремленості, підконтрольності, впливати із контрактних або інших юридичних прав, бути достовірно оцінені.

Суб'єкт господарювання контролює актив, якщо він має повноваження отримувати майбутні економічні вигоди, що надходять від основного ресурсу.

Основне – природа контракту з абонентом:

- контракт з фіксованим терміном користування послугами;
- контракт з відкритим терміном користування, що містить умови, за якими з абонента можуть бути стягнуті штрафи за розірвання контракту до певного строку.

В обох випадках критерій підконтрольності виконується: капіталізовані витрати на залучення абонентів не мають перевищувати мінімальні очікувані економічні вигоди від абонента.

Згідно МСБО 38 для кожного класу нематеріальних активів необхідно розкривати:

- чи є строк корисної експлуатації визначеним або невизначеним; якщо він є визначеним, – строки корисної експлуатації чи застосовані норми амортизації;
- методи амортизації, застосовані для нематеріальних активів з визначеними строками корисної експлуатації;
- балансову вартість та накопичену амортизацію (об'єднану з накопиченими збитками від зменшення корисності) на початок та на кінець періоду;
- статті звіту про прибутки та збитки, в які включено амортизацію нематеріальних активів;
- детальне узгодження балансової вартості на початок та на кінець періоду.

Література:

1. Лучко М.Р., Бенько І.Д., Яцишин С.Р., Мельник Н.Г. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності : навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка, 2018. 390 с.

2. Бенько І.Д. Особливості застосування міжнародних стандартів фінансової звітності у телекомунікаційних компаніях : монографія. *Облік, аналіз і аудит в контексті Європейської інтеграції України* ; за ред. М.С.Пашкевич; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. Дніпропетровськ: НГУ, 2015. 361 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/132412309.pdf> (дата звернення: 22.10.2022)

УДК 658

Биковець Вячеслав
Генеральний директор
Спілка підприємців малих, середніх
і приватизованих підприємств України
м. Київ, Україна

МАЛИЙ І СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Мале і середнє підприємництво є основою економіки будь-якої держави. Його роль в українській економіці визначається часткою підприємств від загальної кількості зареєстрованих, від кількості зайнятого населення та суми генерованої доданої вартості в Україні.

За останніми даними Державної служби статистики, серед усіх зареєстрованих підприємств частка МСБ становила 99,9%, тоді як на великі підприємства припадало лише 0,1%. Це цілком відповідає структурі підприємств країн Європейського Союзу, що дає змогу порівнювати їх з Україною.

За галузевою структурою найбільша частка підприємств МСБ в Україні працює у секторі оптової та роздрібної торгівлі (26,8%), сільського господарства (14,7%) та промисловості (12,5%). За наявними даними до війни 72,6% зайнятого населення України працювало в МСБ, тоді як на великі підприємства припадало 27,4%. За галузевою структурою найбільша частка працівників МСБ в Україні працювала у секторі промисловості (33,0%), оптової та роздрібної торгівлі (15,8%) та сільського господарства (13,6%). 60,1% доданої вартості в Україні створювалося в МСБ, тоді як на великі підприємства припадало 39,9%. У порівнянні із країнами ЄС в Україні мікро та малі підприємства відіграють меншу роль в створенні доданої вартості. За галузевою структурою найбільша частка доданої вартості, створеної МСБ, припадає на сектор промисловості (26,8%), оптової та роздрібної торгівлі (21,2%) та сільського господарства (15,1%). Таким чином, малий та середній бізнес відіграє важливу роль для української економіки, що проявляється у найбільших відносних частках від загальної кількості зареєстрованих підприємств (99,9%), від загальної зайнятості населення (72,6%) та від загальної створеної доданої вартості в Україні (60,1%).

З початком повномасштабної війни в Україні, ситуація для МСБ кардинально змінилася. У зв'язку з окупацією частини території України,

воєнними діями, постійними бомбардуваннями та обстрілами населених пунктів, більшість проблем і негативних чинників, які не давали нормально розвиватися МСБ у мирний час, відійшли на другий план.

Разом з тим, найбільшими проблемами, з якими зіткнулися бізнеси на початку повномасштабної війни, стали наступні:

- фінансові труднощі (брак обігових коштів, зростання цін на сировину і матеріали);
- високий рівень стресу серед працівників;
- логістичні та/або комунікаційні проблеми.

Ці висновки були зроблені за результатами численних спілкувань з представниками бізнесу, проведених опитувань, анкетування.

Якщо говорити про адаптацію до війни, то більш ніж половина опитаних (58%) вважають, що пандемія Covid-19 дала їм досвід швидкого пристосування до надскладних умов.

Поки Збройні Сили України захищають кордони країни, українці в тилу об'єдналися на волонтерському фронті. Безкорисну допомогу почали надавати і бізнеси. Окрім очевидного позитивного ефекту – внеску у спільну перемогу, це вплинуло і на атмосферу всередині колективів. Так, більшість вважають, що спільне волонтерство та допомога армії змогли підвищити командний дух компаній у складний період.

Щоб захистити своїх співробітників, п'ята частина власників МСБ перемістили компанії у більш безпечні регіони, а 17% видали працівникам одноразові виплати. Для підтримки ментального здоров'я своїх співробітників в умовах сильного стресу 16% керівників надавали безкоштовну психологічну допомогу.

Попри повномасштабну війну, сьогодні 38% керівників українських МСБ мають намір вже в цьому році найняти більше персоналу.

У вас може виникнути питання щодо того, як бізнес оцінює державну політику щодо МСБ в умовах війни. На жаль, оцінки державної політики щодо підтримки бізнесу продовжують поступово погіршуватися. Представники бізнесу найчастіше ставлять нейтральні оцінки державній політиці з підтримки бізнесу (51%). Однак частка негативних оцінок постійно зростає. Що менший розмір підприємств, тим частіше вони оцінюють цю політику негативно і рідше – нейтрально. Найбільш очікуваними подіями та змінами для бізнесу є закінчення війни, деокупація територій України та припинення девальвації гривні.

Ключову роль у вирішенні багатьох проблем бізнесу в цій ситуації мали б відігравати бізнес-асоціації, які в більшості країн світу є важливим і дуже дієвим елементом інфраструктури підтримки підприємництва, невід'ємною частиною громадянського суспільства, показником його спроможності до самоорганізації, захисту своїх прав і представлення своїх інтересів. Бізнес-асоціації – це:

- реальна можливість взаємовигідної корпоративної співпраці однодумців та колег на чисто прагматичних засадах;

- спільне вирішення багатьох проблем, з якими підприємець знаходиться один на один;
- можливість власними руками формувати сприятливі умови для успішного вирішення проблем економічного розвитку.

На жаль, нинішня ситуація вплинула не тільки на бізнес, а й на діяльність бізнес-асоціацій в Україні. Разом з тим, не зважаючи на це, в Україні є багато бізнес-асоціацій, які:

- дійсно активно працюють і лобіюють інтереси підприємництва;
- орієнтовані на своїх членів;
- надають їм істотну допомогу і суттєву підтримку.

УДК 330:658:340

Бриль Ірина

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
старший науковий співробітник відділу проблем економіки підприємств
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У РЕТРОСПЕКТИВІ ЇХ РОЗВИТКУ

Цифровою трансформацією (діджиталізація, цифровізація) вважають інтеграцію цифрових технологій у всі сфери бізнесу, – це перетворення вже існуючих аналогових (іноді цифрових, електронних) продуктів, процесів та бізнес-моделей компанії, підприємства, організації, в основі якої лежить ефективне використання цифрових технологій [3].

Законодавче регулювання сфери цифровізації має суттєве значення у дослідженні процесів цифрових трансформацій. В Україні операції з цифрових трансформацій регламентуються низкою законів, нормативних актів, розпоряджень та документів. Розкриття даного напрямку дослідження потребує їх більш детального розгляду.

Першим документом регулюючим даний напрям економіки в країні виступає Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР. Він регулює відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах та зазначає: порядок доступу до інформації, перелік користувачів та їх повноваження стосовно цієї інформації визначаються володільцем інформації, окрім випадків, передбачених законом, коли доступ до інформації в системі може здійснюватися без дозволу її володільця в порядку, встановленому законом [2].

У 1998 році прийнято два документи: Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР та Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 4 лютого

1998 року № 75/98-ВР. Основна сутність цих законодавчих документів полягає у підвищенні ефективності вітчизняного виробництва на основі широкого використання інформаційних технологій та інтеграції України у світовий інформаційний простір.

Дія Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 року № 851-IV поширюється на відносини, що виникають у процесі створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення, використання та знищення електронних документів.

Основна стратегічна мета Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 9 січня 2007 року № 537-V – створення умов та заходів з підготовки людини до роботи в інформаційному суспільстві.

У 2010 році політика країни рухалася таким чином, що виникла необхідність розробки та прийняття до дії Закону України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VI. Він регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних.

У Законі України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI зазначено, публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом.

Закон України «Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції» від 16 жовтня 2012 року № 5450-VI спрямований на формування сприятливих умов розвитку індустрії програмної продукції України для створення високопродуктивних робочих місць, залучення інвестицій, збільшення обсягів випуску високотехнологічної продукції, стимулювання наукомісткого експорту та імпортозаміщення, реалізацію науково-технічного потенціалу України.

Закон України «Про електронну комерцію» від 3 вересня 2015 року № 675-VIII визначає організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції в Україні. Електронна комерція – відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені дистанційно з використанням інформаційно-комунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру.

2017 рік ознаменувався розробкою та прийняттям до дії двох законів регулюючих сферу цифрових трансформацій, це Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII та Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня

2017 року № 2163-VIII.

У 2018 році вийшло розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації». Цифровий розвиток за даною Концепцією передбачає виконання комплексу завдань, що позитивно вплинуть на економіку, бізнес, суспільство та життєдіяльність країни в цілому [2].

Дія Закону України «Про електронні комунікації» від 16 грудня 2020 року № 1089-IX, поширюється на відносини у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра щодо надання та отримання електронних комунікаційних послуг, постачання та доступу до електронних комунікаційних мереж, забезпечення конкуренції на ринках електронних комунікацій, а також щодо користування радіочастотним спектром, ресурсами нумерації та захисту прав користувачів послуг.

На даний момент відбувається процес оцифрування усіх державних послуг, поширюється надання онлайн послуг. Держава в смартфоні: Україна презентувала державний додаток «Дія» (дія-право, дія-освіта, дія-держава, дія-здоров'я та інші), що було представлено 7 лютого 2020 року, мета якого – виконання національної програми цифрової грамотності. Використовуючи його очікується непомітність присутності та ефективність державних послуг за зручним електронним сервісом, економія часу, відсутність черг тощо [1].

Проведене дослідження показує розвиток законодавчої бази цифрових трансформацій підприємств та промисловості, суспільства, за яким можна простежити особливості даних процесів в економіці країни.

Література:

1. Держава в смартфоні: в Україні презентували державний додаток Дія. URL: <https://www.unian.ua/science/10862090-derzhava-u-smartfoni-mincifri-prezentuvalo-mobilniy-dodatok-diya> (дата звернення: 10.11.2022)
2. Закони, концепції, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.11.2022)
3. Цифрова трансформація бізнесу: як це роблять компанії в Україні? URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/press-release/640817.html> (дата звернення: 10.11.2022)

Буткевич Оксана

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри математики та методики її навчання
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ СТРАТЕГІЧНОГО ОБЛІКУ В РАМКАХ ПОБУДОВИ ЕКСПЕРТНОЇ СИСТЕМИ ПРИЙНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Домінантними факторами, які впливають на господарський процес та систему управління підприємства є глобалізація суспільно-економічних відносин та посилення конкурентної боротьби. За таких умов управлінський процес і його інформаційне забезпечення повинні змінюватися в ракурсі необхідності оцінки та врахування чинників внутрішнього та зовнішнього економічного середовища, конкурентних переваг, передових інформаційних технологій тощо. Достеменно відомо, що успіх у провадженні господарської діяльності базується на раціональних управлінських рішеннях. У процесі їх прийняття вагому роль відіграють знання та технології, які дають змогу оцінити майновий і фінансовий стан підприємства не тільки в ретроспективі чи станом на певний момент звітного періоду, але й у перспективі. Саме поєднання знань та технологій дають змогу вибудувати систему формальних правил досягнення стратегічних цілей фінансово-господарської діяльності підприємства. Знаннями в даному ракурсі виступає інформація із внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування суб'єкта господарювання в різних часових проміжках, а технологіями – наявність засобів її обробки та отримання визначених поставленими цілями результатів.

Досягнення бажаних показників стратегічного розвитку суб'єкта господарювання забезпечується ефективним функціонуванням системи стратегічного управління, що не може бути здійснене без належного інформаційного забезпечення. В даному ракурсі актуальності набуває процес ідентифікації об'єктів інформаційного забезпечення стратегічного управління, як об'єктів підсистеми стратегічного обліку.

Важливим аспектом, а в більшості випадків і проблемою, у функціонуванні підсистеми стратегічного обліку на підприємстві є ідентифікація її об'єктів, зважаючи на наявність множини завдань стратегічного управління, необхідності обробки фінансової та не фінансової інформації із внутрішнього та зовнішнього середовищ, використання відмінних від традиційних методів обробки обліково-економічної інформації.

У ринкових умовах господарювання система управління в цілях забезпечення сталого розвитку підприємства в будь-якому випадку повинна бути забезпечена та враховувати перспективні показники фінансово-господарської діяльності. Врахування перспективного стану підприємства в

процесі прийняття управлінських рішень свідчить про необхідність виокремлення або ж виділення системи стратегічного управління в загальній системі управління підприємством. Даний факт не може залишити без належної уваги зміни в інформаційному забезпеченні процесу управління підприємством: «в ході еволюційного розвитку інформаційного середовища стратегічних рішень виникає якісно нова система стратегічного обліку» [1].

Необхідність виокремлення, побудови, розмежування понять «стратегічний облік», «стратегічний управлінський облік», «контролінг» тощо, потреба в розробці концепції, методики організації та ведення стратегічного обліку на підприємстві є актуальними проблемами, які активно обговорюється в наукових колах. По окремих з наведених аспектів триває жвава дискусія, по інших – відсутні чіткі та конструктивні пропозиції щодо вирішення порушених проблем.

У дослідженнях вітчизняних науковців, які в переважній більшості базуються на доробках зарубіжних дослідників доміантним є твердження про необхідність формування системи інформаційного забезпечення прийняття стратегічних управлінських рішень і те, що дана система є обліковою. Відмінними рисами облікової системи, спрямованої на інформаційне забезпечення стратегічного управління від традиційної є потреба оцінки зовнішнього середовища, ризиків та невизначеності, які притаманні господарській діяльності підприємства. Відмінності стратегічного обліку від бухгалтерського, частково продиктовані відмінностями між стратегічним управлінням та управлінням підприємством у традиційному розумінні: «стратегічна парадигма управління виникає у зв'язку з розвитком глобалізаційних процесів, коли з'явилися нові проблеми і завдання, які є не вирішуваними в рамках традиційної управлінської парадигми. До цих завдань відносять, перш за все, облік і оцінка впливу на результати діяльності організацій зовнішніх чинників і дій, ризиків і невизначеності» [2].

Складність вирішення завдань щодо інформаційного забезпечення стратегічного управління, в першу чергу, пов'язана із необхідністю визначення та оцінки об'єктів, які є відмінними від об'єктів традиційного бухгалтерського обліку, а значить існує ймовірність того, що при застосуванні традиційних облікових інструментів досягти бажаного результату не вдасться. У зв'язку з цим низка науковців під інформаційним забезпеченням стратегічного управління вбачає не облікову систему чи підсистему, а можливість використання облікових даних для прийняття стратегічних рішень: «стратегічне управління як ідеологія управління підприємством ставить завдання перед усіма ланками і структурами управління, в тому разі і перед бухгалтерським обліком, який своїм чином реагує на нові завдання і умови функціонування, застосовуючи нові спеціальні інструменти і метод. І від цього бухгалтерський облік не стає «стратегічним», не утворюється «система стратегічного обліку» на підприємстві. У даному аспекті є сенс говорити про існування бухгалтерського обліку з метою стратегічного управління» [3].

Оперуючи нагальною потребою модернізації системи бухгалтерського обліку в контексті забезпечення інформаційних потреб саме стратегічного

управління окремі автори акцентують увагу на виокремленні стратегічного обліку як елементу системи бухгалтерського обліку: «стратегічний облік орієнтується не тільки на досягнення оперативної мети (наприклад, отримання прибутку), але й на глобальні стратегічні завдання, що означає подальший рівень поглиблення облікової системи згідно з сучасним баченням ролі та значення інформаційних ресурсів для прогнозування явищ і процесів» [4].

Окремим напрямом дослідження інформаційного забезпечення стратегічного управління є його розгляд як складової управлінського обліку. Стратегічний управлінський облік – це комплексний напрям управлінського обліку, орієнтований на процес прийняття довгострокових (стратегічних) рішень, в рамках якого передбачається детальний аналіз зовнішнього бізнес середовища, де підприємство здійснює свою діяльність.

Література:

1. Бандура З.Л., Шевчук В.Р., Семенюк Л.В. Облік і аналіз в системі стратегічного управління підприємством : монографія ; за ред. О.М. Ковалюка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. 247 с.
2. Болдуєв М.В. Концептуальні підходи формування стратегічної бухгалтерії. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 3 (7). С. 122-128.
3. Боярко І. Атрибути стратегічно-орієнтованої системи обліку. *Інститут бухгалтерського обліку і аналізу в умовах глобалізації. Міжнародний збірник наукових праць*. 2015. № 4. С. 5-14.
4. Бруханський Р.Ф. Облік і аналіз у системі стратегічного менеджменту аграрного підприємництва. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 384 с.

UDC 330

Nestan Varshanidze

Master of Economics

PhD candidate in Business Administration

Batumi Shota Rustaveli State University

Batumi, Georgia

MANAGEMENT OF BLUE ECONOMY DATABASES

This work was supported by Shota Rustaveli National Foundation of Georgia (SRNSFG) [grant number MR-21-1059]. This paper discusses the Blue Economy, which responds to the UN Sustainable Development Goals (Goal 1; 8; 14:15; 17). Thesis raises some problems that are related to the implementation of the blue economy policy. The Blue Economy combines sectors such as coastal tourism, aquaculture, blue energy, blue biotechnology and seabed mining. Individual states, international or local organizations rely on data and research when developing policy documents. The variety of data, the existence of objective data and databases at the level of individual regions or countries makes it possible to make correct findings and conclusions.

The available data in the direction of the blue economy can be obtained in

different ways, among them we can single out the indexes of international organizations, the databases and research reports of various scientific research organizations, and the data of the national statistics services of individual countries. A formula must have a number in small brackets on the right of it.

The digital revolution simplifies processes and makes various services more accessible, including those related to the blue economy. The leading sectors in the blue economy are maritime transport and fisheries, and Automatic Identification System (AIS) and Vessel Monitoring System (VMS) measure them. Information on the location of fishing vessels is provided by the Vessel Monitoring System (VMS), which is satellite-based. The mentioned information is available for all interested persons on the online website. SeaDataNet is slightly different from other EU databases, which includes databases from countries such as Tunisia, Morocco, Algeria, Lebanon, totaling 100 national oceanographic centers. According to the good visualization and complexity of the data, the blue indicators online dashboard of the European Union should be distinguished.

It is necessary to identify areas where new approaches to accounting for the blue economy are needed, compatible with existing national accounts and international statistical standards. It is important that the collection of data does not have a one-time look and that it is updated annually. It is in this part that it is necessary to include modern technologies and artificial intelligence. This will help the blue economy to implement policies based on real data.

Paper is based on the references, reports, articles, journals and action plans published by the European Union, the World Bank, and the Food and Agriculture Organization of the United Nations. The main result of the thesis is to analyze the peculiarities and problematic issues of management of Blue Economy databases. Technology will have a critical role in addressing some of the key challenges facing the maritime sector. International and national policymakers can facilitate the adoption of new technologies Governments can lead the way by deploying relevant technologies.

References:

1. The Potential of the Blue Economy (2017). Retrieved from: <https://bit.ly/3ttb6SN>.
2. Guarda, D. (2021). Society 5.0: What Is It & How To Achieve A Human-Centered Society. [Onlineforumpost]. Retrieved from: <https://www.intelligenthq.com/society-5-0-achieve-human-centered-society/>.
3. Kelasidi, E. (2021, May 3). How robots can be aquaculture's next caretakers. [Onlineforumpost]. Retrieved from: <https://www.sintef.no/en/latest-news/2021/how-robots-can-be-aquacultures-next-caretakers/>.
4. <https://www.marinetraffic.com/en/p/company>.
5. <https://globalfishingwatch.org/about-us/>.
6. <https://www.oecd.org/science/oecdbiotechnologynewsletterupdates.htm>.
7. Potočan, V., Mulej, M., & Nedelko, Z. (2021). Society 5.0: balancing of Industry 4.0, economic advancement and social problems. [Onlineforumpost]. Retrieved from: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/K-12-2019-0858/full/html>.
8. NoViCo – Novel biorefinery concepts for valorization of lignocellulosic residues (2021). Retrieved from: <https://www.sintef.no/en/projects/2021/novico-novel-biorefinery-concepts-for-valorization-of-lignocellulosic-residues/>.

9. Biotechnology and Nanomedicine (2022). Retrieved from: <https://www.sintef.no/en/industry/topics/biotech-and-nanomedicine/>.
10. European Commission. (2021). *The EU Blue Economy Report 2021*. Retrieved from: https://blueindicators.ec.europa.eu/sites/default/files/2021_06_BlueEconomy_Report-2021.pdf
11. Varshanidze, N. (2022). Analysis of blue economy research databases. *Seu & Science*, 12. Retrieved from: <https://bit.ly/3MCLUQp>.
12. Varshanidze, N. (2022). Blue economy: prospects for the development of import-substituting industries on the example of sea and river products.

UDC 330.341

Renata Włodarczyk

Dr hab. inż. Prof. CB Bezpieczeństwo Wewnętrzne
Akademia Nauk Stosowanych Collegium Balticum
Szczecin, Polska

**PROBLEMS OF INNOVATIVE TRANSFORMATION
OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS
IN THE FACE OF THE COVID-19 PANDEMIC**

In the first quarter of 2020, the world had to face a huge challenge, which turned out to be the spread of the SARS-CoV-2 virus, which in the human space led to major changes of a social and economic nature. Most of these changes had a negative impact on the standard of living of our globe's humanity, but the sphere that developed rapidly, got „wind in its sails”, accelerating and experiencing an amazing boom, turned out to be digital transformation. The COVID-19 pandemic meant that at every step, supported by this modern technology, we were forced to unimaginable changes in the current lifestyle. The necessity to stay at home in the face of ICT solutions turned out to be a tool that conditioned the daily duties of many people. The implemented digital novelties, which previously determined business competition, have become determinants of survival, e.g. multi-channel product and service distribution models, hyperconnectivity, omni-channel, cloud computing. Hence, with the spread of the coronavirus, with the transition to remote work, there has been a sharp increase in users of online communication systems and customers using digital repositories, as noticed by global suppliers: Google, Microsoft with the Teams platform, Cisco, Zoom Video Communications, etc. offering free, testing and fully functional products. Of course, it was taken into account that the end of the fight against the pandemic will involve a return to previous patterns of work for some companies, but the discovered potential of digital business models has made the global transformation in an express mode enter the next stage of development. There is no guarantee that a similar situation will not happen again, and that people locked in „four walls” will again carry out their tasks in isolation. Therefore, ICT innovations can be used at every stage of the fight against various problems, not only during the COVID-19 pandemic (2). An example of this is the population of Ukraine, who, thanks to modern technologies, and despite the war caused by the Russian

invader, can work, carry out their daily duties, effectively fight the threat and be in contact with the whole world. So it is clearly visible how fast the help is growing, and at the same time the human dependence on technical solutions and how much influence its creators have on the functioning of the world. There are undoubtedly many positives resulting from their actions, but you also have to remember about the negative response. For example, look from the perspective of an isolated and media-overwhelmed human being – a being with a social nature that needs to build direct ties with others, i.e. relatives, family, friends, acquaintances, local community, etc. The need for closeness makes the alienated person unable to cope with his own problems, which triggered a wave of mental disorders and suicide during the coronavirus pandemic. Human and mutual relations, the ability to communicate through dialogue, help to survive in difficult times, eliminating self-destructive behavior. There is a need to distinguish online contacts from communicating through direct conversation and other elements of behavioral behavior. This form results from human activity and is the basis for building ties, relationships, co-creating a specific „tribal” community. Communicating via teleinformatic links is only the process of transmitting impulses in the form of information, hence ICT (Information and Communication Technologies). Interpreting the use of digital ICT tools as enabling mutual conversation is a misunderstanding of the concept of communication, because nothing can replace direct contact „face to face”, as looking at yourself through the glass does not reflect the „depth” of the image. After all, the superior value for a human being is the other person, and not the objects which, through the discussed technologies, increased our alienation. The world viewed through the prism of needs and the economy, with relationships based on digital services, also added a new dimension to the history of civilization. The adopted consumption model of living with the desire to have, a constant search for methods of accumulating wealth, has become a permanent part of the human psyche. If we add the definition of service derived in the 20th century, established by leading economists and propagated enough to make it universally applicable and in the perception of people the source, then the service distortion of the modern world cannot be surprising. This terminological transformation presents services in a production context, so it is no longer the provision of services but their production, it is also not a service act but a service product. The methods of industrial optimization in terms of methods of reducing the cost and time consumption of manufacturing consumer goods were therefore translated into the service sector. The technological development accompanying the economic changes has become an ally of transformation, therefore the 21st century is not an epoch of post-industrialism equal to the service era, not even re-industrialism, but some kind of hyper variation of it. Public services, as a special group of the service sector, have an additional mission to fulfill in relation to business services, because they significantly contribute to the development of social capital, build local communities, and become the basis of the public sphere. The act of providing a public service, i.e. serving society by society, is a key tool for multiplying the common good, which is to be associated with doing good. The word good (Greek agathos) does not refer to individual perception of it, but is directed to another person, expressing usefulness, utility (Greek chresimon). In the public

service, educating a good is associated with its service character based on interpersonal communication. All forms of post-public service aimed at productivity contradict it, blocking the possibility of educating the good during its duration and after its completion, and the service act was treated as an object favorable to optimization in the face of digital transformation. The potential for the elimination of a live service relationship was noticed, which significantly lowered the costs of providing services, and at the same time, its unlimited scalability emerged. The automation of the service process enhances self-service here, which limits the possibility of meeting between humans and humans, as each of them is able to provide themselves services, using machines, software, algorithms, etc. It can be safely stated that nowadays ICT tools have effectively transformed communication direct people – without their dialogue, without meeting, without rebellion; only the communication process of a lonely man staring at the monitor screen remained. This phenomenon also hit the public education and training service extremely hard, which was a consequence of the mass school closings in the world. Although e-learning and its derivatives: m-learning (m-mobile), d-learning (d-digital) are not methods created in the crisis caused by the COVID-19 pandemic, but using an earlier idea for digital implementation of various courses supporting classic forms of knowledge transfer (4). Many primary, secondary and higher education institutions, despite the cessation of the coronavirus threat, continue remote teaching (unfortunately), treating it as a service provision. A lot of effort has been put in this direction, developing electronic materials for self-study, launching IT platforms and software dedicated to disseminating knowledge, which have become the world arena of education and education; including the participation of interactive learning environments. To maintain the continuity of education (the proverbial production cycle), there is no need to leave the house, but there is also no place for specialized, innovative and advanced research clubs, Erasmus program, youth organizations or interest groups. After all, they promoted additional knowledge, developed various abilities and interests of young people, allowing for additional exercises, exchange of experiences, creating social spaces for creative work and communication between peers. As it turned out, post-education introduced at an express pace reveals a number of problems, as a large group of students do not have their own computer, permanent access to the Internet, etc. (5). Moreover, not all of them have the appropriate skills to use modern digital technology to start remote learning. This implies the social exclusion of the individual in areas that some countries are solving by mass equalization of opportunities by purchasing and distributing access tools to digital educational services. It is also worth noting that crowds of adults working professionally without leaving home, using remote work, and this burden not only the well-being of people (household members) living on a small volume, but also burden Internet connections, which in turn leads to problems with access to digital services and increasing financial outlays for electricity. With which there are also problems of a different nature today. It is hoped that these inconveniences will be removed in the near future, Internet service providers will adapt to the increased load, and the governments of the countries will deal with the energy problem and the availability of electricity in the network.

Starting from culture as a set of normative and directive beliefs that are „universally respected in a given community” (6), it can be proved that cultural being is combined, creating a normative-directive complex, although different in nature. Culture is created by beliefs, the directive part of which, in order to create effective actions in the sphere of culture, which may require respecting the knowledge related to it, approving the beliefs constituting the basis for recognition by members of the community, and then we are talking about the sphere of symbolic culture. On the other hand, when the application of the directive element of a belief, shaped by effective cultural activities, is not conditioned by the general social recognition of these beliefs (it is effectively independent of their recipients), we touch upon the sphere of technical-utility culture, which, at the cost of reducing symbolic culture, is influenced by the digital model of providing public services. During the implementation of a post-service, the only condition for its performance is the ability to use a computer, and the sphere of human behavior is recorded in the symbolic culture. It is irrelevant and does not affect the feasibility of this service. Replacing and balancing one culture with another will not keep the overall level of culture unchanged. Culture as a set of categories whose mutual proportion has a decisive influence on the image of the whole. Thus, the taking over by technical culture of areas of social activity, previously realized only in „living” relations, may in effect cause a cultural collapse. If, on the other hand, culture weakens, then the society bound by the bond of cultural unification degrades (7). The digitization of public services causes changes both at the level of the group bond and cultural identity, as well as the unit building this population (group), i.e. a person.

Summary

From the perspective of the past period, it can be said that the vision of people living in complete isolation, alienated, often mistakenly convinced of their self-sufficiency is terrifying. At the same time, the following questions should be asked:

- how will we evaluate the results of the experimental functioning at a distance and what will arise from this village;
- how the digital transformation has affected people's ability to communicate with each other;
- what effects of the level of knowledge were transferred from the didactic activity „saturated” with distance learning;
- how the production of social capital within enterprises has changed and which technological elements we will use in future socio-economic systems;
- how has society, culture, and ourselves changed?

In view of the above, it should be borne in mind that new technologies may not only be a problem, but are also a tool supporting the struggle associated with it, mitigating the effects of threats and allowing you to function in a changing reality, e.g. related to the necessary isolation of human society. The experience gained during the COVID-19 pandemic undoubtedly became a significant stimulus that changed the strategy of technological development and not only ... most countries of our globe (9).

Renata Włodarczyk

Dr hab. inż. Prof. CB Bezpieczeństwo Wewnętrzne
Akademia Nauk Stosowanych Collegium Balticum
Szczecin, Polska

PROBLEMY INNOWACYJNEJ TRANSFORMACJI SYSTEMÓW SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH W OBLICZU PANDEMII COVID-19

W pierwszym kwartale 2020 r. świat musiał zmierzyć się z ogromnym wyzwaniem, jakim okazało się rozprzestrzenianie wirusa SARS-CoV-2, który w przestrzeni człowieka doprowadził do dużych zmian o charakterze społecznym i gospodarczym. Większość tych zmian miała ujemny wydźwięk na poziom życia ludzkości naszego globu, ale sferą, która mocno rozwinęła się, dostała „wiatr w żagle”, przyspieszając i doznając niesamowitego rozkwitu, okazała się transformacja cyfrowa. Pandemia COVID-19 sprawiła, że na każdym kroku wspierani przez tę nowoczesną technologię zostaliśmy zmuszeni do niewyobrażalnych przewartościowań w dotychczasowym stylu życia. Konieczność pozostania w domu wobec teleinformatycznych rozwiązań okazała się narzędziem warunkującym realizację codziennych obowiązków wielu ludzi. Wdrażane nowości cyfrowe, które wcześniej decydowały o konkurencji biznesu, stały się determinantami przetrwania, np. modele dystrybucji produktów i usług typu multi-channel, hiperłączość, omni-channel, cloud computing. Stąd wraz z rozprzestrzenianiem się koronawirusa, przy przejściu do pracy zdalnej, nastąpił gwałtowny wzrost użytkowników systemów komunikacji online i klientów korzystających z repozytoriów cyfrowych, co dostrzegli globalni dostawcy: Google, Microsoft z platformą Teams, Cisco, Zoom Video Communications itp. oferujący darmowe, przetestowane i w pełni funkcjonalne produkty. Oczywiście uwzględniono fakt, że zakończenie walki z pandemią będzie wiązało się dla części firm z powrotem do wcześniejszych schematów pracy, ale na pewno odkryty potencjał cyfrowych modeli biznesowych sprawił, że globalna transformacja w trybie ekspresowym wejdzie w kolejne stadium rozwoju. Nie ma bowiem gwarancji, iż nie powtórzy się podobna sytuacja, a zamknięci „w czterech ścianach” ludzie będą ponownie realizowali stawiane przed nimi zadania w odosobnieniu. Innowacje teleinformatyczne mogą więc być wykorzystane na każdym z etapów walki z różnymi problemami, nie tylko podczas pandemii COVID-19 (2). Przykładem tego jest choćby ludność Ukrainy, która dzięki nowoczesnym technologiom, a mimo wojny, jaką zgotował jej najeźdźca rosyjski, może pracować, realizować swoje codzienne obowiązki, skutecznie walczyć z zagrożeniem i być w kontakcie z całym światem. Wyraźnie więc widać jak szybko rośnie pomoc, a jednocześnie uzależnienie człowieka od rozwiązań technicznych oraz jak ogromny wpływ na funkcjonowanie świata mają jej twórcy. Dużo jest niewątpliwie pozytywów wynikających z ich działań, ale trzeba też pamiętać o negatywnym oddźwięku. Na przykład spojrzeć z perspektywy odizolowanego i przytłoczonego medialnie człowieka – istoty z naturą społeczną, potrzebującą budować bezpośrednio więzi z innymi, tj. najbliższymi, rodziną, przyjaciółmi, znajomymi, społecznością lokalną itd. Potrzeba bliskości sprawia, że wyalienowany

nie daje sobie rady z własnymi problemami, co wywołało falę zaburzeń psychicznych i samobójstw w okresie pandemii koronawirusa. Ludzkie a wzajemne relacje, możliwość komunikowania się dialogiem, pomagają przetrwać w trudnych chwilach, niwelując zachowania o charakterze autodestrukcyjnym. Pojawia się tutaj potrzeba odróżnienia kontaktów online od komunikowania się bezpośrednią rozmową i innymi elementami zachowań behawioralnych (ang. behavior, behaviour – zachowanie). Taka forma wynika z ludzkiej aktywności i stanowi podstawę budowania więzi, relacji, współtworzenia określonej społeczności „plemiennej”. Komunikowanie za pośrednictwem łączności teleinformatycznych jest jedynie procesem przekazywania impulsów w formie informacji, stąd ICT (ang. Information and Communication Technologies). Interpretowanie natomiast używania cyfrowych narzędzi ICT jako dających możliwość wzajemnej rozmowy, jest błędnym rozumieniem pojęcia komunikowanie się, bo nic nie zastąpi bezpośredniego kontaktu „twarzą w twarz”, gdyż patrzenie na siebie przez szybę nie oddaje „głębi” obrazu. Przecież wartością nadrzędną dla człowieka jest drugi człowiek, a nie przedmioty, które za pośrednictwem omawianych technologii spotęgowały nasze wyobcowanie. Świat oglądany przez pryzmat potrzeb i ekonomii, z relacjami opartymi na usługach cyfrowych, nadały również nowy wymiar historii cywilizacji. Przyjęty konsumpcyjny model życia z chęcią posiadania, nieustannego poszukiwania metod gromadzenia bogactw, wrosły na stałe w psychikę człowieka. Jeżeli nałożymy na to wyprowadzoną w XX wieku definicję usługi, ustanowioną przez czołowych ekonomistów i rozpropagowaną na tyle, by stała się powszechnie obowiązującą i w wyobrażeniu ludzi źródłową, to nie może dziwić usługowe zniekształcenie współczesnego świata. To przeobrażenie terminologiczne przedstawia usługi w kontekście produkcyjnym, zatem nie jest już świadczeniem usług a ich produkcją, nie jest też aktem usługowym a produktem usługowym. Metody optymalizacji przemysłowej w zakresie sposobów zmniejszania kosztocłonności i czasocłonności wytwarzania dóbr konsumpcyjnych, przełożono zatem na sektor usługowy. Towarzyszący zaś przemianom gospodarczym rozwój technologiczny stał się sprzymierzeńcem transformacji, dlatego XXI wiek nie stanowi epoki post-industrializmu równej erze usługowej, nawet nie re-industrializmu, a jakąś jej hiper odmianę. Usługi publiczne jako szczególna grupa sektora usługowego mają w stosunku do usług biznesowych dodatkową misję do wypełnienia, bo w istotny sposób przyczyniają się do rozwoju kapitału społecznego, budują lokalne wspólnoty, stają się podstawą sfery publicznej. Akt świadczenia usługi publicznej, czyli służenia społeczeństwu przez społeczeństwo, to kluczowe narzędzie pomnażania dobra wspólnego, które ma się kojarzyć z czynieniem dobra. Wyraz dobry (gr. agathos) nie odnosi się do indywidualnego jego postrzegania, lecz kieruje się na drugą osobę, wyrażając pożyteczność, użyteczność (gr. chresimon). W usłudze publicznej wykształcenie dobra wiąże się z jego usługowym charakterem opartym na komunikacji interpersonalnej. Wszelkie formy post-usługi publicznej nastawione na produktywność, stanowią jej zaprzeczenie, blokując możliwość wykształcenia dobra w trakcie jej trwania i po jej zakończeniu, a akt usługowy został w obliczu cyfrowej transformacji potraktowany jako obiekt przychylny optymalizacji. Zauważono potencjał eliminacji żywej relacji usługowej, co znacznie obniżyło koszty

świadczenia usług, a przy tym wyłoniła się jej nieograniczona skalowalność. Automatyzacja procesu usługowego wzmaga tu samoobsługę, co ogranicza możliwość spotykania się człowieka z człowiekiem, gdyż każdy z nich jest w stanie świadczyć sobie samodzielnie usługi, korzystając z maszyn, oprogramowań, algorytmów itd. Można więc śmiało stwierdzić, że obecnie narzędzia ICT przekształciły skutecznie komunikowanie się bezpośrednio ludzi – bez ich dialogu, bez spotkania, bez buntu; pozostał jedynie proces komunikacji samotnego człowieka wpatrzonemu w ekran monitora. Zjawisko to wyjątkowo mocno dotknęło także publiczną usługę edukacji i kształcenia, co było konsekwencją masowego zamykania szkół na świecie. Choć e-learning i jego pochodne: m-learning (ang. m – mobile), d-learning (ang. d – digital) nie są metodami stworzonymi w kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, lecz wykorzystaniem wcześniejszego pomysłu na realizację drogą cyfrową różnych kursów wspierających klasyczne formy przekazywania wiedzy (4). Wiele szkół podstawowych, średnich i uczelni wyższych, mimo ustania zagrożenia koronawirusem, kontynuuje zdalne nauczanie (niestety), traktując je jako świadczenie usługi. Włożono zresztą w tym kierunku wiele wysiłku, opracowując materiały elektroniczne do samodzielnej nauki, uruchamiając platformy informatyczne oraz oprogramowania dedykowane szerzeniu wiedzy, które stały się światową areną kształcenia, edukacji; włączając w to udział interaktywnych środowisk edukacyjnych. By zachować ciągłość nauczania (przysłowiowego: cyklu produkcyjnego), nie ma potrzeby wychodzić z domu, lecz nie ma też miejsca na specjalistyczne, innowacyjne i zaawansowane koła naukowe, program Erasmus, organizacje młodzieżowe czy kółka zainteresowań. One przecież krzewiły dodatkową wiedzę, rozwijały różne zdolności i zainteresowania młodych ludzi, pozwalając na dodatkowe ćwiczenia, wymianę doświadczeń, tworzenie społecznych przestrzeni pracy twórczej i komunikacji między rówieśnikami. Jak okazało się, wprowadzona w ekspresowym tempie post-edukacja uwidacznia szereg problemów, gdyż spora grupa uczniów nie posiada własnego komputera, stałego dostępu do sieci Internet itd. (5) Ponadto nie wszyscy posiadają odpowiednie umiejętności posługiwania się nowoczesną technologią cyfrową, by przystąpić do zdalnej nauki. To implikuje wykluczenie społeczne jednostki w obszarach, które niektóre państwa rozwiązują masowym wyrównywaniem szans przez zakupywanie i dystrybuowanie narzędzi dostępu do cyfrowych usług edukacyjnych. Na uwagę zasługuje także fakt, iż rzesze ludzi dorosłych pracujące zawodowo bez wychodzenia z domu, korzystając z pracy zdalnej, a to obciąża nie tylko samopoczucie bytujących na małej kubaturze osób (domowników), ale obciąża również łącza internetowe, co w konsekwencji prowadzi do problemów z dostępem do usług cyfrowych i zwiększenia nakładów finansowych na energię elektryczną. Z czym obecnie są również problemy innej natury. Należy mieć nadzieję, że te niedogodności zostaną usunięte w najbliższym czasie, dostawcy łączów internetowych dostosują się do zwiększonego obciążenia, a rządzący państwami uporają się z problemem energetycznym i dostępnością prądu w sieci.

Wychodząc od kultury jako zbioru przekonań normatywnych i dyrektywalnych, które „powszechnie respektowane są w danej społeczności” (6), można udowodnić, że byt kulturowy występuje łącznie, tworząc zespolenie normatywno-dyrektywne, choć różniące się charakterem. Kulturę tworzą bowiem

przekonania, których dyrektywalna część, by kreować działania efektywne w sferze kultury, co może wymagać respektowania związanej z nią wiedzy, a probowania przekonań stanowiących podstawę do uznania ich przez członków społeczności i wtedy mówimy o sferze kultury symbolicznej. Kiedy zaś zastosowanie dyrektywalnego członu przekonania, kształtowane skutecznymi działaniami kulturowymi, nie jest warunkowane ogólnospołecznym uznaniem owych przekonań (jest niezależne efektywnie od ich odbiorców), dotykamy sfery kultury techniczno-użytkowej, na którą kosztem redukcji kultury symbolicznej, wpływa cyfrowy model świadczenia usług publicznych. W trakcie realizacji post-usługi, jedynym warunkiem jej wykonania staje się umiejętność obsługi komputera, a sfera ludzkich zachowań zapisana jest w kulturze symbolicznej. Nie ma ona żadnego znaczenia i nie wpływa na wykonalność tej usługi. Zastępowanie i bilansowanie jednej kultury przez inną, nie sprawi, że ogólno-całościowy poziom kultury pozostanie niezmienny. Kultura jako zbiór kategorii, których wzajemna proporcja ma decydujący wpływ na obraz całości. Przejmowanie więc przez kulturę techniczną obszarów społecznej aktywności, realizowanych wcześniej wyłącznie w „żywych” relacjach, może w efekcie spowodować kulturową zapaść. Jeśli zaś kultura osłabia się, to i społeczeństwo połączone więzią kulturowego zespoleńia, ulega degradacji (7). Cyfryzacja usług publicznych powoduje zarówno zmiany na poziomie więzi grupowej i tożsamości kulturowej, jak też jednostki budującej ową populację (grupę), czyli człowieka.

Podsumowanie

Z perspektywy minionego okresu można stwierdzić, że przerażająca jest wizja ludzi żyjących w pełnej izolacji, wyalienowanych, niejednokrotnie błędnie przekonanych o swojej samowystarczalności. Przy tym należy zadać sobie następujące pytania:

- jak ocenimy wynik eksperymentalnego funkcjonowania na odległość i jakie wpływają z tego wnioski;
- jak transformacja cyfrowa wpłynęła na zdolność komunikowania się ludzi między sobą;
- jakie efekty poziomu wiedzy przeniosła(-esie) aktywność dydaktyczna „nasycona” nauką zdalną;
- jak zmieniło się wytwarzanie kapitału społecznego w obrębie przedsiębiorstw i które technologiczne elementy wykorzystamy w przyszłych systemach społeczno-gospodarczych;
- jak zmieniło się społeczeństwo, kultura, my sami?

Wobec powyższego należy zdawać sobie sprawę z faktu, że nowe technologie mogą stanowić nie tylko problem, ale są jednocześnie narzędziem wpięrającym zmagania z nim związane, łagodzą skutki zagrożeń oraz pozwalają funkcjonować w zmieniającej się rzeczywistości, np. związanej z konieczną izolacji społeczności ludzkiej. Doświadczenia zdobyte podczas trwania pandemii COVID-19 stały się niewątpliwie istotnym bodźcem, który zmienił strategię rozwoju technologicznego i nie tylko... większości państw naszego globu (9).

References:

1. Nowak, P.P. Socio-cultural consequences of the acceleration of the digitization of public services caused by the COVID-19 pandemic. In K. Kalbarczyk & K. Skrawyek (Eds.), *Scientific analysis of selected social problems* (pp. 55-64). Lublin.
2. O'Donovan, N. (2020). From Knowledge Economy to Automation Anxiety: A Growth Regime in Crisis? *New Political Economy*, 25 (2), 248-266.
3. Callanan, A. (2020). The knowledge economy in the twenty-first century: a modest proposal. *International Journal of Water Resources Development*, 36 (2-3), 235-238.
4. Basak, S.K., Wotto, M. & Bélanger, P. (2018). E-learning, M-learning and D-learning: Conceptual definition and comparative analysis. *E-Learning and Digital Media*, 15 (4), 191-216.
5. Fishbane, L. & Tomer, A. (2020, March 20). As classes move online during COVID-19, what are disconnected students to do? [Online forum post]. Retrieved from <https://www.brookings.edu/blog/the-avenue/2020/03/20/as-classes-move-online-during-covid-19-what-are-disconnected-students-to-do/>.
6. Kmita, J. (2007). *Late grandson of philosophy. Introduction to Cultural Studies*. Poznań: Bogucki Scientific Publishing House.
7. Weber, A. (1927). *Ideen zur Staats- und Kultursoziologie*. Karlsruhe.
8. MacIver, R.M. & Page, Ch.H. (1959) *Society: An Introductory Analysis*. London.
9. Mead, G.H. (1975). *Mind, personality and society*. Warsaw.
10. Schipke, T. (2017). Narcissism, ego, and self: Kohut – a key figure in transpersonal psychology. *The Journal of Transpersonal Psychology*, 49 (1), 3-21.

UDC 657:658

Oleksandr Gai

PhD in Economics, Associate Professor
Associate Professor of the Audit, Accounting and Taxation Department
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine

THE PROCESS OF MANAGING INNOVATIVE ACTIVITY AS AN OBJECT OF ACCOUNTING AND ANALYSIS

Innovation management is based on a creative approach and necessarily involves taking into account the variability of external conditions. Innovation management is focused on enterprise goals and is strategic in nature. It is an integral component of the management of any facility and, at the same time, this component remains somewhat separate and relatively independent.

Management of innovative activities is a set of measures aimed at building a model of the future. The management of innovative activities includes a program of transition to this model from the current state. As expert T.V. Kalinescurightly states, "An enterprise without promising ways of its development is not a business, but a set of assets burdened with liabilities" [1].

Considering the management of innovative activities of the enterprise as a system aimed at meeting the needs of economic entities, it is advisable to rely on the set of the following provisions [2].

1. The company's capabilities in meeting the needs of economic entities are

determined by the amount of added value created by it, as well as the level of its implementation and the structure of the distribution of taxes, wages and profit. Thus, it is the indicators of the volume and structure of added value by income categories that are the key indicators of the enterprise's activity.

2. The development of an enterprise means the process of building up its potential to meet the needs of economic entities. Development goals are always determined based on the interests of the owner and staff of the enterprise, as well as the interests of the state.

3. In order to increase the potential of the enterprise, the possibilities of interaction of micro- and macro-level management systems are used.

4. It is possible and effective to use partnership interaction of the enterprise with other economic entities, in particular, by creating inter-corporate associations of the type of economic cluster.

Yu.S. Shypulina suggests that innovative management of enterprise development should be considered as a "cyclical process that is reflected through the performance of five main functions:

- Goal setting;
- Forecasting (planning);
- Organization and coordination;
- Stimulation and activation;
- Monitoring" [3].

Improvement of the process of innovative management of the enterprise through an integrated system of management of its economic development takes place by creating the necessary base of knowledge and experience of the enterprise.

Making management decisions based on the results of the analysis of accumulated information reduces the level of uncertainty, and makes it possible to assess correctly the economic potential of the enterprise and the external environment, the value and prospects of the enterprise's competitive advantages on the market [2].

The transformation and development of the economy of Ukraine on a market basis requires business entities to take competent actions in managing their activities. Under today's conditions, the formation of a fundamentally new management subsystem of a modern enterprise – management of its economic development – is of great importance. The functioning of this subsystem is aimed at finding, creating and using new opportunities for the effective functioning and development of the enterprise. For this, a necessary condition is the formation of an adequate theoretical base, the development of new principles and approaches, and the development of new methodological tools.

Innovative development is an evolutionary stage of organizational development. On the one hand, it always relies on the human potential of the enterprise (it is highly motivated employees who form the basis of the organization), and on the other hand, it strives for the comprehensive development of relations with consumers in order to satisfy their needs (by producing products or providing services that are close to the ideal). Innovative development of the enterprise is

always a response to challenges from the external environment. It allows the enterprise to gain competitive advantages that help not only to survive in the market, but also to achieve its goals in the long term.

Innovative development is an evolutionary stage of development of an organization. On the one hand, it always relies on the human potential of the enterprise (it is highly motivated employees who form the basis of the organization), and on the other hand, it strives for the comprehensive development of relations with consumers in order to satisfy their needs (by producing products or providing services that are close to the ideal). Innovative development of the enterprise is always a response to challenges from the external environment. It allows the enterprise to gain competitive advantages that help not only to survive in the market, but also to achieve its goals in the long term.

The described approach to the interpretation of the idea of innovative development will help the management of the enterprise to improve the management system and defend the competitive position of the enterprise on the market, as well as contribute to determining the optimal way of development of the organization. Awareness of the essence of strategic development as an effective tool for long-term and relentless advancement to a higher level of enterprise management quality is an urgent problem of the microeconomics of Ukraine at the current stage.

Summarizing the work of domestic scientists, we can say that the management of the innovative development of the enterprise is a subsystem of enterprise management, which is oriented to the determination of strategic priorities and aimed at quantitative and qualitative changes that occur through the rational use of both the internal potential of the enterprise and external opportunities for ensuring parameters of long-term effectiveness.

According to our vision, accounting and analytical support for the management of innovative activities is an information system based on strategically oriented accounting data, as well as on analytical procedures that permanently accompany the processes related to the formation, implementation, and control of development strategies, and performance of functions strategic management. This system has an appropriate regulatory and methodological, organizational, personnel, and technical basis. Analytical information does not necessarily pass through accounting accounts, but it should be actively used by accountants of enterprises in their practical activities, which are related to the support of new management initiatives that will contribute to the development of the organization.

Given the heterogeneity of accounting information needs, financial, managerial, and strategic accounting are distinguished. It is clear that strategic accounting is primarily focused on the needs of strategic development management. At the same time, financial and management accounting are also able to provide significant amounts of relevant information, which is necessary for the justification of innovative decisions. Innovative development of the enterprise is simply impossible without a deep analytical study of the key parameters of its activity.

The development of a complex open socio-economic system (which is an enterprise) depends not so much on its internal (real and potential) capabilities, but on the influence of the market environment on it, which, constantly changing, becomes

the source of a wide range of various contradictions that determine the behavior of the enterprise as an open system – both in the present and in the future.

Therefore, the process of managing innovative activities in the integrated system of managing the development of the organization consists of the formation of a knowledge base based on the processes of extraction, processing, storage of information and its use as an element of knowledge and experience for the purpose of potential development. Modern information technologies make it possible to increase the speed of obtaining the necessary data, which means increasing the efficiency of management functions due to the reduction of reaction time, namely, the operational implementation of management influences on the processes of formation, use, and development of the economic potential of the enterprise.

References:

1. Kalinesku, T.V., Romanovska, Yu.A., & Kyrylov O.D. (2007). *Stratehichnyi potentsial pidpriemstva: formuvannia ta rozvytok [Strategic potential of the enterprise: formation and development]*. Luhansk: SNU im. V. Dalia [in Ukrainian].
2. Arefieva, O.V., & Korenkov, O.V. (2004). *Upravlinnia potentsialom rozvytku promyslovykh pidpriemstv [Management of the development potential of industrial enterprises]*. Kyiv: Hrot [in Ukrainian].
3. Shypulina, Yu.S. (Eds.). (2012). *Mekhanizm upravlinnia potentsialom innovatsiinoho rozvytku promyslovykh pidpriemstv [The mechanism of managing the potential of innovative development of industrial enterprises]*. Sumy: TOV "DD "Papirus" [in Ukrainian].

УДК 336.342

Герасимова Тамара

викладач циклової комісії обліково-економічних дисциплін
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НР ЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ТА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ НА ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Опираючись на історію розвитку державного контролю і аудиту, необхідно відмітити, що державний аудит та контроль мають багатовіковий період розвитку. Розвиток державного аудиту пов'язано з поступовим розвитком державного контролю. А історія державного фінансового контролю нерозривно пов'язана з історією становлення державності України.

В Україні система контролю сформувалася на фундаменті командно-адміністративного устрою, що негативно впливало на компетентність та об'єктивність. Внаслідок цього об'єкти управління стали відходити від реального контролю, сам процес ставав все більше формальним, що вплинуло на темпи розвитку економіки.

В організації та функціонуванні системи державного аудиту в Україні мала місце низка невирішених практичних проблем, а саме: відсутність систематизованої та завершеної нормативно-правової бази; необхідність реформування організаційних структур контролюючих органів та напрямів їх діяльності; невідповідність методологічних засад державного аудиту сучасним умовам; низьке фінансове і матеріально-технічне забезпечення функціонування органів контролю.

На початку другої половини ХХ ст. відбулися перетворення у сфері державного аудиту через піднесення авторитету аудиту в процесі управління та ефективності виконання контрольних функцій держави. З часом, незважаючи на проблеми та недоліки, система державного контролю та аудиту в Україні встановлена і має позитивну тенденцію розвитку. В умовах обмеженості державних фінансових ресурсів у державному секторі економіки необхідно підвищувати фінансову дисципліну та ефективно, законно, за цільовим призначенням використовувати бюджетні кошти.

Необхідність розвитку та вдосконалення державного фінансового контролю об'єктивно спричинена вимогами часу. Про що свідчать запровадження для нашої держави нових форм і методів контролю за накопиченням та ефективним використанням державних коштів і майна.

Однією з таких форм контролю є державний аудит. Метою державного аудиту є виявлення законності, ефективності і витрачання за призначенням бюджетних коштів на державному та місцевому рівнях, а також, витрачання загальнодержавних цільових, позабюджетних фондів, державного й комунального майна та результативності виконання державних програм.

Проведення державного аудиту на будь-якому рівні вимагає переміни в підходах, організації, методології та методики проведення державного фінансового контролю й аудиту в різних сферах економіки.

В Україні є значна кількість державних контролюючих органів, яким надано повноваження здійснювати перевірки суб'єктів господарювання у межах своєї компетенції. В нашій державі існують контролюючі органи типу центрального органу та обласних державних адміністрацій, а також є достатньо контролюючих органів типу територіальних.

Після введення воєнного стану в Україні було введено мораторій на проведення більшості перевірок, зокрема було задекларовано – «припинити проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду на період воєнного стану, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»» від 24 лютого 2022 р. [1]. Постановою було передбачено припинення проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду на період воєнного стану.

Так само, з метою забезпечення державного фінансового контролю за використанням державних ресурсів у воєнний час Кабінет Міністрів України постановив: «установити, що Державна аудиторська служба та її міжрегіональні територіальні органи під час воєнного стану та протягом місяця після його припинення або скасування виконують свої повноваження з

урахуванням таких особливостей:

- здійснюють заходи державного фінансового контролю з урахуванням воєнного стану;
- до тривалості заходів державного фінансового контролю (інспектування, державного фінансового аудиту, перевірки закупівель) та інших строків, визначених порядками проведення цих заходів державного фінансового контролю, не включається строк, протягом якого такий захід (організація проведення, оформлення, реалізація) не здійснювався у зв'язку з обставинами, обумовленими воєнним станом;
- надання документів під час заходів державного фінансового контролю, зустрічних звірок, збору інформації та документування процесу державного фінансового контролю, реалізація матеріалів за його результатами здійснюються в паперовій та/або електронній формі» [2].

На даний час, проведення перевірок відновлюється, й перелік можливих перевірок постійно збільшується. Так, дано право на здійснення позапланових заходів державного контролю з питань запобігання неконтрольованому зростанню цін на товари, які мають соціальне значення, на підставі рішення центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у відповідній сфері, чи то на підставі рішення КМУ: за наявності загрози, яка має негативний вплив на права, інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави.

Крім того, за рішенням Нацкомісії та за наявності загрози дозволили проводити планові та позапланові перевірки у сферах енергетики та комунальних послуг за наявності загрози, яка також, має негативний вплив на права, інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища й забезпечення безпеки держав.

Під час дії воєнного стану документальні перевірки проводяться за наявності під час проведення перевірок безпечного доступу, допуску: до територій, приміщень та іншого майна, що використовуються для провадження господарської діяльності; до документів, довідок про фінансово-господарську діяльність, отримані доходи, видатки платників податків та іншої інформації, пов'язаної з обчисленням та сплатою податків, зборів, платежів, про дотримання вимог законодавства, здійснення контролю за яким покладено на контролюючі органи, а також фінансової і статистичної звітності у порядку та на підставах, визначених законом; до проведення інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, зняття залишків товарно-матеріальних цінностей, готівки.

Варто зазначити, що всі заходи з державного фінансового контролю та аудиту, при умові функціонування об'єктів контролю, проводяться за можливості забезпечення збереження здоров'я і життя працівників. Органи державного фінансового контролю проводять заходи контролю з урахуванням особливостей функціонування органів державної влади в умовах воєнного стану.

Література:

1. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану : Постанова КМУ від 13 бер. 2022 р. № 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022> (дата звернення: 13.11.2022)
2. Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану : Постанова КМУ від 07 трав. 2022 р. № 561 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-2022> (дата звернення: 13.11.2022).

УДК 338.43

Герасимчук Василь

доктор економічних наук, професор
професор кафедри міжнародної економіки
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Андрос Світлана

доктор економічних наук, доцент
провідний науковий співробітник відділу
фінансово-кредитної та податкової політики
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна

СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЕСТОНІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Сільське господарство Естонії належить до життєзабезпечених систем суспільства, формуючи його продовольчий ресурс, стан якого визначає національну та економічну безпеку країни. Крім того, воно виступає як базова галузь розвитку сільських територій, оскільки значною мірою забезпечує зайнятість сільського населення, рівень його життя, вектор демографічних процесів і, зрештою, відтворення сільського соціуму.

Аграрне виробництво, на відміну від інших галузей економіки, глибоко інтегроване в природно-територіальне середовище. Це проявляється як у специфічній структурі його факторів, так і у безпосередній участі у формуванні еколого-ландшафтного вигляду країни. Із загальної площі Естонії (45000 км²) 50% – ліс та 21% – сільськогосподарські угіддя. Населення становить 1,3 млн – з яких третя проживає в сільській місцевості. Частка сільського господарства в економіці становить близько 2%. На 1000 найбільших ферм припадає три чверті сільськогосподарських земель. 20% ферм – це традиційні сімейні ферми, що забезпечують роботу на повний робочий день для однієї або двох людей [1].

Більше двох третин ферм настільки малі, що не існує роботи на повний робочий день. Близько 25% ферм не виробляють жодної продукції – вони просто підтримують землю в хорошому сільськогосподарському та екологічному стані. Системи водовідведення встановлені на більш ніж половині

сільськогосподарських земель. Без дренажу ґрунт заборонений, а землеробство неможливе. Необхідно підтримувати дренажні системи в хорошому стані.

Через різні ландшафти та різноманітні місця проживання (включаючи напівприродні місця проживання), Естонія має багато областей високої природи. Области Natura 2000 покривають 16,5% країни та близько 55000 га сільськогосподарських угідь. Евтрофікація не є проблемою через відносно низьку частку сільськогосподарських земель, крім центральної Естонії, де землеробство є більш інтенсивним. Центральна Естонія позначена як вразлива зона нітратів. Стан агросередовища хороший, але посилення та концентрація землеробства може призвести до забруднення навколишнього середовища, втрати біорізноманіття та поширення захворювань на тварин та рослин.

Вказані вище проблеми вирішуються через національні та регіональні програми розвитку сільських районів, які спільно фінансуються Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських районів (EAFRD) та національними бюджетами країн ЄС.

Програма розвитку сільського господарства Естонії (RDP) була офіційно прийнята Єврокомісією 13 лютого 2015 р., а востаннє модифікована 20 червня 2022 р. (1 млрд євро з бюджету ЄС, включаючи 97 млн євро, перенесених з конверта за прямими платежами в рамках Єдиної сільськогосподарської політики (CAP) та 63 млн євро з інструменту відновлення ЄС та 216 млн національного фінансування плюс 730000 євро додаткового національного фінансування) [1].

Основний пріоритет RDP – захист навколишнього середовища щодо води, ґрунту та біорізноманіття. Близько 70% сільськогосподарських угідь піддаються агро-екологічних зобов'язаннях. Стосовно відновлення, збереження та вдосконалення екосистем, пов'язаних із сільським господарством та лісовим господарством програма передбачає низку заходів, щоб уникнути погіршення агро-середовища та підтримувати поточний стан ґрунтів, води та біорізноманіття.

Передача знань та консультації є високим пріоритетом. Програмою передбачено 4% коштів на заходи, пов'язані з навчанням. Вона спрямована на підтримку 22 проектів співпраці та підготовки 6750 людей. Це, у свою чергу, повинно створити 280 робочих місць у сільській місцевості [1].

Поліпшення конкурентоспроможності сільського господарства є важливим: 30% коштів використовуються для зміцнення конкурентоспроможності землеробства. Понад 5% ферм отримують інвестиційну підтримку, а майже 4% ферм отримують підтримку для створення молодих фермерів. Щоб зберегти сільськогосподарські угіддя добре осушені, існує конкретний захід для розробки та підтримки водовідведення (5% бюджету) [1]. Заходи лісового господарства поєднуються в одну міру. Приватні власники лісів можуть звернутися за підтримкою діяльності, що стосується життєздатності та економічної цінності лісів, а також запобігання пошкодженню лісу.

Стосовно організації харчових ланцюгів, включаючи переробку та маркетинг сільськогосподарських продуктів, добробут тварин, зазначимо, що

RDP підтримує інвестиції в обробку та маркетинг сільськогосподарських продуктів. Що стосується відносної сили різних суб'єктів у ланцюжку постачань продовольства, RDP має на меті покращити ситуацію сектору харчової обробки. Це заохочує дефіцитні ланцюги поставок. Крім того, RDP посилює співпрацю між тими, хто має справу з виробництвом, переробкою та маркетинговою їжею. Майже 2% ферм будуть краще інтегровані у харчовий ланцюг.

Якщо йдеться про відновлення, збереження та вдосконалення екосистем, пов'язаних із сільським господарством та лісовим господарством, на цей захід програмою передбачено майже 37% бюджету. Проводиться низка заходів, щоб уникнути погіршення агроміцта. Перелік екологічних заходів подвоївся. Вперше він включає міру захисту від води для вразливої зони нітратів, міру захисту ґрунту, підтримку великої кількості місцевих сортів рослин та екологічно чистого садівництва та діяльності, пов'язаної з птахами сільськогосподарських угідь та бджолами. За програмою підтримка напівприродних місць існування покриває 2,6% сільськогосподарських угідь. Підтримка передбачена для органічного землеробства, яке покриває близько 20% сільськогосподарських угідь [1].

У рамках пріоритету – ефективність ресурсів та клімату варто зазначити, що при виборі інвестиційних проектів ефективність ресурсів підкреслюється як проекти для виробництва біоенергетики.

У рамках пріоритету – соціальне включення та місцевий розвиток у сільській місцевості, відмітимо, що Естонія продовжує успішну реалізацію Лідера-підходу з 99% сільського населення, що охоплюється місцевими стратегіями розвитку. Вони здійснюються місцевими групами дій. Близько 9,5% бюджету виділено для 26 місцевих груп дій [1]. Групи встановлюють свої пріоритети незалежно від уряду, але очікується, що розвиток села буде пріоритетним, оскільки не передбачається жодна міра розвитку села.

Для того, щоб нівелювати вплив кризи, що виникає внаслідок спалаху Covid-19, Естонія вирішила скористатися новим заходом – виняткова тимчасова підтримка фермерів та МСП, особливо постраждалих від кризи COVID-19 (M21). Цей захід вирішив проблеми ліквідності після кризи, яка піддає ризику безперервність малого та середнього бізнесу, що діє в обробці, маркетингу чи розвитку сільськогосподарських продуктів. Підтримка сплачена як одноразова сума. Наприкінці наголосимо на найважливіших заходах RDP у бюджетному плані з більш ніж половиною бюджету RDP (загальне державне фінансування):

- 29% (378 млн євро) для інвестицій у покращення ефективності роботи Сільськогосподарських фондів;
- 20% (266 млн євро) за підтримку екологічно чистого управління;
- 12% (152 млн євро) для органічного землеробства;
- 11% (148 млн євро) для розвитку ферм та бізнесу, включаючи інвестиції в обробку та маркетинг сільськогосподарських продуктів;
- 9,5% (123 млн євро) для місцевого розвитку Лідера [1].

Література:

1. Rural development programme. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development/country/estonia_en (Date of access: 22.10.2022)

УДК 657

Геселева Наталія

кандидат технічних наук, доцент
доцент кафедри цифрової економіки та системного аналізу

Корчага Тетяна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МОВИ ПРОГРАМУВАННЯ R У БІЗНЕС-АНАЛІТИЦІ

На сьогодні кожному сучасному бізнесу вкрай необхідно аналізувати величезні обсяги даних, які він зберігає про своїх клієнтів і себе. Мова програмування R допомагає підприємствам швидко й ефективно сортувати величезні обсяги інформації. Також вона дозволяє легко переглядати всі дані компанії. Мова масштабує інформацію таким чином, щоб паралельні процесори могли працювати з інформацією одночасно [1]. Іншими словами – це дозволяє легко розділити величезну базу даних між різними вузлами та приносить користь підприємствам, оскільки вони можуть використовувати великі обсяги даних і точно налаштувати їх для виконання більш складного аналізу.

Вона відкрита для інтеграції в інші системи, адже працюючи на мові програмування R, можна отримати доступ до даних, а також інтегрувати її у різні програми та веб-сервери. R – це первинне програмне забезпечення для аналізу даних, яке складається з великої колекції алгоритмів для пошуку, обробки, аналізу та високоякісної статистичної графіки. Мова має вбудовані універсальні статистичні методи. Функції можуть отримати доступ до всіх областей результату аналізу та поєднання аналітичних методів для досягнення певних висновків, які мають вирішальне значення для організацій [2]. R пропонує широкий вибір графічних функцій для представлення даних, таких як: різні види діаграм та гістограм, часові ряди, графіки зображень, 3D-поверхні, карти тощо [3].

Мова R надає підприємствам найкраще уявлення про інформацію, з якою вони мають справу. Величезною перевагою у використанні є те, що не потрібно розробляти спеціальні інструменти та писати багато програмного коду. R дозволяє компанії легко та швидко сортувати й досліджувати інформацію, яку вона хоче проаналізувати [1], а пакети спрощують для компаній виконання складних аналізів. Також вона має найкращі графічні можливості, і саме це робить мову такою наочною для користувачів [3]. Наявність широкого спектру візуалізацій для дослідження нової інформації, які можна створювати на мові R

без необхідності виконання складного програмування [4].

Мову R використовують в роботі виробничі компанії, наприклад, у Ford Motor Company, здійснюють прогноз попиту на певні моделі автомобілів. При налагодженні роботи соцмережі за допомогою R вдосконалюють налаштування цільової аудиторії. Її також використовували провідні фармакологічні концерни для оцінки перспектив вакцинації від вірусу COVID-19. R застосовують в Amazon, Facebook та Twitter для обробки та візуалізації величезних масивів даних [5]. Крім того, R може похвалитися великою кількістю бібліотек, які допомагають візуалізувати отримані дані у вигляді схем, графіків, таблиць тощо. Серед найпопулярніших виділяють ggplot2 та plotly [3].

Отже, можна стверджувати, що в сучасному світі R є однією з основних мов програмування, що використовується для задач, пов'язаних з обробкою великих масивів інформації у багатьох галузях. Головне застосування мови R – аналіз даних та побудова висновків на їх основі. Мова R дозволяє ефективно проводити такі операції:

- збір та аналіз даних;
- візуалізація даних;
- пошук закономірностей;
- пошук відхилень та аномалій у даних;
- перевірка та підтвердження гіпотез.

Однією з функціональних переваг R є те, що її можна інтегрувати, щоб допомогти розробникам і аналітикам отримати максимальну віддачу від важливих для бізнесу даних. Це створює ефективні способи дослідження того, що працює у ваших поточних операціях і стратегіях, і оцінки того, як можуть розвиватися майбутні бізнес-рішення. Мова відрізняється високою швидкістю роботи та багатю функціональністю, що підвищує ефективність роботи аналітиків, а це у свою чергу, позитивно позначається на прибутках бізнесу. R має величезний репозиторій рекомендованих пакетів, що забезпечують миттєвий доступ до новітніх прийомів та функціоналу, позбавляючи аналітика необхідності все винаходити самостійно.

Література:

1. A Quick Guide to R Programming Language for Business Analytics. URL: <https://www.simplilearn.com/r-programming-language-business-analytics-quick-guide-article>. (Date of access: 27.10.2022)
2. What do you know about Business Analytics With R? URL: <https://www.edureka.co/blog/what-do-you-know-about-business-analytics-with-r/>. (Date of access: 27.10.2022)
3. Graphics in R. URL: <https://statisticsglobe.com/graphics-in-r>. (Date of access: 27.10.2022)
4. Знайомство з мовою програмування R. URL: https://rstudio-pubstatic.s3.amazonaws.com/378130_5600736fb2734e01bf109c83e6d83676.html. (дата звернення: 27.10.2022)
5. 12 курсів з мови програмування R. URL: <https://dev.ua/news/12-kursiv-z-movy-programuvannia-r-vid-bazovykh-do-superprosunitykh>. (дата звернення: 27.10.2022)

УДК 657

Геселева Наталія
кандидат технічних наук, доцент
доцент кафедри цифрової економіки та системного аналізу
Маргаза Дар'я
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

У сучасних умовах розвитку соціально-економічних систем інформаційні технології проникають, практично, в кожен з сфер людської діяльності. Вони, надзвичайно швидко, перетворившись у життєво важливий стимул розвитку світової економіки, дали можливість приватним особам, фірмам і співтовариствам, що займаються підприємницькою діяльністю, ефективніше розв'язувати економічні й соціальні проблеми. Надзвичайно актуальним є дослідження інформаційних технологій в економіці, оскільки вони є одним з вирішальних факторів соціально-економічного розвитку. Ось чому вивчення та систематизація інформаційних технологій, особливості їх використання в економічній сфері повинно бути в центрі уваги сучасних дослідників.

З початку ХХ століття вчені-економісти велику увагу приділяли інформації як невід'ємній частині економіки. Видатний український вчений В.І. Вернадський навіть ввів таке поняття як ноосфера – середовище розумної діяльності людини, мотивуючи потребу дослідження інформації та її ваги з економічної точки зору.

Під інформаційною технологією слід розуміти сукупність методів, процесів і програмно-технічних засобів, об'єднаних в технологічний ланцюжок, що забезпечує збір, обробку, зберігання і відображення інформації з метою зниження трудомісткості процесів дослідження розвитку та функціонування економіки під дією різних чинників, активізації її розвитку, підвищення ефективності проектів соціально-економічного розвитку, забезпечення стійкості та цілісності суспільних відносин, що склались в межах різних соціально-економічних систем.

В економіці ефективним є застосування таких типів інформаційних технологій як:

- ІТ обробки даних;
- ІТ управління;
- ІТ підтримки прийняття рішень;
- ІТ експертних систем.

Так, інформаційні технології обробки даних призначені для вирішення завдань соціально-економічного розвитку систем [2].

Процес управління економічними процесами, насамперед, є інформаційним процесом, який пов'язаний із збиранням та опрацюванням

інформації. Тому інформаційні технології безпосередньо впливають на ефективність управління, вони змінюють умови праці і залучають інформацію як предмет праці. У цьому контексті головна мета застосування ІТ в управлінні соціально-економічними системами визначається як отримання, шляхом переробки первинної інформації, цілком нової, проведення її аналізу і прийняття на її основі відповідних рішень щодо забезпечення та активізації соціально-економічного розвитку.

Інформаційні технології мають ряд властивостей, що дозволяє розглядати їх як один із найважливіших каталізаторів соціально-економічного розвитку, що прискорює підвищення ефективності роботи різних секторів економіки системи та економічне зростання, досягнення конкретних цілей соціального розвитку, а також досягнення якісного рівня управління економічним розвитком (рис. 1).

Рисунок 1 – Властивості ІТ як каталізаторів соціально-економічного розвитку

Джерело: [3]

Застосування інформаційних технологій у соціально-економічних системах перш за все має на меті:

- перехід до електронних форм документообігу між підприємствами та органами державної влади різних рівнів;
- побудову раціональної структури обміну інформацією всередині кожного суб'єкту системи;
- структурування та впорядкування інформації щодо соціально-економічного розвитку;
- розвиток інформаційного простору системи.

Сучасні ІТ в інформаційному середовищі системи мають виконувати такі функції:

- технічного засобу автоматизації процесів дослідження та управління соціально-економічним розвитком;

- засобу зміни ключових ресурсів розвитку;
- засобу віддаленого інформаційного зв'язку;
- засобу мобільно працювати з інформацією у різних формах тощо [3, 1].

Важливість і значна роль інформаційних технологій в розвитку соціально-економічних систем є незаперечною. Адже їх застосування забезпечує підвищення ефективності управління на всіх рівнях, сприяє розширенню взаємодії між різними суб'єктами системи за рахунок вільного й оперативного доступу до інформації. ІТ допомагають приймати економічно важливі рішення, а також безпосередню участь у процесі ефективного управління інноваційною, підприємницькою, функціональною діяльністю в системі. Вони дозволяють прорахувати й спрогнозувати результати соціально-економічного розвитку і на їх його основі прийняти вірне управлінське рішення щодо вирішення проблем економіки та перспектив її розвитку.

Таким чином, стратегічне значення ІТ для та соціально-економічного розвитку систем у цілому обумовлюється тим, що вони дозволяють ефективно використовувати інформаційні ресурси для вирішення соціально-економічних проблем, оптимізувати та автоматизувати інформаційні процеси в управлінні соціально-економічними системами та в кінцевому результаті виступають важливими елементами більш складних технологій забезпечення інформаційної взаємодії між людьми й організаціями.

Література:

1. Заяць В.М. Роль інформаційних технологій у формуванні стратегічного мислення менеджера. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 6 (96). С. 280-288.
2. Клімушин П.С., Орлов О.В., Серенок А.О. Інформаційні системи та технології в економіці. Х.: Вид-во ХаРІ НАДУ «Магістр», 2011. 448 с.
3. Томашевський О.М., Цегелик Г.Г., Вітер М.Б., Дубук В.І. Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів. К.: ЦУЛ, 2012. 296 с.

УДК 331

Голбанос Сергій

аспірант кафедри економіки і підприємництва

Куликов Гліб

аспірант кафедри економіки і підприємництва

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В ЧАСИ ВІЙНИ

В умовах війни, розв'язаної РФ проти України, розвиток сфери праці та зайнятості населення набув негативних тенденцій. Експерти фіксують значні людські втрати, скорочення робочих місць, припинення діяльності багатьох підприємств, збільшення безробіття. Війна залишила мільйони людей без роботи. Відбувається кількісне зменшення та погіршення якості людського

потенціалу, що звужує можливості продуктивного використання людської праці на рівні окремих територій і країни загалом. Проблеми праці та зайнятості населення потребують дослідження з метою пошуку дієвих важелів державного регулювання ринку праці, трудових відносин, відновлення та збереження ресурсів праці.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що вивчення проблем праці та її використання в умовах ринкової економіки закладено працями зарубіжних і вітчизняних вчених – Аристотеля, Г. Беккера, Т. Шульца, В. Близнюк, Е. Лібанової, А. Колота, О. Грішної, І. Петрової, У. Садової, М. Семикіної, Л. Шаульської та ін.

Узагальнення наукової думки дозволяє багатоаспектно визначати сутність праці: це свідомо цілеспрямована створююча діяльність; докладання людиною розумових та фізичних зусиль для одержання корисного результату у задоволенні своїх матеріальних та духовних потреб; процес перетворення ресурсів природи в цінності та блага, що здійснюється і керується людиною під дією як зовнішніх стимулів (економічних та адміністративних), так і внутрішніх спонукань; вияв людської особистості. Водночас, нині не вистачає досліджень, присвячених особливостям та проблемним аспектам праці населення під час війни.

Проблеми праці і зайнятості населення накопичили низку протиріч ще до 2022 року в результаті слабкого інноваційного розвитку економіки, повільної модернізації робочих місць, трудових процесів. Серед чинників гальмування розвитку сфери праці та зайнятості експерти називають:

- низьку конкурентоспроможність робочої сили;
- обмежені обсяги та низьку інноваційність створення нових робочих місць;
- низьку частку зайнятих в інноваційних сферах економіки;
- масову нелегальну зайнятість населення;
- неефективну систему оплати праці;
- низьку самозайнятість населення;
- невідповідність потреб ринку праці та підготовки фахівців і робітничих кадрів вітчизняною системою освіти (особливо це стосувалось якості підготовки);
- неефективну систему соціальної підтримки вразливих категорій працездатного населення;
- надмірні міжрегіональні диспропорції за показниками розвитку ринку праці;
- невідповідність демографічних показників і показників зайнятості за регіонами, що підтверджує проблеми вимушеного безробіття й високої зовнішньої міграції населення [3, с. 72].

Агресія РФ проти України багатократно погіршила умови праці та зайнятості, кількість робочих місць скоротилася більш як удвічі, а кількість безробітних – безпрецедентно зростає. За даними кадрових порталів, майже на 20-30% скоротилися доходи працівників, зайнятих працею на підприємствах

України. Реальна заробітна плата за різними оцінками стала меншою на третину.

З боку держави були запроваджені заходи гнучкого та оперативного регулювання з метою відновлення та збереження ресурсів праці. Здійснений аналіз наукових джерел та інтернет-ресурсів показав, що під час російсько-української війни 2022 р. відбулися суттєві зміни у регулюванні сфери праці в Україні, зокрема йдеться про таке: 1) зміни у трудовому законодавстві у воєнний час щодо порядку оплати праці, відпусток, перевірок інспекторів праці та ін.; 2) розроблення та впровадження порядку допомоги по безробіттю внутрішньо переміщеним особам, зареєстрованим у центрах зайнятості; 3) збереження бізнесу завдяки реалізації урядової програми релокації з територій активних бойових дій; 4) компенсація витрат бізнесу за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб; 5) підтримка бізнесу через зниження податків на першому етапі з подальшим поступовим балансуванням податкових зобов'язань; 6) організація консультаційної підтримки роботодавців, внутрішньо переміщених осіб щодо особливостей організації соціально-трудова відносин у воєнний час (через систему «інтерактивний інспектор» Державної служби України з питань праці) [2].

Огляд інформації кадрових порталів дозволяє стверджувати, що пошук роботи в умовах війни є надзвичайно гострим не тільки у регіонах з масштабними руйнуваннями, а й на заході України, де сконцентровано багато переміщених осіб. Свої специфічні проблеми щодо пошуку роботи виникають і за кордоном, оскільки там існують мовні бар'єри для багатьох українців, вимушених переселенців, виникають питання складності підтвердження дипломів тощо. Багатьом переселенцям, які втратили роботу, слід перенавчатися, отримувати затребувану професію.

Можна очікувати, що на ринку праці після війни буде великий попит на професії будівельників, фахівців і робітників сільського господарства, харчової промисловості, легкої промисловості; професійних військовослужбовців, фахівців сфери здоров'я, фахівців ІТ-технологій, логістики. Це вимагатиме, у свою чергу, реформування освітньої галузі, реорганізації системи професійного навчання на виробництві відповідно до актуальних потреб відновлення економіки України.

Література:

1. Пасека С.Р. Гуменюк А.В. Ринок праці України в умовах війни: виклики, можливості, перспективи. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Економічні науки.* 2022. Випуск 1-2. С. 95-103.
2. Трудові відносини у воєнний час – питання / відповіді : Державна служба України з питань праці. URL: <https://pratsia.in.ua/faq.php> (дата звернення: 12.11.2022)
3. Чорна Н., Чорний Р. Ринок праці України: сучасні виклики. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* 2020. № 1. С. 64-73.

УДК 657.6

Гриліцька Анжела

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і фінансів

Шевченко Анна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Основною діяльністю підприємства є операції пов'язані з грошовим обігом, такі як: придбання матеріалів та сировини, затрати на виробництво, виплати заробітної плати, непередбачувані витрати та інші. Для його дієвого функціонування потрібне ефективно ведення обліку грошових коштів, задля уникнення нестачі грошових коштів чи перевитрат. Грошові кошти – готівка, кошти на рахунках в банку та депозити до запитання [1, 2]. На кожному підприємстві ведеться облік грошових коштів незалежно від форми ведення підприємницької діяльності.

Грошові кошти є найбільш ліквідними активами та обмеженими ресурсами, і успіх діяльності підприємства багато в чому визначається здатністю їх раціонально розподіляти і використовувати. Важливе значення інформації про стан руху грошових коштів на поточних рахунках у банках зумовлюється необхідністю надання користувачам повної та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства. Всі результати діяльності підприємства необхідні для прийняття управлінських рішень. Проблемні питання виникають, як в теоретичній частині, так і в практичній, саме що до обліку грошових коштів. Тому, актуальність питань щодо проблем обліку грошових коштів та їх вирішення на підприємстві є надзвичайно актуальною, особливо під час воєнного стану.

Над питанням обліку грошових коштів працювало не мало вчених, як вітчизняних так і зарубіжних, серед яких: В.І. Головка, Г.В. Даценко, М.В. Єрмолаєва, І.В. Жолнер, П.Н. Майданевич, А.В. Маркіна, Т.В. Момонт, А.В. Савіна, К.В. Черненко та інші.

Готівковий і безготівковий грошові обороти органічно пов'язані між собою, вони реалізуються через перехід однієї форми в іншу. Наприклад, виручка надходить до каси підприємства, а потім здається до установи банку для зарахування на поточний або інший рахунок. Із цих рахунків у банку проводяться розрахунки між господарюючими суб'єктами та надходить готівка в касу підприємства для видачі заробітної плати, авансу підзвітним особам тощо [3, с. 422].

Грошові кошти це особлива категорія. Через грошові кошти та їх функції кожен реалізує свої потреби. І саме грошова система визначає взаємозв'язок

між виробництвом, обміном, розподілом та споживанням.

Проблемами, які виникають у підприємців при веденні обліку грошових коштів, можна відокремити в окремий список. До них належать:

- неузгодженість різних нормативно-правових актів в сфері обліку грошових коштів, що призводить до конфузів в трактуванні самого терміну «грошові кошти» та відповідно і до їх обліку;
- недостатній контроль за рухом та збереженням грошових коштів на підприємстві;
- проблеми з несплатою податків не облікових грошових коштів, що призводить до високих ставок податків на заробітну плату;
- низька інформативна база про рух грошових потоків, що призводить до складнощів проведення даних операцій у системі бухгалтерського обліку [4].

Ці проблеми потребують вирішення і в сьогоднішній, а особливо під час війни. Адже економічні процеси не можуть давати збій, а мають працювати вагомо на економіку країни. Ці проблеми можуть бути вирішені завдяки:

- впровадженню та узгодженню між собою нормативно-правових актів задля уникнення не зрозумілості в їх трактуванні;
- розробці звітів про рух грошових коштів, а саме проводити порівняльну характеристику чітко визначених періодів, таких як місяць, квартал, півроку, рік;
- покращенню управлінського обліку руху грошових коштів на підприємстві, задля отримання більш детальної інформації про рух грошових коштів;
- отримання більш точних даних, ввести автоматизований облік операцій пов'язаних з касою [4].

Отже, облік грошових коштів має низку проблем з яким стикається кожний підприємець в нашій країні. Ці проблеми потребують негайного вирішення задля максимального зберігання грошових коштів та ефективного їх використання.

Література:

1. Гнатенко Є.П., Гикава А.О. Проблеми обліку грошових коштів на підприємстві. *Економіка і суспільство*, 2016. Випуск 5. С. 421-424
2. Нікуліца Д.Р. Облік грошових коштів; проблеми і шляхи удосконалення. 2022. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3427/> (дата звернення: 04.11.2022)
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ М-ва фінансів України від 7 лют. 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 04.11.2022).
4. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова НБУ від 29 груд. 2017 р. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17> (дата звернення: 04.11.2022).

УДК 378

Громоздова Лариса

кандидат економічних наук, професор
професор кафедри регіоналістики і туризму
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

Бодюк Адам

кандидат економічних наук
науковий керівник
Науково-дослідний заклад «Ресурси»
м. Київ, Україна

ГЕОГРАФІЯ І КРАЄЗНАВСТВО ЯК ОСНОВА КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОРГАНІЗАТОРІВ ТУРИЗМУ

За умов модернізації освіти потребує нових підходів до формування туристсько-краєзнавчої компетентності майбутніх організаторів туризму, котрі б інтегрували усі чинники, що впливають на досліджуване явище, відбиваючи туристсько-краєзнавчі вимоги до організаторів туризму, а також основні напрями розвитку вищої школи. Питання професійної підготовки майбутніх фахівців краєзнавчого туризму ґрунтовно вивчали Є. Рут, Н. Сударева, В. Федорченко та ін. Дослідники вважають новацією в підготовці фахівців туризму (менеджменту туристичної індустрії) наукове визнання туристичного краєзнавства широким загалом учених, краєзнавців і спеціалістів із туризму. Це засвідчує введення дисципліни «Туристичне краєзнавство» до навчальних планів і програм закладів вищої освіти України, що готують майбутніх фахівців туризму.

Туристичне краєзнавство характеризують як напрям загального краєзнавства, спрямований на комплексне вивчення конкретної території для потреб туризму. Це органічний складник загального краєзнавства та туризмознавства, сполучувальна ланка між цими двома галузями наукових знань. Туристичне краєзнавство, як і загальне, існує у трьох формах: державній (науковій), громадській і шкільній. Предметом дослідження туристичного краєзнавства постають природні, історико-культурні, соціально-економічної умови та ресурси, об'єкти туристичної інфраструктури, а також різні аспекти туристично-екскурсійної діяльності. Об'єктом дослідження туристичного краєзнавства є територіальна система туристично-екскурсійного обслуговування.

До туристично-краєзнавчих досліджень долучаються вчені різних наукових сфер: географи, економісти, історики, археологи, етнографи, архітектори, мистецтвознавці, туризмологи та ін., додаючи до туристичного краєзнавства методи різногалузевих досліджень. З огляду на потужний арсенал дослідницьких методів і підходів перед туристичним краєзнавством постають

важливі завдання: розгортання масового туристично-краєзнавчого руху; вивчення, збереження й уведення до туристично-екскурсійного обігу природних та історико-культурних ресурсів, їх паспортизація; продукування інноваційних програм туристично-екскурсійного обслуговування для різних категорій споживачів; створення туристично-краєзнавчих кадастрів території; інфраструктурне облаштування й маркування туристично-краєзнавчих маршрутів і стежок; проведення системних наукових досліджень із туристично-краєзнавчої проблематики, організація науково-практичних і методичних конференцій та семінарів; підготовка високоякісних туристично-краєзнавчих видань для туристів та екскурсантів (путівників, краєзнавчих нарисів, туристичних карт і схем та ін.); підготовка туристично-краєзнавчих кадрів (передусім екскурсодів, гідів, провідників, інструкторів із видів туризму та інших категорій туристичного супроводу); формування позитивного туристичного іміджу України та її окремих регіонів [1].

Як показали дослідження, сучасна українська загальна освіта є здоров'явитратною і здоров'ярушійною, тобто студентам закладів вищої освіти необхідно буде в майбутньому займатися не лише оздоровленням студентів, але й оздоровленням населення (як системи або процесу). Вивчення цієї проблеми проводиться на основі ретроспективного аналізу нормативно-правових документів, філософської, психолого-педагогічної та спеціальної літератури. Крім загальних проблем, притаманних підготовці фахівців галузі фізичної культури, професійна підготовка майбутніх викладачів фізичного виховання має свої специфічні риси [2]. Це, як не дивно, насамперед стосується стану здоров'я і фізичної підготовленості абітурієнтів факультетів туризму. Факультети змушені кардинально переглянути навчальні плани, передусім дисципліни, спрямовані на професійно-практичну підготовку. Низький рівень фізичної підготовленості абітурієнтів змушує факультети витратити додатково час спочатку на підвищення фізичної та технічної підготовленості самих студентів до певного рівня, а потім – навчати методики, як вчити. Слід відзначити тенденцію до зниження рівня не тільки здоров'я та фізичної підготовленості абітурієнтів, але і загально-теоретичної, а це негативно впливає на професійну підготовку майбутніх організаторів туризму.

Аналіз наукових джерел і практичний досвід свідчать, що підготовка майбутніх організаторів туризму до туристсько-краєзнавчої роботи на засадах компетентнісного підходу відбуватиметься більш ефективно за дотримання певних умов: стимулювання позитивної мотивації до вивчення краєзнавчого матеріалу у дисциплінах циклу загальної (фундаментальної) та професійної (наукопередметної) підготовки та дисциплін додаткової спеціалізації «Екологічний і спортивний туризм»; набуття знань, умінь (компетенцій) здійснення туристсько-краєзнавчої роботи через оптимізацію роботи студентських гуртків; активізація досвіду туристсько-краєзнавчої роботи під час навчальних і практик. Вивчення сутності туристсько-краєзнавчої роботи, її структури, форм проведення туристських заходів дало змогу дійти висновку, що фахова підготовка вчителя фізичної культури, компетентного у сфері туристсько-краєзнавчої роботи, є багатофункціональною [3]. Принциповою

специфічною ознакою цієї підготовки є необхідність упровадження інтегрованого підходу до формування її змісту, відбору методів і форм, оскільки вона інтегрує фахові знання, вміння та навички, притаманні і організаторів туризму, і фахівцю із краєзнавчої роботи. Отже, пріоритетною метою формування фахової компетентності майбутніх організаторів туризму до туристсько-краєзнавчої роботи є їх підготовка і як організаторів туризму, і як фахівця із краєзнавчої роботи.

Література:

1. Бабич В.І. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2006. 321 с.
2. Бойчук Ю.Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти : монографія. Суми: Університетська книга, 2008. 357 с.
3. Булашев А.Я. Спортивный туризм. Харьков: ХГАФК, 2009. 332 с.

УДК 331.5

Гук Руслан

аспірант кафедри економіки і підприємництва
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ТРУДОВА АКТИВНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ЯК КОМПОНЕНТА ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

І в мирний час, і в часи військового стану не втрачається актуальність питань трудової активності персоналу підприємств, адже від цього залежить не тільки лише зростання продуктивності праці, економічна міцність країни, можливості її швидкого відновлення, а й можливості кращої реалізації трудового потенціалу українців, перспективи економічного зростання, інноваційного розвитку.

Огляд літератури дозволяє констатувати, що проблемам трудового потенціалу присвячені наукові праці О. Грішної, А. Колота, О. Левченка, І. Петрової, М. Семикіної, В. Стадник, С. Пасеки, Л. Шаульської, Т. Немченко та інших. Дослідники акцентують увагу на якісних характеристиках трудового потенціалу персоналу, серед яких трудова активність займає провідне місце [1-5]. Розвиваючи наукову думку, пропонуємо розуміти сутність поняття «трудова активність персоналу», виходячи з двоїстої природи цього явища:

1) як важливу якісну характеристику трудового потенціалу працівників підприємства, яка відображає готовність і спроможність персоналу виконувати поставлені трудові (виробничі) завдання якісно та у повному обсязі, прикладаючи максимальні зусилля заради досягнення спільних поточних і стратегічних цілей розвитку підприємства;

2) як енерговитратну, інтенсивну, цілеспрямовану діяльність у сфері професійної діяльності, що виявляється у досягненні підвищених (порівняно зі

встановленими нормами) трудових результатах, розробленні ініціатив, корисних для підприємства.

Узагальнюючи різні наукові підходи, вважаємо, що трудова активність відображає успішну трудову діяльність, що характеризується нарощуванням кількісних та якісних результатів індивідуальної і колективної праці, сприяє збільшенню обсягу виробництва продукції, товарів, послуг належної якості.

Теоретичний аналіз дозволяє зосереджувати увагу на взаємозв'язку понять трудової активності, ставлення до праці і якості трудового потенціалу. Дотримуємось думки, що доцільне розрізняти види потенційної і реальної трудової активності. Поняття «потенційна трудова активність» за змістом наближається до характеристики нереалізованого трудового потенціалу. Потенційна трудова активність – це лише зацікавленість у праці та здатність за певних умов досягти певного кінцевого результату. «Реальну трудову активність» здебільшого розуміють як реалізовані в процесі трудової діяльності інтерес та здатність до праці, що виявляється через певний виробничий результат належної якості. Трудова активність може визначатися за якісними та кількісними критеріями, на основі і суб'єктивних, і об'єктивних оцінок. Це пояснюємо двоїстою природою цього явища, особливістю і характером ставлення працівників до праці, соціально-трудоких відносин, своєї професійної самореалізації, внаслідок чого має місце різна зацікавленість у результативній праці, різний ступінь прояву та реалізації трудової активності.

Об'єктивні показники трудової активності – це показники, що характеризують її через результати трудової діяльності і поведінки в процесі праці: виробіток, якість праці, дотримання трудової і технологічної дисципліни тощо. Суб'єктивні показники характеризують установку особистості, характер сприйняття нею праці: мотивацію, задоволеність; ставлення до праці, а також особистісну самооцінку трудової активності, реалізацію свого потенціалу в праці. Без оцінки самого суб'єкта праці будь-яка діяльність постає незавершеною, неповною.

Поділяємо думки А. Колота, О. Грішної, О. Герасименко [1], М. Семикіної [4] та інших вчених щодо необхідності розрізняти трудову активність особистості, колективу, суспільства в цілому, отже, враховувати її прояв на різних економічних рівнях.

Трудова активність знаходить свій прояв у зростанні продуктивності праці, ретельному та своєчасному виконанні дорученої справи, виконанні за власною ініціативою додаткових функцій, які можуть не входити у звичне коло прямих трудових обов'язків працівників, розробленні ініціатив та пропозицій щодо підвищення якості продукції, поліпшення організації праці, технологій виробництва тощо. Ступінь підвищення трудової активності пов'язують з багатьма факторами, зокрема з проявом ефективної мотивації на різних економічних рівнях, ефективністю мотиваційних механізмів [2; 3; 4]. Пошук прийнятних методів мотивації персоналу має не менш важливе значення, ніж техніко-технологічний рівень виробництва, механізація та автоматизація трудових процесів, поліпшення умов праці. Перспективи подальших досліджень пов'язуємо з пошуком дієвих мотиваційних механізмів підвищення

трудової активності персоналу в умовах військових загроз.

Література:

1. Економіка праці та соціально-трудова відносини / А.М. Колот, О.А. Грішнова, О.О. Герасименко та ін. ; за наук. ред. д-ра наук, проф. А.М. Колота. К. КНЕУ, 2009. 711 с.
2. Круш П.В., Сімчера О.І. Трудовий потенціал підприємства: сутність та структура. *Економічний вісник НТУУ «КПІ». Збірник наукових праць*. 2014. Вип. 11. С. 233-237.
3. Левченко О.М., Немченко Т.А. Соціальний розвиток трудового потенціалу в умовах інноваційних трансформацій : монографія. Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2021. 272 с.
4. Семикіна М.В., Іщенко Н.А. Мотивація ефективної зайнятості: пошук оптимальної стратегії : Монографія. Кіровоград: КОД, 2012. 216 с.
5. Трудовий потенціал Кіровоградської області: стан та перспективи розвитку : колективна монографія ; за ред. М.В. Семикіної. Кіровоград: ВАТ Кіровоградське видавництво, 2008. 304 с.

УДК 657:005.95/.96

Даниленко Олена

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

МОЖЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ

Багато компаній, щоб вижити в конкурентному середовищі, в умовах швидких змін технологій, мають використовувати сучасні методи для постійного вдосконалення контролю якості та зниження собівартості своєї продукції (товарів, робіт, послуг). У цій ситуації багато компаній змінюють свої інформаційні системи, уникають традиційних систем і переходять на управлінський облік. У Вікіпедії (вільній енциклопедії) зазначено, що «в управлінському обліку менеджери використовують облікову інформацію для прийняття рішень і для допомоги в управлінні та виконанні своїх функцій контролю» [1].

При використанні комплексу управлінського обліку менеджери можуть прийняти правильне рішення щодо ефективності виробництва, операцій, процесів. Цей комплекс може виявляти та вимірювати вартість основної діяльності організації, виявляти неприбуткові види діяльності, а також запровадити заходи, які покращують ефективність діяльності організації. Також за допомогою управлінського обліку можливо дослідити наскільки ефективно використовують людські, матеріальні, нематеріальні і фінансові ресурси, адже від їх синхронізації і поєднання залежить та сама ефективність діяльності організації та її результати (прибуток, рентабельність).

Управлінський облік та управління персоналом – дві області, що перетинаються між собою. Основна мета управлінського обліку в менеджменті персоналу – допомогти організації досягти стратегічних цілей, що не можна здійснити без конкурентоспроможних людських ресурсів. Реалізація цих цілей за допомогою компетентного персоналу задовольнить потреби клієнтів та інших зацікавлених сторін (стейкхолдерів). У результаті, досягнувши цих цілей, організації зможуть знайти свою належну позицію та виділитися з-поміж інших конкурентів.

Важливою умовою впровадження управлінського обліку у сферу менеджменту персоналу будь-якої організації є стратегічне розуміння керівництвом необхідності управлінських облікових документів з відповідною інформацією про кількісне та якісне планування персоналу; добір, відбір, звільнення персоналу; мотивацію, матеріальне і нематеріальне стимулювання; професійну орієнтацію та адаптацію; навчання та розвиток; оцінювання персоналу; умови праці та відпочинку працівників; забезпечення рівних можливостей зайнятості; морально-психологічний клімат, відчуття задоволеності організацією та приналежності до неї; соціальне партнерство тощо.

Для ухвалення ефективних управлінських рішень важливо відстежувати відпрацювання відкритих вакансій, кількість працевлаштованого персоналу та витрати на нього, а також інші критерії кадрового складу. Оскільки рішення, що приймаються власником бізнесу, безпосередньо впливатимуть на персонал (наприклад, скорочення штатної одиниці для економії фінансів), важливо забезпечити детальне відображення інформації про працівників. Для цього можна використовувати автоматизовані системи, як от Галактика, SAP Human Resources Management System, Scala HR, Cleverstaff, E-Staff, Система «КАДРИ», Електронний уряд, «БОСС. Кадрові системи», «Парус-Персонал 8», «Персонал-Актив», «StaffManager-5», «Атлас КАДРИ» тощо. Вони не лише допоможуть вибудувати раціональне управління персоналом, а й дозволять у будь-який момент часу отримувати повні дані щодо поточної ситуації управління персоналом на підприємстві. Комплексний підхід з урахуванням специфіки бізнесу дозволить врахувати усі проблемні місця та ризикові зони для підприємства. Подібні автоматизовані системи управлінського обліку в менеджменті персоналу дозволять здійснювати управлінський облік в оперативному режимі і нівелювати зростаючу економічну конкуренцію, яка чинить великий тиск на менеджерів.

Можливості управлінського обліку в менеджменті персоналу включають визначення інформаційних потреб керівництва та розробку системи управління персоналом, необхідної для задоволення цих потреб, як от: планування, прогнозування, бюджетування, управління витратами на персонал та доходами, а також вимірювання ефективності.

Література:

1. Management accounting. Wikipedia: The Free Encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Management_accounting (Date of access: 27.10.2022)

Дербеньова Яна

кандидат економічних наук

асистент кафедри міжнародної економіки і маркетингу

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Артеменко Антоніна

старший викладач кафедри іноземних мов факультету маркетингу

ДВНЗ «Київський національний економічний університет»

м. Київ, Україна

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО МАРКЕТИНГУ В ГЛОБАЛЬНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ

У науковій літературі пропонує кілька різних визначень міжнародного маркетингу.

Міжнародний маркетинг передбачає операції на ряді ринків іноземних країн, на яких, крім неконтрольованих змінних, також регулюються фактори (у формі структури витрат і цін, можливості рекламної та дистрибутивної інфраструктури) суттєво відрізняються між одними ринками. Подібні відмінності призводять до ускладнень міжнародного маркетингу [1].

Міжнародний маркетинг визначається як ведення бізнесу з метою планування, ціноутворення, просування та спрямування лінійки товарів та послуг для клієнтів або користувачів у більш ніж одній країні для отримання прибутку [2].

Міжнародний маркетинг складається з висновків та задоволення глобальних потреб споживачів краще, ніж конкуренція, як внутрішня, так і міжнародна, та координація маркетингової діяльності в умовах глобального середовища [3].

Міжнародний маркетинг фокусується на необхідності створювати, спілкуватись та доставляти цінність на міжнародному рівні [4].

Визначення Американської асоціації маркетингу (АМА) – міжнародний маркетинг як багатонаціональний процес планування та реалізації концепції, ціноутворення, просування та розповсюдження ідей, товарів та послуг для створення обмінів, що задовольняють індивідуальні та організаційні цілі [1]. Слово багатонаціональність означає, що маркетингові заходи проводяться в декількох країнах, і їх слід якось координувати між державами. Однак це визначення має деякі обмеження. Визначення наголошує на взаємозв'язку між споживачем та його окремими цілями та організаціями з їхніми цілями. По суті, він не охоплює питань маркетингу від бізнесу до бізнесу, який передбачає транзакцію між двома організаціями, хоча, у світі урядів міжнародного маркетингу, квазідержавні установи та суб'єкти, що шукають прибуток та некомерційні організації, часто є покупцями .

Міжнародний маркетинг набагато складніший, ніж внутрішній, тому що маркетолог стикається з двома або більше наборами некерованих змінних з

різних країн, які походять з різних культурних, правових, політичних та грошових систем.

Вітчизняні та зарубіжні науковці стверджують, що маркетингові функції повинні грати першочергову роль в управлінні відносинами між споживачами (клієнтами) на глобальному ринку. Так, результати їх досліджень показують, що маркетингова функція сприяє зростанню фінансових показників, ефективності відносин з клієнтами та рентабельності впровадження на ринок нових товарів (послуг).

Поряд з цим науковці наголошують про те, щоб менше було маркетингу як функцій, а більше як сукупність значень і правил. Тобто перетворення маркетингу у самостійний процес. Відповідно, виникає важливе питання, що вимагає відповіді – який конкретний внесок маркетингової функції в отриманні прибутку компанії від діяльності на глобальному ринку. Відображаючи такий інтерес ще у 1996-1998 роках Науково-дослідний інститут маркетингових наук провів дослідження на тему «Маркетинг як функція, пов'язана з ринком, як процес і бачення в майбутньому». Водночас інші зарубіжні науковці називають це як «міжфункціональне розповсюдження маркетингової діяльності» та прогнозують, що це призведе до зменшення попиту на подальші функції [1].

Ефективність орієнтації на ринок залежить від наявності потужних функцій, в тому числі і маркетингу. З огляду на вищенаведене, заслуговує уваги розроблена зарубіжними науковцями Н.Х. Тьєн, Ф.П. Фу та Д.Т.П. Чі (Nguyen Hoang Tien, Phan Phung Phuang Dang Thi Phuong Chi) концепція, яка визначає обсяг маркетингової функції і як вона працює в багатофункціональному світі ринково-орієнтованої компанії. В основі їх дослідження покладена ідея про те, що маркетингова функція полегшує зв'язок між клієнтами і різними важливими процесами всередині підприємства. Однак, самі науковці підкреслюють, що вони досліджують не лише цінність маркетингової функції, але і її масштаби [3].

Кожна сфера маркетингу матиме різну роль у стратегії глобального підприємництва. Спосіб представлення міжнародного маркетингу залежить від рівня залученості компанії на міжнародний ринок.

Крім того, глобальний маркетинг представляє прагнення фірми координувати свою маркетингову діяльність за межами країни, щоб знайти і задовольнити глобальні потреби споживачів краще, ніж конкуренти, тому фірма здатна:

- розробити глобальну маркетингову стратегію, засновану як на подібності, так і на різниці між ринками;
- використовувати знання штаб-квартири (домашньої організації) через всесвітнє розповсюдження (навчання) та адаптацію;
- передавати знання та найкращі практики між міжнародними ринками, що обслуговуються.

Література:

1. Кальченко Т.В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень : монографія. К.: КНЕУ, 2006. 248 с.

2. Ковінько О.М. Маркетинг в умовах міжнародної диверсифікації бізнес-діяльності : монографія. К.: КНЕУ. 2017. 423 с.
3. Концепти інноваційного розвитку підприємництва : монографія. К.: Інтерсервіс, 2018. 263 с.
4. Корж М.В. Механізм управління інструментарієм міжнародного маркетингу: теорія і практика : монографія. Краматорськ: ДДМА, 2011. 336 с.

УДК 343.98

Дмитрієва Кристина

старший судовий експерт відділу економічних досліджень
Харківський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Харків, Україна

НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Наприкінці червня 2022 року Україна набула статусу кандидата на членство в Європейський Союз, що відкриває їй шлях до вступу в Євросоюз. Новий статус має допомогти державі пришвидшити започатковані реформи, наблизившись до законодавства ЄС. Проте, надання статусу кандидата на вступ до ЄС це тільки перший крок. На шляху до вступу Україні необхідно провести низку реформ та адаптувати українське законодавство, в тому числі у сфері судово-експертної діяльності, у відповідність до європейських критеріїв. Подальший євроінтеграційний процес може бути ймовірно обмеженим перший час, оскільки проведення системних реформ може бути ускладнене реаліями воєнного стану. Втім, вивчення прогресивного міжнародного досвіду, насамперед європейських країн, дозволить уникнути помилок при реформуванні вітчизняної судово-експертної системи.

Нині в Україні триває судова реформа, а судова експертиза та судово-експертна діяльність є однією зі складових судової системи. Останнім часом, особливо після змін процесуального законодавства, постала нагальна потреба вдосконалити законодавство у сфері судово-експертної діяльності. Наразі нормативно-правовому регулюванню судово-експертної діяльності притаманні окремі прогалини та недоліки, які заважають повноцінному забезпеченню гарантій незалежності судового експерта та правильності його висновку. Зважаючи на соціально-значиму функцію судово-експертної діяльності в контексті проведення судової реформи, таку ситуацію потрібно терміново вирішити.

При цьому в різних джерелах підкреслюється, що національна судова експертиза не може існувати ізольовано від установ судових експертиз інших європейських країн. Необхідне міжнародне співробітництво експертних установ для обміну досвідом, підвищення кваліфікації фахівців судово-експертних установ, врахування сучасних досягнень науки й техніки, створення

стандартизованих експертних методик, профільних експертних напрямів [3].

Можливість залучення іноземних фахівців як судових експертів до участі в кримінальному судочинстві України прямо передбачена ст. 9 Конвенції про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах, згода на обов'язковість якої надана Верховною Радою України в установленому порядку. Також слід мати на увазі ст.ст. 7-12 Європейської конвенції про взаємну допомогу з питань кримінальних справ, де наведено аналогічні положення, яка також є складовою законодавства України [6].

Міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи може відбуватися й у науковій взаємодії. У ст. 24 Закону України «Про судову експертизу» передбачено, що державні спеціалізовані установи, які виконують судові експертизи, користуються правом встановлювати міжнародні наукові зв'язки з установами судових експертиз [5].

Європейська мережа судово-експертних установ створена для обміну інформацією, знаннями й досвідом у галузі судової експертизи на європейському рівні. Нині Європейська мережа судово-експертних установ (European Network of Forensic Science Institutes – ENFSI) є найбільшою міжнародною (світовою) експертною організацією. Мета ENFSI – досягнення високої якості судових експертиз в країнах Європи. ENFSI не тільки допомагає, але й стимулює судово-експертні установи відповідати міжнародним стандартам якості провадження судових експертиз. У її складі – 53 судово-експертні установи, 41 з яких знаходиться в державах-членах Євросоюзу. Це найбільш об'єднана організація судово-експертних установ, що отримала міжнародне визнання [7].

Азіатська судово-експертна мережа (ANFS) існує з 2008 р. У цю мережу об'єднані такі судово-експертні установи, як: Управління медичних наук Сінгапуру, Департамент наукової служби Брунею, Департамент хімії Малайзії, Національне бюро розслідування Філіппін, Центральний інститут судової експертизи Таїланду, Інститут судової експертизи В'єтнаму [1].

На сьогодні до ENFSI входять три судово-експертні організації України – Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз і Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса) в м. Харків.

У жовтні 1946 р. було прийнято рішення про створення Міжнародної організації зі стандартизації (The International Organization for Standardization – ISO). В основі назви (аббревіатури) – грецьке слово «isos», тобто рівний. Основною метою ISO було сприяння розвитку стандартизації у світовому масштабі для взаємодопомоги та полегшення міжнародного обміну товарами й послугами, а також розширення співробітництва в інтелектуальній, науковій, технічній та економічній діяльності. У своїй роботі ISO підтримує зв'язки з майже 400 міжнародними організаціями, що працюють над питаннями стандартизації. Автономною організацією в складі ISO є Міжнародна електротехнічна комісія (IEC). ISO та IEC плідно співпрацюють із питань стандартизації з різними міжнародними та регіональними організаціями, що

займаються економічною й науково-технічною діяльністю [4].

Національні органи – члени ISO або IEC беруть участь у розробленні міжнародних стандартів через технічні комітети, засновані відповідними організаціями, що мають справу з відповідними сферами технічної діяльності. Технічні комітети ISO та IEC співпрацюють у сферах взаємних інтересів, як і інші міжнародні організації і урядові, і неурядові, що підтримують зв'язок з ISO та IEC. Відповідальним за розроблення міжнародних стандартів і настанов у сфері оцінювання відповідності є Комітет ISO з оцінювання відповідності (CASCO). Україна проводить активну політику інтеграції в міжнародні та європейські структури зі стандартизації. 1 січня 1993 р. її було прийнято в члени міжнародної організації ISO, а 14 лютого 1993 р. – у члени міжнародної електротехнічної комісії IEC. Це дає Україні право нарівні з іншими країнами світу брати участь у діяльності більше ніж 1000 міжнародних робочих органів, технічних комітетів стандартизації й використовувати у своїй роботі понад 12000 міжнародних стандартів [8].

Реалізація інтеграції судово-експертної діяльності завжди в результаті має гармонізацію та вдосконалення експертного національного законодавства, поглиблення теоретичних основ судової експертизи, вироблення єдиних методичних рекомендацій із різних видів експертиз, отримання міжнародного визнання висновків експертів у цілому, подальший розвиток судово-експертної діяльності, підвищення професійної майстерності працівників судово-експертних установ [2].

Тим паче, що відповідно до Закону України «Про судову експертизу» державні спеціалізовані установи, які виконують судові експертизи, користуються правом установлювати міжнародні наукові зв'язки з установами судових експертиз, криміналістики тощо інших держав, проводити спільні наукові конференції, симпозиуми, семінари, обмінюватися стажистами, науковою інформацією й друкованими виданнями та здійснювати спільні видання в галузі судової експертизи і криміналістики [5].

Судово-експертна діяльність є одним із тих напрямів, де початок реформування є надзвичайно необхідним. Довіра населення і, зокрема юридичної спільноти, до якості підготовлених висновків судових експертів, їх неупередженості та науковості з кожним роком зменшується. Причиною цього є застаріле законодавство, що закріплює неефективну процедуру атестації та підвищення кваліфікації експертів, приділяє недостатньо увагу питанням їх самоврядування, а також звужує сферу превенції детермінант злочинності, які виявляє та мінімізує судовий експерт.

Отже, національна судова експертиза не може існувати ізольовано, тільки в межах окремої держави. Тому важливим є міжнародне співробітництво судово-експертних установ із метою обміну досвідом, урахування сучасних досягнень науки й техніки, створення профільних експертних напрямів. Судово-експертні установи України обрали для себе шлях вступу до міжнародних судово-експертних установ, що уможлиблює вдосконалення кадрового забезпечення. Вектор європейської інтеграції зумовлює необхідність перейняття світових стандартів у галузі судово-експертної діяльності.

Література:

1. Бекбукатова Т.М., Бородаев В.Е. О международно-правовом сотрудничестве в сфере судебно-экспертной деятельности в рамках Евразийского экономического сообщества. *Теория и практика судебной экспертизы*. 2013. № 2 (30). С. 132-138
2. Гора І.В. Сучасні проблеми судової експертизи в аспекті євроінтеграції України. URL: <http://corp-lguvd.lg.ua/d140201.html>. (дата звернення: 26.10.2022)
3. Клименко Н.І., Купрієвич О.А. Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 130-134
4. Міжнародна організація із стандартизації (ISO). URL: http://pidruchniki.com/16520205/ekonomika/mizhnarodna_organizatsiya_standartizatsiyi_iso (дата звернення: 26.10.2022);
5. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 26.10.2022).
6. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі : навч.-довідк. посібник. Харків: Одиссей, 2004. С. 35
7. Хазиев Ш.М. О Европейской сети судебно-экспертных учреждений. *Адвокат*. 2005. № 8. С. 132-138
8. Шаповал М.І. Менеджмент якості : навч. посіб. К.: Т-во Знання, 2007. 471 с.

УДК 343.98:347.73

Завдов'єва Ірина

завідувач відділу економічних досліджень
Харківський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Харків, Україна

ВИКЛЮЧНА КОМПЕТЕНЦІЯ ОРГАНІВ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ЗАВДАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Особливе місце під час проведення досудового розслідування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені в сфері економіки, займає призначення та проведення ревізій і перевірок, що дозволяють здійснити вивчення та дослідження діяльності певної установи, підприємства або організації з метою перевірки правильності та законності дій їх службових осіб, а отримані висновки підтверджують чи спростовують можливі порушення вимог законодавства, та відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 99 КПК України можуть бути використані як докази.

До прийняття у 2012 році нової редакції КПК України, ревізія використовувалась, як підстава для відкриття кримінального провадження та без встановлення факту збитків воно не порушувалось.

Із прийняттям нового КПК підходи до початку досудового розслідування змінились, однак не всі супутні нормативні акти було належним чином приведено у відповідність до нових підходів [1].

Відповідно до п. 6 ч. 2 ст. 242 діючого КПК України слідчий зобов'язаний забезпечити проведення експертизи щодо визначення розміру матеріальних

збитків, заподіяного кримінальним правопорушенням.

Зміни до ч. 2 ст. 242 КПК у вигляді доповнення «б) визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди, розміру шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяного кримінальним правопорушенням» внесені відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13.05.2014 р. № 1261-VII, у редакції Закону від 04.10.2019 р. № 187-IX.

Чинним законодавством зміст поняття «проведення ревізійних дій» не унормовано.

Єдиним актом, який містив визначення поняття «проведення ревізійних дій», є п.1.1. розділу III «Економічна експертиза» Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених Наказом № 53/5. Зокрема, чинна до 05.08.2021 року редакція Науково-методичних рекомендацій встановлювала, що «проведення ревізійних дій (визначення експертами-економістами будь-яких показників без попереднього проведення документальних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктом контролю) не належить до завдань економічної експертизи». Науково-методичні рекомендації не мають ознак нормативно-правового акту, не проходили процедуру державної реєстрації, визначену Положенням про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 р. № 731 (далі – Положення № 731). Згідно з п.п. «е» п. 5 Положення № 731, Науково-методичні рекомендації № 53/5 належать до актів рекомендаційного, роз'яснювального та інформаційного характеру.

Цілком правомірно судові експерти-економісти скеровували ініціаторам (органам досудового розслідування) клопотання в межах кримінальних проваджень і, посилаючись на згаданий вище Наказ Міністерства юстиції України № 53/5, вимагали надання документів перевірок фінансово-господарської діяльності уповноваженим суб'єктом контролю, без яких виконання судово-економічних експертиз неможливе.

Внаслідок тупикової ситуації, набула поширення не менш проблемна практика проведення судово-економічних експертиз на підставі довідок спеціалістів, яких залучали ініціатори для встановлення суми збитків. Очевидно, що довідка спеціаліста не є актом ревізії чи актом перевірки уповноваженого контролюючого органу. Судова практика вказує на суттєву різницю між довідкою спеціаліста та документальною перевіркою фінансово-господарської діяльності суб'єктом контролю, внаслідок чого мали випадки, коли при судовому розгляді довідки спеціаліста та проведені на їх підставі судові економічні експертизи визнавалися недопустимим доказом (зокрема, в провадженнях № 808/3230/17, № 826/818/16, № 335/2108/17, № 243/2194/18 тощо).

Основна проблема з наукової точки зору полягає в чіткому розмежуванні понять ревізії або проведення ревізійних дій і досліджень експертами-економістами із застосуванням методу документальної перевірки, а відтак розмежуванню виключної компетенції органів фінансового контролю і завдань економічної експертизи.

Відповідно до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» № 2939-ХІІ, здійснення державного фінансового контролю забезпечує центральний орган виконавчої влади, уповноважений Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю. Також існує як окремий вид контролю – податковий контроль: система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Податковий контроль здійснюється органами, зазначеними у статті 41 Податкового кодексу України (далі – ПКУ), в межах їх повноважень, встановлених ПКУ. Він визначає види перевірок, що мають право проводити контролюючі органи (ст. 75.1 ПКУ), якими є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову та митну політику та його територіальні органи (стаття 41.1 ПКУ). Крім того, ряд інших законодавчих актів надають право різним контролюючим органам повноваження на здійснення перевірок.

Слід зазначити, що ревізія і економічна експертиза мають суттєві відмінності.

Ревізія – спосіб збирання документів про здійснення господарських операцій та виконання планових економічних показників.

Судова економічна експертиза – спосіб дослідження зібраних у провадженні документів про здійснення господарських операцій і виконання планових економічних показників.

Ревізори застосовують методи фактичної перевірки: беруть участь в інвентаризаціях, контрольних обмірах виконаних робіт, аналізують якість сировини, матеріалів і готової продукції, проводять перевірку використання робочого часу, проводять зустрічні перевірки, отримують пояснення від посадових осіб тощо.

Експерти-економісти в межах своєї компетенції проводять дослідження та надають висновки тільки на підставі документів, що підтверджують господарські операції, відповідно до вимог чинного законодавства, яким регулюються документування й відображення в обліку та звітності тих чи інших операцій, зокрема з оподаткування.

05.08.2021 року до Науково-методичних рекомендацій були внесені зміни, зокрема, щодо визначення меж компетенції експерта-економіста: «Вирішення питань, що належать до компетенції органів державного фінансового та податкового контролю (здійснення експертами-економістами перевірки певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської

діяльності установ, організацій, підприємств з метою виявлення наявних фактів порушення законодавства, фактів порушення податкового законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб), не належить до завдань економічної експертизи». Таким чином, поняття «ревізійні дії» з Науково-методичних рекомендацій було виключено.

Завдяки зазначеним змінам замкнене коло в частині обов'язкової прив'язки судово-економічної експертизи до акту ревізії, перевірки (які за теперішнім законодавством слідчий призначити не може) було розірвано, а орган досудового розслідування здобув можливість залучати фахівців у галузі аудиту в порядку ст. 71 КПК України під час огляду фінансово-господарських документів, а результати їхніх напрацювань використовувати при проведенні судових економічних експертиз.

Література:

1. Цивінський О., Дуфенюк О. Проблемні питання судово-економічної експертизи у кримінальному провадженні. *Підприємство, господарство і право*. 2021. № 2. С. 291-295
2. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січ. 1993 р. № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 28.10.2022)

UDC 338.2

Mamuka Zakaradze

PhD student in Business Management
Caucasus's International University
Tbilisi, Georgia

Badri Gechbaia

Doctor of Economics, Professor of
Batumi Shota Rustaveli State University
Tbilisi, Georgia

THE INFLUENCE OF CULTURAL FEATURES ON THE MANAGEMENT PROCESS

Abstract. Culture, in its classical sense, refers to the norms, values, dogmatic or recognized customs, behaviors, dogmas, or recognized customs that have been historically accepted, mastered, and turned into everyday at all stages of human development, making them a society from the group of people. Society, in turn, represents the union of people who are characterized by socio-cultural and economic unity.

The impact of cultural characteristics on our daily lives is enormous, since any relationship, be it every day, business or legal – is a platform for direct human relations, where often a priority are the cultural characteristics and under its influence (consciously or subconsciously) decisions are made. It is also important to take into account a number of cultural and even narrow national circumstances in the

legislative process, especially in administrative units where diverse ethnicities are represented.

Globalization, the main achievement of which is the business relations that have become one space – has created the need for companies in international relations to study and take into account the sensitive circumstances that determine the cultural characteristics of this or that ethnos. Therefore, a manager who wants to be successful and at the same time have a fruitful work environment with both local and foreign employees, it is necessary to take into account aspects of cultural peculiarities that will ultimately help the foreign cultural worker to integrate into the group and create a harmonious work environment. However, it should be noted that the manager is a representative of one of the cultures taken separately, whose decisions are often determined by its cultural elements.

A special note is paid to the participation of companies in international trade, where they face new challenges due to incompatibility with a seemingly foreign culture. It is vital for them to deliver the service or product offered in such a way as to advertise or package it in a way that does not violate values or norms of behavior that have become dogmatic to the local culture. Thus, it is a big puzzle for both managers and entrepreneurs to get acquainted with the cultural peculiarities of the target market in advance.

Accordingly, in this paper we have tried to discuss the impact of cultural characteristics on the company's management and business, at the same time reviewing the processes in this area around the world.

Introduction. In the conditions of modern management, the decisions made by the manager, as a rule, are obtained as a result of team communication and finding the necessary information – processing. A significant factor in this process is listening to, understanding and, if necessary, taking into account the opinions of employees with distinguishing ethnic, religious or other characteristics.

It is no longer a secret to anyone that the modern challenge for managers is to act in conditions of different views, attitudes, perceptions and values (which are usually found in the native culture) in such a way as to ensure the maintenance of the organizational structure, as well as the observance of the principle of teamwork and creation of the necessary analytical environment. At such a time, it is the culture and taking into account its peculiarities that is one of the main keys to achieve the above-mentioned harmonious governance.

Management in the conditions of cultural diversity requires special skills, obviously in this regard a priori is the sociability and the desire to receive new things, however, in addition to this, the phenomenon of "cultural intelligence", the same as CQ (Cultural Quotient), which has become a particularly relevant issue in recent years, It is the main means of personal adaptation in multicultural organizations and allows a person both to simplify his own integration and to accelerate the same (adaptation) process for a representative of a foreign culture. As Mazniewski explains: "Cultural intelligence is the means by which a person maintains both his own cultural characteristics and allows a representative of another culture to maintain his own self and respect their values" (Mazniewski, 2003).

People's attitude towards the institution of the ruler and the ruler's attitude

towards the management process deserve special attention. Assessment of the manager as a leader and decision-maker in terms of cultural characteristics and the influence of culture on the management process, motivation and adaptation, Since the main task of any manager in the conditions of capitalism is to get the maximum profit with the minimum expenses under the conditions of effective management, which is obtained unconditionally with correct communications and adequate management. Thus, it is extremely important to analyze cultural features and existing theories in this direction, to conduct appropriate research and to correctly assess the picture.

The purpose of the study is to determine the influence of cultural features on the management process, to analyze the positive and negative results of its (culture) influence, as well as to familiarize with the literary sources related to the topic, to review the existing world practice and to summarize one's own research / observations to present a general picture around the topic, as well as to develop conclusions and recommendations.

The subject of the research is the analysis of the influence of cultural characteristics and its problematic circumstances in the conditions of modern management, taking into account the existing management practice and experience on the example of different countries.

Influence of cultures on a company management. In order to determine the influence of cultural characteristics on the presence of people and corporate life, a questionnaire was prepared, in which both local and foreign citizens participated, a total of 119 people. Among the interviewees there were many managers of local and foreign companies, employees of various management circles, people with academic degrees, people employed in high positions in public service, financiers, lawyers, students and ordinary citizens. Based on the content of the questionnaire, I also tried to determine the impact of culture on the management process, as well as on the course of decision-making and communication processes.

91.2% of the interviewees are respondents with higher and professional education, among whom 97% are employed and have to make decisions and perform them on a daily basis.

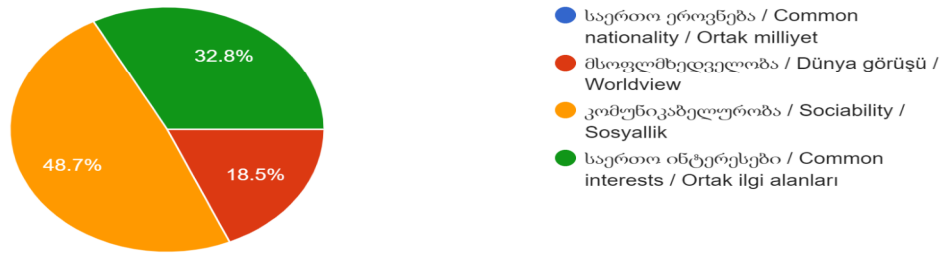
The education quotient actually coincides with an independent form of choice. Therefore, it is possible to assume that educated people behave less within the framework of national cultural or socially recognized dogmas;

Separation of people on the basis of nationality is actually neglected in corporate relations. Professionalism and common interests come a priori, which is clearly the joint merit of globalization and education.

The percentage of the educated part is absolutely suitable for the coefficient of teamwork and mixed management (more than 90%). That is, pragmatically minded people unanimously agree on the principles of information exchange, listening to critical opinions, taking into account the advice of others and teamwork, which directly contradicts directive management;

For adaptation, the absolute majority, 100% unanimously ignores the uniqueness of the national sign.

რა წარმოადგენს თქვენთვის უცხო გარემოში ადაპტაციის საშუალებას? / What is the way for you to adapt to an unfamiliar environment? / S...çin yabancı bir ortama uyum sağlamanın yolu nedi?
119 responses

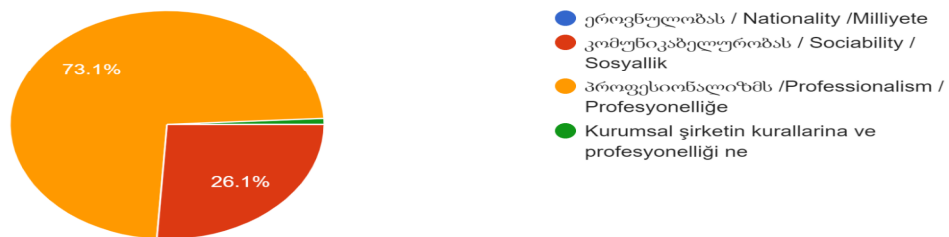

They agree on the prioritization of common values and goals, where the same ethnicity does not play a decisive role in the adaptation process.

95% believe that the national culture helps in adapting to a foreign culture in anyway, which indicates the convergence of values of different cultures, which facilitates the deepening of cultural relations and the process of communication.

In the management process (as well as in ordinary corporate relations), teamwork, communication and professionalism are the main requirements for the absolute (100%) majority. They do not place ethnic identity a priori, the basis of which is probably in the elements of education and globalization, however, for the sake of fairness, it should also be said that Georgian culture is much more loyal compared to other Eastern cultures, the reason for which should probably be sought in the Orthodox origins, where justice, faith and trust are the main circumstances.

კორპორატიულ ურთიერთობებში რას აქცევთ ყურადღებას? / What do you pay attention to in corporate relationships? / Kurumsal ilişkilerde nelere dikkat ediyorsunuz?
119 responses

The results of the research cleared out the influence of the education and relationship between the cultures on simplifying and expressing the common interests. Another significant fact is the attitude of the majority on the need for teamwork and information exchange, which also directly indicates the importance of communication processes.

Conclusion. Taking into account the content and relevance of the research issue, I tried to answer the question of what influence culture has on the management process and the events taking place in this process, while taking into account the obtained results, I formulated specific recommendations.

Based on the results of the research, based on the relevant literature and

existing practice, it was determined that the influence of culture on the management process is extremely large, although nowadays the process of culture formation itself is largely determined by education and international relations, which puts the influence of national culture in the background in the adaptation process and emphasizes the phenomenon of common interests and values.

Thus, we can imagine culture as a unified platform of common values, where the separation of individuals based on national characteristics is virtually impossible. Added to this are the skills of independent reasoning and criticism gained through education, which challenge a number of previously dogmatic cultural norms. A large number of people are no longer satisfied with being subject to blindly made and immature decisions; they consider transparent processes as a priority. Newly formed common cultural values offer a person guidance by actual circumstances and the use of principles of teamwork (which often includes individuals from different cultures).

However, it should also be noted that in cultures with radical differences, (where the contrast of collective and individual approaches is striking), in order to adapt to the new environment and manage effectively, the manager has to familiarize himself with the cultural values that have become dogmatic for the local ethnic group, and only after that, form his own management style. At the same time, it is no less important to get to know the local socio-economic situation, to take into account religion, worldview and priorities, and all this is the main key to establishing effective communications and gaining trust in the team. A similar situation exists in international trade, where consideration of the same circumstances in the process of production and sale of products is vital. Thus, it is the duty of the manager as a leader to see the complete picture of the target market by seeking the necessary information along with honing his communication and management skills. And there is no alternative to general education in the direction of establishing international relations, as well as improving pragmatic, fair and analytical thinking.

References:

1. Hofstede, G. (1980). *Cultures's Consequences: International Differences in Work – Related Values*, Abridged Edition, Sage Publication, USA.
2. Hofstede, G. (1993). Cultural Constraints in Management Theories. *Academy of Management Executives*, VII/1.
3. Hofstede, G. (1980). Motivation, Leadership and Organizations: Do American Theories Apply Abroad? *Organizational Dynamics*, Summer.
4. Hofstede, G. (1991). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. London.
5. Hofstede, G. (1980) *Cultures's consequences: international differences in work related values*. California.
6. Axelord, R. (1984). *The Evolution of Corporation*. New York.
7. Guiso, L., Sapienza, P., &Zingales, L. (2006). Does culture affect economic outcomes. *The Journal of Economic Perspectives*.
8. Boyd, R., & Richerson, P. (1985). *Culture and the Evolutionary Process*. Chicago: University of Chicago Press.
9. Rauch, J. (2011). *Buisness and Social networks in international trade*. Journal of Economic Literature.
10. Trompenaars F., &Ve Hampden-Turner, C. (1997). *Riding The Waves Of Culture: Understanding Cultural Diversity in Business*. Second Edition, London.
11. Adler, N.J. (1986). *International dimensions of organizational behavior*. California.

12. Schwartz, S.H. (1992). *Universals in the Content and Structure: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries*. Orlando.
13. Griffin, Rickey W., & Pustay, Micheal, W. (1996). *International business*. USA: Addison – Wsley Publishing Company.
14. Hill Charles, W.L. (1997). *International Business*. Second Edition, GB.
15. An overview of the 2004 study: Understanding the Relationship between National Culture, Societal Effectiveness and Desirable Leadership Attributes. Retrieved November 10, 2022 from: https://globe.bus.sfu.ca/study_2004_2007.

УДК 332

Запірченко Людмила

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та підприємництва

Абрамов Артем

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ БПЛА В АГРОВИРОБНИЦТВІ

Перехід на енергоощадні технології землеробства неможливий без технічного переоснащення. Використання будь-якої техніки в процесі виробництва обґрунтовується технологічною доцільністю та економічною ефективністю. За будь-якого технічного оснащення ефективність використання техніки є ваговою складовою рентабельності використаних технологій. Оскільки сучасні технології крокують вперед та розвиваються дуже швидко і сільське господарство не залишається в стороні. Отже, виникає гостра потреба у вивченні основних тенденцій ресурсно-технічного забезпечення ефективної виробничої діяльності в агарній сфері та розробки відповідних пропозицій щодо покращення ситуації в галузі.

Існує два варіанти обробки земельних ділянок наземною технікою: причіпними обприскувачами або самохідними обприскувачами. Самохідні обприскувачі мають нескладну конструкцію, прості в обслуговуванні, однак вони мають і суттєві недоліки. При використанні наземних обприскувачів для обробки полів існує декілька важливих проблем, таких як витоптування посівів, ущільнення ґрунту, проблема погодних умов тощо. Безпілотні літальні апарати (агродрони) вирішують більшість цих проблем. Незважаючи на те, що самохідні обприскувачі добре проявляють себе в роботі, в наш час їм створена альтернатива. Аграрії починають використовувати БПЛА в умовах, де самохідні обприскувачі є не ефективними, а також на невеликих ділянках.

Переваги агродронів можна розкрити в порівнянні з наземною технікою, зокрема:

- дрон вирішує проблему витоптування рослин на 100%. В середньому рівень витоптування посівів наземними обприскувачами складає 3-5%. В

- полях складної конфігурації рівень витоптування досягає 10%;
- вирішується проблема пошкодження посівів штангами наземних обприскувачів. Агродрон вирішує і цю проблему, тому що він обробляє поля в середньому на висоті 3-4 метра від рослин;
  - відсутність ущільнення ґрунту є беззаперечною перевагою БПЛА. В місцях, де протягом сезону наземний обприскувач проходить від 2 до 10 разів, ґрунт дуже інтенсивно переущільнюється. Переущільнення ґрунту дуже негативно впливає на розвиток рослин;
  - використання БПЛА вирішує проблему втрати часу через несприятливі погодні умови. Наземній техніці потрібно почекати 1-2 дні перед тим як заїхати в поле. Дрон може працювати одразу після дощу, що дозволяє не втрачати час;
  - перевагою агродрону є можливість локального або точкового обробітку в середині поля чи будь-якій іншій ділянці поля. А також перевага в обробітку полів невеликої площі, до яких наземним обприскувачам просто не вигідно їхати.

Поряд із перевагами використання агродронів є також і недоліки, а саме:

- невелика потужність, що призводить до неможливості піднімати в повітря великий вантаж (максимум 20 кг);
- обмежений час польоту – залежить від акумулятора: чим більше його ємність, тим довше дрон може літати (в більшості випадків час польоту не перевищує 30 хвилин);
- невеликий обсяг бака (16 л), тому дрон не може обробляти дуже великі ділянки за один раз, оскільки в нього влізе мало рідини для розпилення, обприскування, поливу.

Зазначені недоліки свідчать на користь причіпних і самохідних обприскувачів. Однак, недоліків у новаторської аграрної техніки менше, і деякі з них вже в процесі усунення.

Стосовно цінової політики, агрокоптер у середньому коштує 600 тис. грн. До коптера ще потрібно додати генератор, який коштує 85-100 тис. грн., ще близько 20 тис. грн. на змішувальний вузол, бочку та освітлення. Виходить, що ціна на агрокоптер з витратами до нього складає 720 тис. грн. Причіпний обприскувач українського виробництва має приблизно таку саму ціну. До причіпного обприскувача потрібно придбати трактор (наприклад Landini), який буде коштувати близько 1000-1500 тис. грн. Для більш точного порівняння ціни, треба додати вартість автомобіля до ціни дрона, для його перевезення, середня ціна якого дорівнює 600 тис. грн. У підсумку вартість агрокоптера та авто складає 1320 тис. грн. Ціна якісного наземного самохідного обприскувача може складати від 6000 тис. грн., що значно дорожче ніж придбання агродрона.

Важливим параметром при порівнянні техніки є строки амортизації. Термін амортизації коптера складає 2 роки. Гарантія також у середньому складає 2 роки. У наземних обприскувачів амортизація доходить до 3-4 років. Одна батарея може зробити гарантовано тисячу циклів. За один виліт дрон покриває в середньому 3 га площі. За сезон агродрон обробляє близько 4-5 тис. га, залежно від кількості днів, які відповідають належним погодним

умовам для внесення.

Порівняння витрат палива на обробку 1 га агродрона з наземними оприскувачами. Середні показники затрат тракторного палива на гектар складають близько 0,5 л. Також важливо врахувати витрати палива на дорогу до поля, які часто бувають більші ніж витрати під час роботи. Отже, в середньому витрати складають 1,5 л палива на 1 га. У випадку з агрокоптером генератор витрачає 4 л на годину. Коптер здатний обробити від 12 га за годину. Отже, витрати на 1 га складають близько 350 мл бензину. Враховуючи витрати палива дизельного автомобіля, з середніми витратами палива 10 л на 100 км, можна додати 0,5 л солярки на 1 га.

З огляду на те, що дрон має більше переваг, ніж недоліків, можна зробити висновок – незабаром агродрони зможуть витіснити причіпні обприскувачі. Тим більше, вже не один рік подібного роду пристрої ретельно розробляються, удосконалюються виробниками, випробовуються для збільшення можливостей і функцій. Отже, враховуючи вищевикладене, використання БПЛА в аграрному господарстві є доцільним, тому що вирішує проблеми витоптування рослин, ущільнення ґрунту, втрати часу через несприятливі погодні умови тощо.

Література:

1. Новий флагман цифрового сільського господарства БПЛА DJIAgrasT30. URL: <https://quadro.ua/bilshhe-pro-dji-agras-t30/> (дата звернення: 13.11.2022)
2. Клочко А. Математика обприскування агродронами. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1173-matematika-obpriskuvannya-agrodronami--vse-pro-vartist-ta-rentabelnist-vikoristannya> (дата звернення: 13.11.2022)
3. Хилик Сергій. Чи можуть агродрони замінити звичні обприскувачі: переваги і недоліки. URL: <https://storgom.ua/ua/novosti/chi-zmozhut-agrodroni-zaminiti-zvichni-obpriskuvachi-perevagi-i-nedoliki.html> (дата звернення: 13.11.2022)

УДК 330

Запірченко Людмила

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та підприємництва

Кирпач Ярослав

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ІННОВАЦІЙНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АПК

На сучасному етапі розвитку агропромислового комплексу України важливу роль відіграє впровадження новітніх технологій та досягнень науково-технічного прогресу. Інновації є засобом підвищення ефективності виробництва, а також адаптації підприємств до змін соціального, економічного, політичного середовища.

У рамках сучасної динамічності та невизначеності бізнес-середовища, стійкий інноваційний розвиток є основою для розвитку підприємства у конкурентному середовищі, яка дозволяє примножити позитивні ефекти від інноваційної діяльності підприємства у довгостроковому періоді завдяки поєднанні економічного, екологічного та соціального ефектів та переслідуванні мети забезпечення кращих умов для майбутніх поколінь.

Головна причина низької інноваційної активності агровиробників на початку 2000-х років полягала в тому, що в Україні не сформувалися великі аграрні підприємства і не відбулася ринкова інтеграція фермерських господарств. Майже 70% фермерів мали у своєму розпорядженні сільськогосподарські площі розміром до 100 га, у зв'язку з чим вони просто не могли застосовувати сучасні дорогі технологічні й технічні засоби виробництва.

У сучасних умовах аграріям для ефективної роботи необхідно завжди здійснювати заходи, які підвищуватимуть ступінь організованості системи в якій поєднані інноваційні процеси, що ведуть до якісних та кількісних змін у діяльності підприємств.

Формування інноваційної системи в агропромисловому комплексі відбувається за дуже несприятливих умов (недостатнє забезпечення наукової сфери матеріально-технічними ресурсами, обмеженість інформаційних ресурсів, втрата висококваліфікованих працівників тощо). Саме тому, широке застосування інновацій є найбільш дієвим та ефективним способом вирішення гострих соціально-економічних проблем аграрного сектору, пов'язаних із пошуком механізмів підвищення економічних показників діяльності аграрних господарств та забезпечення населення високоякісною сільськогосподарською продукцією.

З-поміж проблем формування інноваційної системи виявляються уповільнені показники інноваційного розвитку підприємства, нестача у господарствах-виробниках переробних комплексів. Україна у світ-системі є сировинною державою. Адже придбання сільгоспвиробниками додаткового сучасного переробного комплексу дасть змогу підприємству отримувати більші доходи. Також є проблема плинності персоналу в господарствах, через незадовільні умови праці на техніці, що не відповідає сучасним стандартам.

Надзвичайно важливою з точки зору соціальних, організаційних, етичних проблем в контексті інновацій є взаємодія з зовнішніми партнерами. Високі рівні екстернальної інтеграції зі споживачами та постачальниками поміж інших, є чи не найважливішою конкурентною перевагою, яка надає господарствам можливість підтримувати та вдосконалювати концепцію стійкого інноваційного розвитку. Таким чином, виникає мультиплікаційний ефект в якому інноваційний стійкий розвиток веде до позитивних ефектів у результатах діяльності агропідприємства, що в свою чергу збільшують можливість підприємства до реалізації стратегії стійкого інноваційного розвитку. Стійка інноваційна діяльність підприємства та економічно-інноваційна діяльність знаходяться у позитивній взаємодії.

Підприємства, які здійснюють стійку інноваційну (продуктова стійкість,

ресурсна ефективність, зменшення забруднення навколишнього середовища, соціальна відповідальність) та економічну інноваційну діяльність (внесок у доходи, внесок у прибутковість, внесок у чистий дисконтований дохід, внесок у долю ринку, внесок у задоволення потреб споживача, внесок у імідж компанії) мають ефекти збільшення чистого прибутку, зниження собівартості продукції або послуг, розширення замовників, залучення інвестицій, підвищення ефективності, іміджу тощо .

Взаємозв'язок стійкого інноваційного зростання та ефективності підприємства у такому випадку є очевидним, тому дедалі у більшій кількості підприємств виникає потреба у залученні інноваційних інструментів у формуванні концепції стійкого розвитку для досягнення необхідних фінансових результатів та конкурентних переваг. Виконання політики стійкого інноваційного розвитку приведе до очікуваних результатів:

- нарощування обсягів виготовлення конкурентоспроможної аграрної продукції, зростання експортного потенціалу держави;
- підвищення ролі досягнень НТП у зміцненні економіки агропідприємств і соціально-економічного розвитку села;
- ефективного використання природних ресурсів та зменшення негативного впливу сільськогосподарського виробництва на довкілля;
- зменшення затрат матеріально-технічних ресурсів і енергії на виготовлення аграрної продукції та залежності країни від імпорту;
- збереження родючості ґрунтів, їх раціональне використання, недопущення деградації;
- виробництво техніки для новітніх технологій на території України із залученням іноземних інвестицій у галузь та реалізація виготовлених технологічних засобів і матеріалів на внутрішньому й зовнішньому ринках;
- забезпечення високого рівня професійної підготовки спеціалістів та працівників АПК, раціональне використання бази знань у підвищенні ефективності агропромислового виробництва.

Загалом, для успішного проведення новаторської діяльності, залучення як внутрішніх так і зовнішніх інвестицій в агропромисловий комплекс потрібно забезпечити стабільну економічну ситуацію в країні. На жаль, у межах цілеспрямованих дій бізнес- та політичних еліт найближчим часом створити в Україні сучасне ринкове інноваційне сільське господарство, здатне в повному обсязі забезпечити потреби населення у продуктах харчування та успішно конкурувати з аграріями інших країн, фактично неможливо. Тому держава і суспільство мають здійснити масштабні заходи для захисту сільськогосподарського виробника, забезпечення економічних, правових, організаційних, соціальних та інших умов інноваційного розвитку цього важливого сектору економіки.

Зарудна Наталія

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ НА ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Перебування України в умовах військового стану призвело до критичних втрат в економіці нашої країни. Майже 50% суб'єктів підприємництва України не працюють взагалі або із перебоями, недотриманні ланцюги постачання, більшість підприємств вимушено скоротили обсяги своєї діяльності, прослідковується скорочення виплат працівникам або взагалі їх звільнення, дохідна частина бюджету країни критично недоотримує податки.

Наслідки війни вже несуть за собою колосальні втрати, адже наразі активні бойові дії ведуться (велись) у бюджетоутворюючих регіонах (м. Київ, промислові агломерати Східної України тощо), внесок яких до ВВП держави мав істотне значення. По закінченні бойових дій Україна потребуватиме значних фінансових ресурсів для відновлення не лише соціальної інфраструктури, а й промислового потенціалу. Тому нагальними та очікуваними були представлені владою напрямки стимулювання українського бізнесу у частині оподаткування та впровадження державних і донорських програм, що покликані зберегти робочі місця, підтримати підприємства та відродити економіку країни в цілому [2, с. 114].

Важливо відмітити важливі кроки уряду в напрямку підтримки бізнесу. Уряд терміново запровадив суттєві зміни в регуляторній та податковій політиці, запровадив пільгове оподаткування для спрощенців, накладає мораторій на податкові перевірки, надає в міру своїх можливостей фінансову підтримку бізнесу, вводить програми релокації та підтримує його експортний потенціал. Варто відмітити пропозиції міжнародних програм розвитку, які пропонують та запроваджують чисельні навчальні програми допомоги підприємцям та виділяють чималі гранти на підприємницьку діяльність. Позитивним є те, що державний портал «Дія.Бізнес», який створений і працює завдячуючи Міністерству цифрової трансформації України разом із Офісом з розвитку підприємництва та експорту, акумулює наявну інформацію про актуальні державні програми підтримки бізнесу (хоч про них лише 3,9% підприємців знають або певним чином долучені до програм обласних військових адміністрацій і організацій підтримки бізнесу).

Проте відмічаємо, що адаптація бізнесу України до війни та умов військового стану відбувається досить швидко, адже третина підприємств вже розробила антикризові стратегії, а майже половина замислюється про це; відмічаються деякі прирости у темпах реєстрації нових підприємств, при

можливості відбувається перехід до впровадження експортних бізнес-стратегій. Але незважаючи на це, у малому бізнесі залишається чимало проблем.

За результатами дослідження Gradus проведеними у липні 2022 року близько 32% опитаних респондентів перемістили або переміщують свій бізнес. Переважна їх більшість (точніше – 72%) уже перемістила свій діючий бізнес в межах території України, 11% – було переміщено за межі кордону, 17% – продовжують свою роботу як в межах України, так і за кордоном. Серед запитань опитувальника були питання і щодо найпоширеніших причин переміщення свого бізнесу. Відповіді на ці питання розподілилися наступним чином: через намагання зберегти бізнес діючим (підтримали цю відповідь 38%), присутність потенційних замовлень та/або клієнтів на нових ринках (за – 30% респондентів) та вирішення виниклих логістичних проблем (сприяли переміщенню 28% бізнесу).

При виборі потенційної країни для процедури переміщення свого бізнесу головними критеріями для суб'єктів господарювання стали попит на виготовлювані ними готову продукцію / роботи / послуги (близько 36% відповідей), розвиненість інфраструктури нової території (підтримали 29% опитуваних), невирішальна частка законодавчих чи інших бар'єрів для започаткування свого бізнесу (погодилися із таким важелем близько 29%). Проте, на нашу думку, найважливішу роль у бажанні продовжувати вести свою справу відіграє безумовна впевненість переважної більшості (а саме близько 83%) опитаних респондентів в тому, що український бізнес конкурентоспроможний та безумовно успішний на європейських ринках. Продовжуючи свою роботу на них підприємці сплачують податки в вітчизняний бюджет, плекають надію на швидке повернення на територію України із новим досвідом та передовими технологіями. Саме тому і перед державними органами стоїть не легке завдання з повернення та активізації бізнесу як в післявоєнний період, так і в даному часі. Такі кроки беззаперечно робляться. Це стосується як пом'якшення в оподаткуванні, планових перевірок, кадровому та первинному обліку тощо.

Також важлива подія відбулася у листопаді 2022 року, коли Державна податкова служба України остаточно приєдналася до Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін звітами в розрізі країн (Multilateral Competent Authority Agreement on the Exchange of Country-by-Country Reports). (далі – Багатостороння угода СбС). На урядовому порталі Мінфіну відмічено, що метою такого приєднання до Багатосторонньої угоди СбС є приєднання України до інтернаціональної системи автоматичного обміну звітними документами у розрізі країн світу. Слід відмітити, що до цієї угоди уже приєднано більше 90 країн світу.

Володіння інформацією про звітність у розрізі країн сприятиме в отриманні повної інформації щодо функціонування міжнародних груп корпорацій у розрізі окремих юрисдикцій, а також дозволить здійснювати ефективний розгляд обсягів діяльності, структури операцій та власне специфіки діяльності цих компаній з метою контролю за трансфертним ціноутворенням. У даний час Міністерство фінансів разом із ДПС готує заходи для забезпечення

технічної здатності для проведення операцій обміну такими звітами в Україні [1].

У теперішніх умовах малий бізнес (на відміну від великого, у якого ще є деякий запас міцності) очікує від уряду такої фінансової підтримки. Поряд із стабільністю «правил гри» (тобто не надто радикальних змін в податковому навантаженні чи законодавстві) малому бізнесу потрібна підтримка, яку очікується отримати як мінімум від запровадженого державою проекту «єРобота», проте реальні результати від його впровадження ми зможемо оцінити лише за деякий час. Також вважаємо, що позитивним є ще один державний інструмент у запровадженні власної справи, зокрема в аграрній сфері, за яким надається фінансова підтримка на закладання садів та довгострокових насаджень.

Позитивним є те, що прем'єр-міністр України наголошує, що окрім стратегічних державних питань (тобто підтримка Збройних сил чи забезпечення соціальних виплат та підтримка макроекономічної стабільності), уряд працює над тактичними завданнями для екстреного відновлення бізнес-активності в нашій країні. Такими кроками повинні бути наступні:

- налагоджування експорту та розробка так званої «нової логістики» (наприклад через Дунай або новостворені пункти пропуску на західному кордоні);
- впровадження та реалізація урядової програми грантів для бізнесу «єРобота»;
- активне стимулювання попиту на вітчизняну продукцію;
- максимальне зменшення регуляторних опцій та всебічна діджиталізація абсолютно всіх процесів у співпраці державних установ та бізнесу;
- запровадження так званого «митного безвізу» із країнами Європейського союзу;
- розріст індустріальних парків тощо.

Усі ми прекрасно розуміємо, що теперішня тимчасова фінансова допомога від закордонних країн-союзників є надзвичайно важливою і необхідною, але ключовим у ній є тимчасовість. Тому потрібно працювати над тим, щоб основну частину надходжень до бюджетів усіх рівнів (як державного так і місцевих) повинні формувати надходження від працюючої національної економіки, від розвитку та розквіту нашого вітчизняного бізнесу. Працюємо задля перемоги і майбутнього процвітання нашої держави!

Література:

1. Новини Мінфіну. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-ukrayina-na-shlyahu-do-zaprovadzhennya-mizhnarodnogo-avtomatichnogo-obminu-zvitami-u-rozrizi-krayin>. (дата звернення: 14.11.2022)
2. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Податкове стимулювання діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану в Україні. *Modern engineering and innovative technologies*. 2022. Issue № 20. Part 2. April / Sergeieva&Co, Karlsruhe, Germany. С. 113-123. URL: <https://www.moderntechno.de/index.php/meit/issue/view/meit19-02/meit19-02> (дата звернення: 14.11.2022)

УДК 338.33:338.45(477)

Збаразська Лариса

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
завідувачка сектору економічних проблем
розвитку промислового виробництва
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Промисловість України потребує системної та масштабної трансформації на основі активного упровадження інновацій. Упродовж усіх трьох десятиріч років становлення української державності та формування національної економіки для вітчизняних учених і практиків ця теза була і залишається аксіомою подальшого економічного розвитку. Наочність успадкованих та набутих у перехідних умовах «якостей» промислового виробництва – технологічної відсталості, структурної деформації, фінансово-економічної неефективності, екологічної небезпеки – усували необхідність широких дискусій з цього приводу. Проте і досі реальні зрушення в царині інноваційного прогресу національної промисловості значно відстають від сучасних потреб, які перманентно і динамічно зростають під впливом новітніх глобальних трендів, викликів та загроз. Тому актуальним є критичне переосмислення ключових проблем інноваційних процесів у промисловому секторі України. Тим більше, що постковідна криза (яка ще не завершилася і має глобальний характер) та воєнно-політична ситуація в Україні є дуже суттєвими факторами впливу.

На тлі глобальних трендів динамічного розгортання інновацій здобутки вітчизняної економіки, і промисловості зокрема, виглядають скромно, хоча і не безнадійно.

У виданні Глобального інноваційного індексу (GII) за 2022 рік «Яким є майбутнє інноваційного зростання» [1] відстежено останні глобальні інноваційні тенденції на тлі сучасних викликів (пандемія, зниження продуктивності та ін.) та перспективи впливу нових інноваційних хвиль цифрової ери та глибоких науково-технологічних розробок на економічне піднесення.

Україна за GII індексом у рейтингу-2022 серед 132 економік світу посіла 57 позицію, у групі країн з доходом нижче середньосвітового рівня – четверту; у регіональній групі (Європа) – 34. За оцінками міжнародних експертів, українська економіка демонструє інноваційні досягнення вище очікуваних відповідно до її рівня розвитку [1, р. 47-48]. Причому це вже є тенденцією упродовж 10 років – у 2012, 2014-2022 (тісний зв'язок інноваційних індикаторів з рівнем економічного розвитку визнається закономірним явищем і є досить усталеним трендом у світі. Утім усе частіше спостерігаються факти «проривів» країн, особливо тих, що розвиваються, до вищих інноваційних результатів).

Рейтинги України за окремими інноваційними індикаторами

демонструють дуже неоднорідну картину. У топ-50 Україна потрапляє за рейтингами по складових Knowledge and technology outputs (36), Business sophistication (48), Human capital and research (49). Слабкі позиції маємо по індикаторах Market sophistication (102), Institutions (97) та Infrastructure (82). Водночас українська економіка входить до групи країн з ефективним рівнем інноваційних витрат.

Інноваційна трансформація національної промисловості на нинішньому етапі розвитку – це насамперед широке впровадження сучасних передових технологій («frontier technologies») четвертої промислової революції (4IR).

В останній доповіді ЮНКТАД «Ухопити технологічні хвилі: Інновації на рівних» [2] серед цих технологій позначені Artificial Intelligence (AI), Internet of Things (IoT), Bigdata, Blockchain, 5G, 3Dprinting, Robotics, Drone, Nanotechnology, Solarphotovoltaic, Geneediting.

Як обнадійливий факт для перспектив інноваційних трансформацій у вітчизняній промисловості можна оцінити зафіксований у згаданій доповіді загальний показник індексу готовності до передових технологій – 0,56 та відповідну рейтингову позицію України – 53 (серед 158 країн) [2, р. 138]. Таким чином, Україна потрапила у групу країн «вище середнього» (0,44). За індексом готовності сектору «industry» (охоплює високотехнологічне виробництво, ІКТ та фінанси) Україна посіла 58 місце. Найкращі рейтингові позиції серед вітчизняних оцінок готовності зафіксовані по таких факторах-напрямах, як навички («Skills») та НДДКР («R&D»). Найгірша ситуація у цьому сенсі – з фінансовою сферою – 97 позиція у рейтингу. Це ще раз ілюструє актуальність проблеми фінансово-інвестиційної підтримки для промислових трансформацій на ґрунті новітніх технологій.

При аналізі проблем промислових інновацій в Україні традиційно більше уваги приділяється таким питанням, як рівень та доступність R&D, забезпечення інвестиційними коштами, якість інноваційної інфраструктури, інституційні умови (умовно їх можна визначити як «проблеми-умови».) Утім підхід, що домінує у світовій практиці, значною мірою фокусується на проблемах, пов'язаних з соціально-економічними наслідками технологічних змін, насамперед, базою яких виступають передові цифрові технології. Це, наприклад, яскраво демонструє і згадана доповідь ЮНКТАД (2021). Цифрова нерівність (на різних рівнях), потенційні негативні зміни на ринках праці, поглиблення диспропорцій у навичках та доходах працівників, посилення нерівномірності розвитку національних економік – це ключові «проблеми-наслідки», які активно аналізуються на глобальному рівні.

З одного боку, це можна пояснити тим, що для економічно розвинутих країн перший ряд проблем є менш критичним з огляду на фактичні параметри, що характеризують впровадження інновацій. З іншого, це є відображенням певних парадигмальних зрушень, які встановлюють нові ціннісні орієнтири для здійснення процесів економічного розвитку в світі, у т.ч. інноваційних. Головний тренд цих зрушень – глибока інтеграція суто технократичних цілей науково-технологічного прогресу зі стратегічними цілями глобального соціально-економічного розвитку (наразі ці глобальні цілі зафіксовані у

відомому документі ООН щодо сталого зростання [3], а кожна країна має свій адаптований варіант).

Відтак інновації стають інструментом досягнення значно ширшого спектру цілей як у секторі економіки, де впроваджуються (зокрема, у промисловості), так і опосередковано поза його межами у суміжних сферах життєдіяльності (людський розвиток, захист довкілля, подолання бідності та соціальної нерівності та ін.).

Проблеми інноваційної трансформації ускладнюються і через те, що змінюються принципи реалізації перетворень. Імперативами стають інклюзивність, справедливість розподілу витрат та вигод (між різними суб'єктами та на різних рівнях реалізації інноваційних проєктів), доступність науково-технологічних здобутків. Це спричиняє ускладнення проблем інституційного забезпечення в частині удосконалення законодавчо-нормативної бази, суспільних комунікацій, формування інститутів спеціалізованої інноваційної інфраструктури тощо.

Підсумовуючи вище викладене, підкреслимо такі тези. Українська промисловість наразі має велику і невідкладну потребу в системній та багатовекторній трансформації. Її кінцевим результатом має стати новий за структурно-функціональними якостями та більш ефективний за соціально-економічними наслідками виробничий простір, фундамент якого формують передові технології сучасного етапу 4IR. Інноваційні процеси мають глобальний характер, охоплюючи практично усі країни. Але особливості національних економік (та їхніх секторів) і суспільств суттєво урізноманітнюють їхній перебіг за часовими, структурними, функціональними та іншими параметрами. Відповідно утворюється специфічний спектр проблем, які впливають на вироблення стратегії розвитку і політики підтримки інновацій у промисловому секторі.

Певні орієнтири для визначення проблем, які потребують першочергового розв'язання для успішності інноваційної трансформації виробництва в Україні, надають як аналітичні дослідження вітчизняних економістів, так і оцінки міжнародних рейтингів. У фокусі державної політики мають бути питання розвитку ринків, інфраструктури та інституційного середовища.

Унікальність нинішньої ситуації в Україні полягає у тому, що ключовим драйвером і водночас значним обмежувачем інноваційної промислової модернізації стає військовий конфлікт. З одного боку, на порядок зростає потреба у нових продуктово-технологічних розробках оборонно-безпекового призначення та швидкому упровадженні їх у виробництво. На цьому тлі зростають вимоги до темпів інноваційних процесів.

З іншого, традиційні фактори, які зазвичай визначають динаміку та ефективність промислових інновацій (R&D, інвестиції, профільні інституції, фінансово-кредитна система) набули критичних значень відносно об'єктивно необхідних (достатніх), оскільки усі ресурси перерозподіляються на користь розв'язання воєнних завдань. Це зумовлює посилення залежності від зовнішньої підтримки (фінансової, технологічної, інформаційно-

консультативної тощо).

Водночас світова практика свідчить, що такий могутній поштовх з боку ОПК має, як правило, значний потенціал для прискорення технологічного оновлення виробництва. І він має бути реалізований як найефективніше. Необхідно також максимально використати потенціал розвитку міжнародного стратегічного партнерства у науково-технологічній та виробничій сферах з розвинутими інноваційно-спроможними країнами.

Вимушене вирішення низки завдань інноваційної трансформації у промисловості України фактично у форс-мажорних обставинах не сприяє належному стратегічно важливому збалансуванню різних політик (науково-технологічної, промислової, інвестиційної, грошово-кредитної, бюджетно-податкової, соціальної, регіональної). Зростають ризики недооцінки усіх потенційних наслідків запроваджуваних інновацій у стратегічній перспективі. У подальшому, за умов певної стабілізації ситуації в Україні, більше уваги потребуватимуть саме проблеми наслідків реалізації технологічних інновацій з урахуванням специфіки факторів розвитку національної економіки.

Література:

1. World Intellectual Property Organization (WIPO) (2022). *Global Innovation Index 2022: What is the future of innovation-driven growth?* Geneva: WIPO. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-section1-en-gii-2022-at-a-glance-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf> (Date of access: 30.10.2022)
2. UNCTAD (2021). *The Technology and Innovation Report 2021. CATCHING TECHNOLOGICAL WAVES Innovation with equity*. United Nations. Geneva, 2021. 170 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tir2020_en.pdf (Date of access: 30.10.2022)
3. UN General Assembly (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. URL: <https://undocs.org/A/RES/70/1> (Date of access: 30.10.2022)

УДК 338.33:338.45

Збаразська Лариса

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
завідувачка сектору економічних проблем
розвитку промислового виробництва

Телюк Віра

головний економіст сектору економічних проблем
розвитку промислового виробництва

Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СМАРТ-ВИРОБНИЦТВ ЯК ПРІОРИТЕТНОГО НАПРЯМКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Впровадження індустрії 4IR на основі, насамперед, повномасштабної диджиталізації (цифровізації) зафіксовано серед стратегічних пріоритетів економічного розвитку України вже до 2030 року [5]. Стратегічне значення формування промислових смарт-виробництв ґрунтується на їх спроможності суттєво збільшити економічні ефекти внаслідок удосконалення науко-проектних, інженерно-технологічних, логістичних та управлінських процесів на основі сучасних цифрових технологій («великих даних», штучного інтелекту, робототехніки, периферійних обчислень, Інтернету речей тощо). Джерелами збільшення створюваної доданої вартості як цільового індикатора ефективності нових промислових виробництв мають стати оптимальне ресурсоспоживання, скорочення трансакційних витрат, підвищення якості продукції, поліпшення екологічних характеристик, розвиток комунікацій у бізнес-моделях.

Результати реалізації завдань з розвитку смарт-виробництв значною мірою визначатимуться тим, наскільки ефективно будуть використані потенційні можливості нового етапу «цифрової ери» як чинника очікуваного зростання інноваційної активності [7]. Переосмислюючи промислові цілі й завдання в умовах сучасних технологічних та конкурентних викликів, лідери та полісумакери країн та регіональних утворень активно розробляють досконаліші фінансово-економічні та інституційні інструменти для підтримки розвитку високотехнологічних виробництв.

Існуючі фінансово-економічні моделі промислового розвитку демонструють недостатню ефективність або обмеженість потенціалу для досягнення системних стратегічних цілей прогресу. В умовах масштабного і швидкого розгортання 4IR прояви невідповідності таких моделей практичним проблемам розвитку промисловості значно збільшилися і продовжують зростати (ці висновки ґрунтуються на аналізі динаміки і результатів ключових промислових трендів за останні 20-30 років, як у світі, так і особливо в Україні). Крім того, про це свідчить практика комплексної ревізії стратегії і політики промислового розвитку у різних країнах світу та міждержавних регіональних

утвореннях.)

Реформування чинних фінансово-економічних моделей стимулювання розвитку смарт-промисловості України на засадах адаптації до новітніх просторово-часових та технологічних обставин є вельми актуальним науково-практичним питанням.

Значну увагу проблемі приділяють вітчизняні науковці. В умовах публікаційних обмежень наведемо лише декілька останніх тематичних публікацій [1, 4, 2, 3, 6]. Аналітичний огляд цих та інших робіт дає підстави умовно узагальнити пропоновані заходи/інструменти фінансово-економічного стимулювання таким чином: податкові пільги, спільне інвестування, цільове проєктне фінансування, формування та підтримка спеціалізованих фінансових інституцій розвитку, фінансово-інвестиційна взаємодія держави та бізнесу, великого бізнесу з МСП та ін. Певні відмінності пропозицій спостерігаються щодо об'єктів, масштабів та варіантів поєднання заходів або інструментів.

Жодна з економічних теорій не надає готових моделей розбудови дієвої системи фінансово-економічного стимулювання промислового розвитку, перш за все, його високотехнологічних інноваційних напрямків (типу смарт-виробництва). Тому спостерігається тренд обґрунтування та практичного використання рішень, синтезованих на основі різних підходів, форм і методів.

Теоретико-методологічне обґрунтування фінансово-економічного стимулювання розвитку промисловості в Україні нині спирається головним чином на наукові розробки (як зарубіжні, так і вітчизняні) щодо промислової, бюджетно-податкової, науково-технологічної, інвестиційної, інноваційної політики. Це цілком відповідає системній природі промислової «смартизації» як складно структурованого (у часовому та функціональному вимірах) процесу.

Спостерігається чіткий та послідовний тренд визнання науковцями та полісумакерами об'єктивної необхідності зростання державної підтримки інвестиційно-інноваційних процесів в умовах реалізації масштабних технологічних проєктів 4IR.

У наукових розробках з проблем стимулювання технологічно просунутих промислових систем нині помітно домінують питання всебічного прискорення цифровізації, як ключового напрямку 4IR.

Зазвичай вітчизняні дослідники намагаються обґрунтувати вибір конкретного інструментарію фінансово-економічної підтримки, орієнтуючись на аналітичні висновки щодо ефективності його застосування у світовій практиці. Водночас визнається, що сліпе копіювання механізмів та інструментів стимулювання не є трендом сучасної промислової політики у світі. При недостатньому врахуванні національної специфіки можуть виникати ризики неадекватності заходів та інструментів.

Залежно від реалій упровадження виробничих та інформаційно-комунікаційних технологій 4IR в українську промисловість, спектр фінансово-економічних проблем буде перманентно оновлюватися. Відтак подальші науково-практичні розробки мають набувати поглибленої конкретної спрямованості залежно від особливостей інвестування в окремі технологічні напрями 4IR у промисловості України.

Залишається досить широке поле для подальших поглиблених досліджень різних аспектів максимально повного врахування специфіки вітчизняних загальноекономічних та промислових передумов, обставин та стратегічних завдань при виборі дієвого інструментарію фінансово-економічної підтримки.

Література:

1. Вишневецький В.П. Цифрові технології та проблеми розвитку промисловості. *Економіка України*. 2022. № 1 (722). С. 47-66. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.01.047>
2. Вишневецький В.П., Вієцька О.В., Вієцький О.А. та ін. Смарт-промисловість: напрями становлення, проблеми і рішення : монографія ; за ред. В.П. Вишневецького. К.: Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2019. 470 с. (електронне видання). URL: <https://ie.org.ua/monografiyi/smart-promislovist-naprjami-stanovlennja-problemi-i-rishennja/> (дата звернення: 14.11.2022)
3. Дейнеко Л.В. та ін. Виклики майбутнього для промислового розвитку України : наукова доповідь; за ред. д-ра екон. наук Л.В. Дейнеко. К.: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», 2022. 184 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/Vyklyky-majbutnjogo-dlja-promyslovogo-rozvytku.pdf> (дата звернення: 14.11.2022)
4. Збаразська Л.О. Ключові акценти порядку денного промислового розвитку в Україні. *Економіка промисловості*. 2020. № 4 (92). С. 5-37. DOI: <https://doi.org/10.15407/econindustry2020.04.005>
5. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова КМУ від 03 бер. 2021 р. № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/prozatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>. (дата звернення: 14.11.2022)
6. Реальний сектор економіки України в умовах системних викликів : аналіт. доп. [Собкевич О.В., Шевченко А.В., Русан В.М. та ін.] ; за заг. ред. Я.А. Жаліла. К.: НІСД, 2021. 83 с.
7. UNCTAD. The Technology and Innovation Report 2021. *CATCHING TECHNOLOGICAL WAVES Innovation with equity*. United Nations. Geneva, 2021. 170 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tir2020_en.pdf (Date of access: 14.11.2022)

УДК 336.748.12

Зомчак Лариса

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної кібернетики

Лапінкова Анастасія

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ПРОГНОЗУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ УКРАЇНИ ЗА МОНЕТАРНИМ ПРАВИЛОМ ТЕЙЛОРА

Актуальність дослідження визначена тим, що облікова ставка є основним інструментом впливу монетарної політики на інфляцію. Шляхом встановлення рівня ключової ставки центробанк країни дає усім учасникам ринку сигнал про

те, який рівень ставки оптимальний з точки зору досягнення цілей монетарної політики.

Мета дослідження полягає у прогнозуванні ключової ставки із використанням монетарного правила Тейлора

Правило Тейлора можна представити такою рівністю [5]:

$$i_t = \pi_t + r_t^* + a_\pi(\pi_t - \pi_t^*) + a_y(y_t - y_t^*)$$

де i_t – номінальна ставка,

π_t – рівень інфляції,

π_t^* - таргетований рівень інфляції,

r_t^* - рівноважна реальна ставка,

y_t – логарифм реального ВВП,

y_t^* - логарифм потенційного ВВП (при повній зайнятості) або тенденційного ВВП,

a_π та a_y – коефіцієнти в класичному правилі 0,5.

Ключова ставка впливає на різні сфери: від добробуту населення [1] до експортно-імпорتنих операцій [2].

Для прогнозування рівня ключової ставки за правилом Тейлора потрібно мати прогнозне значення реального ВВП. Такі прогнози можна отримати різними способами. Скористаємось методами авторегресійного моделювання [4, 6], а саме ARIMA-моделлю та VAR-моделлю. Вхідна статистика для моделей зібрана з офіційної сторінки Державної служби статистики України [3].

Реалізована ARIMA виду:

$$rGDP = F(rGDP_{t-2}, rGDP_{t-4}, RESID_{rGDP_{t-1}}),$$

де $rGDP$ – реальний ВВП України, $RESID_{rGDP}$ – залишки моделі.

Відповідно VAR-модель має вигляд:

$$\begin{cases} rGDP = F(rGDP_{t-1}, rGDP_{t-2}, INVEST_{t-1}, INVEST_{t-2}) \\ INVEST = F(rGDP_{t-1}, rGDP_{t-2}, INVEST_{t-1}, INVEST_{t-2}) \end{cases}$$

де $rGDP$ – реальний ВВП України, $INVEST$ – капітальні інвестиції в економіку.

Прогнозні значення реального ВВП України на перший квартал 2022 року відповідно становлять:

- за результатами застосування ARIMA-моделі – 1 188 793 млн грн;
- за результатами застосування VAR-моделі – 1 182 134 млн грн.

Очевидно, що прогнозні значення реального ВВП отримані на період до повномасштабного вторгнення, хоча, за наявності нових статистичних даних

результати можна швидко оновити.

Спочатку підставимо в рівняння Тейлора прогнозні значення, які отримали з ARIMA моделі, при чому в якості очікуваного рівня інфляції використаємо інфляційні очікування банків на I квартал 2022 року, які складають 8%. Таргетований рівень інфляції в Україні складає 5%+/-1 в.п. Облікова ставка встановлена на рівні 9%.

$$i_t = 0.08 + 0,5(0,08 - 0,05) + 0,5(\ln(1243865) - \ln(1188793)) +$$

Скоригувавши значення номінальної відсоткової ставки 20,76% на рівень інфляції 10%, отримуємо реальну облікову ставку на рівні 10,5%.

Використаємо для рівняння Тейлора прогнозні значення реального ВВП, отримали за допомогою VAR моделі:

$$i_t = 0.08 + 0,5(0,08 - 0,05) + 0,5(\ln(1243865) - \ln(1182133)) +$$

Реальна облікова ставка у цьому випадку буде встановлена на рівні 11% (різниця номінальної відсоткової ставки 21,05% та рівня інфляції 10%).

На початку повномасштабної зброї агресії облікова ставка була зафіксована на рівні 10%, що повністю підтверджує результати дослідження.

Література:

1. Вдовин М., Міщук Т. Рейтингування регіонів України за показниками добробуту населення. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2022. № 1 (91). С. 3-9.
2. Вдовин М.Л., Береза С.В. Оцінювання впливу чинників на стан розвитку зовнішньої торгівлі за допомогою непараметричних методів аналізу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 19. С. 566-570.
3. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2022)
4. Зомчак Л.М., Лапінкова А.О. Інфляційні процеси України: авторегресійна дистрибутивно-лагова модель. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 1 (01). С. 50-55.
5. Зомчак Л.М., Лапінкова А.О. Облікова ставка як інструмент монетарної політики: прогнозування методами економетричного аналізу. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 2 (02). С. 39-45.
6. Zomchak L., Stelmakh A. ARIMA-model of Ukrainian Macroeconomic Indicators Forecasting. Emergence of public development: financial and legal aspects: Collective monograph. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom. 2019. P. 213-221.

УДК 330.35:330.43

*Зомчак Лариса*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної кібернетики*Старчевська Ірина*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

БІНАРНА ЛОГІТ-МОДЕЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

З позиції держави економічне зростання означає зростання добробуту населення, скорочення державного боргу, забезпечення інноваційного розвитку із застосуванням результатів науково-технічного прогресу, усунення соціальних розривів тощо, тому державне керівництво зацікавлене в досягненні сталого економічного зростання.

З метою дослідження та моделювання проблем економічного зростання застосовують методи непараметричного аналізу [2], симульвативного моделювання [4, 5, 6], рейтингування [1] тощо.

Мета дослідження полягає у побудові та реалізації бінарної логістичної моделі економіки України, на основі якої можна прогнозувати ймовірність економічного зростання чи спаду.

Результуюча змінна бінарної моделі економічного зростання України може набувати лише одного із двох значень: нуль у випадку економічного спаду та одиниця у випадку економічного зростання. У якості факторних змінних моделі використано показники валового нагромадження капіталу, капітальних інвестицій в економіку, кінцевих споживчих витрат домогосподарств, індекс цін виробників, експорт товарів та послуг. Уся вхідна статистика зібрана з офіційного сайту Державної служби статистики України за період 2010-2020 рр. у квартальному розрізі [3]. Зауважимо, що бінарна змінна реального ВВП України за вибіркою становить 0,51, тобто випадки зростання реального ВВП України чергуються із випадками його спадання по кварталах за останні 10 років і говорити про стійкі тенденції в економіці не доводиться.

Розроблена бінарна логіт-модель економічного зростання України має вигляд:

$$\ln\left(\frac{p}{1-p}\right) = -50,2 + 0,000118x_{1t} - 0,000144x_{2t} + 5,92e - 05x_{3t} \\ + 40,6x_{4(t-1)} - 4,98e - 05x_{5(t-1)}.$$

де p – ймовірність,

x_1 – валове нагромадження капіталу,

x_2 – капітальні інвестиції у економіку,

x_3 – кінцеві споживчі витрати домогосподарств,

x_4 – індекс цін виробників,

x_5 – експорт товарів і послуг.

Для того, щоб перейти безпосередньо до ймовірності зростання, потрібно скористатись формулою

$$p = \frac{e^{\ln\left(\frac{p}{1-p}\right)}}{1 + e^{\ln\left(\frac{p}{1-p}\right)}}$$

Усі параметри запропонованої моделі статистично значущі, відношення детермінації для цього класу моделей не обчислюють.

Показники якості прогнозу набувають таких значень:

- середня помилка прогнозу (ME) – 0,00017;
- корінь із середньої квадратичної помилки прогнозу (RMSE) – 0,28588;
- середня абсолютна помилка (MAE) – 0,15924.

Значення показників якості прогнозу дозволяють зробити висновок про хорошу якість моделі і незначні відхилення прогнозних значень від фактичних.

Також для логіт-моделей обчислюють показники якості на основі таблиці спряженості, а саме:

- точність моделі – 0,88;
- частка помилок – 0,12;
- чутливість – 0,86;
- специфічність – 0,9.

Значення показників якості моделі, обчислених на основі таблиці спряженості, також свідчать про хорошу якість моделі.

Отже, запропонована бінарна логіт-модель економічного зростання України є адекватною, має хороші показники якості та може бути використана для прогнозування ймовірності економічного розвитку економіки країни у наступному кварталному періоді.

Література:

1. Вдовин М., Міщук Т. Рейтингування регіонів України за показниками добробуту населення. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2022. № 1 (91). С. 3-9.
2. Вдовин М.Л., Береза С.В. Оцінювання впливу чинників на стан розвитку зовнішньої торгівлі за допомогою непараметричних методів аналізу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 19. С. 566-570.
3. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2022)
4. Зомчак Л.М., Волошин І.Б. Симультаивна модель інноваційного розвитку регіону. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 2. С. 854-858. URL: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/174.pdf>. (дата звернення: 10.10.2022)
5. Zomchak L., Nehrey M. Economic Growth and Capital Investment: The Empirical Evidence. *The International Conference on Artificial Intelligence and Logistics Engineering*. 2022. Springer, Cham. P. 645-652.
6. Зомчак Л.М., Старчевська І.М. Симультаивне моделювання залежності економічного зростання та рівня інфляції України. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки*. 2022. № 1 (105). С. 78-85.

УДК 330.341.1

Ищенко Ніна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СТАН РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

На сучасному етапі розвитку економіки одним із головних факторів для підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств є їх інноваційна діяльність, особливо це актуалізується при виході у міжнародний економічний простір. Для розвитку підприємств важливим напрямом нині є впровадження інноваційних та цифрових технологій, адже це є однією з найважливіших конкурентних переваг. Інноваційна діяльність є важливою складовою розвитку підприємств. У зв'язку з цим проблема інноваційної діяльності підприємств є актуальною.

Метою дослідження є аналіз стану розвитку інноваційної діяльності підприємств.

У сучасних умовах високої конкуренції, глобалізації економічних відносин та швидкої трансформації технологій, суб'єкти господарювання в національній економіці мають лише два основні шляхи: активізація власної інноваційної активності або зниження конкурентоспроможності, що призведе до банкрутства. Оскільки на рівень розвитку інноваційної активності окремих підприємств впливають загальноекономічні фактори, то необхідно розглянути стан інноваційної діяльності у країні загалом. Узагальнюючим показником для вимірювання результатів реалізації інноваційного потенціалу країни є Глобальний індекс інновацій. У 2021 р. лідер Глобального індексу інновацій залишився не змінним, як і попередні роки – першу сходинку обіймає Швейцарія. Хоча відбулися деякі зміни у ТОП-5 рейтингу, оскільки до п'ятірки несподівано увійшла Південна Корея, вище за яку розмістилися Швеція, США, Великобританія. Україна дещо втратила позиції попередніх років й обіймає 49 сходинку. Поруч з Україною у рейтингу розмістилися Греція (47 позиція), Румунія (48), Чорногорія (50), Філіппіни (51).

Україна у 2021 році обіймає гірші позиції за останні чотири роки (43 місце у 2018 р., 47 місце у 2019 р., 45 місце у 2020 р., 49 місце у 2021 р). У 2021 р. порівняно з 2020 р. маємо несуттєве покращення лише за однією складовою – рівень розвитку бізнесу, але по відношенню до 2017-2019 рр. позитивний рух, навіть за даним критерієм, не відчутний. Протягом досліджуваного періоду доволі сильні позиції Україна стабільно має за такими показниками Глобального індексу інновацій як розвиток людського капіталу та досліджень, знання та результати наукового пошуку, а також креативність. Стабільно низькі коефіцієнти Україна має в інституційній площині, розвитку вітчизняної інфраструктури та ринкового середовища [3].

Проаналізуємо тенденції інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні. Кількість інноваційно-активних промислових підприємств протягом 2018-2020 рр. збільшилась лише на 32 одиниці, а їх питома вага зменшилася на 0,4%, це свідчить, що за останні роки впровадження інновацій на промислових підприємствах відбувається дуже повільно. У 2020 р. 809 підприємств здійснювали інноваційну діяльність у промисловості. При цьому частка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), у загальній кількості промислових підприємств становила 14,9%. Із загальної кількості інноваційно-активних підприємств у 2020 р. здійснювали: НДР, виконані власними силами – 30,0%; НДР, виконані іншими підприємствами – 14,5%; інноваційну діяльність (за виключенням НДР) – 71,1%. За видами економічної діяльності найбільші частки інноваційно-активних підприємств в 2020 р. припадають на виробництво харчових продуктів – 20,4%, виробництво машин і устаткування, не введені в інші угруповання – 8,6%.

Витрати на інновації у 2020 р. порівняно з 2019 р. збільшилися на 186 млн. грн. і склали 14406,90 млн. грн., у т. ч. на НДР, виконані власними силами – 2650,4 млн. грн.; НДР, виконані іншими підприємствами – 835,9 млн. грн.; інші витрати на інновації (за виключенням НДР) – 10920,6 млн. грн. Частка витрат на НДР, виконані власними силами в 2020 р. порівняно з 2019 р. зросла з 17,2% до 18,4%; НДР, виконані іншими підприємствами з 3,3% до 5,8%. Разом з тим, зменшилася частка на інші витрати на інновації (за виключенням НДР) з 79,5% до 75,8% [4].

Отже, тенденції інноваційної діяльності підприємств протягом досліджуваного періоду засвідчують про наявність значних проблем та низький рівень розвитку інноваційної діяльності в Україні, що, в свою чергу, негативно відображається на конкурентоздатності продукції та розвитку економіки в цілому.

Головними проблемами інноваційного розвитку підприємств в Україні є:

- недостатність фінансування, зокрема державного;
- відсутність злагодженого механізму банківської системи щодо надання довгострокових кредитів;
- недостатнє використання можливостей щодо участі у міжнародних програмах;
- обмеженість фінансових та матеріальних ресурсів для створення інноваційної інфраструктури;
- недостатній розвиток венчурного фінансування в Україні;
- відсутність або обмежена ефективність інноваційної інфраструктури, яка має сприяти розвитку інноваційного підприємництва;
- низький рівень захищеності права власності;
- недостатній рівень зацікавленості суб'єктів господарювання у впровадженні результатів вітчизняних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, які потребують додаткового часового та фінансового ресурсу для їх повноцінного застосування [2].

Таким чином, для підвищення рівня економічної ефективності інноваційної діяльності підприємств необхідними кроками повинні стати пошук новітніх підходів до формування стратегій інноваційної діяльності з урахуванням впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, а саме: впровадження цифрових технологій, раціоналізація процесів використання ресурсного потенціалу, впровадження ресурсозберігаючих, екологічних, енергоефективних технологій, дотримання принципів корпоративної соціальної відповідальності, підвищення рівня інтелектуалізації [1].

Література:

1. Залізнюк В.П., Сафонік Н.П., Кая А.С. Сучасні тенденції інноваційної діяльності підприємств України у міжнародному економічному просторі. *Економічний вісник*. 2021. № 4. С. 183-189. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2021/4/EV20214_183-189.pdf (дата звернення: 13.11.2022)
2. Іщенко Н.А. Сучасний стан та фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні. *Проблеми економіки*. 2020. № 4. С. 320-325. URL: https://www.problecon.com/article/?year=2020&abstract=2020_4_0_320_325 (дата звернення: 13.11.2022)
3. Крилов Д.В. Аналіз рейтингового оцінювання розвитку інноваційної діяльності в Україні. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=10285> (дата звернення: 13.11.2022)
4. Наукова та інноваційна діяльність України, 2020 рік. Статистичний збірник. К.: Державна служба статистики України, 2021. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_Nauka_2020.pdf (дата звернення: 13.11.2022)

УДК: 334:331(477)

Касперович Олександр

молодший науковий співробітник

Інститут економіки промисловості НАН України

м. Київ, Україна

СТАБІЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: ЗАГРОЗИ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Питання впливу цифровізації на світ праці, на ринки праці є надзвичайно складним, комплексним та багатоаспектним, від досить конкретних та прикладних організаційно-управлінських питань до загроз щодо порушення фундаментальних прав людини. Все це відчутно дестабілізує функціонування трудової сфери в цілому та ринку праці зокрема. Тобто контекст залучення потенціалу цифровізації до економічного розвитку України, до її повоєнного відновлення потребує врахування дуже широкого кола питань. Ще більш актуальними ці питання стають в контексті євроінтеграційної перспективи України – адже в ЄС питання нових цифрових форм зайнятості є одними з

найбільш обговорюваних.

У своїх дослідженнях цифрових трансформацій ринку праці науковці та практики фокусуються на наступних основних сферах та відповідних напрямках досліджень та розробки відповідної політики [1, с. 15-30]:

- вплив цифровізації на соціально-трудові відносини – цифровізація сприяє нетрадиційним формам зайнятості;
- створення новітніх систем соціального захисту – традиційні системи соціального захисту не відповідають соціально-трудовам відносинам в цифровій економіці і втрачають дієвість та ефективність;
- розробка оновлених механізмів ведення колективних переговорів – адже в умовах цифровізації та пов'язаної з нею індивідуалізації трудової діяльності трудові колективи в традиційному розумінні цього слова поступово зникають;
- розвиток цифрового підприємництва – напряму як самозайнятості, так і створення нових робочих місць;
- вибухоподібне поширення дистанційної (віддаленої) роботи, яке у світовому масштабі було прискорене впливом пандемії COVID-19;
- потреба у масовому формуванні у робітників нових цифрових навичок – швидка цифровізація робить цифрові навички необхідною частиною компетентності працівника;
- загрози забезпеченню належної якості праці (в контексті принципів гідної праці) – нестабільність доходів, неформальність та пов'язана із нею соціальна незахищеність, відсутність контролю за умовами праці, ненормований робочий час та надмірна інтенсивність трудових навантажень, незахищеність (через неформальність відносин) від різних проявів дискримінації, надмірний рівень спостереження та контролю за робітником, порушення приватності та конфіденційності та ін.

Викладемо основні загрози/виклики стабільному функціонуванню ринку праці в умовах цифровізації та напрями реагування на них у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1 – Основні загрози/виклики стабільному функціонуванню ринку праці в умовах цифровізації та основні напрями реагування на них

Загроза/виклик стабільному функціонуванню ринку праці	Ключові напрями реагування/подолання на рівні регуляторної політики
Трансформація системи соціально-трудова відносин в умовах цифровізації призводить до неефективності існуючих регуляторних систем	Удосконалення та розширення існуючих нормативно-правових та регуляторних систем, приведення їх у відповідність із трансформаціями СТВ із одночасним впровадженням відповідних механізмів стабілізації соціально-трудова сфери/
Невідповідність традиційних систем забезпечення соціального захисту новим механізмам взаємодії на ринку праці (у першу чергу – в платформному сегменті зайнятості)	Включення нового прошарку робітників (платформні, дистанційні, частково та самозайняті) до систем соціального захисту через сприяння детінізації нових сегментів ринку праці та адаптацію систем соціального захисту до специфічних умов функціонування певних сегментів ринку праці, що виникають в умовах

Загроза/виклик стабільному функціонуванню ринку праці	Ключові напрями реагування/подолання на рівні регуляторної політики
	цифровізації
Втрата можливостей щодо реалізації механізмів колективно-договірного регулювання через фактичне зникнення традиційних трудових колективів в новій цифровій економіці (внаслідок індивідуалізації та географічної відособленості працівників)	Відновлення механізмів колективно-договірного регулювання через створення механізмів сталого представництва колективних інтересів працівників цифрового (платформного) сегменту зайнятості та відповідне удосконалення нормативно-правових та організаційно-управлінських засад реалізації механізмів колективно-договірного регулювання
Розвиток електронного (цифрового) підприємництва як фактично неврегульованої сфери самозайнятості та тіньового найму працівників	Удосконалення регулятивних, нормативно-правових та організаційно-управлінських механізмів розвитку та контролю цифрового підприємництва та самозайнятості в умовах цифровізації
Поширення дистанційної (віддаленої) роботи та зростання загроз забезпеченню умов гідної праці	Посилення державного регулювання щодо забезпечення умов гідної праці для робітників, зайнятих дистанційно – через удосконалення законодавчої бази, сприяння прозорості та конкурентності ринку праці
Поширення неформальної та тіньової зайнятості в умовах цифровізації, загрози існуючим системам соціального забезпечення	Розробка та впровадження новітніх способів формалізації відносин в новітніх цифрових секторах економіки та зайнятості, які відповідали б специфіці їхнього функціонування та нових соціально-трудова відносин
Невідповідність наявних цифрових навичок працівників вимогам цифрової економіки, зростання «цифрової» нерівності	Розробка та впровадження державних, місцевих та корпоративних цільових програм із розвитку цифрових навичок у громадян, з метою забезпечення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці
Амбівалентність багатьох проявів цифровізації в соціально-трудова сфері	Врахування амбівалентності проявів цифровізації при розробці державної політики в соціально-трудова сфері

Джерело: складено автором на основі [1; 2]

Всі зазначені вище мегатренди цифровізації в трудовій сфері та пов'язані з ними можливості та загрози необхідно приймати до уваги вже зараз, на етапі розробки та початку реалізації політики щодо стабілізації та повоєнного відновлення трудової сфери України. Зважаючи на те, що визначені тренди, загрози, виклики є універсальними вони матимуть (і вже мають) прояв в умовах України (хоча, ймовірно, і в дещо специфічних, можливо – навіть більш яскравих та гострих формах, зумовлених особливостями повоєнного періоду) – їх адекватне врахування у політиці щодо стабілізації та повоєнного відновлення трудової сфери України є необхідною передумовою забезпечення її ефективності.

Література:

1. Lorraine Charles, Shuting Xia and Adam P. Coutts. Digitalization and Employment. *A Review*. ILO, 2022. published 26 August. URL: https://www.ilo.org/employment/Whatwedo/Publications/WCMS_854353/lang-en/index.htm. (дата звернення: 10.11.2022).
2. Панькова О.В., Касперович О.Ю. Проблеми соціальної та правової захищеності платформних зайнятих і пріоритети регуляторної політики України в умовах воєнного стану. *Економіка промисловості*. 2022. № 2 (98). С. 91-117. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.02.091> (дата звернення: 10.11.2022).

УДК 330.4

Кашина Ганна

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедрою туризму

Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна

Медвідь Ганна

асистент кафедри регіоналістики і туризму

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Поняття «сталий розвиток» ввів голова Міжнародної комісії з питань екології та розвитку ООН Гру Харлем Брутланд у 1987 році. На його думку, сталий розвиток – це такий розвиток, який задовольняє потреби сучасності, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [1].

Подальша конкретизація поняття сталого розвитку була здійснена на Конференції ООН з питань навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро у 1992 році, де Концепцію сталого розвитку визнано домінантною ідеологією функціонування земної цивілізації у XXI столітті. На конференції схвалено план дій, що отримав назву «Порядок денний на XXI століття». Згідно з визначенням, прийнятим на конференції, сталий розвиток – це такий розвиток суспільства, за якого здійснюється задоволення потреб теперішніх поколінь, але не ставиться під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Сталий розвиток почали розглядати як сукупність трьох складових, а саме економічної, екологічної та соціальної, недооцінка кожної з яких буде приводити до проблем забезпечення сталого розвитку. У 2002 році в Йоганнесбурзі на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку прийнято «План виконання рішень на найвищому рівні». На цьому саміті констатувалося, що ідея сталого розвитку за десятиліття не стала актуальною та не набула суттєвого розвитку в практичній діяльності [2].

Зі зростанням інтересу дослідників до цієї проблеми та більш глибоким

осмисленням сутності сталого розвитку стали виникати його численні визначення, а єдиного сучасною наукою поки не виділено. Нині існують два досить самостійні напрями в самому трактуванні концепції сталого розвитку. В рамках першого напрямку основний акцент робиться на екологічній складовій стійкості в контексті необхідності забезпечення відтворюваності обмежених ресурсів. Однак останнім часом більше про себе заявляє другий напрям, в якому на перший план висувуються не екологічні, а соціально-економічні та інші аспекти сталого розвитку.

Ключовою ідеєю сталого розвитку є пошук такого співвідношення між природокористуванням та соціально-економічним розвитком, яке б забезпечило ефективне використання природних ресурсів, підтримувало б екологічну безпеку суспільства та гарантувало б необхідну якість життя та добробуту населення [3].

Парадигма сталого розвитку, що передбачає динамічний процес послідовних позитивних змін, які забезпечують збалансованість економічного, соціального та екологічного аспектів життя суспільства, має лежати в основі формування підходів до вирішення масштабних проблем територіальних утворень. Це особливо актуально в сучасних умовах, коли відбувається перенесення центру ваги економічних реформ на рівень регіонів, посилюється їх роль в реалізації економічної політики держави, тому що в сучасній економіці роль регіонів як суб'єктів економічної діяльності постійно зростає через їх нелінійний, асиметричний, хвильовий та циклічний характер.

Зміни в економіці, які супроводжувалися скороченням обсягів промислового виробництва, падінням життєвого рівня значної частини населення, критичним зниженням ефективності національної економіки, вплинули в усьому економічному просторі на господарські системи регіонів, в яких були підірвані основи розширеного відтворення, сформувалися численні дестабілізуючі фактори розвитку. Нестійкість стала характерною рисою їх стану [4].

Пріоритетним підходом до здійснення реформ на рівні регіону має бути переконання, що слід відмовитися від ототожнення розвитку території з її господарським розвитком. Не можна вважати регіон таким, що стійким чином розвивається, за ознакою підвищення економічних показників. Сталий розвиток регіону має бути націлений на досягнення високої якості життя за позитивної динаміки комплексу різних показників. Загалом можна говорити про загальну вимогу збалансованого, безпечного та ефективного розвитку, що забезпечує досягнення намічених цілей та пріоритетів соціального, екологічного та економічного характеру.

В умовах, що склалися, модель сталого розвитку повинна враховувати досягнення взаємопов'язаних цілей соціальної, економічної та екологічної стійкості в регіоні як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Сталий розвиток регіону може бути забезпечено за рахунок:

- гармонійного поєднання економічного, соціального та екологічного розвитку;
- координації зусиль всієї спільноти для досягнення сталого розвитку;

- провідної ролі держави в забезпеченні сталого розвитку.
У зв'язку з цим, факторами, що визначають стійкість розвитку території,

є:

- соціальний розвиток (демографія, побутові послуги тощо);
- оптимізація господарської структури регіону щодо типу розширеного відтворення (трудо-, фондо-, ресурсозберігаючого), що забезпечує в регіоні максимальну економію суспільної праці; формування інтенсивних зовнішньоекономічних та міжрегіональних зв'язків;
- ослаблення негативних економічних наслідків господарського освоєння та експлуатації території регіону;
- створення регіонального інноваційного комплексу, необхідного для підтримки стійких темпів розвитку регіону та забезпечення його конкурентоспроможності.

Таким чином, стійкість регіонального розвитку може бути розглянута як тривалість збереження умов для відтворення потенціалу території (його соціальної, природно-ресурсної, екологічної, господарської та інших складових) у режимі збалансованості (підтримання особливої пропорції всіх складових регіонального потенціалу) та соціальної орієнтації (оцінювання впливу вектору та кількісних параметрів регіональних ситуацій, перш за все, за тим, як вони впливають на рівень та якість життя населення).

Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку кожного регіону викликає також необхідність дотримання певної ієрархії цілей та завдань, пов'язаних з особливостями сусідніх регіонів. Таким чином, державне регулювання економіки стає найважливішою умовою стійкості розвитку всієї системи разом з ринковим саморегулюванням. При цьому державне регулювання включає комплекс методів та важелів впливу на економічну систему як макрорегіону, так і окремого суб'єкта.

Література:

1. Руденко Л. Сталий розвиток: пошуки моделей сталого розвитку України. *Український географічний журнал*. 1998. № 1. С. 5-12.
2. Программа действий. Повестка дня на 21 век: принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию (Рио-де-Жанейро, 3-14 июня 1992 года). URL: <http://www.un.org/russian/conferen/wssd/agenda21>. (дата звернення: 12.11.2022)
3. Пиковский А., Орлова И. Устойчивое развитие и культура. Санкт-Петербург, 2002. 216 с.
4. Кузнецов О. Устойчивое развитие: научные основы проектирования в системе «природа – общество – человек». Санкт-Петербург, 2008. 240 с.

УДК 339.924:330.341.1

Кернасюк Юрій

кандидат економічних наук
завідувач сектору економічних досліджень
та аналізу науково-інноваційного потенціалу
Інститут сільського господарства Степу
Національної академії аграрних наук
м. Кропивницький, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

У сучасному світі інтеграція до міжнародних стандартів є одним із визначальних факторів інноваційного розвитку. Інтеграція – це складний процес глобальної взаємодії держав і регіональних об'єднань, що приводить до зближення економічних систем та механізмів, який приймає форму міждержавних угод і узгоджено регульований наддержавними органами. Історична незворотність міжнародних інтеграційних процесів обумовлена тим фактом, що світ стає більш тісніше пов'язаним через геополітичні, економічні, культурні та наукові аспекти глобальних відносин.

Дослідники наголошують, що термін «інтеграція» (від лат. *integratio* – заповнення, відновлення або *integrum* – цілий) характеризує певні процеси, що спрямовані на забезпечення об'єднання будь-яких окремих та самостійних елементів (частин чогось) в одне ціле шляхом їх взаємозближення та пристосування одного до іншого з поступовим утворенням нової якості на основі нових і розвитку наявних взаємозв'язків. Безумовно, процес інтеграції у цілому, а особливо міжнародної інтеграції зокрема є дуже багатограним процесом, але, як правило, центральною ланкою цього процесу є міжнародна економічна інтеграція – економічне зближення держав і поступове переплетення структур їхніх економік [2].

За останні півстоліття поняття «інтеграція» стало важливою економічною категорією у світовій політиці і міжнародних відносинах. У центрі уваги опиняються такі важливі проблеми сучасності, як забезпечення безконфліктного співіснування держав і розвиток ефективного співробітництва, функції і доля сучасної держави, взаємодія політики та економіки. Саме тому процеси інтеграції розглядаються як позитивні, з огляду на їхню здатність вирішити всі ці проблемні питання [3].

Міжнародна інтеграція соціально-економічних систем нині зумовлює активізацію процесів в різних галузях та секторах, які спрямовані на підвищення ефективності їх діяльності. Водночас, недостатньо лише прийняти стандарти та забезпечити правову їх імплементацію. Стратегічна мета будь-якої інтеграційної діяльності полягає в істотному покращенні позицій системи та її ефективності.

Якщо аналізувати нинішній стан інтеграція до міжнародних норм і

стандартів, то за окремими експертними оцінками Україна забезпечила імплементацію від 60% до 80% від необхідних вимог. Проте, досліджуючи дані розвитку міжнародної інтеграції країн світу за індексом Глобалізації видно, що країна займає лише 44 місце в даному рейтингу (таблиця 1).

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз місця провідних країн світу та України із міжнародної інтеграції за індексом Глобалізації

Ранг	Країна	Індекс Глобалізації в цілому
1	Швейцарія	90,79
2	Нідерланди	90,68
3	Бельгія	90,46
4	Швеція	89,44
5	Великобританія	89,39
6	Німеччина	88,83
7	Австрія	88,56
8	Данія	87,96
9	Фінляндія	87,70
10	Франція	87,69
.....	.....	.....
44	Україна	76,31

Джерело: складено автором за даними KOF Globalisation Index

Тобто, маємо складну ситуацію, коли правова імплементація міжнародних стандартів випереджає інституційні та соціально-економічні зміни, які мають відбуватися за цих обставин. Інноваційна трансформація вітчизняної соціально-економічної системи суттєво відстає від міжнародної інтеграції, внаслідок чого втрачається час, можливості та довіра соціуму.

У даному контексті це, передусім, в значній мірі пов'язано з загальними закономірностями суспільного розвитку, згідно з якими у світі відбувається перехід від переважно відтворювального до інноваційного типу розвитку. Хто вчасно зрозумів це і вибудував свою господарську систему відповідно до цього історичного імперативу, той має успіх, повагу і славу, хто – ні, тому залишились проблеми, невдачі та безвихідь [1].

Щоб знайти шляхи вирішення даної проблеми, варто більш поглиблено дослідити дане питання. Насамперед, це стосується суті міжнародної інтеграції. За даними аналізу досліджень відомо, що суть міжнародної інтеграції характеризується окремими істотними ознаками, що у сукупності певним чином відрізняють її від інших видів глобальної взаємодії: взаємопроникненням і переплетенням національних та геополітичних соціально-економічних процесів; широким розвитком міжнародної спеціалізації і кооперації у виробництві та науці на основі використання найбільш інноваційних і глибоких їхніх форм та механізмів; значними структурними змінами в економіці країн-учасниць; необхідністю цілеспрямованого регулювання безпосередньо інтеграційного процесу, розробки скоординованої економічної та правової стратегії і політики; регіональністю і локальністю просторових масштабів інтеграції, тому що необхідні передумови першорядно

складаються між країнами, де установилися тісні господарські та інші зв'язки.

Крім усіх вище перелічених переваг міжнародна інтеграція сприяє інноваційній трансформації розвитку соціально-економічних систем. Це відповідає основній меті діючого законодавства щодо забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках [4].

Таким чином, можна констатувати, що в даному процесі окремі групи країн цілеспрямовано створюють між собою більш сприятливі та вигідні умови для економічних відносин, торгівлі і вільного пересування основних факторів виробництва, ніж для всіх інших країн світу. Це дозволяє стверджувати, що інтеграція стає не лише важливим інструментом суттєвого прискорення науково-технічного і економічного розвитку, але й фактором інноваційної трансформації соціально-економічних систем. Тому з експертної точки зору, аналогічні регіональні утворення оцінюються позитивним елементом світової економіки, але за умови, що група країн, що інтегруються, лібералізуючи взаємні економічні зв'язки, не встановлює менш сприятливих, ніж до початку інтеграції, умов для торгівлі з третіми державами.

Література:

1. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь. За заг. ред. В.М. Гейця та ін. К.: НАН України, 2015. 336 с.
2. Мороз О.С. Міжнародна економічна інтеграція України: проблемні аспекти розвитку. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 2 (19). С. 27-34.
3. Назаров М.І., Макаренко О.Я. Сучасний стан інтеграційних процесів у світі. *Економіка і суспільство*. 2018. № 18. С. 57-66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-9>
4. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 16 жовт. 2012 р. № 5460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> (дата звернення: 14.11.2022)

УДК 657.471

Козаченко Ярослав

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВНУТРІШНІХ АУДИТОРІВ З МЕТОЮ ВИЗНАЧЕННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЇХ РОБОТИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ З АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

При наявності добре налагодженої служби внутрішнього аудиту Міжнародні стандарти дозволяють зовнішнім аудиторам покладатися на її роботу та використовувати її результати в якості аудиторських доказів. Але

зовнішні аудитори мають визначити доцільність використання роботи відділу внутрішнього аудиту та обсяг її використання, застосовуючи своє професійне судження.

У МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» [2] визначені три чинники, які мають враховуватися при оцінці роботи внутрішніх аудиторів як основи в подальшому для аудиторських доказів: по-перше, об'єктивність внутрішніх аудиторів; по-друге, компетентність внутрішніх аудиторів; по-третє, застосування систематичного і дисциплінованого підходу, включаючи контроль якості.

Об'єктивність стосується здатності виконувати ці завдання, не допускаючи упередженості, конфлікту інтересів або неправомірного впливу інших осіб з метою нехтування професійними судженнями. Компетентність відділу внутрішнього аудиту стосується набуття та підтримання знань і навичок внутрішніх аудиторів у цілому на рівні, потрібному для забезпечення можливості виконувати доручені завдання ретельно і відповідно до застосованих професійних стандартів. Об'єктивність і компетентність можна вважати тісно пов'язаними між собою. Чим більше організаційний статус і відповідні політика та процедури відділу внутрішнього аудиту підтримують його об'єктивність та чим вищий рівень компетентності відділу внутрішнього аудиту, тим ймовірніше, що зовнішній аудитор може використовувати роботу відділу внутрішнього аудиту на більшій кількості ділянок. Проте організаційний статус і відповідні політика та процедури, які надають вагомое підтвердження об'єктивності внутрішніх аудиторів, не можуть компенсувати відсутність достатньої компетентності відділу внутрішнього аудиту. Однаковою мірою високий рівень компетентності відділу внутрішнього аудиту не може компенсувати недостатність сприяння об'єктивності внутрішніх аудиторів організаційного статусу та політик і процедур.

Під час оцінювання об'єктивності служби внутрішнього аудиту зовнішній аудитор має прийняти до уваги таке: чи звітує відділ внутрішнього аудиту тим, кого наділено найвищими повноваженнями, або посадовцю з відповідними повноваженнями, чи має він прямий доступ до тих, кого наділено найвищими повноваженнями; чи вільний відділ внутрішнього аудиту від будь-якої суперечливої відповідальності, наприклад, чи він має управлінські або операційні обов'язки чи відповідальність за межами діяльності з внутрішнього аудиту; чи здійснюють ті, кого наділено найвищими повноваженнями, нагляд за кадровими рішеннями, що стосуються відділу внутрішнього аудиту, наприклад щодо визначення прийнятної політики винагородження; чи існують будь-які перешкоди чи обмеження, встановлені для відділу внутрішнього аудиту управлінським персоналом, або тими, кого наділено найвищими повноваженнями, наприклад щодо повідомлення результатів діяльності внутрішнього аудиту зовнішньому аудитору.

Під час оцінювання об'єктивності служби внутрішнього аудиту зовнішній аудитор має прийняти до уваги таке: чи має відділ внутрішнього аудиту достатні та прийнятні ресурси порівняно з розміром суб'єкта господарювання і характером діяльності; чи встановлені кадрові політики

професійної підготовки та призначення внутрішніх аудиторів на завдання із внутрішніх аудитів; чи мають внутрішні аудитори достатню технічну професійну підготовку та досвід в аудиті; чи володіють внутрішні аудитори потрібним знанням стосовно фінансової звітності суб'єкта господарювання та чи володіє відділу внутрішнього аудиту потрібними навичками (наприклад, знанням конкретної галузі) для виконання роботи, пов'язаної з фінансовою звітністю суб'єкта господарювання.

Такий чинник як чи є внутрішні аудитори членами відповідних професійних організацій та чи зобов'язує їх членство дотримуватися відповідних професійних стандартів, які стосуються об'єктивності, або чи досягають їх внутрішні політики таких самих цілей визначених МСА як важливий і для забезпечення об'єктивності внутрішніх аудиторів, і їх компетентності.

Застосування систематичного і дисциплінованого підходу до планування, виконання, нагляду, огляду й документування діяльності відрізняє діяльність відділу внутрішнього аудиту від інших видів моніторингу і контролю, які можуть виконуватися в межах суб'єкта господарювання. Останній висновок є дуже важливим для характеристики аудиторської діяльності і підтримує позицію інших науковців щодо принципових відмінностей завдань з аудиту, огляду, іншого надання впевненості від інших видів послуг і в цілому роботи аудитора від роботи інших професійних консультантів [1, с. 81]. Оцінювання зовнішнім аудитором, чи організаційний статус і відповідні політика та процедури відділу внутрішнього аудиту достатньо підтримують об'єктивність внутрішніх аудиторів, рівень компетентності відділу внутрішнього аудиту, та чи застосовують він систематичний і дисциплінований підхід, може засвідчити, що ризики для якості роботи відділу внутрішнього аудиту надто значні, тому використання будь-якої роботи відділу внутрішнього аудиту як аудиторських доказів неприйнятно.

У МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» чітко зазначені три ситуації, при яких зовнішній аудитор не повинен використовувати роботу внутрішніх аудиторів як основу для аудиторських доказів: організаційний статус і відповідні політики та процедури відділу внутрішнього аудиту недостатньо сприяють об'єктивності внутрішніх аудиторів; відділ не має достатньої компетентності; відділ не застосовує систематичний і дисциплінований підходи, включаючи контроль якості.

Література:

1. Андрощук І.І. Завдання з надання впевненості, крім аудиту та огляду, в системі аудиторських послуг : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / КНТУ. Кропивницький, 2016. 326 с.
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. Частина I. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2016-2017-IAASB-Handbook-Volume-1_%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf (дата звернення: 30.10.2022).

Кононенко Леся

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕДУРИ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Існування будь-якого суб'єкта господарювання протягом всього його життєвого циклу пов'язано зі сплатою податків. Цифровізація трансформує процеси оподаткування. Сучасний етап розвитку людства характеризується стрімким розвитком цифрових технологій, що обумовлює зміни у процесах оподаткування. Глобальні зміщення у бік цифрової трансформації та хмарних додатків обумовлюють безпрецедентні можливості для оптимізації оподаткування. Проте реалізація зазначених можливостей потребує залучення професіоналів, які мають досвід як у питаннях оподаткування, так і цифрових технологій. Невеликі сільськогосподарські товаровиробники здебільшого не мають можливості виокремлювати у своєму штаті таких фахівців. У такій ситуації доцільною є співпраця із сільськогосподарськими дорадчими службами. Проте, процес цифровізації торкається декількох суб'єктів: це, насамперед, платники податків і фіскальні служби.

Трансформування типової середньостатистичної податкової служби у сучасну високотехнологічну, потребує певного проміжку часу і значних зусиль. Запровадження технологій, які реально є значущими, передбачає застосування стратегічних змін, що призводять до економії часу, витрат, підвищення ефективності тощо. При цьому digital-технології є лише однією (хоча і обов'язковою) компонентою перетворення податкової служби [2]. Digital-технології постійно розвиваються, що призводить до перманентних трансформацій в усіх сферах життя, у тому числі і в процесі оподаткування.

Невеликі сільськогосподарські підприємства при формуванні податкової політики також потребують послуг відповідних фахівців. Так, платники податків мають право самостійно обирати систему оподаткування, а отже мають можливості обрати для себе оптимальну [3]. Проте ця процедура потребує володіння ґрунтовними теоретичними знаннями, вміння орієнтуватися у правовому полі та навичок проведення достатньо складних розрахунків.

Отже, для оптимального функціонування суб'єкт господарювання потребує залучення висококваліфікованих спеціалістів, але невелике сільськогосподарське господарство не може собі це дозволити. У такій ситуації є доцільним застосування досвіду розвинених країн. Так, у більшості країн світу невеликі сільськогосподарські підприємства широко користуються послугами сільськогосподарських дорадчих служб («extension»). Працівники дорадчих служб надають консультації щодо аналізу і вирішення питань шляхом представлення необхідної інформації, здійснюють дії зі стимулювання

впровадження інновацій тощо. До суттєвих переваг дорадчих послуг цих служб можна віднести консультації з досить широкого кола питань та їх безкоштовність [1]. Кадрове забезпечення сільськогосподарських дорадчих служб, як правило, складається із висококваліфікованих працівників різних сфер.

Делегування складних і варіативних завдань сільськогосподарським дорадчим службам дозволить суттєво оптимізувати податкову політику підприємств аграрного сектору. Одним із напрямів оптимізації оподаткування на рівні суб'єкта господарювання є податкове планування, яке є частиною корпоративного планування. Податкове планування передбачає використання податкових пільг, digital-технологій, планування форм договірних відносин, цінової політики, угод тощо. Крім того, до способів оптимізації податкового навантаження відносяться: створення імітаційної фінансової моделі, розробка ефективного податкового контролю тощо [4]. У будь-якому випадку оптимізація податкового навантаження передбачає розробку активно-адаптивної моделі, яка враховує перманентні зміни податкового законодавства, і відповідно реагує на них. Варто відмітити, що реалізація зазначеної моделі потребує потужного кадрового, інформаційного і технічного забезпечення, реалізація якого, для дрібнотоварного сільськогосподарського товаровиробника, можлива за умови залучення сільськогосподарського дорадника.

Оптимізація процедур оподаткування у цілому та сільськогосподарських товаровиробників зокрема, можлива лише із врахуванням принципів оподаткування і податкового контролю, які ґрунтовно розглянуто в роботі [5]. Це дозволить організувати систему оподаткування суб'єктів аграрного бізнесу, яка відповідатиме і вимогам законодавства, і обов'язковим умовам для фіскальних органів, і враховуватиме інтереси платників податків.

Отже, можна стверджувати, що сучасний етап розвитку національної економіки характеризується активним впровадженням цифрових технологій в усі сфери життя, у тому числі і у процес адміністрування податкових платежів. Це створює можливості оптимізації процесу збору і аналізу податкової інформації, побудови моделі оцінки податкових ризиків, покращення податкового планування, більш ефективного формування та подання податкової звітності тощо.

Література:

1. Kononenko L., Atamas O., Nazarova H., Selishcheva E. & Kononenko S. (2022). Optimization of small agricultural producer's taxation by creating innovative-integrated structures. *Scientific Horizons*, 25 (6), 100-110. URL: <https://sciencehorizon.com.ua/uk/journals/tom-25-6-2022/optimizatsiya-opodatkuвання-dribnotovarnogo-silskogospodarskogo-virobnika-shlyakhom-stvorenniya-innovatsiyno-integrovanikh-struktur> (Date of access: 21.10.2022).
2. KPMG. (2018). Transforming the tax function through technology guide. A practical guide to 2020. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2018/04/transforming-the-tax-function-final.pdf>. (Date of access: 22.10.2022).
3. Магопечь О.А. Оптимізація податкового навантаження сільськогосподарських

товаровиробників в умовах застосування спрощеної системи оподаткування. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2017. Вип. 31. С. 160-171. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2017_30_19 (дата звернення: 21.10.2022).

4. Оліховський В.Я. Методи та інструменти податкового планування в системі управління підприємства : дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04. Львів, 2018. 236 с.
5. Puhachenko O. Principles of tax legislation and organization of tax control in Ukraine. *Innovative economics and management*. 2022. Vol. 9 (1). P. 57-65. URL: <https://iem.ge/714f3e76-b925-44ff-bea1-be875414f108> (Date of access: 21.10.2022)

УДК 334

Кононенко Леся

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів

Куцеконь Юлія

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Історичні зміни технологічних способів виробництва призводять до незворотних еволюційних трансформацій. Технологічний розвиток ґрунтується на нововведеннях, які періодично вдосконалюють способи виробництва, методи управління та докорінно змінюють основи людської цивілізації.

Початок ХХІ століття нерозривно пов'язаний із Четвертою промисловою революцією, яка передбачає активне впровадження процесів цифровізації. Ці процеси охоплюють усі сфери життя людини, у тому числі і сільськогосподарське виробництво. Крім того, Четверта промислова революція (як і будь яка інша) є не плавною та поступовою, а хвилеподібною. Це обумовлює необхідність швидкого засвоєння нових знань і технологій, методів управління, пристосування до технологій, які перманентно оновлюються. Виникає необхідність адекватно і швидко адаптувати нові цифрові рішення для потреб управління, вирішувати поставлені завдання, розумітися на сучасному цифровому обладнанні [2]. Стрімкий розвиток та масштабне поширення новітніх інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій потребує масштабного оновлення виробничих та управлінських процесів.

Сучасний етап розвитку аграрного сектору економіки характеризується глибокими та фундаментальними змінами, які впливають на систему управління сільськогосподарськими підприємствами. Цю систему доцільно розглядати як динамічну, оскільки форми, методи та функції цієї системи перебувають під одночасним впливом багатьох факторів. Особливої актуальності вище зазначене набуває в умовах цифровізації

сільськогосподарського виробництва та впливу інформаційно-комунікаційних технологій на систему управління. Система управління підприємством для забезпечення своїх функцій повинна забезпечити здатність системи зберігати свою визначеність, вектор руху та оптимальність функціонування за умов підтримки стану динамічної рівноваги між внутрішніми та зовнішніми чинниками роботи підприємства [3].

Система управління належить до складних, має цілісну ієрархічну структуру з багатогранними зв'язками та складними функціями. Ця система створюється з метою забезпечення процесу прийняття управлінських рішень та контролю за їх реалізацією, що є передумовою оптимізації управлінських рішень. Сучасна система управління підприємством характеризується складною інформаційною системою, в якій постійно спостерігається обмін зовнішніх і внутрішніх інформаційних потоків, що обумовлює доцільність використання такого поняття, як «чорна скринька», тобто у загальному випадку система управління підприємством розглядається як перетворювач входів на виходи.

Процеси цифровізації посилюють вплив основних технологічних та економічних факторів зовнішньої сфери на систему функціонування сільськогосподарських підприємств. Сучасна система управління полягає у розумінні невизначеності середовища підприємства та зосередженні на гнучкості системи, пошуку кількісних та якісних показників довгострокової результативності роботи з обов'язковим виявленням відхилень та глибинного аналізу їх причин, а також переоцінці самого механізму системи управління підприємством з пристосуванням його елементів до умов цифровізації [3]. Тобто система управління підприємством є активно-адаптивною. Активність гнучких систем полягає в активізації впливу на об'єкт управління; а адаптивність – у змінах елементів системи відповідно до змін зовнішнього середовища, які повинні мати попереджувальний характер.

На процес управління сучасним сільськогосподарським підприємством суттєвий вплив мають фактори зовнішнього середовища. Ці фактори мають опосередкований вплив на процеси цифровізації системи управління.

Фактори внутрішнього середовища здійснюють значно більший вплив на механізм цифровізації управління в сільськогосподарському підприємстві ніж зовнішнього. Крім основних внутрішніх факторів (фінансовий стан підприємства, ресурсний потенціал, виробнича структура, організаційна будова, наявна матеріально-технічна та управлінська база, інформаційне забезпечення управління тощо) в умовах цифровізації суттєве значення набуває кадрове забезпечення. Будь-який управлінський процес здійснюється за певними правилами, якими керуються суб'єкти управління. Що стосується процесу цифровізації, то суб'єкти управління мають дотримуватися таких вимог:

- інтегрованість із загальною системою менеджменту;
- комплексний характер;
- варіативність підходів у процесі цифровізації;
- адекватність реагування на окремі виклики та загрози;

- ефективність прийнятих рішень;
- динамічність та оперативність управління;
- адаптивність сформованої цифрової системи управління;
- відповідальність суб'єктів за стан впровадження цифровізації [1].

Дотримання вище зазначених вимог потребує потужного кадрового забезпечення – професіоналів, які повинні мати значний досвід як у питаннях управління, так і цифрових технологій. У більшості сільськогосподарських підприємств сьогодні спостерігається незадовільне кадрове забезпечення – «дефіцит трудових ресурсів і високий рівень кадрової небезпеки». Особливо це стосується невеликих за розміром господарств. Так, таблицею 1 наведено рівень та динаміка питомої ваги підприємств, які використовували працю найманих фахівців у сфері інформаційно-комунікаційних технологій в залежності від кількості працюючих (осіб) за 2018-2021 рр. (%)

Таблиця 1 – Рівень та динаміка питомої ваги підприємств, які використовували працю найманих фахівців у сфері інформаційно-комунікаційних технологій в залежності від кількості працюючих (осіб) за 2018-2021 рр. (%)

Розмір суб'єкта господарювання в залежності від кількості працюючих, осіб	2018 р.	2019 р.	2021 р.
від 10 до 49	15,1	14,5	14,2
від 50 до 249	40,1	39,1	42,0
більше 250	75,1	73,9	74,1

Джерело: згруповано авторами на підставі даних Державної служби статистики України [4].

Дані таблиці свідчать, що залучення малими сільськогосподарськими підприємствами фахівців у сфері інформаційно-комунікаційних технологій характеризується негативною динамікою. В цілому до основних викликів та загроз цифровізації сільськогосподарських підприємств можна віднести: низьку цифрову грамотність працівників; дефіцит ІТ-спеціалістів, які б були адаптовані до роботи за запитами аграріїв; недостатню кваліфікацію співробітників сільгоспідприємств тощо.

Впровадження цифровізації в управлінську діяльність сільськогосподарських підприємств дозволить: знизити управлінські ризики; підвищити врожайність сільськогосподарських культур і продуктивність тварин; знизити витрати на виробництво продукції, підвищити її якість та конкурентоспроможність тощо.

Література:

1. Анісімова О.М., Лаврентьева Л.В. Суб'єкти управління економічною безпекою на підприємстві. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць*. 2015. Вип. 2 (12), Т. 1. С. 54-59
2. Kononenko, L., Atamas, O., Nazarova, H., Selishcheva, E., & Kononenko, S. (2022). Optimization of small agricultural producer's taxation by creating innovative-integrated structures. *Scientific Horizons*. 25 (6). 100-110. URL: <https://sciencehorizon.com.ua/uk/journals/tom-25-6-2022/optimizatsiya-opodatkuvannya->

- dribnotovarnogo-silskogospodarskogo-virobnika-shlyakhom-stvorenniya-innovatsiyno-integrovanikh-struktur (дата звернення: 21.10.2022).
3. Руденко М.В. Розвиток цифровізації управління в сільськогосподарських підприємствах: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра. екон. наук: 08.00.04. Київ. 2020. 457 с.
  4. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.10.2022).

УДК 334

Кононенко Леся

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів

Островська Наталія

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДОРАДЧИХ ПОСЛУГ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Незважаючи на сучасні трансформаційні тенденції економіки України, сільське господарство посідає чинне місце серед інших галузей. Це обумовлено, зокрема, тим, що дана галузь є основою продовольчої безпеки будь-якої країни. Враховуючи цей факт, важко заперечувати необхідність постійного розвитку та вдосконалення методів ведення бізнесу серед сільськогосподарських товаровиробників. До того ж, кожен підприємець постійно стикається з низкою питань, які потребують вирішення. В процесі своєї діяльності вони вимушені враховувати такі риси, притаманні суто сільському господарству, як: використання у господарських процесах рослин і тварин в якості предметів праці; засилля земельних відносин, адже земля – основний засіб виробництва; сезонність виробничих процесів; значний вплив природних, непідконтрольних впливу людини, факторів на кінцевий результат діяльності і т.д.

Все це, а також відносно недавнє (у масштабах всесвітньої історії) здобуття Україною незалежності, а отже і зміна міжгосподарських відносин призвело до появи нових, для даної території, організаційно-правових форм діяльності у сфері аграрного бізнесу. З одного боку такий шлях розвитку є закономірним. З іншого, беручи до уваги багато внутрішніх проблем вказаного сектору економіки (неконкурентні зарплати, низька економічна культура керівництва) маємо ситуацію, коли виникає попит на висококваліфікованих юристів, менеджерів та економістів. Цей попит, об'єктивно, підприємства не в змозі задовольнити через вказані проблеми, тому вже понад 20 років держава намагається хоч якось заповнити цю прогалину.

Для потенційних споживачів інформації це означає аналіз зарубіжного досвіду у сфері консультаційних послуг та адаптацію існуючих моделей до реалій української економіки. Загалом, прийнято вважати, що існує 4 типи

моделей організації консалтингових служб:

- державна модель, до якої належать: університетська та міністерська;
- приватна модель, яка поділяється на: консультаційні служби та приватні фірми;
- громадська модель;
- змішана модель.

Прийнято вважати, що в Україні наразі діє остання, змішана модель. За методичної підтримки державних служб, а також за часткового фінансування державним бюджетом державні та приватні органи надають консультаційні та інформаційні послуги всім зацікавленим суб'єктам сільськогосподарського ринку. Найбільш прийнятною, на нашу думку, є ситуація, коли консультаційні служби створюються одночасно на базі університетів та окремих консультаційних відділів великих аграрних підприємств. За такого підходу одразу вирішуються три питання: фінансування (здебільшого, грантове), теоретичного супроводження (завдяки широкому залученню спеціалістів провідних навчальних установ країни), практичного супроводження (завдяки багатому досвіду найуспішніших підприємств). Наразі ж, найбільш розповсюдженою в Україні організаційною формою консультаційних служб є дорадчі служби.

Дорадча діяльність є одним із найбільш важливих інструментів підтримки та розвитку аграрної сфери економіки країни, підвищення ефективності та прибутковості сільськогосподарського виробництва, підвищення рівня та якості життя на селі, зменшення соціальної напруги через організацію альтернативних видів діяльності та покращення зайнятості сільських жителів. Функціонування дорадчих служб допомагає у здійсненні соціально-економічних перетворень, що направлені на гармонійний розвиток сільських територій в цілому. Дорадча служба покликана здійснювати просвітительські функції серед сільських жителів, проводити навчання товаровиробників та менеджерів сільськогосподарського виробництва, сприяти збільшенню ролі місцевого самоврядування (сільських громад) у розвитку сільських територій.

Світовий досвід розвитку агробізнесу свідчить, що дорадча діяльність відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного виробництва сільськогосподарської продукції. У розвинених країнах вона має значну державну підтримку та належне фінансування за рахунок державних та бюджетних коштів. Дорадництво отримало значне поширення та довело свою корисність у постсоціалістичних країнах Європи. Сьогодні у більшості країн світу невеликі сільськогосподарські підприємства широко користуються послугами сільськогосподарських дорадчих служб («extension»). Працівники дорадчих служб надають консультації щодо аналізу і вирішенню питань шляхом представлення необхідної інформації, здійснюють дії щодо стимулювання впровадження інновацій, тощо. Слід зазначити, що у сучасних умовах в розвинених країнах дорадчі служби суттєвий акцент роблять на забезпеченні довгостроково добробуту [2]. Суттєвими відмінностями дорадчих служб від інших консалтингових є те, що: по-перше, вони надають консультації з досить широкого кола питань, а по-друге – здебільшого ці консультації є

безкоштовними для клієнта. Кадрове забезпечення цих служб складається із висококваліфікованих працівників різних сфер [1].

В аграрній сфері економіки України впровадження дорадчих послуг має певні складності. Так, дорадча діяльність не має належного інституціонального забезпечення, підготовлених кадрів, організаційно-економічного механізму здійснення. Мережа дорадчих служб не є всеохоплюючою, а їх діяльність не носить системного характеру. Крім того, значна кількість суб'єктів господарювання не мають інформації про існування дорадчих структур, їх можливості, форми та переваги співпраці з ними.

Правові засади здійснення сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні визначає Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» [3]. Доцільність надання дорадчих послуг обумовлена потребами сільськогосподарських товаровиробників, які здебільшого спричинені: недостатньою ефективністю існуючої системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації селян, керівників і спеціалістів сільського господарства; обмеженістю можливостей щодо їх постійного знань; відсутністю практичного досвіду роботи; повільним впровадження прикладних наукових розробок; відсутністю оперативних каналів доступної інформації з питань державної аграрної політики та підтримки галузей сільського господарства, результатів моніторингу внутрішнього і зовнішнього ринку сільськогосподарської продукції, а також фінансових і матеріально-технічних засобів для її виробництва тощо.

Успішність аграрного сектора суттєво залежить від його динамічності щодо освоєння новітніх технологій, використання ринкової кон'юнктури, а також організаційних змін, необхідних для його поступального розвитку. Водночас згідно із статтею 404 Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом [4] передбачено, що Співробітництво між Сторонами у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплює, зокрема поширення знань шляхом проведення навчальних та інформаційних заходів, а також сприяння інноваціям шляхом проведення досліджень та просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників.

Література:

1. Bloody M.F. (2017). Formation and development of regional information and consultation (advisory) services. (Doctoral dissertation, National Scientific Research Center Agricultural economics, Kyiv, Ukraine).
2. Kononenko, L., Atamas, O., Nazarova, H., Selishcheva, E., & Kononenko, S. (2022). Optimization of small agricultural producer's taxation by creating innovative-integrated structures. *Scientific Horizons*. 25 (6). 100-110. URL: <https://sciencehorizon.com.ua/uk/journals/tom-25-6-2022/optimizatsiya-opodatkuvannya-dribnotovarnogo-silskogospodarskogo-virobnika-shlyakhom-stvorenniya-innovatsiyno-integrovanikh-struktur> (дата звернення: 21.10.2022).
3. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність : Закон України від 17 черв. 2004 р. № 1807-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text> (дата звернення: 21.10.2022)
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої

сторони : Міжнародний документ від 27 черв. 2014 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 21.10.2022).

УДК 330.341

Коритько Тетяна

кандидат економічних наук, доцент
старший науковий співробітник відділу проблем економіки
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ НА ОСНОВІ ОЦІНКИ ДИСБАЛАНСІВ

У сучасних умовах перехід від забезпечення інноваційного прориву національній економіці до формування нового технологічного укладу залежить від довгострокового економічного розвитку, забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Використання інноваційного прориву може сприяти забезпеченню збалансованого та динамічно стабільного розвитку моделі формування економіки знань. Отже, у процесі виходу економіки України з кризи необхідно подолати дисбаланси у технологічному її розвитку.

Поняття «трансформація» походить від лат. *transformatio*, що означає «перетворення». На думку Мочерного С.В. трансформація – це процес перетворення однієї економічної системи на іншу, який супроводжується відмиранням одних елементів, рис, властивостей і появою інших [2]. Грищенко Г.О., Головка М.Й. вважають, що трансформація – це якісні перетворення економічної системи, її вихід за межі стабільного функціонування і перехід у стан нерівноваги, кількісних і якісних змін різної інтенсивності та спрямованості [1]. Івашина С.Ю., Івашина О.Ф. [3] розуміють під трансформацією глибинні перетворення, що зумовлені змінами технології та відбуваються на рівні економічних відносин, інститутів економічної та соціальної сфери. Як процес, що послідовно та безперервно здійснюється на всіх рівнях економічної системи.

Таким чином, для розуміння сутності поняття «трансформація» доцільно використовувати структурний підхід, оскільки він приділяє увагу фактичному результату, тобто структурній зміні системи, яка досліджується за результатами відповідних трансформаційних процесів.

У той же час, розглядаючи трансформацію як «сукупність економічних, соціальних, політичних процесів призводять до нової якості соціальної системи» [4]. При цьому трансформація розглядається на основі процесного підходу, оскільки основним елементом трансформації виступають трансформаційні процеси, а також їх результат.

Трансформація економічної системи передбачає реалізацію таких умов:

- орієнтацію корпоративного розвитку на забезпечення міжнародної

конкурентоспроможності на підґрунті глобальних трендів у сфері науково-технологічних розробок;

- формування адаптивної інноваційної системи функціонування якої спрямовано на забезпечення модернізації пріоритетних сфер економіки;
- забезпечення тісного взаємозв'язку держави, підприємств, наукових установ та закладів освіти;
- керівництво інноваційною системою, ефективністю інституційного середовища сфери державного управління.

Отже, глобальні технологічні тренди, їх значимість, ступень впливу на трансформацію економічної системи, визначення можливостей та погроз є не постійними, тобто будуть змінюватися, що збільшить кількість моніторингів технологічних трендів.

Більшість інновацій, які викликають трансформацію економіки спрямовано на розвиток сфери енергозбереження та раціонального використання природних ресурсів. При цьому основним трендом розвитку є вирішення проблеми виснаження не відновлюваних ресурсів, зміна клімату, прискорення використання ресурсів, збільшення темпів росту населення.

Наступним трендом трансформації економічної системи виступає зростання якості життя, підвищення рівня урбанізації та міграції, соціальне розшарування в поєднанні з соціальним підприємництвом та цифровізацією суспільних відносин.

Важливим напрямком трансформації є зростання соціальних аспектів економіки, саморегулювання та суспільний контроль галузей економіки. Зростання навантаження на середовище проживання визначає активізацію інтелектуальних адаптивних технологій та інструментів, які спрямовані на забезпечення якості життя населення [5].

Економічним відображенням впливу трендів технологічного та соціального розвитку є формування нової моделі економічного росту до елементів якої відносять: трансформацію традиційних та появу нових ланцюгів створення вартості; зміну пропорції між матеріальним виробництвом та економікою знань, збільшення її частки у ВВП; структурні перетворення на ринку праці, що викликає появу нових професій та використання нових форм зайнятості; розвиток нових моделей організації та ведення бізнесу.

На формування нової моделі економічного росту здійснюють вплив інші тренди такі, як зміни технологій, спрямовані на рішення ресурсної проблеми, наприклад, «сланцева революція», що відобразилося на трансформації на світовому ринку.

Наступний рівень моделі глобальних трендів, які визначають економічну трансформацію характеризується змінами на рику та глобальним управлінням, які пов'язані з переміщенням центрів сили в нові регіони світу, формуванням нових економічних та геополітичних альянсів, формуванням електронних урядів. У той же час, розвиток та впровадження нових технологій викликає зростання погроз, викликаних з боку кіберпростору, що викликає потребу у розробці інструментів інформаційного захисту. Таким чином, слід зробити висновок, що з одного боку, формування нової моделі науково-технологічного

розвитку пов'язано зі зміною технологічного укладу, а з іншого боку – спостерігається зворотній зв'язок, тобто формування нової моделі науково-технологічного розвитку є наслідком викликів попередніх періодів, інше кажучи неспроможністю попередньої моделі економічного росту вирішувати економічні, екологічні, соціальні та демографічні проблеми.

Специфічною ознакою нової моделі НТР є масштабна перебудова економічної системи на підґрунті нових технологічних рішень, які будуть сприяти розробці технологій міжгалузевого призначення (ІКТ, нанотехнології, біотехнології та ін.), а їх об'єднання призведе до формування мультиплікативного ефекту, який виступить основою виникнення нових секторів економіки, трансформації традиційних галузей економіки (сільського господарства, транспорту, освіти, будівництва тощо). Нова модель НТР призведе до зростання швидкості розробки та впровадження нових технологічних інновацій у всіх сферах економічної системи, функціонування держави, суспільства.

Такими зрушеннями, які супроводжують формування нової моделі НТР виступає цифровізація. Отже, під цифровізацію слід розуміти трансформацію економічних систем, яка відбувається в наслідок масового впровадження цифрових технологій у всі сфери життя [6].

До заходів державного управління технологічним розвитком, які можуть стати передумовою відповідності національної економічної системи трендам, які визначають її трансформацію в межах дії нового технологічного укладу, слід відносити:

- орієнтацію на глобальні тренди НТР, які визначають перспективну трансформацію економічної системи в напрямку розвитку окремих галузей;
- стимулювання розробки нових технологій, розширення взаємовідносин дослідницьких та освітніх установ в інноваційному процесі;
- формування нових професійних компетенцій, які відповідають трендам НТР;
- активізацію участі у міжнародних науково-технологічних коопераціях, міжнародних наукових мегапроєктах.

Література:

1. Грищенко Г.О., Головка М.Й. Трансформація фінансово-економічних систем: теоретичні положення. *Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування*. 2012. № 4 (62). С. 359-363.
2. Економічна енциклопедія ; ред.: Б.Д. Гаврилишин, С.В. Мочерний. К.: Акад. нар. госп-ва, 2002. 952 с.
3. Івашина С.Ю. Соціально-інституціональні аспекти економічної трансформації. *Проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 309-314
4. Усик И.А. Методические подходы к оценке структурной трансформации стран мира и Украины в условиях глобализации. *Экономика и организация управления*. 2018. № 4 (32). С. 180-188
5. Blorm S., de Pee S. Developing approaches to achieve adequate nutrition among urban populations regulations an understanding of development. *Global food security*. 2017. Vol. 12. P. 80-88.

6. Information Economy Report 2017: *Digitalization, Trade and Development*. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ier2017_en/pdf (Date of access: 31.10.2022)

UDC 657.6

Iryna Kornyat

Graduate student of the Department of Accounting and Taxation
West Ukrainian National University
Ternopil, Ukraine

COMPREHENSIVE ACCOUNTING OF EXPENSES AND INCOMES OF THE PASSENGER TRANSPORTERS

The functioning of passenger carriers in the conditions of a smart city creates unique opportunities for optimizing financial results of operations. The application of the latest information and communication technologies in the economic activity of motor transport enterprises ensures the minimization of operating expenses. Instead, the optimization of passenger flow management involves the operation of multifaceted information not only about expenses, but also about incomes. Such information is generated by the accounting system, which requires a primary study of the classification of expenses and incomes of passenger carriers in accounting theory.

For comprehensive consideration of the impact of motor vehicle activity in the transportation of passengers on the integrated classification of costs and revenues, it is advisable to use such classification criteria as: Economic elements, Type of transport services, Stages of passenger service, Stage of the carrier's activity, Type and distance of transportation, Capitalization, Homogeneity, Inclusion in the cost price, Change in transportation volumes, Control, Anticipation, Emergency, Recognition, Term of occurrence, Calendar period, Reporting period, Receipt form, Management influence, Other criteria for classification of expenses and revenue.

Most of the above classification criteria are common when identifying certain types of costs and revenues of enterprises providing passenger transportation services in the context of a smart city. The use of the submitted proposals provides a single integrated methodology for determining financial results, their accounting and control for the purposes of effective management of the activities of motor vehicle enterprises, regardless of the form of ownership, business size, number of employees, passenger traffic, etc.

In the conditions of the complication of social and economic processes of social formations, it is possible to improve the proposed classification scheme. It should be noted that most of the classification criteria are common when identifying certain types of costs and revenues of enterprises providing passenger transportation services. The integrated classification according to the above criteria is a universal method of researching costs and revenues in the accounting and control of the operation of passenger carriers. The use of the submitted proposals provides a single integrated methodology for determining financial results, their accounting and control for the purposes of effective management of the activities of motor transport

enterprises.

Further research should be conducted to find out the influence of the internal and external conditions of the functioning of passenger carriers, which leads to the emergence of various expenses and income, on the methodology and organization of accounting and control of the provision of passenger transportation services.

УДК 657

Костишин Наталія

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних і спеціальних дисциплін
Чортківський навчально-науковий інститут
підприємництва і бізнесу ЗУНУ
м. Чортків, Україна

ЕЛЕКТРОННІ ПЕРВИННІ ДОКУМЕНТИ ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ДЖЕРЕЛО ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВ

Сьогоднішня наша країна, незважаючи на військовий стан та страшні руйнування, вимагає змін у векторі розвитку держави, у тому числі й соціально-економічних систем. Одним із викликів нині є масова цифровізація та діджиталізація економічних та соціальних процесів. Зокрема, у соціальній сфері чимало документів, які, до прикладу, засвідчують особистість громадянина, створено як електронні документи, якими можна скористатися у додатку «Дія». Формування і подання для перевірок органами Податкової служби України звітних документів фізичних та юридичних осіб будь-якої форми господарювання нині має пріоритетну електронну форму. Хоча у березні 2022 року, через проголошення військового стану, депутати Верховної Ради України прийняли законопроект «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», який підписаний президентом. У цьому Законі України визначено, що «фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи подають податкові, облікові, фінансові, бухгалтерські, розрахункові, аудиторські звіти та будь-які інші документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та (або) в електронній формі, через 90 календарних днів після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи» [3]. Тобто цього річ подача звітності у паперовій формі теж дозволяється.

У науковому просторі сьогодні є чимало праць, у яких детально вивчаються особливості складання, заповнення, транспортування зведених електронних документів. Так, Шевченко А. надає вичерпну консультацію щодо юридичної законності організації електронного документообігу на підприємстві [4], Левицький С. детально дослідив сутність електронного документа та його місце у системі управління підприємством [2], ба більше,

14 травня 2021 року був проведений міжнародний круглий стіл під гаслом «Електронні документи як об'єкти дослідження в економічній експертизі: сьогодення і перспективи» [1], де широко обговорювалися різносторонні переваги електронного документообігу загалом в економічній галузі.

Не применшуючи здобутків науковців та практиків щодо формування та організації електронного документообігу на підприємствах, вважаємо, що актуальним сьогодні залишається вивчення цього питання в частині формування саме первинної облікової документації та її взаємоадаптація та синхронізація з відповідними програмними забезпеченнями, якими користуються суб'єкти господарювання для ведення обліку своєї господарської діяльності.

Основна місія використання первинного документу в обліку полягає у підтвердженні здійсненої конкретної господарської операції суб'єктом бізнесу. Документ ідентифікує у просторі та часі конкретну дію (подію), з відповідними її елементами, кількісними та вартісними показниками. Згодом, систематизація, групування, узагальнення даних із цих первинних документів – дозволяють управлінському персоналу підприємства сформуванню цілісної економічної картини щодо їх господарювання, визначити кінцевий показник діяльності прибуток (збиток), проаналізувати зовнішні та внутрішні фактори, які впливають на його рівень. Саме тому наявність облікового первинного документа є обов'язковою компонентою документообігу загалом по підприємству.

Підприємницька спільнота уже звикла вести звітність в електронному вигляді, а от щодо форми ведення первинної документації, то сьогодні значна частина ще використовує паперовий варіант фіксації фактів господарювання. За проведеним нами опитуванням суб'єктів господарювання Чортківського району з питання, в якій формі (електронній чи паперовій) вони здійснюють обіг первинної документації, ми констатували, що майже усі (99,5%) використовують паперовий варіант (рис. 1). І тільки незначна частина обрала сьогодні ведення первинних документів виключно в електронній формі.

Рисунок 1 – Результати опитування суб'єктів господарювання Чортківського району щодо використання ними форм первинних документів

Джерело: Сформовано автором

Основними причинами подальшого використання паперового документообігу є те, що керівники та підприємці невпевнені у надійності зберігання електронних документів, констатують відсутність змоги ведення електронних документів їх контрагентами, мають сумніви щодо синхронізації електронних систем, які вони використовуються для ведення обліку та звітності, із іншими додатками, що пропонуються нині для формування виключно електронної первинки, а також невпевнені у їх законності чи дороговартісності певних програмних систем.

Суб'єкти господарювання, які у нашому дослідженні використовують виключно електронний документообіг (у тому числі і для первинних документів), користуються послугами таких програмних продуктів як М.Е.Дос, СОТА, FlyDoc із застосуванням електронної платформи ПТАХ. Розробники цих програмних рішень та сервісів пропонують різні варіанти щодо синхронізації формування первинних документів, їх підписання та взаємообігу із контрагентами, а також із обліковими електронними системами, як-от 1С чи навіть SAP. Дані системні продукти сьогодні доступні підприємцям у ціновому сегменті, вони зарекомендували себе з позиції надійності зберігання електронних документів у «хмарних» архівах, що дозволяє значно скоротити підприємцям витрати на утримання паперового архіву, а при необхідності, за незначний проміжок часу, знайти у електронному архіві той чи інший потрібний документ. Підпис і взаємообмін документами між двома контрагентами може здійснюється протягом декількох хвилин, а це сприяє скороченню фінансових витрат, які затрачаються на кур'єрську доставку паперових документів та економії часу.

Таким чином, використання електронних первинних документів сьогодні є не тільки необхідністю сучасного глобального розвитку, а й значно дозволяє скоротити витрати підприємців в частині утримання паперових документів, їх виготовлення, доставки контрагентам тощо. Що як результат має й екологічний ефект, адже зменшує використання паперу та принтерної фарби. Головне завдання з формування електронного документообігу, на нашу думку, це необхідність суб'єктам господарювання розробити власну інструкцію з діловодства, де обов'язково передбачити особливості створення та руху електронних первинних документів, реєстрів та звітних форм, опираючись на чинні законодавчі документи.

Література:

1. Електронні документи як об'єкти дослідження в економічній експертизі: сьогодення і перспективи : *Збірник матеріалів Міжнародного круглого столу*. Дніпро, 2021. 45 с.
2. Левицький С. Електронний документ як елемент цифрової трансформації суб'єктів економіки. *Галицький економічний вісник*. 2021. № 1 (68). С. 44-51.
3. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни : Закон України від 3 бер. 2022 р. № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#n5> (дата звернення: 13.11.2022)
4. Шевченко А. Організація електронного документообігу на підприємстві. *Баланс*. 2019. № 10. С. 59-61.

UDK 342.6

Małgorzata Krawiecka
 magister nauk ekonomicznych
 Katedra Ekonomii i Zarządzania, Wydział Nauk Społecznych
 Akademia Nauk Stosowanych Mazovia
 Główny Księgowy Państwowego Funduszu
 Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
 m. Siedlce, Polska

DZIAŁALNOŚĆ PAŃSTWOWEGO FUNDUSZU REHABILITACJI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH JAKO FORMA GOSPODARKI POZABUDŻETOWEJ PRZEZNACZONA NA ŚCIŚLE OKREŚLONE CELE

Rozwój funduszy celowych w Polsce rozpoczął się pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku jednak ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. dokonała istotnych zmian w zakresie funkcjonowania funduszy celowych, doprowadzając je faktycznie do likwidacji (przekształcając w rachunki bankowe lub inne jednostki organizacyjne sektora finansów publicznych). W konsekwencji, w świetle obowiązujących przepisów, funkcjonują jedynie państwowe fundusze celowe nieposiadające osobowości prawnej, oczywiście z wyjątkami jaki stanowi Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

W praktyce budżetowej funkcjonowanie funduszy celowych może przynosić wiele korzyści, zaliczyć do nich można:

- ucieczkę przed ostrymi rygorami gospodarki budżetowej w zakresie gospodarowania wydzielonymi środkami, m.in. zasada roczności budżetu (wygaszanie środków po upływie roku budżetowego, konieczność zabiegania o dodatkowe środki, brak elastyczności gospodarki budżetowej, czyli brak możliwości powiązania konkretnych wpływów z konkretnymi wydatkami, rygorystyczna dyscyplina i kontrola wydatkowania środków);
- pobudzenie do aktywności i inicjatywy w zdobywaniu środków będących przychodami funduszy, które jednocześnie wprowadzają do ich gospodarki elementy rachunku ekonomicznego i większą gospodarność;
- umożliwienie gromadzenia środków finansowych z ofiarności społecznej (możliwe przychody z darowizn przeznaczonych na ściśle określone cele).

Oczywiście oprócz korzyści są również mankamenty funkcjonowania funduszy celowych, tj. asygnowanie nadmiernej ilości środków publicznych na określone zadania, obniżenie możliwości optymalizacji polityki budżetowej, zwiększone koszty administrowania wielu funduszy, mniejszy wpływ i kontrola władzy.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych został powołany jako fundusz celowy w dniu 9 maja 1991 r. Jest to jednostka organizacyjna sektora finansów publicznych, która posiada osobowość prawną.

Przychodami Funduszu są:

- 1) wpłaty pracodawców – obowiązkowe wpłaty dla pracodawców zatrudniających powyżej 25 osób w powiązaniu z zatrudnieniem osób

niepełnosprawnych (przewidywane wykonanie 2022 r - 5,5 mld zł),

2) dotacje z budżetu państwa oraz inne dotacje i subwencje, m.in. dotacje ze środków unijnych (przewidywane wykonanie 2022 r. – 800 mln zł),

3) spadki, zapisy i darowizny,

4) dobrowolne wpłaty pracodawców,

5) dochody z oprocentowania pożyczek oraz wolnych środków przekazanych w zarządzenie zgodnie z przepisami o finansach publicznych (przewidywane wykonanie 2022 r. – 120 mln zł),

6) dochody z działalności gospodarczej (obecnie nie jest prowadzona),

7) inne wpływy.

Przewidywane wykonanie przychodów PFRON w 2022 r. wynosi 6,5 mld zł.

Środki Funduszu przeznacza się na:

a) realizację działań wyrównujących różnice między regionami, w szczególności w jednostkach samorządu terytorialnego, na terenie których stopa bezrobocia jest wyższa niż 110% średniej stopy bezrobocia w kraju lub nie utworzono warsztatu terapii zajęciowej albo zakładu aktywności zawodowej, przewidywane wykonanie 2022 r. – 80 mln zł,

b) zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych realizowane przez fundacje i organizacje pozarządowe, przewidywane wykonanie 2022 r. – 450 mln zł,

c) realizację programów wspieranych ze środków pomocowych Unii Europejskiej na rzecz osób niepełnosprawnych przewidzianych do wdrożenia w danym roku, przewidywane wykonanie 2022 r. – 50 mln zł,

d) dofinansowanie zadań wynikających z programów rządowych, w tym ukierunkowanych na rozwój zasobów ludzkich oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych, tj.:

- dofinansowanie pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne (dofinansowanie do wynagrodzeń), przewidywane wykonanie 2022 r. - 3,5 mld zł,

- zrekompensowanie gminom dochodów utraconych z tytułu zastosowania ustawowych zwolnień dla prowadzących zakłady pracy chronionej lub zakłady aktywności zawodowej z podatku od nieruchomości, rolnego, leśnego i od czynności cywilnoprawnych, przewidywane wykonanie 2022 r. - 41 mln zł,

- zwrot kosztów budowy lub przebudowy związanej z modernizacją obiektów i pomieszczeń zakładu, transportowych i administracyjnych, przewidywane wykonanie 2022 r. – 10 mln zł,

- refundacja składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych, przewidywane wykonanie 2022 r. – 122 mln zł,

- rekompensata wypłaconego wynagrodzenia pracownikom niepełnosprawnym w związku z przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, przewidywane wykonanie 2022 r. – 1 mln zł,

e) programy zatwierdzone przez Radę Nadzorczą, służące rehabilitacji społecznej i zawodowej, w szczególności adresowane do osób niepełnosprawnych oraz do rodzin, których członkami są osoby niepełnosprawne, przewidywane wykonanie 300 mln zł, m.in. pomoc absolwentom (pierwsza praca), pomoc w studiach (dofinansowanie wynajmu mieszkania), objęcie opieką osób

niepełnosprawnych niezdolnych do samodzielnej egzystencji, bardzo ważne zadanie realizowane od rozpoczęcia wojny na Ukrainie pomoc uchodźcom niepełnosprawnym nawet bez posiadania orzeczeń o stopniu niepełnosprawności wydanych w Polsce,

f) przekazywanie środków do samorządom wojewódzkim i powiatowym na realizację określonych zadań lub rodzajów zadań, na wyodrębniony rachunek bankowy - według algorytmu, przewidywane wykonanie 2022 r. 1,6 mld zł, w szczególności liczbę mieszkańców, liczbę osób niepełnosprawnych i liczbę uczestników funkcjonujących warsztatów terapii zajęciowej.

g) koszty organizacji i zabezpieczenie realizacji zadań nie mogą przekraczać 3% kosztów realizacji zadań, obecnie

Przewidywane wykonanie kosztów działalności i realizacji zadań w 2022 r. wynosi 8 mld zł.

Działalność PFRON wiąże się rehabilitacją zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych oraz niesie istotne korzyści dla przedsiębiorców zatrudniających osoby niepełnosprawne, najważniejsze z nich to:

- każdy pracodawca zatrudniający powyżej 25 osób ma obowiązek wpłat na PFRON jednakże jeżeli zatrudnia powyżej 6% osób niepełnosprawnych jest z obowiązkowych wpłat zwolniony (pracodawcy podlegają także częściowym zwolnieniom w zależności od proporcji zatrudnienia osób niepełnosprawnych w zatrudnieniu ogółem),
- możliwość otrzymania dofinansowania na adaptację pomieszczeń i dostosowania miejsca pracy do osoby niepełnosprawnej, nabycia urządzeń ułatwiających osobie niepełnosprawnej wykonywanie pracy lub funkcjonowanie w miejscu pracy, zakup oprogramowania i urządzeń przystosowanych do potrzeb osoby niepełnosprawnej,
- dofinansowanie do kosztów wynagrodzenia i składek osób niepełnosprawnych,
- otrzymanie i korzystanie ze statusu zakładu pracy chronionej (zatrudnienie osób niepełnosprawnych musi przekraczać 50% osób zatrudnionych), co jest związane z korzyściami dotyczącymi refundacji płac z pochodnymi, budową, rozbudową i modernizacją zakładów pracy, ulgami w podatkach lokalnych (podatek od nieruchomości, rolny, leśny), zwolnienia z zaliczek na podatek dochodowy od osób fizycznych (z przeznaczeniem ich na rehabilitację osób niepełnosprawnych zatrudnionych w tym zakładzie).

W Polsce wdrożone są rozwiązania wspierające osoby niepełnosprawne w rehabilitacji zawodowej i społecznej poprzez wyodrębnione środki poza dochodami i wydatkami budżetu państwa, tzw. gospodarka pozabudżetowa. Zadania te są wspierane nowoczesnymi rozwiązaniami informatycznymi. Zarówno wpływy funduszu celowego, jak i przeznaczenie środków powiązane jest ściśle z działaniami na rzecz osób niepełnosprawnych. Jednym z problemów tego systemu jest nierozwiązany w skali globalnej problem wydawania orzeczeń o niepełnosprawności jest to zadanie zlecone przez administrację rządową samorządom powiatowym. Obecnie szczególny nacisk kładziony jest na realizację zadań związanych z dostępnością.

Bibliografia:

1. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2021 r. poz. 573 z późn. zm.).
2. Ustawa budżetowa z dnia 17 grudnia 2021 r. na rok 2022 (Dz.U. z 2022 r. poz. 270).
3. Finanse publiczne Komentarz Praktyczny, praca zbiorowa pod redakcją prof. dr hab. Eugeniusza Ruśkowskiego i prof. dr hab. Joanny M. Salachny.

Малгожата Кравецька

магістр економічних наук

кафедра економіки та менеджменту, факультет суспільних наук

Академія Прикладних Наук Мазовія,

Головний бухгалтер Державного фонду реабілітації інвалідів в Польщі

м. Седльце, Польща

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ФОНДУ РЕАБІЛІТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ ЯК ФОРМИ ПОЗАБЮДЖЕТНОГО ГОСПОДАРСТВА ДЛЯ КОНКРЕТНИХ ЦІЛЕЙ

Розвиток фондів спеціального призначення в Польщі розпочався наприкінці 1960-х років, однак Закон від 27 серпня 2009 року вніс значні зміни у функціонування фондів спеціального призначення, фактично призвівши до їх ліквідації (переводячи їх на банківські рахунки чи інші організаційні підрозділи сектору державних фінансів). У результаті, в світлі чинного законодавства, існують лише державні цільові фонди без статусу юридичної особи, за винятком, звичайно, Державного фонду реабілітації інвалідів.

У бюджетній практиці функціонування цільових фондів може принести багато переваг, до них можна зарахувати:

- втеча від суворих вимог бюджетної економії щодо управління виділеними коштами, напр. принцип щорічності бюджету (втрата не використаних коштів після закінчення бюджетного року, необхідність у потребі додаткових коштів, недостатня гнучкість бюджетної економіки, тобто брак можливості пов'язати конкретні надходження з конкретними витратами, суворі дисципліна та контроль за витрачанням коштів);
- стимулювання активності та ініціативи в отриманні коштів, які є доходом фондів, що водночас вносить у своє господарство елементи господарського розрахунку та більшої ощадливості;
- можливість збору коштів із соціальних пожертвувань (можливих надходжень від пожертвувань на конкретні цілі).

Звичайно, окрім переваг, існують і недоліки функціонування фондів цільового призначення, тобто виділення надмірних обсягів державних коштів на конкретні завдання, зниження можливостей оптимізації бюджетної політики, збільшення витрат на адміністрування багатьох фондів, зниження впливу і контролю влади.

Державний фонд реабілітації інвалідів був створений як цільовий фонд 9 травня 1991 року. Він є організаційною одиницею державного фінансового

сектору з правом юридичної особи.

Доходи Фонду становлять:

1) внески роботодавців – обов'язкові платежі для роботодавців, які працевлаштовують понад 25 осіб у зв'язку з працевлаштуванням людей з інвалідністю (очікується виконання в 2022 р. – 5,5 млрд злотих),

2) дотації з державного бюджету також інші дотації та субвенції, наприклад, дотації з фондів ЄС (очікується виконання у 2022 р. – 800 млн злотих),

3) спадщини, заповіти та дарування,

4) добровільні внески роботодавців,

5) доходи від відсотків за кредитами та вільно переданими коштами в управлінні відповідно до положень про державні фінанси (очікується виконання у 2022 р. – 120 млн злотих),

6) доходи від підприємницької діяльності (на даний момент не ведеться),

7) інші надходження.

Очікувана реалізація доходів PFRON у 2022 році становить 6,5 мільярдів злотих.

Кошти Фонду спрямовуються на:

а) здійснення заходів для нівелювання відмінностей між регіонами, зокрема в місцевих органах влади, де рівень безробіття перевищує 110% середнього рівня безробіття в країні або де не було створено центр з ерготерапії чи центр професійної діяльності, очікується виконання у 2022 р. – 80 млн злотих,

б) завдання у сфері професійної та соціальної реабілітації людей з інвалідністю, що забезпечуються фондами та неурядовими організаціями, очікуване виконання у 2022 р. – 450 млн злотих,

с) реалізація програм, які підтримуються фондами допомоги Європейського Союзу для людей з обмеженими можливостями, які будуть реалізовані в даному році, очікуване виконання в 2022 р. – 50 млн злотих,

г) співфінансування завдань, що впливають із державних програм, у тому числі спрямованих на розвиток людських ресурсів та протидію соціальному відчуженню людей з інвалідністю, а саме:

- співфінансування роботодавців, які працевлаштовують людей з інвалідністю (дотація на заробітну плату), очікуване виконання у 2022 р. – 3,5 млрд злотих,

- компенсація гмінам (територіальним громадам) за втрачений дохід через застосування законодавчих пільг для операторів закритих закладів або закладів професійної діяльності від податку на нерухомість, сільськогосподарського податку, лісового податку та податку на цивільно-правові операції, очікуване виконання в 2022 р. – 41 млн злотих,

- відшкодування витрат на будівництво або реконструкцію, пов'язану з модернізацією споруд та приміщень закладу, транспортних та адміністративних, очікуване виконання у 2022 р. – 10 млн. злотих,

- відшкодування внесків на соціальне страхування для людей з обмеженими можливостями, очікуване виконання в 2022 р. – 122 млн злотих,

- компенсація винагороди, виплаченої працівникам-інвалідам у зв'язку з протидією та боротьбою з COVID-19, очікуване виконання у 2022 р. – 1 млн. злотих,

е) затверджені Наглядовою радою програми соціальної та професійної реабілітації, зокрема, спрямовані на інвалідів та сім'ям, членами яких є люди з обмеженими можливостями, очікуване виконання 300 млн. злотих, наприклад, допомога випускникам (перше робоче місце), допомога з оплатою навчання (співфінансування оренди квартири), догляд за інвалідами, нездатними до самостійного життя, дуже важливе завдання, яке виконується з початку війни в Україні, допомога біженцям з інвалідністю навіть без довідок про ступінь інвалідності, виданих у Польщі,

є) передача коштів обласними і районним органам для виконання конкретних завдань або типів завдань, на окремий банківський рахунок – згідно з алгоритмом, очікуване виконання в 2022 р. – 1,6 млрд злотих, зокрема, кількість мешканців, кількість людей з обмеженими можливостями та кількість учасників ерготерапевтичних закладів.

ж) витрати на організацію та забезпечення виконання завдань не можуть перевищувати 3% витрат на виконання завдань на даний момент.

Очікуване виконання операційних витрат і завдань у 2022 році становить 8 мільярдів злотих.

Діяльність PFRON пов'язана з професійною та соціальною реабілітацією людей з інвалідністю та приносить значні переваги підприємцям, які працевлаштовують людей з інвалідністю, найважливішими з яких є:

- кожен роботодавець, який працевлаштовує понад 25 осіб, зобов'язаний сплачувати внески до PFRON, однак, якщо він працевлаштовує більше 6% інвалідів, він звільняється від обов'язкових платежів (роботодавці також підлягають частковому звільненню залежно від частки працевлаштованих людей з інвалідністю до загальної кількості працюючих);
- можливість отримання співфінансування для адаптації приміщень та адаптації робочого місця для особи з інвалідністю, придбання пристроїв, які допомагають людині з інвалідністю виконувати роботу чи функції на робочому місці, придбання програмного забезпечення та пристроїв, адаптованих до потреб інвалідів;
- дотації на оплату заробітної плати та внесків інвалідам;
- отримання та використання статусу охоронного закладу (зайнятість людей з інвалідністю має перевищувати 50% працівників), що пов'язано з пільгами, пов'язаними з відшкодуванням заробітної плати похідними, будівництвом, розширенням та модернізацією робочих місць, пільгами в місцевих податках. (податок на нерухоме майно, сільськогосподарський податок, лісове господарство), пільги з авансових внесків з податку на доходи фізичних осіб (для реабілітації інвалідів, які працюють на даному підприємстві).

Отже, можна стверджувати, що рішення для підтримки людей з обмеженими можливостями впроваджено в Польщі у професійній та соціальній

реабілітації через окремі кошти поза доходами та видатками державного бюджету, так зване позабюджетне господарство. Ці завдання підтримуються сучасними ІТ-технологіями. Як надходження цільового фонду, так і розподіл коштів тісно пов'язані з діяльністю на користь людей з інвалідністю. Однією з проблем цієї системи є невирішеність у світовому масштабі проблеми видачі листків непрацездатності, це завдання, покладено урядовою адміністрацією на районні центри самоврядування. Наразі особливий акцент покладається на реалізацію завдань, пов'язаних з їх доступністю.

Література:

1. Закон про професійну та соціальну реабілітацію та працевлаштування інвалідів від 27 серп. 1997 р. *Законодавчий вісник на 2021 рік, стаття 573 із змінами*
2. Закон про державний бюджет на 2022 рік від 17 груд. 2021 р. *Законодавчий вісник на 2022 рік, стаття 270*
3. Практичний коментар до публічних фінансів : *колективна робота під редакцією проф. доктор хаб. Йоанни М. Салачної*

УДК 338.43

Лисенко Алла

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

АГРОБІЗНЕС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО РАЦІОНАЛЬНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

Агробізнес є важливою ланкою економіки України, складовою механізму забезпечення її конкурентоздатності, інструментом виходу на зовнішній ринок продовольства. Навіть у воєнний час, коли цілеспрямовано знищуються об'єкти критичної інфраструктури, матеріально-технічна база суб'єктів господарювання, ланцюги логістики Україна намагається забезпечувати не лише власні продовольчі потреби, а й зовнішні.

За даними Державної служби статистики, у січні-серпні 2022 р. у товарній структурі експорту на частку живих тварин та продукції тваринного походження припадало 3,3%, продуктів рослинного походження – 25,1%, жирів та олії рослинного або тваринного походження – 12,6%, готових харчових продуктів – 5,3%. Однак у порівнянні з відповідним періодом 2021 р. експорт зернових культур зменшився на 18,7%, жирів та олії рослинного або тваринного походження – на 11,3%, готових харчових продуктів – на 36,7% [3].

За розрахунками науковців, обсяг потенційної прямої шкоди, завданої сільськогосподарській інфраструктурі та її активам внаслідок воєнних дій, перевищує 6 млрд.дол., а очікуване зниження доходів сільського господарства та суміжних секторів у 2022 році становить 10-30% [1]. Представники Центру

досліджень продовольства та землекористування KSE спільно з Міністерством аграрної політики та продовольства України виокремили основні чинники впливу на формування непрямих втрат від війни в сільському господарстві: зменшення обсягів виробництва продукції рослинництва та тваринництва, втрати від блокування портів, втрати від дорожчання виробничих факторів. Загальну суму непрямих втрат вони оцінили у 23327 млн.дол. [2].

Зважаючи на необхідність подальшого забезпечення функціонування агробізнесу України в складних умовах, доцільно застосовувати надійні інструменти, спрямовані передусім на раціональну організацію діяльності суб'єктів господарювання в умовах ризику. Такими інструментами є:

- нормативно-правове регулювання та його моніторинг, система аналітичного забезпечення;
- оцінка власного бізнесу з позицій платоспроможності;
- захист земельних ділянок від рейдерських захоплень;
- ретельна перевірка партнерів по бізнесу, контроль судових процесів та моніторинг репутації суб'єктів господарювання.

Доцільно систематизувати нормативно-правові документи, роз'яснення норм законодавства, спеціалізовані форми звітності, довідники, шаблони договорів, аналітичні матеріали, алгоритми дій для агробізнесу. Потужним інструментом для проведення моніторингу та відстеження змін у законодавстві, управління інформацією та мінімізації ризиків є інформаційно-правові системи ІТ-платформи LIGA360. На платформі можуть знайти для себе корисну інформацію керівник сільськогосподарського підприємства, головний бухгалтер, юрист, фахівець з питань кадрового забезпечення.

Взявши до уваги інформацію з державних реєстрів, доцільно оцінити власні шанси на отримання кредиту з позицій банківської установи. З цією метою рекомендується відслідковувати зміни у законодавстві щодо особливостей здійснення кредитування, визначати основні показники платоспроможності (коефіцієнт абсолютної ліквідності, проміжний та загальний коефіцієнти покриття), фінансової стійкості (співвідношення власних та залучених коштів, коефіцієнт автономії), досліджувати динаміку змін цих показників.

Слід враховувати, що для суб'єктів сфери агробізнесу необхідним є пільгове кредитування, адже в умовах війни дуже важко покрити збитки власними силами. Крім того, суб'єкти аграрного підприємництва можуть розраховувати на отримання фінансової підтримки на відновлення зруйнованих внаслідок бойових дій виробничих потужностей. Подати заявку на отримання державних субсидій, цільових кредитів, позик і технічної допомоги від ЄС та інших міжнародних донорів можна на онлайн-платформі «Державний аграрний реєстр».

В умовах війни значним є ризик незаконного захоплення майна та земельних ділянок. На ІТ-платформі LIGA360 є можливість поставити ці об'єкти на контроль, щоб у випадку відображення протиправних дій в державному реєстрі речових прав на нерухоме майно отримати сповіщення в особистий кабінет, на електронну пошту, SMS-повідомленням і запобігти

відчуженню власності. Також на платформі можна швидко переглянути історію судових справ, оцінити тривалість їх розгляду та інші важливі юридичні аспекти.

Не дивлячись на те, що війна зруйнувала чітко налагоджені ланцюги співпраці з внутрішніми контрагентами та закордонними партнерами по бізнесу, колишні домовленості поступово відновлюються. Однак укладання угод з контрагентами потребує особливої пильності та ретельної перевірки з метою недопущення фінансових втрат внаслідок співпраці з токсичними або ненадійними партнерами та проблем із контролюючими органами. Досить часто несумлінні контрагенти не виконують свої зобов'язання (не постачають товарно-матеріальні цінності, здійснюють крадіжку авансових коштів тощо), а укладений договір не завжди виступає гарантією захисту. Крім того, при подачі на контрагента позову до суду суб'єкти господарювання сплачують значну суму коштів, а судовий процес може бути довготривалим. Тому краще здійснити перевірку бізнес-партнера ще до початку співпраці з ним. При цьому доцільно перевіряти як нових контрагентів, так і діючих. Зокрема, необхідно сформувати власну базу даних шляхом внесення інформації про контрагентів, з якими укладено договори. Періодично слід перевіряти наявних контрагентів, а при виявленні фактів про значну кількість судових справ з їх участю не співпрацювати з такими контрагентами.

Для того, щоб пересвідчитися у надійності нового бізнес-партнера, доцільно скористатися офіційними даними з Єдиного державного реєстру судових рішень, переглянути інформацію про партнера з використанням сервісу You Control, перевірити в реєстрі, хто уповноважений ставити підписи від імені контрагента, переглянути відомості про перевірки, історію змін, перелік бенефіціарних власників, ознайомитися з офіційною звітністю компанії.

Переконатися в надійності контрагента, у тому числі й перевірити його на предмет наявності взаємозв'язків з суб'єктами рф, оцінити достовірність та актуальність реєстраційних відомостей, переконатися, чи є суб'єкт господарювання діючим, перевірити достовірність його юридичної адреси, інформацію про засновників та види діяльності можна на IT-платформі LIGA360. Також на цій платформі є можливою перевірка іноземних контрагентів завдяки відкритому доступу до інкорпорованих даних з британського реєстру. Крім того, система дає можливість мінімізувати час на підготовку договору, виявити його приховані умови, обрати шаблон для підготовки індивідуального договору українською та англійською мовами.

Під час війни більш прискіпливою стала увага до авторитету суб'єктів господарювання, тому доцільним є періодичний моніторинг інформації про них в інтернет-ресурсах. Ознайомитися з важливою інформацією про фактори, які можуть вплинути на співпрацю з партнерами можна у сервісі You Control, на IT-платформі LIGA360 тощо. Зокрема, LIGA360 забезпечує деталізовану аналітику згадок про суб'єкт господарювання в соціальних мережах, на веб-ресурсах та у ЗМІ.

Отже, раціональне функціонування агробізнесу в умовах воєнного стану залежить від вміння систематизувати та аналізувати інформацію, оперативно

реагувати на ситуацію та ухвалювати рішення, максимально враховуючи норми законодавства та чинники ризику.

Література:

1. Громов О. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. *Урядовий кур'єр*. 2022. 13 вересня. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silske-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/> (дата звернення: 04.11.2022).
2. Огляд непрямих втрат від війни в сільському господарстві України. *Center for Food and Land Use Research at Kyiv School of Economics; Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine*. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/06/Losses_report_issue1_ua.pdf (дата звернення: 04.11.2022).
3. Товарна структура зовнішньої торгівлі у січні-серпні 2022 р.: Експрес-випуск. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 04.11.2022).

УДК 657.6:631.1

Лисенко Алла

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Акімов Сергій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ В СФЕРІ АГРОБІЗНЕСУ

Агробізнес – це специфічна підсистема економічних відносин та форма підприємництва, яка виникла у процесі злиття капіталу на основі поглиблення інтеграційних взаємозв'язків між сільським господарством та промисловістю, і яка на сьогодні є високоефективною формою організації виробництва та продажу агропродовольчих товарів. «Завдячуючи аграрному підприємництву у сільській місцевості створюються робочі місця, залучаються інвестиційно-інноваційні ресурси, формуються додана вартість та податкові надходження до бюджетів різних рівнів, що позитивно впливає на розвиток сільських територій та вирішення проблеми продовольчої безпеки» [2].

На різних етапах функціонування суб'єктів сфери агробізнесу можуть проявлятися недоліки та виникати порушення, які здійснюють негативний вплив на формування й систематизацію економічної інформації в обліку та її подальше відображення у формах звітності. Дієвим інструментом виявлення таких недоліків та порушень є аудит фінансової звітності (консолідованої фінансової звітності), який здійснюється відповідно до Міжнародних стандартів аудиту [3] та вимог Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [8]. Крім аудиту, огляду фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності суб'єкти аудиторської діяльності можуть виконувати завдання з іншого надання впевненості, а також надавати інші

професійні послуги з урахуванням положень міжнародних стандартів аудиту.

Особливості функціонування суб'єктів сфери агробізнесу здійснюють вплив на організацію обліку та аудиту біологічних активів, витрат, необоротних активів тощо. Зокрема аудиторю слід враховувати, що норми НП(С)БО 30 «Біологічні активи» поширюються на: сільськогосподарську продукцію рослинництва (довгострокові біологічні активи – виноград, плоди, деревина ділова, дрова; поточні біологічні активи – зерно, зернові відходи, солома, овочі, насіння соняшнику, цукрові буряки, зелена маса); сільськогосподарську продукцію тваринництва (довгострокові біологічні активи (по основному стаду ВРХ, овець, свиней) – молоко, гній, вовна, каракульські смужки) та поточні біологічні активи (по тваринах на вирощуванні та відгодівлі – приріст живої маси, гній; товарна риба; яйця, пташиний послід; мед, віск, прополіс)); додаткові біологічні активи рослинництва (довгострокові біологічні активи – чубуки, саджанці дерев; поточні біологічні активи – розсада); додаткові біологічні активи тваринництва (довгострокові біологічні активи – приплід по основному стаду ВРХ, овець, свиней; поточні біологічні активи – матеріал для розведення риби, нові рої). НП(С)БО 30 не поширюється на продукти переробки: по довгострокових біологічних активах рослинництва (виноматеріали, сікоматеріали, сухофрукти, консерви фруктові, пиломатеріали); по поточних біологічних активах рослинництва (борошно, комбікорми, крупа, консерви овочеві, соління, масло рослинне, цукор, сінаж, силос); по довгострокових біологічних активах тваринництва (пряжа, бринза, сметана, масло, сир, м'ясопродукти по основному стаду тварин); по поточних біологічних активах тваринництва (м'ясопродукти (від тварин на вирощуванні та відгодівлі й дорослої птиці), рибні продукти) [5].

У процесі проведення аудиту операцій з основними засобами потрібно враховувати їх специфічний склад, а також той факт, що норми НП(С)БО 7 «Основні засоби» не поширюються на операції з біологічними активами, пов'язаними з аграрною діяльністю й оціненими за справедливою вартістю за мінусом очікуваних витрат на місці продажу [6].

Слід також враховувати, що НП(С)БО 16 «Витрати» не поширюється на витрати, котрі пов'язані із первісним визнанням та зміною справедливої вартості біологічних активів, пов'язаних з аграрною діяльністю, та з первісним визнанням сільськогосподарської продукції [4].

Під час організації аудиту в агросфері Г.М. Давидов та Н.С. Шалімова рекомендують враховувати вплив як природних чинників, так і соціальних. Дослідники акцентують увагу на тому, що в сільському господарстві земля виступає важливим засобом виробництва, в той час як на промисловому підприємстві вона є лише місцем, де розташовується підприємство [1].

При організації та проведенні аудиту на підприємствах агросфери доцільно враховувати особливості документального оформлення господарських операцій, досліджувати постановку контролю за збереженням поголів'я, використанням кормової бази, насіння й посадкового матеріалу, рухом сільськогосподарських тварин, розрахунком приросту живої маси, переведенням молодняка тварин в основне стадо, періодичністю проведення

інвентаризацій. Потрібно здійснювати звірку первинних документів, попередньо перевірених за формою та змістом, з даними аналітичного та синтетичного обліку. Слід встановити відповідність даних аналітичних реєстрів та даних синтетичного обліку за рахунками 21 «Поточні біологічні активи», 15 «Капітальні інвестиції», 16 «Довгострокові біологічні активи».

У процесі аудиту необхідно перевірити дотримання встановленої послідовності при розподілі витрат (зважаючи на наявність основної, суміжної, побічної продукції, а також витрат під врожай поточного та наступного року), визначенні одиничної собівартості (враховуючи, що окремі види продукції можуть бути перехресно використані в різних галузях сільського господарства). Також слід звернути увагу на наявність у наказі про облікову політику підприємства переліку статей витрат та інформації про бази розподілу витрат.

Необхідно враховувати, що значна кількість сільськогосподарських товаровиробників є платниками єдиного податку (четверта група). З огляду на це, аудитор повинен звернути увагу на дотримання суб'єктом господарювання наступних вимог: для юридичних осіб – дотримання частки сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік на рівні 75% або вище; для фізичних осіб-підприємців, які провадять господарську діяльність у межах фермерського господарства – здійснення виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилову, переробки власно вирощеної або відгодованої продукції та її продажу; провадження діяльності за місцем податкової адреси; відсутність найманих працівників; зайнятість у фермерському господарстві виключно членів сім'ї підприємця; наявність площі сільгоспугідь та/або земель водного фонду у власності та/або користуванні членів господарства у розмірі мінімум 0,5 га – максимум 20 га сукупно [7].

Враховуючи вищевикладені та інші особливості, аудитор може виявити недоліки та помилки у процесі ведення обліку та складання звітності, розробити для кожного суб'єкта агробізнесу рекомендації щодо вдосконалення системи обліку та внутрішнього контролю, що сприятиме підвищенню ефективності ведення обліку та здійснення господарської діяльності загалом.

Література:

1. Давидов Г.М., Шалімова Н.С. Підходи щодо створення комплексу організаційно-методичного забезпечення процесу функціонування аудиту. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2010. № 3 (53). С. 75-81.
2. Лисенко А.М. Основні тенденції розвитку аграрного підприємництва в Україні. *Соціально-економічні засади формування економічної системи України : кол. моногр. / за ред. О.О. Непочатенко*. Умань: Сочінський М.М., 2019. С. 144-151. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/12091> (дата звернення: 05.11.2022).
3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016-2017 років. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-auditu> (дата звернення: 05.11.2022).
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ М-ва фінансів України від 31 груд. 1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 05.11.2022).
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» :

- Наказ М-ва фінансів України від 18 лист. 2005 р. № 790. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text> (дата звернення: 05.11.2022).
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : Наказ М-ва фінансів України від 27 квіт. 2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення: 05.11.2022).
  7. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n6944> (дата звернення: 05.11.2022)
  8. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21 груд. 2017 р. № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#n6> (дата звернення: 05.11.2022).

УДК 338.431.8

Лисенко Алла

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Чадай Юрій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Агропромисловий комплекс (АПК) України являє собою вертикально інтегроване формування з сукупності взаємопов'язаних між собою галузей та суб'єктів господарювання, зайнятих виробництвом засобів та предметів праці для сільського господарства й переробної промисловості, а також виробництвом сільськогосподарської сировини та продовольчих товарів, їх зберіганням та доведенням до споживача. Тобто, АПК поєднує наступні ланки: I) сільськогосподарське машинобудування; машинобудування для харчової промисловості; агрохімічна та комбікормова промисловість; система агротехнічного сервісу; II) сільське господарство; III) харчова промисловість; складське господарство; торговельні та інші підприємства й організації, які займаються доведенням кінцевого продукту до споживача.

Актуальність дослідження складових компонентів АПК та його функцій підтверджується тим, що Україна є всесвітньо відомою житницею й забезпечує не лише власні потреби в агропродовольчих товарах, а й вагому частку експорту продовольства у різні країни світу (таблиця 1).

Не дивлячись на воєнний стан, у 2022 р. Україна продовжує виробляти та експортувати агропродовольчі товари. У січні-серпні 2022 р. на частку живих тварин та продукції тваринного походження у товарній структурі експорту припадало 3,3%, продуктів рослинного походження – 25,1%, жирів та олії рослинного або тваринного походження – 12,6% [4].

Таблиця 1 – Динаміка експорту агропродовольчих товарів та їх частка в загальній структурі експорту товарів у 2020 та 2021 рр.

Групи агропродовольчих товарів	2020 р.		2021 р.		Темп зміни обсягів експорту у 2021 р. порівняно з 2020 р., %
	млн. дол. США	у % до загальної вартості експортованих товарів всіх груп	млн. дол. США	у % до загальної вартості експортованих товарів всіх груп	
Живі тварини; продукти тваринного походження	1188,2	2,4	1345,2	2,0	113,2
Продукти рослинного походження	11883,2	24,2	15538,0	22,8	130,8
Жири та олії тваринного або рослинного походження	5746,9	11,7	7037,2	10,3	122,5
Готові харчові продукти	3361,0	6,8	3788,5	5,6	112,7

Джерело: узагальнено авторами на підставі [1, с. 23-24]

Інтеграційні зв'язки, сформовані у межах АПК, базуються на урахуванні взаємозв'язків на рівні конкретних суб'єктів господарювання, обсягів й структури виробництва та реалізації різних груп товарів, які прямо пов'язані з сільським господарством. Створення вертикально інтегрованих формувань є необхідним «для здешевлення продукції, забезпечення диверсифікованості виробництва, зниження залежності сільськогосподарських товаровиробників від посередницьких структур, монополістів у сфері переробки й збуту продукції, постачання техніки та пально-мастильних матеріалів» [3, с. 151].

АПК доцільно розглядати в організаційно-технологічному аспекті (при дослідженні характеру господарських зв'язків та організаційно-виробничих особливостей взаємодії між технологічно пов'язаними суб'єктами господарювання) та соціально-економічному (при цьому вивчають соціальну природу таких відносин, визначають їх наслідки). У контексті дослідження організаційно-виробничих особливостей значна увага повинна приділятися аналізу ресурсно-виробничого складника економічного потенціалу із застосуванням системи показників, які характеризують матеріально-технічний, кадровий та фінансовий складники, а також земельні ресурси [2, с. 142-143].

Слід виокремити важливі функції, які притаманні АПК: забезпечення внутрішніх потреб країни у продуктах харчування та їх експорту; формування сировинної бази для підприємств харчової промисловості; забезпечення соціально-економічної рівноваги у природно-господарському середовищі.

Таким чином, АПК являє собою багатогалузеву систему, в якій кожна ланка виконує певну роль, забезпечуючи сталий розвиток економіки. Водночас, невирішеною проблемою функціонування АПК залишається незбалансованість фінансово-господарського механізму взаємодії його складових, яка поглиблюється в умовах військового стану в Україні.

Література:

1. Зовнішня торгівля України у 2021 році : Статистичний збірник. К.: Державна служба статистики України, 2022. 132 с.
2. Лисенко А.М. Аналітична оцінка ресурсно-виробничого складника економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Держава та регіони*. 2022. № 1 (124). С. 134-144. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-1-23> (дата звернення: 05.11.2022).
3. Лисенко А.М. Основні тенденції розвитку аграрного підприємництва в Україні. *Соціально-економічні засади формування економічної системи України : кол. моногр.* / за ред. О.О. Непочатенко. Умань: Сочінський М.М., 2019. С. 144-151. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/12091> (дата звернення: 05.11.2022).
4. Товарна структура зовнішньої торгівлі у січні-серпні 2022 р.: Експрес-випуск. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 05.11.2022).

УДК 331

Лісогор Лариса

доктор економічних наук, професор
головний науковий співробітник
центру внутрішньополітичних досліджень
Національний інститут стратегічних досліджень
м. Київ, Україна

ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

В умовах глобалізації світового економічного простору підвищення конкурентоспроможності національних економік може бути досягнуто на основі реалізації інноваційних чинників розвитку, покращення якості трудового потенціалу країни на інноваційних засадах. Відповідно, це передбачає необхідність забезпечення можливостей професійного розвитку робочої сили, спрямованого на посилення інноваційного змісту праці.

Однак посилення кризових явищ в економіці суттєво обмежує можливості покращення якості трудового потенціалу країни за рахунок підвищення професійно-кваліфікаційного рівня робочої сили. Передусім, це проявляється через скорочення обсягів фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на організацію професійного навчання та професійної перепідготовки / підвищення кваліфікації робочої сили (із застосуванням освітніх інновацій). Вітчизняні науковці відзначають обмеженість (у короткостроковій перспективі) додаткових фінансових вкладень роботодавців у підготовку кадрів, зорієнтовану на забезпечення максимально відповідного запитам роботодавців і потребам виробництва рівня професійних компетенцій працівників [5].

Водночас інноваційні трансформації також суттєво впливають на можливості формування та реалізації освітньо-професійного потенціалу як невід'ємного компонента забезпечення інноваційного розвитку економіки

країни. Згідно точки зору Н.В. Міщук, освітній потенціал (у т.ч. молоді) визначається як сукупність нагромаджених теоретичних знань і практичних умінь, а також потенційних можливостей для подальшого освітньо-професійного вдосконалення з метою забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці [6]. Відповідно, інновації можуть суттєво впливати на ступінь готовності до самоосвіти, набуття нових компетентностей. Окремі науковці (зокрема, К.Є. Корбут) також відзначають важливість покращення якості професійної компоненти трудового потенціалу як основи інноваційного розвитку. Таким чином, обґрунтовується необхідність постійного оновлення знань, у зв'язку зі змінами у характері та змісті праці, обумовленими впливом науково-технічного прогресу, який характеризується ускладненням і підвищенням функціонального змісту трудових операцій [4].

Разом з тим, останнім часом суттєво посилюються виклики формування та реалізації освітньо-професійного потенціалу країни, пов'язані з впливом інноваційних трансформацій на характер праці. Зокрема, відзначаючи поширення масштабів інноваційної зайнятості, вітчизняні науковці відзначають можливість поширення т.зв. «тунельного» та фрагментованого типу мислення (як результату використання строкового «проектного» підходу до трудової діяльності, характерного для цих форм зайнятості) [5, с. 224]. Це може суттєво обмежувати можливості універсалізації трудових функцій, що виконуються працівниками у процесі трудової діяльності, набуття часткових кваліфікацій, необхідних для освоєння та генерації інновацій у перспективі. Водночас експерти World Economic Forum також акцентували увагу на існуванні викликів, пов'язаних з проблемами формування та розвитку у працівників окремих навичок та компетентностей, необхідних в умовах інноваційних трансформацій [1]. Зокрема, наголошувалося на необхідності запровадження освітніх технологій, здатних забезпечити набуття затребуваних роботодавцями навичок, які сприятимуть збалансуванню попиту та пропозиції на ринку праці, адаптації до інновацій, успішному працевлаштуванню в умовах інноваційних змін економіки.

Однак в умовах військової агресії РФ проти України значно посилюються загрози, пов'язані з проблемами набуття навичок та компетентностей, необхідних для забезпечення продуктивної зайнятості в умовах інноваційних трансформацій. Зокрема, це стосується обмеження можливостей фінансування професійного навчання та перепідготовки незайнятого населення.

Згідно результатам вісімнадцятого загальнонаціонального опитування «Психологічні маркери війни», проведеного соціологічною групою «Рейтинг» 8-9 жовтня 2022 р., серед опитаних респондентів, які мали роботу до війни, 34% втратили роботу (від 44% у східних регіонах до 30% у західних регіонах) [2]. Водночас статистичні дані Державної служби зайнятості свідчать про зменшення чисельності зареєстрованих безробітних з 1001,7 тис. осіб (протягом січня-вересня 2021 року) до 784,4 тис. осіб (протягом січня-вересня 2022 року) [3]. Це певною мірою є результатом слабкої мотивації та недостатньо високої активності реєстрації незайнятого населення у центрах зайнятості. Разом з тим, чисельність зареєстрованих безробітних, які пройшли професійне навчання,

також скоротилася з 76,8 тис. осіб до 40,6 тис. осіб, тобто майже удвічі (за аналогічний період часу). Це свідчить про скорочення чисельності незайнятого населення, яке брало участь у професійному навчанні та професійній підготовці (за сприянням служби зайнятості).

Не менш серйозною загрозою для підвищення результативності набуття необхідних навичок та компетентностей є обмеження інфраструктурних можливостей закладів освіти, на базі яких організовується професійне навчання. Скорочення обсягів фінансування діяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти за рахунок місцевих бюджетів, руйнація мережі цих закладів у районах бойових дій також значно знижує результативність цього процесу, обмежує можливість отримання необхідних навичок населенням.

Потребує також удосконалення структура та зміст навчальних програм, посилення їх практико орієнтованого спрямування за рахунок залучення роботодавців до їх підготовки. Недостатня увага до цих питань суттєво загострює проблеми забезпечення високої результативності професійного навчання, необхідного для реалізації освітньо-професійного потенціалу країни в умовах інноваційних змін.

Таким чином, для мінімізації загроз формування та реалізації освітньо-професійного потенціалу країни в умовах інноваційних трансформацій, пов'язаних з впливом війни, необхідно розроблення системи заходів, спрямованих на:

- підвищення результативності професійного навчання за рахунок посилення координації між закладами освіти та роботодавцями щодо змісту навчальних програм, забезпечення можливостей стажування педагогічних кадрів та майстрів виробничого навчання на підприємствах;
- стимулювання роботодавців до організації програм підвищення кваліфікації працівників на систематичній основі, що сприятиме отриманню навичок та кваліфікацій, необхідних для впровадження інновацій;
- посилення мотивації працівників до самоосвіти з використанням інноваційних технологій.

Література:

1. Building a Common Language for Skills at Work. A Global Taxonomy (2021). *WEFORUM report*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Skills_Taxonomy_2021.pdf (дата звернення: 11.11.2022)
2. Вісімнадцяте загальнонаціональне опитування «Психологічні маркери війни» соціологічної групи «Рейтинг» 8-9 жовтня 2022 р. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosemnadcatyy_obschenacionalnyy_opros_psihologicheskie_markery_voyny_8-9_oktyabrya_2022.html (дата звернення: 11.11.2022)
3. Кількість вакансій та кількість зареєстрованих безробітних у розрізі професій. *Дані Державної служби зайнятості України*. URL: https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/inf/files/1_prof00_01.10.2022.xlsx (дата звернення: 11.11.2022)
4. Корбут К.Є. Трудовий потенціал підприємства: поняття, складові та методи оцінювання. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*.

- Серія: Економічні науки.* 2017. № 2 (80). С. 102-107. URL: <http://ven.ztu.edu.ua/issue/view/6330> (дата звернення: 11.11.2022)
5. Людський розвиток в Україні. Інноваційні види зайнятості та перспективи їх розвитку (кол. моногр.) ; за ред. Е.М. Лібанової. К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. 2016. 328 с. URL: https://idss.org.ua/monografii/2017_lud_rozvytok.pdf (дата звернення: 11.11.2022)
6. Міщук Н.В. Освіта як чинник конкурентоспроможності молоді на ринку праці. *Інноваційна економіка.* 2019. № 1-2. С. 80-86. URL: <http://inneco.org/index.php/inneco.ua/article/view/12/13> (дата звернення: 11.11.2022)

УДК 334.761

Ляшенко В'ячеслав

доктор економічних наук, професор
завідувач відділом

проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва

Толмачова Ганна

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
старший науковий співробітник відділу

проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва

Інститут економіки промисловості НАН України

м. Київ, Україна

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЩОДО РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ

В останні десятиліття широке поширення отримала кластерна концепція, що пояснює зростання конкурентоспроможності бізнесу за рахунок ефективної взаємодії між географічно близькими регіонами, розширення доступу до технологій, інновацій, спеціалізованих послуг, висококваліфікованих кадрів і т.п. Розвинені кластери стали ефективним інструментом залучення іноземних інвестицій, інтеграції національних виробників у світовий ринок високотехнологічної продукції.

Попри те, що в Україні кластерний рух існує майже двадцять років, на національному і регіональному рівні він організований слабо і зростає стихійно. Єдиної організації щодо державної підтримки кластерів України немає, відсутні кластерні державні програми. Але останніми роками на регіональному рівні спостерігається значна активізація кластерів. У країні зараз діють близько п'ятдесяти кластерних ініціатив і кластерів.

За критерієм рівня розвитку і самоорганізації в Україні можна виділити три групи організацій. Найбільш розвиненими і масовими є ІТ-кластери Львівської і Харківської областей, які виділяються за своїм рівнем організації і масштабом діяльності. Вони мають розвинену організаційну структуру, імідж соціально відповідальних організацій, ведуть регулярну діяльність зі своїми членами, включаючи різні проекти розвитку бізнесу, і тісно взаємодіють з

місцевими органами влади. Серед особливостей цих кластерів – домінування аутсорсингових організацій і виняткова орієнтація на зарубіжні ринки. Проте, негативним наслідком цього є слабка інтеграція з іншими економічними секторами свого регіону, а також імідж конкурентів з промисловими компаніями у боротьбі за таланти. Серед найбільш відомих промислових кластерів – автомобільний кластер «Закарпаття», меблевий кластер Рівненщини, Дніпровський космічний кластер. Друга група – це основна частина кластерних ініціатив, тобто об'єднання, у яких 1-2 координатори і різноманітна діяльність залежно від типу галузі і регіону. До цього сегменту відносяться організовані національні асоціації, що підтримують кластерний рух в регіонах, - Український органічний кластер або асоціація промислової автоматизації (АППАУ). Вони об'єднують відповідні підприємства на національному рівні, але за критеріями виробничої кооперації, співпраці, орієнтації на експорт і міри впливу на кластерну політику ближче до кластерних структур, чим до галузевих асоціацій. Третя група організацій – нерегулярні і/або «заморожені кластери». Це кластерні ініціативи, які ведуть нерегулярну діяльність. Прикладом останніх є кластер «Мехатроніка» (м. Харків), який повинен був об'єднати ряд виробників авіаційної галузі [1].

В Україні розвиток кластерів недостатньо синхронізований й не завжди відповідає пріоритетам економічного розвитку регіонів та економіки країни в цілому. Зокрема, є значний дисбаланс між кількістю ІТ та агро кластерів, й такими, що діють в промислових секторах. Діючих кластерів в промисловості, зокрема, в середньо та високотехнологічних секторах – не більше десяти в Україні. Більшість організацій, які називають себе кластерами не підпадають під європейські визначення кластеру (стосується більше 50% так званих «ІТ-кластерів» в Україні), а радше є регіональними секторальними асоціаціями, що об'єднують вузьке коло 1-2 категорій учасників ринку і які слабо інтегруються в регіональні ланцюги доданої вартості [2]. Існуючі активні кластери не мають інтегрованих політик та програм щодо розвитку інновацій та діджиталізації. Чимало кластерних ініціатив виникають, але далі швидко «заморожуються». Обліку діючих й недіючих кластерів в країні немає.

Формування і розвиток кластерів, у тому числі кластерів малих і середніх підприємств, не може розглядатися як стихійний процес. Він вимагає адекватної регіональної концепції і методів регулювання, погоджених із стратегією розвитку тієї або іншої території. Проте, кластерна політика ще не склалася у вигляді чітко визначеної концепції і організаційно-методичного інструментарію.

Кластерна політика може запозичувати з промислової політики фокусування на окремих галузях економіки і специфічні для них заходи, тобто технологічну спрямованість. Від політики регіонального розвитку кластерна політика може сприймати факт залежності економічного зростання від взаємодії підприємств, наукових і освітніх інститутів і зовнішнього середовища в широкому сенсі. З формуванням кластерів також тісно пов'язана просторова політика що припускає просторове планування освоєння і інтеграції території, міжтериторіальну координацію між різними місцевими утвореннями,

регулювання неоднорідності простору. З політики підтримки малого і середнього підприємництва кластерна політика може переймати саму важливість розвитку цієї сфери як такої, тобто аспекти, пов'язані із специфікою компаній. Тобто, конкурентні переваги базуються на комбінації цих різних сфер політики.

Цілеспрямована політика регіону щодо розвитку кластерів малих і середніх підприємств дозволяє інтегрувати основні напрями промислової політики (за рахунок реалізації заходів, спрямованих на те, що випереджає розвиток оброблювальної промисловості відповідно до вибраних галузевими пріоритетами), політики підтримки малого і середнього підприємництва (на основі формування умов для отримання підприємцями інтеграційних вигод і переваг). Разом з цим, кластерна політика і конкретні цілі, заходи, показники розвитку кластерів малих і середніх підприємств мають бути інтегровані в стратегію і програми розвитку регіону з метою подолання інституційних обмежень («бар'єрів»), що виникають при розвитку кластерів.

У порівнянні з підтримкою самих малих і середніх підприємств по окремоті, підтримка кластерів представляється значно більше продуктивною. Окремі малі підприємства (як і багато середніх) володіють надзвичайно обмеженими фінансовими можливостями і мотивацією до технологічного розвитку, схильні обмежуватися простими видами діяльності, малою мірою займаються інноваціями. Практика показує, що стимулювання автономних малих і середніх підприємств не вирішує основних завдань розвитку регіональної економіки. Тому підтримка інтеграції малих і середніх товаровиробників у рамках кластерів, що мають значніший потенціал диверсифікації регіональної економіки, подовження ланцюжків створення доданої вартості, розширення ділових можливостей, більшою мірою відповідає стратегічним цілям розвитку більшості регіонів.

Зокрема, для старопромислових регіонів, які складають значну частину економічного потенціалу України, основними пріоритетами розвитку кластерів малих і середніх підприємств виступає освоєння виробництва промислової продукції з високою долею доданої вартості, а також активізація інноваційних процесів, спрямованих на подолання недоліку ресурсів. Оскільки для таких регіонів характерні пріоритетна роль промисловості і інерційна галузева структура, можливості економічного розвитку в значній мірі обумовлені якісними перетвореннями самого промислового сектора.

Необхідним елементом розробки кластерної політики є дослідження регіональної економіки з метою вибору і визначення цілі кластерів і методології, що використовуються для ідентифікації і відбору цільових кластерів; дослідження існуючої нормативно-правової бази з точки зору кластерного підходу; вивчення кращих практик і виявлення локальних чинників успіху, що впливають на розвиток кластерів в регіоні.

Формування і функціонування інноваційних кластерів малих і середніх підприємств має істотний потенціал для вирішення ключових завдань регіонального розвитку. У свою чергу, це вимагає регіональної кластерної політики, пов'язаної із спільними стратегічними цілями і інтегруючої різні

напрями територіального регулювання. За наявності цих умов потенціал інноваційних кластерів малих і середніх підприємств може бути конструктивно реалізований на практиці.

Література:

1. Проект національної програми кластерного розвитку до 2027 року. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/proyekt-nacziionalnoyi-programy-klasterного-rozvytku-do-2027/> (дата звернення 10.11.2022).
2. Юрчак А. Ключевым фактором успеха кластеров остается поддержка региональными органами власти. URL: <https://www.electroblues.com.ua/aleksandr-yurchak-klyuchevym-faktorom-uspeha-klasterov-ostaetsya-podderzhka-regionalnymi-organami-vlasti/> (дата звернення 11.11.2022).

УДК 336.711.65:351

Магонець Олена

кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

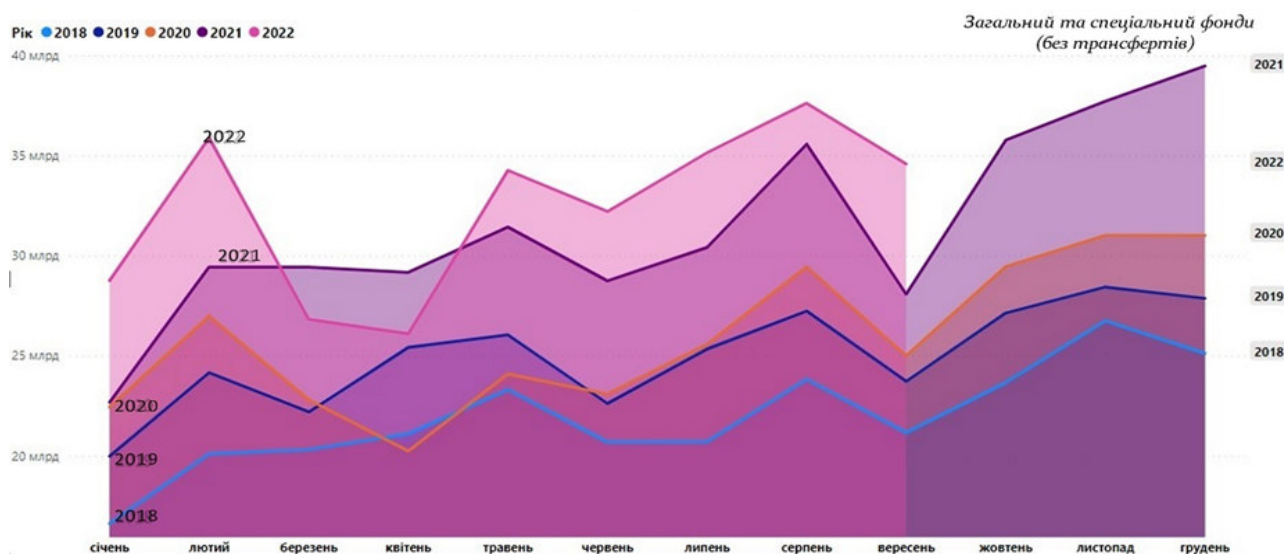
ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ АУДИТОРСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Одним із найважливіших викликів сьогодення, що особливо гостро проявляється в умовах повномасштабної військової агресії росії проти нашої держави, є забезпечення функціонування спроможних громад, здатних протистояти будь-яким викликам, у тому числі й у питаннях фінансової спроможності (оскільки з початком війни територіальні громади, окрім традиційної підтримки життєдіяльності громади, активно взяли за організацію та забезпечення діяльності територіальної оборони, облаштування укриттів, надання матеріально-технічної допомоги ЗСУ, допомоги внутрішньо переміщеним особам тощо), що вбачається можливим на основі підвищення ефективності управління майном і коштами громади та провадження прозорого і відповідального управління фінансовими ресурсами.

Децентралізація влади сприяла підвищенню зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до бюджетів територіальних громад, пошуку резервів їх наповнення, покращенню ефективності адміністрування податків і зборів. Варто зазначити, що впродовж останніх років значно зросла частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України. Якщо в 2018 р. частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (без трансфертів) складала 22,3%, то у 2021 р. – 22,8%, а за 9 місяців 2022 р. досягла значення 24,4% [1].

Помісячна динаміка надходжень до місцевих бюджетів в 2022 р., порівняно із відповідними періодами минулих років, свідчить про значне

падіння надходжень в березні-квітні та відновлення темпів зростання починаючи із травня (рис. 1).

Рисунок 1 – Помісячна динаміка доходів місцевих бюджетів за 2018 – 9 місяців 2022 рр.

Джерело: [1]

Проте, незважаючи на позитивну динаміку щодо надходжень до бюджетів територіальних громад, наразі, перед ними, з-поміж інших «традиційних» викликів, постає чимало нових, серед яких: забезпечення стабільного розвитку громади в умовах воєнного стану, розміщення релокованих підприємств та внутрішньо переміщених осіб й створення для них належних умов функціонування та перебування, відновлення пошкодженої інфраструктури тощо.

Успішно реалізувати ці завдання вбачається можливим за умови постійного аналізу та оцінки стану формування та виконання бюджету ОТГ, упередження випадків нерационального витрачання коштів та неефективного управління майном і природними ресурсами громад.

У цьому контексті на допомогу в реалізації означених завдань покликаний державний фінансовий аудит.

Державний фінансовий аудит об'єднаних територіальних громад (ОТГ) спрямований, насамперед, на підвищення ефективності управління публічними фінансами. Основними питаннями, на яких зосереджується увага під час проведення аудиту є: оцінка стану виконання бюджету ОТГ за доходами; оцінка стану виконання бюджету ОТГ за витратами; оцінка впливу міжбюджетних трансфертів на стан виконання бюджету за доходами і видатками; оцінка стану та рівня забезпечення соціальними гарантіями населення ОТГ.

Узагальнення інформації, висвітленої в аудиторських звітах за результатами проведеного державного фінансового аудиту ОТГ в період 2018-2021 р. [2] дає можливість визначити типові недоліки в управлінні фінансовими ресурсами ОТГ та окреслити підходи щодо використання результатів

аудиторських досліджень під час розробки заходів щодо удосконалення управління фінансами, запобігання виникненню бюджетних втрат а також виявлення резервів наповнення бюджету ОТГ (таблиця 1).

Таблиця 1 – Узагальнення результатів аудиторських досліджень та використання їх результатів в процесі управління фінансовими ресурсами ОТГ

Виявлені під час проведення аудиторських досліджень проблеми	Рекомендації щодо усунення проблем, спрямовані на підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами
Неефективне управління земельними ресурсами громади (відсутність належного обліку земель; невикористання наявних земель, що знаходяться в комунальній власності; відсутність контролю за виконанням договорів оренди землі) та комунальним майном (комунальне майно не здається в оренду й не виставляється на продаж)	Проведення повної інвентаризації наявних активів громади задля виявлення реального ресурсного потенціалу, визначення об'єктів майна, які не використовуються або використовуються на не вигідних для громади умовах з точки зору отримуваних доходів від надання таких об'єктів в оренду, унеможливлення втрат потенційних доходів бюджету від безоплатного використання комунального майна територіальної громади
Неефективне управління доходами бюджету громади (встановлюються низькі ставки земельного податку та орендної плати; наявна заборгованість зі сплати земельного податку та орендної плати за землю; неналежна реалізація фіскального потенціалу податку на майно; втрата частини надходжень ПДФО з причини неофіційної зайнятості населення)	Встановлення ставок місцевих податків і зборів у максимально обґрунтованому розмірі та обмеження безпідставного надання податкових пільг з місцевих податків та зборів, перегляд чинних ставок орендної плати земельних ділянок та їх встановлення у відповідності до нормативно-грошової оцінки землі
Неефективне управління видатками бюджету громади (нераціональне витрачання ресурсів на оплату комунальних послуг окремих суб'єктів господарювання; дотування комунальних підприємств; нераціональні витрати на утримання закладів освіти і культури через їх не оптимальну мережу; недостатній обсяг бюджетного фінансування закладів соціальної сфери; неможливість своєчасного та у повному обсязі освоєння коштів наданих у вигляді міжбюджетних трансфертів з різних причин)	Оптимізація мережі закладів освіти, культури та охорони здоров'я, визначення можливості надання окремих послуг на платній основі, встановлення правильних пріоритетів у напрямках витрачання коштів громади, ефективне використання міжбюджетних трансфертів
Відсутність належним чином визначених результативних показників бюджетних програм, що не дозволяє оцінити їх виконання та ефективність витрачання бюджетних коштів	Панування бюджету громади на основі максимального використання наявного ресурсного потенціалу, перегляд прийнятих бюджетних програм, їх оптимізація та визначення чітких результативних показників оцінки їх ефективності, проведення оцінки ефективності використання коштів місцевого бюджету на виконання прийнятих програм, забезпечення публічності й прозорості всіх етапів
Відсутність підрозділів внутрішнього аудиту, що знижує якість управління фінансовими ресурсами	

Виявлені під час проведення аудиторських досліджень проблеми	Рекомендації щодо усунення проблем, спрямовані на підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами
	бюджетного процесу на офіційному сайті громади, забезпечення участі громади у бюджетному процесі, створення підрозділу внутрішнього аудиту та розробка заходів щодо забезпечення його дієвості, в напрямі підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами ОТГ

Отже, державний фінансовий аудит ОТГ забезпечує не тільки неупереджений аналіз й оцінку стану формування і виконання бюджету ОТГ та дає змогу визначити наявність певних проблем в управлінні фінансовими ресурсами ОТГ, але й виступає дієвим чинником підвищення ефективності такого управління.

Література:

1. Аналіз виконання державного та місцевих бюджетів за 9 місяців 2022 року. *Децентралізація*: веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15748> (дата звернення: 12.11.2022).
2. Аудиторські звіти. *Державна аудиторська служба України*: веб-сайт. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/1681> (дата звернення: 10.11.2022).

УДК 336.22

Макогон Валентина

доктор економічних наук, старший науковий співробітник
професор кафедри фінансів
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія Росії має суттєві наслідки для фінансово-бюджетної стабільності України. У зв'язку з зазначеним значно актуалізувались питання формування обґрунтованої бюджетно-податкової політики, забезпечення ефективної організації бюджетно-податкових відносин, взаємоузгодження фіскальної та регулюючої функції бюджетно-податкового регулювання. Прийнято низку бюджетно-податкових змін для підтримки українського бізнесу [1, 2].

Втрата бюджетних доходів та значне зростання рівня бюджетного дефіциту визначають необхідність пошуку додаткових джерел фінансування витрат державного та місцевих бюджетів. В умовах воєнного стану збільшення державних фінансових ресурсів може забезпечуватися, зокрема, за рахунок залучення Національним банком України до купівлі цінних паперів органів

державного управління; збільшення обсягів іноземної допомоги; запровадження нового фінансово-бюджетного інструментарію спрямованого на нарощення дохідної частини бюджету.

Водночас, вирішення проблемних питань щодо формування на належному рівні державних фінансових ресурсів в умовах значного зниження рівня ділової активності, припинення діяльності значної кількості підприємств потребують пошуку додаткових внутрішніх джерел фінансування бюджетних витрат. Узагальнення та систематизація зарубіжного досвіду у даній сфері свідчить, що до таких інструментів належать, зокрема примусові позики та податки на майно. Напередодні та в період ескалації військових конфліктів доволі поширеною була та залишається практика підвищення ставок оподаткування. Зокрема, в ХХ ст. до початку світових війн ставки податку на доходи в більшості країн світу не перевищували 10%, але вже в 40-х рр. ХХ ст. верхній рівень ставок в окремих країнах сягав 60-70%. В 1913 році у Німеччині було введено разовий збір на високі доходи і майно високої вартості. У 1919 р. – спеціальний одноразовий податок на майно, яким обкладалося нетто-майно після вирахування вільної від оподаткування суми в 5 тис. марок за прогресивними ставками – від 10 до 65%. У 1922-1923 роках одночасно із податком на майно використовувалися примусові позики з осіб, що володіли майном понад 100 тис. марок. Під час Першої Світової війни в 1917 р. урядом США було прийнято Акт про доходи під час війни, відповідно до якого збільшено ставки федерального податку з доходів. Найбільше зростання ставки податку (до 67%) застосовувалось до доходів понад 2 млн. дол. США. Завдяки підвищенню податкових ставок надходження податку до Федерального бюджету США зросли у 4 рази і покривали майже третину всіх військових витрат

Незважаючи на позитивний досвід, підвищення податків з метою акумулювання додаткових фінансових ресурсів до бюджетів різних рівнів, зазначений інструментарій бюджетно-податкової політики є доволі ризикованим, оскільки в умовах воєнного стану вагомим завданням є підтримка економіки та бізнесу. Підвищення рівня прибуткового оподаткування може значно дестабілізувати економічні процеси. На думку експертів Світового банку та МВФ найбільш обґрунтованими джерелами фінансування бюджету в умовах воєнного стану можуть стати податки, які мінімально викривлюють економічні рішення суб'єктів господарювання, зокрема непрямі податки.

Таким чином в умовах воєнного стану формування та реалізація обґрунтованої бюджетно-податкової політики є важливою передумовою не лише збільшення бюджетних надходжень, але й економічного зростання країни. Бюджетно-податкова політика має сприяти макроекономічній стабільності, відновленню та створенню передумов до довгострокового економічного розвитку країни. Належна увага в процесі реалізації бюджетно-податкової політики в умовах воєнного стану має приділятися не лише завданням забезпечення ефективної мобілізації доходів, а й дотримання принципів справедливості оподаткування, пов'язаних із розподілом податкового навантаження між платниками податків та між верствами

населення з різним рівнем доходів у відповідності до їх платоспроможності. Формування бюджетно-податкової політики має базуватись на інноваційних засадах, підвищення ефективності бюджетно-податкового менеджменту.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 23.10.2022)
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 02 лип. 2010 р. № 2456-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 23.10.2022)

УДК 657 (470+571)

Маначинська Юлія

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
м. Чернівці, Україна

ІМПЕРАТИВИ АКТУАРНОГО ОБЛІКУ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ

Відновлення бізнесу – це стратегічний пріоритет Міністерства економіки України, в якому особлива увага приділяється саме розширенню програми компенсацій. Адже лише 22% бізнесу змогли зберегти довоєнні обсяги своєї діяльності, і тільки 578 вітчизняних підприємств забезпечили відновлення своїх виробництв на звільнених територіях. Зокрема, Кабінет Міністрів України працює над тим, щоб дати можливість підприємствам, які були зруйновані на тимчасово окупованих або фронтових територіях відновити свою роботу за рахунок розширення державної програми компенсацій «5-7-9» [2].

Центр розвитку інновацій, Офіс з розвитку підприємництва та експорту, національний проєкт «Дія. Бізнес» започаткували ініціативу для відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України. Ключовими завданнями ініціативи визначено: розробку серії досліджень та комунікація отриманих даних; розробка е-рішень для: моніторингу та аналізу бізнес-клімату, тенденцій на рівні регіонів, громад; управління відновленням та розвитком місцевих економік на основі аналізу даних; розвитку ділових зв'язків і експорту між бізнес-секторами, регіонами України та країнами-союзниками України й місцевим бізнесом. Успішна реалізація визначених завдань дасть змогу розробити інструменти та проєкти з відновлення та розвитку підприємництва як на рівні громад, регіонів, окремих секторів/кластерів, фінансово-кредитного сектору, так і на національному рівні [3].

Відновлення бізнесу та економіки регіонів в цілому має низку перешкод. Зокрема серед топ-перешкод для поточного відновлення та розвитку бізнесу

варто виокремити: не прогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку; високі ціни на енергоресурси, логістику, сировину; відсутність необхідної сировини, матеріалів; неефективна, довга, дорога логістика; недостатня кількість кваліфікованих працівників; недостатня кількість платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку; зруйнованість ланцюгів постачання як одну з основних перешкод [1]. Особливе місце займає програма всебічного сприяння створення робочих місць та стимулювання розвитку малого й середнього бізнесу – це гранти на відкриття власної справи, на започаткування бізнесу в агросфері та гранти в сфері ІТ, які спрямовані на стимулювання галузі Military-tech (ІТ-проекти у сфері інфраструктурної відбудови тощо) [2].

Найбільш актуальними для відновлення та розвитку місцевої економіки є: залучення для кластерів місцевої економіки перспективних партнерів (клієнтів, інвесторів, технологічних партнерів тощо); розвиток співпраці з міжнародними партнерами; доступність для місцевого бізнесу програми кредитування «5-7-9», кредитних гарантій для експортерів тощо [3].

Покращити інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств можна за рахунок удосконалення обліково-інформаційного наповнення звітності з системи актуарного бухгалтерського обліку. Саме актуарна фінансова звітність здатна надавати інформацію реальним та потенційним інвесторам про додаткову економічну вигоду од залучення капіталовкладень у розвиток бізнесу та перспективу змін майбутніх грошових потоків. Тому виникає нагальна необхідність у регламентації на законодавчому рівні та активному запровадженні в Україні актуарного обліку та актуарної фінансової звітності.

В умовах воєнного стану основними завданнями вітчизняних підприємств, які прагнуть залучити капіталовкладення, для відновлення та подальшого розвитку своєї діяльності, від зовнішніх чи внутрішніх інвесторів, постає формування такого облікового забезпечення, яке б відобразило доречну (релевантну) інформацію про перспективи зміни майбутніх грошових потоків об'єкта інвестування, зміну його чистих операційних активів та чистих фінансових зобов'язань, що не можуть забезпечити звіти загального призначення.

Традиційна публічна фінансова звітність не здатна по своїй природі створити такий інформаційний фундамент для інвесторів, кредиторів та інших постачальників капіталу, оскільки орієнтується на констатацію фактів минулих подій та віддзеркалення фактичного фінансового становища підприємства. В силу таких обставин, фінансова звітність потребує трансформації в актуарну фінансову звітність, що здатна відобразити перспективу зміни економічного потенціалу бізнесу. Тому врахування зарубіжного досвіду та розробка в Україні на законодавчому рівні нового НП(С)БО 3 «Актуарна фінансова звітність» виступає одним із імперативних завдань на загальнодержавному рівні управління.

Актуарний облік покликаний створити сприятливий інформаційний ґрунт для залучення інвестицій, що всебічно сприятиме відновленню бізнесу та його подальшому розвитку. Питання необхідності запровадження на вітчизняних

підприємствах актуарного обліку та актуарної звітності, а також їх відповідна регламентація на законодавчому рівні, потребують подальших досліджень з метою створення сприятливого інвестиційного клімату та залучення необхідного обсягу капіталовкладень для відновлення повоєнної економіки України.

Література:

1. Відновлення економіки: стан і потреби бізнесу – оцінки ОВА та територіальних громад. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15182> (дата звернення: 17.10.2022).
2. Гуйван О. Відновлення бізнесу: в Мінекономіки працюють над розширенням програми компенсацій «5-7-9». URL: <https://suspilne.media/269914-vidnovlenna-biznesu-v-minekonomiki-pracuut-nad-rozsirennam-programi-kompenisacij-5-7-9/> (дата звернення: 17.10.2022).
3. Ініціатива для відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України. URL: <https://business.dii.gov.ua/economic-recovery> (дата звернення: 09.11.2022).

УДК 519.711[330.322:338.43(477)]

Маслюк Ірина
доктор філософії
викладач циклової комісії фінансово-економічних дисциплін
ВСП «Фаховий коледж економіки і технологій
Національного університету «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна

МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ

Сільськогосподарське виробництво України має близьку перспективу зайняти місце головного джерела експорту, через великі обсяги землекористування та родючості. Інвестиційний потенціал країни залежить від географічних і кліматичних показників, обсягу внутрішнього споживчого ринку, рівня кваліфікованих трудових ресурсів та сприятливих умов для національних базових галузей, таких як металургійна, машинобудівна, хімічна.

Вигідне розташування відкриває для української держави унікальні можливості у створенні транспортних коридорів, як наслідок це дає можливість автоматичного повернення мільярдів інвестиційного капіталу до вітчизняної економіки. Відповідно для цього необхідним залишається: політична стабільність в країні, взаємовигідні відносини з іншими країнами та захист законодавством інтересів інвесторів від впливу чиновників та рейдерів.

Інвестиційний потенціал включає: гуманітарній потенціал, основою якого є інтелектуальний потенціал з достатньою методологічною базою його функціонування; достатній ресурсно-сировинний, виробничий, споживчий, інфраструктурний потенціал з достатньо сприятливою їх взаємодією і адекватним розвитком його складових частин. Джерелами національного

інвестиційного потенціалу є фонди та потоки тимчасово вільних грошових коштів, що утворюються в процесі взаємовідносин між економічними агентами з приводу потенційного формування заощаджень та/або подальшого їх використання у інвестиційному напрямку [3, с. 25]. Зовнішні джерела можуть лише підтримати національне інвестиційне середовище, тобто виступають тільки додатковими за своєю сутністю, але основним джерелом, на яке покладається виконання функції забезпечення інвестиціями потреб секторів національної економіки, є внутрішні джерела національного інвестиційного потенціалу. Серед механізмів впливу інвестиційного потенціалу на результативність сільськогосподарського виробництва, пріоритетами регулювання інвестиційних процесів з боку держави є методи поживлення ринку прямих інвестицій. Приплив іноземного капіталу є каталізатором технічного прогресу, інновацій та скорочення термінів окупності інвестицій аграрної галузі.

Державне регулювання сільськогосподарського виробництва представляє собою дієвий процес, який включає взаємодію суб'єкта і об'єкта регулювання (рис. 1).

Рисунок 1 – Процес державного регулювання сільськогосподарського виробництва

Джерело: побудовано автором

Методами прямого та непрямого впливу здійснюється інвестиційна політика на інвестиційну діяльність, в цьому випадку інвестор може сам здійснити оцінку доцільності та прибутковості його вкладень, а також ризиків, за об'єктивними показниками економічного розвитку України.

На сьогодні найбільш поширеними методиками для здійснення оцінки інвестиційної привабливості, реалізації державної інвестиційної політики є дослідження найбільших світових рейтингових агентств: Moody's Investors Services, Standart Poor's Rating Services, Euromoney, Fitch Ratings, Wall Street Journal та ін. В Україні оцінювання інвестиційного клімату та інвестиційної активності на різних рівнях економічної системи здійснюється найбільш популярними агентствами, такими як: Державна служба статистики України, Інститут Реформ, аналітична група «Експерт Україна».

Упровадження нових технологій не визначають позитивних чи негативних результатів їх використання, важливою умовою залишається зміна свідомості людини, системи цінностей, норм, правил та традицій, ставлення до природи. А саме, інвестиційний розвиток сільського виробництва може бути результатом глибинного перетворення всіх соціальних структур, а також структур свідомості.

Література:

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 28.10.2022)
2. Світові моделі підтримки сільського господарства. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html> (дата звернення: 28.10.2022)
3. Формування інноваційної моделі розвитку національної економіки України : монографія [у 2-х ч.] ; за заг. ред. І.С. Каленюк. Черніг. держ. ін-т економіки і управління. Чернігів: Вид-во ЧДІЕУ, 2009. 592 с.

УДК 657:368

Мельник Тетяна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Головною особливістю українського страхового ринку є надмірна його закритість щодо фінансових та статистичних показників діяльності страхових компаній, що викликає недовіру страхувальників та інвесторів до достовірності представленої звітної фінансової інформації страховими організаціями, задекларованими ними фінансових показників, що характеризують фінансову надійність страховиків та здатність їх якісно та вчасно виконувати функції страхового захисту відповідно до вимог, встановлених договорами страхування. Також така ситуація не тільки негативно впливає на діловий імідж українських страхових компаній, а й призводить до надмірних перевірок з боку контролюючих органів, наприклад Національного банку України.

Вирішення цієї проблеми потребує не тільки запровадження міжнародного досвіду, як це робить НБУ шляхом поступового впровадження Solvency I та Solvency II [3]. Проведене адаптування міжнародних форм фінансової звітності до особливостей українського законодавства та умов національного страхового ринку дозволить уніфікувати та побудувати єдині системи внутрішнього та зовнішнього фінансового контролю для страховиків, що дасть можливість значно полегшити вчасно виявляти небезпечні ділянки страхового бізнесу для регулятора страхового ринку (НБУ). Проте інформація

залишається закритою для споживачів страхової послуги та потенційних страхувальників.

Сьогодні фінансові звіти страхових компаній об'єднують кількісну та якісну інформацію про стан ризиків і пов'язаних з ними достатність капіталу страховика та опис процесів управління ризиками. Кількісна звітність складається у формі кількісного шаблону звітності [2], яка збирає інформацію про баланс, активи, вимоги до платоспроможності капіталу, мінімальні вимоги до капіталу, технічні резерви, інформацію щодо аналізу змін та перестраховування. Ця форма повинна бути заповнена в встановленому порядку та мати електронний аналог. На щорічній основі певні звіти мають бути публічно розкриті в рамках звіту платоспроможності та фінансового стану страховика. Вони надають інформацію про баланс Solvency II; отримані премії, претензії та витрати; власні кошти; регулярні наглядові звіти – SCR (Solvency Capital Requirement), і для невеликих страховиків – MCR (Minimum Capital Requirement) та інформацію щодо технічних резервів страховика.

Звіти на щоквартальній основі не потребують публічного оприлюднення. В Україні фінансова звітність страхових компаній представлена інформацією, яка охоплює майже всі питання, які зазначені у реєстрі показників [2], проте відсутність систематизованої інформації ускладнює проведення фінансового аналізу для незалежних аналітиків або споживачів страхової послуги.

Для вирішення проблеми, щодо прозорості та публічності звітності страховиків, на законодавчому рівні необхідно запровадити обов'язкове оприлюднення Національним банком України на сайті систематизованої та обробленої фінансової інформації в розрізі видів страхування, регіональних страхових ринків, рейтингу страховиків за різними фінансовими показниками, ринку перестраховування тощо.

У більшості країн світу з розвиненою фінансовою системою, з метою надання споживачам найповнішої та доступної інформації про фінансову стійкість страхової компанії, застосовують рейтингові оцінки незалежних рейтингових агентств. Цей досвід необхідно запроваджувати в Україні негайно.

Офіційним рейтингом вітчизняних страховиків є Insurance Top, який публікує в періодичній пресі, а також на власному сайті [4] та сайті Ліги страхових організацій України [1].

Для оцінки фінансової надійності страховика вітчизняними рейтинговими агентствами можуть використовувати різні методологічні підходи. Тому необхідно розробляти нові методичні підходи до аналізу фінансової надійності страхових організацій з позицій інтересів усіх учасників страхових відносин. На нашу думку, аналіз фінансової надійності страховика повинний бути на основі дослідження групи показників, що з одного боку, можуть бути, представлені у виді твердо встановлених нормативів, а з іншого боку – у виді рекомендаційних параметрів. Показники можуть бути і кількісні, і відносні. Система цих показників може виглядати в такий спосіб: абсолютні (величина власних засобів, величина активів, величина страхових резервів, обсяг внесків); показники оцінки платоспроможності; показники, що характеризують рівень ліквідності активів; показники, що оцінюють рівень зобов'язань за одним

ризиком; показники, що характеризують ступінь участі перестраховальників у страхових операціях; показники, що характеризують інвестиційну діяльність; показники оцінки досягнутого фінансового рівня за звітний рік.

Комплексна рейтингова оцінка фінансової надійності страховика може слугувати своєрідним індикатором його стану, що характеризує якість управління, а також використовуватися для вдосконалення організації його діяльності.

Література:

1. Ліга страхових організацій України. URL: <http://uainsur.com/>. (дата звернення: 12.11.2022)
2. Про затвердження Правил складання та подання звітності учасниками ринку небанківських фінансових послуг до Національного банку України : Постанова правління НБУ від 25 лист. 2021 р. № 123. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0123500-21#Text> (дата звернення: 12.11.2022).
3. Про страхування : Закон України від 18 лист. 2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 12.11.2022)
4. Рейтинг страхових компаній України. Журнал «Insurance TOP». URL: <https://insurancetop.com/>. (дата звернення: 12.11.2022)

УДК 338.43+658:330

Мельникова Марина

доктор економічних наук, доцент
провідний науковий співробітник
відділу проблем перспективного розвитку ПЕК
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

ЩОДО ВПЛИВУ ПРОМИСЛОВОГО СИМБІОЗУ НА ІННОВАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Звертання уваги до врахування впливу промислового симбіозу в процесі інноваційної трансформації соціально-економічної системи обумовлено такими обставинами. По-перше, інноваційні трансформації повинні забезпечити не тільки економічне зростання, але й підтримувати екологічну рівновагу та рівень якості життя населення території, де вони впроваджуються. По-друге, інновації для підтримки екологічної безпеки та сприяння якості життя населення є невід'ємною складовою інноваційних трансформацій соціально-економічних просторових систем, до яких відносяться місто та регіон. По-третє, розробка та впровадження інновацій потребує наявності відповідного ресурсного забезпечення. Ресурсне забезпечення інноваційних трансформацій соціально-економічних систем виступає важливим завданням, яке пов'язано не тільки із залученням ресурсів, але й їх ефективним та економічно обґрунтованим використанням. Про це йдеться в монографіях [4, 5, 3], підготовлених

авторськими колективами в останні чотири роки, в яких розглядаються різні аспекти інноваційної трансформації соціально-економічних систем на рівні підприємства, регіону, галузі та держави в цілому, а також в монографії Л.А. Мусіної та Т.К. Кваши, в якій представлено екологічні інновації та технології, включаючи промисловий симбіоз, що сприяють ресурсоефективному розвитку української економіки [2]. Питання підвищення ефективності використання та економії ресурсів загострилися в даний час та потребують свого вирішення в період повоєнного відновлення економіки, про що йдеться в дослідженні Ю. Кіндзерського, який наголошує на подальшому розвитку циркулярного виробництва та «створення національної системи управління відходами та регіональної мережі виробничих потужностей для переробки в повному обсязі промислових та побутових відходів» [1, с. 111]. Зазначені обставини також актуалізують розгляд переваг моделі промислового симбіозу, заснованої на принципах циркулярного виробництва, промислової екології та сталого розвитку, що докладно розглянуто в дослідженні М. Чертоу та Дж. Парка [6].

У процесі промислового симбіозу здійснюється обмін ресурсами між учасниками, які поєднуються в мережі. Поряд з використанням супутніх продуктів виробництва (вторинних ресурсів) одного учасника для заміни первинних ресурсів іншого, учасниками промислового симбіозу також можливо сумісне використання комунальної інфраструктури та отримання послуг водо-, тепло-, електропостачання або задоволення потреб у допоміжних видах діяльності – транспортуванні, логістиці та ін. Участь у промисловому симбіозі дозволяє поряд з комерційним інтересом, пов'язаним з економією ресурсів та витрат, підвищити доступність отримання таких важливих ресурсів, як вода та енергія, або знизити рівень шкідливих викидів у повітря та запобігти утворенню відвалів відходів. Промисловий симбіоз також сприяє розробці та впровадженню еко-інновацій у рамках екоіндустріальних парків, які в свою чергу дозволяють гармонізувати відносини між бізнесом, громадою, органами місцевого самоврядування та окремими мешканцями, що проживають на території, де розташовано парк. Прикладами таких екоіндустріальних парків є Колундборг (Данія) та регіон Пірканмаа між містами Нокія та Тампере (Фінляндія). Позитивний досвід діяльності зазначених парків доцільно адаптувати для України в період повоєнного відновлення економіки. Слід зазначити, що в довоєнний період в промислово розвинутих містах (зокрема, Маріуполі, Дніпрі та Кривому Розі) використовувалися форми економічної взаємодії між підприємствами містоутворюючого, містообслуговуючого та містобудівного секторів для переробки відходів металургійного виробництва (доменних шлаків), які за своєю сутністю відповідали принципам промислового симбіозу. Тому практику використання переваг промислового симбіозу для впровадження екоінновацій в управлінні промисловими відходами доцільно розширити і поглибити, а також інституційно оформити можливості створення екоіндустріальних парків. Крім того, при розробці програм та проектів інноваційної трансформації соціально-економічних просторових систем на рівні регіону та міста має сенс оцінювати вплив взаємодії між підприємствами

на засадах промислового симбіозу, для чого доцільна розробка системи показників та критеріїв оцінки, що й повинно стати предметом подальших досліджень.

Література:

1. Кіндзерський Ю. Повоєнне відновлення промисловості України: виклики та особливості політики. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 2. С. 101-117.
2. Мусіна Л.А., Кваша Т.К. Інновації та технології для розвитку зеленої ресурсоефективної економіки України : монографія. К.: УкрІНТЕІ, 2017. 138 с.
3. Трансформація соціально-економічних систем в умовах викликів глобального сталого розвитку : монографія ; за ред. Т.В. Орехової. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. 448 с.
4. Управління інноваційним розвитком соціально-економічних систем : монографія ; за ред. Н.В. Касьянової. К.: Ліра-К, 2019. 232 с.
5. Цифрові технології в інноваційній трансформації економіки України : монографія ; за ред. І.Ю. Єгорова, О.І. Никифорок, В.Е. Ліра. К.: ДУ «Ін-т. екон. та прогнозув. НАН України», 2020. 308 с.
6. Chertow M., Park J. Scholarship and Practice in Industrial Symbiosis: 1989-2014. *Taking tock of Industrial Ecology*. 2016. Ch. 5. P. 87-116.

УДК 338.23

Мельнік Марина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

ОБЛКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПОЛІТИКИ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Глобалізація перед всіма країнами світу висуває схожі проблеми, пов'язані із сучасними викликами. Однією із основних є захист прав і свобод громадян.

В умовах воєнного часу Україна стикнулася із безліччю проблем щодо забезпечення захисту прав своїх громадян. До цих проблем прикута особлива увага всього світового товариства. Йдеться про право на життя, охорону здоров'я, працевлаштування, освіту. Велика кількість біженців та внутрішньо переміщених осіб викликає потребу корегування інклюзивної політики держави щодо соціального життя громадян.

Термін «інклюзія» з'явився через необхідність залучення людей з інвалідністю до суспільного життя. Він закріплений у Конвенції ООН про права людей з інвалідністю. Але інклюзії можуть потребувати не лише люди з інвалідністю, а й будь-яка людина в певних життєвих ситуаціях. Під «інклюзивною політикою» розуміється процес реального включення осіб з особливими потребами в активне суспільне життя.

Одним із головних завдань інклюзивної політики є відгук на широкий

спектр освітніх потреб. Традиційно в більшості країн світу застосування концепції й методів інклюзії в освітній сфері головним чином обмежуються контингентом учнів, яких зараховують до категорії осіб з особливими потребами, дітей з інвалідністю, а також біженців. Запровадження інклюзії у сфері освіти передбачає розроблення й запровадження широкого спектру навчальних стратегій для більш гнучкого реагування на розмаїття потреб учнів. Основою концепції інклюзивної освіти є принципи, що всі діти й молоді люди, незважаючи на різне культурне й соціальне походження та різні рівні навчальних можливостей, повинні мати однакові можливості у навчанні в усіх типах закладів освіти.

Досвід свідчить, що розв'язання проблем розвитку інклюзивної освіти повинні базуватися на урахуванні місцевих особливостей при використанні місцевих ресурсів, в іншому випадку такі рішення будуть необґрунтованими [1].

Університетська освіта в Україні реформується для того, щоб стати доступною, а підготовлені фахівці – конкурентоспроможними на ринку праці та адаптованими до нових умов соціуму. Цьому сприяють процеси демократизації освітнього простору, багатокладність і варіативність освіти, її регіоналізація і прагнення відповідати європейським стандартам, зокрема, принципам Болонського процесу [4].

Для ефективного вирішення проблем інклюзивної освіти потрібна добре розвинута система управління навчальним закладом, в межах якої функціонує модуль інформаційної підтримки осіб з особливими потребами. Серед завдань функціонування цього модуля є якісне обліково-аналітичне забезпечення.

Основою обліково-аналітичного забезпечення є інформація, тобто сукупність відомостей про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства, яку використовують для оцінки й аналізу економічних явищ та процесів для розроблення і прийняття управлінських рішень [5].

Можна погодитися з думкою Безродної Т.М., що «поняття обліково-аналітичного забезпечення постає удвох значеннях: 1) діяльність, пов'язана зі збором, реєстрацією, узагальненням, збереженням, передачею та аналітичним опрацюванням інформації; 2) забезпечення системи управління відповідною кількістю необхідної якісної інформації» [2].

Для аналізу проблемних питань інклюзивної освіти у закладах вищої освіти можна пропонувати застосування модульного підходу. Його сутність полягає у створенні окремих інформаційних модулів щодо спроможності навчального закладу надавати освітні послуги з урахуванням принципів та методів соціальної інклюзії.

Оскільки складні системи завжди схильні до впливу безлічі взаємозалежних чинників, доцільно досліджувати їх вірогідну структуру із застосуванням імовірнісних методів і моделей.

Кількість інформаційних модулів визначається навчальним закладом. Основні з них – це матеріально-технічний, організаційний та психолого-педагогічний.

Матеріально-технічний модуль наповнюється інформацією щодо

наявності спеціалізованої матеріально-технічної бази (доступність внутрішніх приміщень, кампусів, гуртожитків), створення без бар'єрного освітнього середовища.

Організаційний модуль містить інформацію щодо можливостей вибору індивідуальної освітньої траєкторії, фаху, форми навчання; підготовки адаптованого навчально-методичного забезпечення для студентів із різними особливостями і потребами; алгоритму доступу до отримання української освіти молоддю, що виїхала за кордон або знаходиться на тимчасово окупованих територіях.

Психолого-педагогічний модуль містить інформацію про спрямованість викладачів на розуміння проблем людей з особливими потребами; можливості організації психологічної підтримки учасників навчального процесу; створення умов для соціалізації студентів, професійної адаптації, подальшого працевлаштування тощо.

На жаль, впровадження інклюзивної політики в освітніх закладах стикається з низкою проблем та труднощів. Перш за все, це обмеження ресурсів щодо можливості підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників для роботи в інклюзивних групах, розроблення реабілітаційно-розвивальних технологій, адаптації навчально-методичного забезпечення.

Обліково-аналітичне забезпечення інклюзивної політики в системі освітньої діяльності може здійснюватися за наступними напрямками:

- інформаційне забезпечення прийняття рішень з урахуванням принципів інклюзії;
- моніторинг рівня забезпечення умов для інклюзивного навчання;
- виявлення загроз та ризиків щодо здійснення інклюзивної політики;
- підготовка та подання достовірної інформації про наявні ресурси;
- узгодження економічних інтересів навчального закладу.

Таким чином, важливою складовою інклюзивної політики в освітній діяльності виступає якісне обліково-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень, яке спрямоване на розвиток всіх компонентів особистісного потенціалу учасників освітнього процесу. У свою чергу розвиток інклюзивного середовища може стати конкурентною перевагою навчального закладу в складних умовах ведення освітньої діяльності.

Література:

1. Ашиток Н.І. Проблеми інклюзивної освіти в Україні. *Людиознавчі студії. Серія Педагогіка*. 2015. Випуск 1/33. С. 4-11.
2. Безродна Т.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. 2008. № 10 (128). част. 2. С. 35-38.
3. Інклюзивне навчання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivnenavchannya> (дата звернення: 14.11.2022)
4. Фудорова О.М. Інтеграція осіб з обмеженими можливостями в соціум через механізми університетської освіти. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*. 2009. № 844. С. 269-273.

5. Штангрет А.М., Караїм М.М. Обліково-аналітичне забезпечення в процесі управління економічною безпекою підприємства. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2016. № 2. С. 167-172.

УДК 343.148.5

Мочеброда Оксана

старший судовий експерт сектору економічних досліджень
Волинський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Луцьк, Україна

ПРЕДМЕТ ТА ОБ'ЄКТИ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Одним із важливих методів збору доказів на етапі досудового розслідування та судового розгляду справ про розкрадання, привласнення майна та інші господарські злочини, є судова економічна експертиза.

Призначення судової експертизи викликано наступними обставинами:

- необхідністю отримання об'єктивної думки фахівця;
- наявності спірних позицій по одному і тому ж питанню;
- вирішення запитань, що знаходяться на стику різних галузей науки, техніки, економіки;
- коли межі питань ширші за обсяг сумарних знань осіб відповідальних за її вирішення;
- у випадку, коли це вимагається чинним законодавством [3].

Судову економічну експертизу (СЕЕ) слід розуміти як дослідження матеріальних об'єктів, а саме – фінансової звітності, бухгалтерських та податкових документів, що включають інформацію про обставини справи та підлягають дослідженню у суді за їх змістом та формою, що в подальшому допомагають суду досягти об'єктивності у доказуванні. Як відомо, проведені дослідження формуються у виглядів висновків експертів [3].

Певне коло питань, що виникають в органів дізнання, досудового слідства та суду щодо фінансово-господарських операцій, зафіксованих ревізіями та перевітками, вирішення яких потребує спеціальні економічні знання являють собою предметом судової економічної експертизи. Саме предметом СЕЕ є стан і результати економічної діяльності підприємств, установ і організацій.

Разом з тим, незалежно від того, по яких справах призначається судово-економічна експертиза, предметом завжди є господарська діяльність, що відображається в документах бухгалтерського обліку та реєстрах, які стали об'єктом розслідування чи судового розгляду і у відношенні яких перед експертом-економістом поставлені слідчим або судом питання, що потребують застосування спеціальних знань з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності підприємств [1].

Вирішення поставлених завдань судової економічної експертизи потребує

і чіткого визначення об'єктів їх дослідження.

Об'єктом судово-економічної експертизи є відображені в бухгалтерських документах та облікових регістрах господарські операції, які стали предметом розслідування чи розгляду в суді.

Саме документи, що містять дані про матеріальні, трудові і фінансові ресурси, процеси господарської діяльності та система бухгалтерського, податкового обліку і звітності, складають собою об'єкти СЕЕ [1].

Зокрема, для експертного дослідження направляються такі об'єкти:

- первинні документи, де зафіксовані господарські операції;
- регістри бухгалтерського та податкового обліку;
- форми бухгалтерської, податкової та статистичної звітності;
- акти ревізії, перевірок та матеріали інвентаризації;
- накази про прийом на роботу та звільнення працівників, трудові договори та контракти, договори про повну матеріальну відповідальність, посадові інструкції тощо;
- висновки експертів інших судових експертиз [2].

Отже, саме від правильного та повного надання слідством на дослідження об'єктів судової економічної експертизи залежить якість експертного висновку та його доказовість.

Література:

1. Гуцаленко Л.В., Михальчишина Л.Г., Сидорчук В.М., Пентюк І.К. Судово-бухгалтерська експертиза : Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011 352 с.
2. Дікань Л.В., Понікаров В.Д., Кожушко О.В. Судово-економічна експертиза : навчальний посібник. Х.: Вид ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 432 с.
3. Економічна експертиза: теорія, методологія та організація : моногр. за заг. ред. докт. екон. наук, проф. Лучка М. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 308 с.

УДК 657:008

Муравський Володимир

доктор економічних наук, доцент

професор кафедри обліку і оподаткування

Фаріон Володимир

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри обліку і оподаткування

Західноукраїнський національний університет

м. Тернопіль, Україна

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ РОБОТИЗОВАНОГО ТРАНСПОРТУ

Новітнім трендом у розвитку транспортної інфраструктури є активні дослідження у сфері автономного транспорту, пересування якого відбувається без прямої участі людей. Використання роботизованого транспорту у різних

сферах економічної діяльності призводить до фундаментальних трансформацій в економічній сфері сучасних підприємств. Оскільки інформаційною основною соціально-економічних процесів у діяльності підприємств в умовах використання автономного транспорту є бухгалтерський облік, значних змін зазнає його методика та організація.

До трансформації методичних положень обліку функціонування роботизованого транспорту призводять зміни у реалізації традиційних соціально-економічних процесів. Зокрема, мінімізація залучення персоналу підприємства до управління транспортними засобами оптимізує фонд оплати праці. Оскільки працівники підприємства можуть управляти безпілотними транспортними засобами або здійснювати контроль за їхнім функціонуванням дистанційно, зменшуються витрати підприємства на утримання адміністративних приміщень. Відмова від використання будівель, у яких перебувають працівники, автоматично мінімізує експлуатаційні витрати. Також найняті працівники можуть працювати на основі господарських договорів, що дає змогу зменшити витрати на оплату лікарняних, відпускних та інших компенсаційно-заохочувальних виплат.

Як наслідок, у структурі забезпечення майбутніх витрат і платежів доцільно змістити акцент з формування резервів на відпустки на користь проведення постпродажного обслуговування клієнтів. З цього резерву можливо покривати імовірні витрати, спричинені автономним функціонуванням транспортних засобів. З іншого боку, використання безпілотних транспортних засобів значно мінімізує аварійність на дорозі, а це призводить до уникнення необхідності створення значних додаткових страхових резервів. Стає можливою відмова від формування інших видів страхових фондів окрім страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів.

Також рівномірний рух роботизованих транспортних засобів дорогою оптимізує витрати паливо-мастильних матеріалів, а використання електричного рухомого складу значно мінімізує собівартість наданих транспортних послуг. Додатково, перехід на відновлювальні джерела енергії пов'язаний з відсутністю викидів шкідливих речовин в навколишнє середовище. А це робить неактуальним екологічні податки для транспортних підприємств, на яких використовуються автономні електричні транспортні засоби.

Проте інтенсивне цілодобове застосування безпілотного транспорту, який є на сьогодні дороговартісним, призводить до швидкого зносу та поломок. Важливим є використання прискорених методів нарахування амортизації та періодичного проведення поточного ремонту. Як наслідок, у собівартості наданих транспортних послуг зростає частка саме цих витрат, пов'язаних з експлуатацією автономного транспорту. Одночасно з трансформацією методики обліку функціонування роботизованого транспорту змінюються й особливості організації обробки облікової інформації на транспортних підприємствах. Дистанціалізація виконання обліково-управлінських функцій окрім оптимізації витрат підприємства ще й мінімізує імовірність зараження COVID-19 як між персоналом, так і контрагентами. Унаслідок відсутності персоналу в автономних транспортних засобах унеможливаються фізичні

контакти між людьми.

У наслідок дистанціалізації обробки облікової інформації, автоматично зібраної транспортними засобами, уможлиблюється аутсорсинг обліку. Значну частину функцій обробки первинних облікових даних через електронні комунікації можливо передавати стороннім незалежним інституціям-аутсорсерам. Обліковий аутсорсинг ще більше сприяє оптимізації витратної політики транспортного підприємства за рахунок зменшення витрат на оплату праці й соціальні заходи, а також втрат від можливих штрафних санкцій за некоректне здійснення обліково-податкових процедур. Але аутсорсинг, тим більше в умовах вільного підключення усіх автономних транспортних засобів до мережі Інтернет, призводить до зростання імовірності прояву кіберризиків. Кіберзахист інформаційних систем транспортних підприємств, які застосовують роботизовані транспортні засоби, потребує значних організаційних зусиль [1].

Проблемним є виокремлення центрів відповідальності в обліку функціонування автономного транспорту. Оскільки особи, задіянні у здійсненні господарської діяльності в умовах використання безпілотних транспортних засобів, є відсутніми, то і відповідальність складно покласти на персонал підприємства. Також формування центрів відповідальності на таких підприємствах неможливо асоціювати з відповідальністю роботизованих систем управління транспортними потоками. Відповідальність доцільно покласти на посадових осіб, що здійснюють контроль за функціонування усього підрозділу автономного транспорту. А це формує комплекс організаційних обмежень, що потребує подальших досліджень.

Література:

1. Muravskiy Volodymyr. Accounting and Cybersecurity : Monograph. *Scientific Editor – Z.-M. Zadorozhnyi*. Kindle Publishing, KDP, Seattle. USA. 2021. 200 p.

УДК 657.6:658.149.3:338.5

Муравський Олександр

здобувач ступеня доктора філософії з обліку і оподаткування
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Здійснювані операції в межах системи трансфертного ціноутворення відображаються в управлінському обліку компанії згідно з порядком, закріпленому в організаційно-розпорядчій документації центрального керівництва підприємства, і періодично зводяться в управлінській звітності. Загальну регламентацію бухгалтерського та управлінського обліку в холдингових структурах визначають міжнародні та складені на їх основі

національні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Розкриття інформації з трансфертного ціноутворення передбачає Міжнародний стандарт фінансової звітності 8 «Операційні сегменти» [2]. Метою даного стандарту є встановлення основних принципів подання інформації за сегментами компанії, тобто інформації про різні типи продукції і послуг, а також про різні географічні регіони, в яких вона діє. Подібна інформація необхідна користувачам для того, щоб краще зрозуміти результати минулої діяльності компанії; краще оцінити ризики і доходи компанії; приймати більш обґрунтовані рішення щодо управління компанією.

Зазначений стандарт застосовується до всіх компаній, пайові або боргові цінні папери яких обертаються на відкритому ринку цінних паперів, а також до тих компаній, які знаходяться в процесі емісії подібних інструментів. Материнська компанія представляє інформацію за сегментами тільки на основі зведеної фінансової звітності. Інформація по сегментам представляється як за географічними, так і за галузевими сегментами. Вітчизняним аналогом цього стандарту в Україні виступає Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами» [4]. До певного часу діяв стандарт МСБО 15 «Інформація, що відображає вплив зміни цін», який спеціально передбачав відображення інформації за трансфертними цінами. В даному стандарті передбачалося відображення інформації, що відбиває вплив зміни цін на оцінку фінансового стану підприємства і результатів його діяльності. Виконання вимог даного стандарту носило рекомендаційний, але не обов'язковий характер, і, можливо, в тому числі з цієї причини, він був скасований.

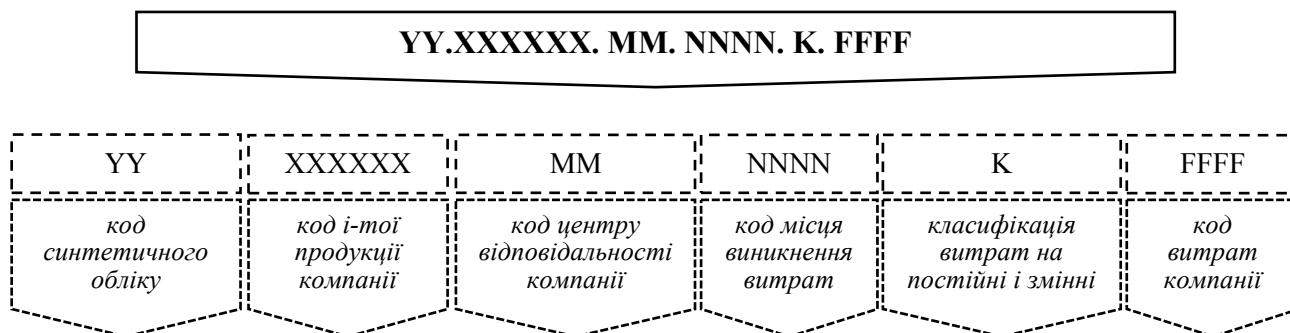
При веденні фінансового обліку в Україні в якості основи необхідно використовувати План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [3]. У свою чергу, вважаємо також за доцільне формувати в його межах інформацію управлінського обліку, використовуючи для цих цілей розгорнуте угруповання за субрахунками і вільні коди рахунків. На рахунках управлінського обліку, використаних для відображення операцій в системі трансфертного ціноутворення, повинна відображатися інформація, необхідна для побудови моделі трансфертного ціноутворення, а також контролю відповідності запланованих даних фактично отриманим значенням. У багатьох випадках це також дозволяє поєднати в плані рахунків інформацію управлінського і фінансового обліку.

Для кожного i -го виду продукції, робіт, послуг $i = (1;n)$ доцільно відображати доходи на рахунку 70 «Доходи від реалізації» з використанням наступних субрахунків:

- 706.1.1 «Дохід від реалізації готової продукції структурним одиниця компанії»;
- 706.1.2 «Дохід від реалізації готової продукції на зовнішньому ринку»;
- 706.2 «Собівартість реалізованої продукції структурним одиницям компанії та на зовнішній ринок»;

- 706.3 «ПДВ, сплачений структурними одиницями компанії»;
- 706.4 «Акциз, сплачений структурними одиницями компанії».

Облік постійних і змінних витрат вважаємо за доцільне організувати з використанням субрахунків до рахунку обліку витрат виробництва. При цьому на субрахунках 23.1 «Основне виробництво», 23.2 «Допоміжне виробництво» може бути використана наступне кодування витрат (рис. 1).

Рисунок 1 – Управлінська технологія кодування витрат у цілях трансфертного ціноутворення
Джерело: удосконалено автором на основі [1]

Для виділення та накопичення сум постійних і змінних витрат з сукупних витрат на виробництво продукції (товарів, робіт, послуг) пропонується використовувати вільний код рахунку 86, якому присвоїти назву «Постійні і змінні витрати». Вважаємо за доцільне використовувати для цього такі субрахунки:

- 86.1 – за видами змінних витрат на продукцію;
- 86.2 – за видами постійних витрат, розподілених на продукцію згідно з прийнятою методикою розподілу витрат;
- 86.3 – загальні витрати на продукцію.

Рекомендована до застосування методика відображення операцій на рахунках управлінського обліку дозволяє протягом року отримувати інформацію про маржинальний дохід, отриманий за виробленою і за реалізованою в різних структурних одиницях компанії продукцією, розрахованим як різниця обсягу продажів за вирахування ПДВ і акцизів, і змінних витрат за продукцією. Останнє, скориговане на обсяг взаємних внутрішніх поставок, в результаті застосування затвердженої в компанії моделі трансфертного ціноутворення в сумі по структурним одиницям компанії і виробленою продукцією дозволяє отримати досить об'єктивну картину про стан справ компанії в цілому для прийняття відповідних управлінських рішень, у т.ч. з реагування на можливі відхилення від планових (бюджетних) значень, визначених за допомогою вищевказаної моделі.

Література:

1. Заїкін О.О. Трансфертне ціноутворення в системі бухгалтерського обліку : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.04. К., 2005. 19 с.
2. Міжнародний стандарт фінансової звітності 8 (МСФЗ 8) «Операційні сегменти» :

- Міжнародний документ від 01 січ. 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_k53#Text (дата звернення: 14.11.2022)
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ М-ва фінансів України від 09 груд. 2011 р. № 1591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11> (дата звернення: 14.11.2022)
  4. Про затвердження Національного положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами» : Наказ М-ва фінансів України від 19 трав. 2005 р. № 412. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-05> (дата звернення: 14.11.2022)
  5. Титенко Л.В., Богдан С.В. Трансфертне ціноутворення як інструмент управлінського обліку. *Галицький економічний вісник*, 2020. № 3 (64). С. 87-95

UDK 658

Tomasz Nawrocki
 doktor nauk ekonomicznych
 Katedra Ekonomii i Zarządzania, Wydział Nauk Społecznych
 Akademia Nauk Stosowanych Mazovia
 Siedlce, Polska

CZYNNIKI WPLYWAJĄCE NA SAMORZĄDOWĄ GOSPODARKE FINANSOWĄ

Od 1 stycznia 1999 roku w Polsce obowiązuje organizacja trójszczeblowego samorządu terytorialnego. Oznacza to, że według stanu na 1 stycznia 2022 r. w naszym kraju funkcjonuje:

- 16 jednostek samorządu wojewódzkiego;
- 314 jednostek samorządu powiatowego i 66 miast na prawach powiatu;
- oraz 2477 jednostek samorządu gminnego.

Każda z wymienionych jednostek samorządu terytorialnego (JST) prowadzi własną, odrębną gospodarkę finansową, przez którą należy rozumieć proces realnego i ciągłego gromadzenia przychodów i dochodów oraz realizację wydatków budżetowych. Realizacja tego procesu przejawia się w występowaniu różnego rodzaju zasad rozliczeń finansowych obejmujących wiele obszarów, jak na przykład stanowienie i pozyskiwanie dochodów własnych, zasilanie finansowe z budżetu państwa, finansowanie wydatków inwestycyjnych czy bieżących. Rozliczenia finansowe w sektorze samorządowym należy także rozumieć zgodnie z kryterium podmiotowym jaki one obejmują, na przykład: procesy rozliczeń z podległymi jednostkami budżetowymi, pracownikami sektora lub instytucjami ubezpieczeniowymi.

Gospodarka finansowa samorządów jest zatem nieustającym procesem prowadzenia działalności w sferze operacji pieniężnych, nie można jej rozpatrywać statycznie, ponieważ jej istota polega na ciągłym badaniu, analizowaniu i planowaniu ruchu przepływów pieniężnych.

Podstawowym dokumentem gospodarki finansowej JST jest budżet. Jest on

gwarantem realizacji zadań nałożonych na każdą jednostkę a obowiązek jego wykonania wynika z zapisów ustawowych.

Samorządowa gospodarka finansowa obejmuje także analizę oraz ocenę budżetu i realizowanych zadań w celu kształtowania przyszłych, racjonalnych decyzji finansowych.

Jak można zauważyć, prowadzenie gospodarki finansowej w jednostkach należących do sektora samorządowego obejmuje nie tylko pozyskiwanie i wydatkowanie środków pieniężnych, ale także opracowanie planu, czyli budżetu oraz jego analizę i ocenę, dzięki czemu jest możliwe wykonywanie zadań w krótkim i długim okresie.

Bardzo ważne jest, aby samorządowa gospodarka finansowa była racjonalna, a pozyskiwanie środków pieniężnych np. z zewnętrznych zwrotnych źródeł (kredytów) ale także bezzwrotnych źródeł (dotacji) było uzasadnione i przemyślane.

Ważnym aspektem w gospodarowaniu środkami pieniężnymi w sektorze samorządowym jest samodzielność. Jest ona związana z uprawnieniami samorządu do otrzymywania własnych dochodów oraz ich wydatkowania. Są one bardzo ważnym warunkiem tego gospodarowania. Samodzielność finansowa jest podstawową wartością samorządności. Jest ona jedną z najważniejszych zasad funkcjonowania JST, wyrażoną w procesie decentralizacji finansów publicznych. W praktyce obejmuje prawnie zagwarantowaną możliwość samodzielnego podejmowania decyzji o przeznaczeniu posiadanych środków finansowych oraz poziom środków publicznych, które JST pozyskują we własnym zakresie. W sensie ekonomicznym samodzielność dochodową jednostek samorządu terytorialnego należy rozumieć jako zagwarantowanie przez władze państwowe zasobów środków finansowych, które pozwalają realizować zadania publiczne. Samodzielność JST łączy się z lokalnym władztwem podatkowym. Oznacza to, że państwo poza przekazaniem dochodów i władztwa do dysponowania nimi, daje możliwość kreowania dochodów, czyli na przykład kształtowania podatków, które są dochodami własnymi jednostek samorządu.

Wydaje się, że bez względu na to, czy pojęcie gospodarki finansowej jest odnoszone do sektora samorządowego, przedsiębiorstwa czy instytucji – gospodarowanie finansami powinno być postrzegane jako ważny i chyba najważniejszy obszar decyzyjny w prowadzeniu działalności.

Sytuacja finansowa JST jest często utożsamiana z wielkością dochodów jakie jednostka jest w stanie osiągnąć oraz z jej polityką wydatkową. Ale warto zauważyć, że pożądanymi cechami systemu finansowego jednostki jest stabilność i wydajność w określonym, przewidywalnym czasie.

Na gospodarkę finansową samorządu wpływają przede wszystkim potrzeby mieszkańców, na ogół nieograniczone, przy ograniczonych zasobach jednostki samorządu terytorialnego. Przy tak funkcjonującym systemie, jednostki są zmuszone do poszukiwania nowych zasobów finansowych oraz metod ich pozyskiwania. Mowa tutaj o bezzwrotnych źródłach finansowania jakimi są dotacje lub subwencje, a także o źródłach zwrotnych – pożyczkach i kredytach.

Prawidłowa samorządowa gospodarka finansowa przejawia się w zdolności władz samorządu do generowania środków finansowych, które wystarczą, aby

regulować zobowiązania w krótkim i długim okresie.

Na gospodarkę finansową sektora samorządowego wpływa wiele czynników. Decydują one nie tylko o wartości pozyskiwanych dochodów i wydatkowanych środków ale o ich strukturze i źródłach finansowania. Do czynników determinujących gospodarkę pieniężną jednostek samorządu terytorialnego można zaliczyć m. in.:

- politykę regionalną i centralną, wpływającą na zasoby lokalne;
- nakładane przez państwo niezliczone ograniczenia i obowiązki;
- czynniki demograficzne, np. wielkość populacji;
- wielkość terytorialną samorządu lokalnego oraz położenie geograficzne;
- kondycję społeczno-ekonomiczną w jakiej jest społeczność lokalna;
- powiązania rządu z samorządami;
- baza dochodów jaką posiada dany samorząd terytorialny;
- przynależne do samorządu grupy etniczne i związane z nimi zagrożenia;
- liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym a także poziom bezrobocia.

Biorąc pod uwagę charakter i miejsce ich powstawania można wyróżnić:

- czynniki otoczenia – liczba ludności, dochód per capita, stopa inflacji, stopa bezrobocia;
- czynniki organizacyjne – odpowiedź władz samorządowych na zmiany w czynnikach otoczenia, np. rosnąca liczba podatników i problem ściągłości podatków;
- czynniki finansowe – wynikają z czynników otoczenia i organizacyjnych, np. nagły wzrost lub spadek dochodów wynikający ze wzrostu popytu lub niestabilnych regulacji prawnych nałożonych przez państwo.

Oddzielną grupę stanowią czynniki prawne, a szczególnie te uregulowania, które znacząco ograniczają i nadmiernie formalizują zarządzanie finansami JST. Mowa tutaj o braku rozwiązań pozwalających na prawidłowe gospodarowanie środkami JST w czasie dekonstrukcji czy sytuacji nadzwyczajnych oraz nieprecyzyjnym i nieelastycznym prawie zamówień publicznych skutkującym zbyt zróżnicowaną interpretacją przepisów prawa, znacznie przedłużają poszczególne procedury. Rozwój JST hamują także limity zadłużenia, które skutkują restrykcyjnym zmniejszeniem zdolności kredytowych tych jednostek.

Niezależnie od wskazanych wyżej mankamentów i niedoskonałości, należy podkreślić, że zarówno władze jak i mieszkańcy mają, w sposób bezpośredni i pośredni, wpływ na gospodarowanie finansami danej jednostki samorządowej. Prawidłowa gospodarka finansowa jednostki samorządowej determinuje jej rozwój społeczno-gospodarczy, który dzięki występowaniu mechanizmu sprzężenia zwrotnego wpływa na kondycję i zarządzanie finansami tego samorządu.

Literatura:

1. Brzozowska K., Gorzałczyńska-Koczkodaj M., Kogut-Jaworska M., Ziolo M., Gospodarka finansowa w jednostkach samorządu terytorialnego, CeDeWu, Warszawa, 2013, 239-255 s.
2. Dziemianowicz R.I., Kargol-Wasiluk A., Bołtromiuk A., Samodzielność finansowa gmin w Polsce w kontekście koncepcji Good Governance, Optimum. Ekonomiczne Studia nr 4 (94), Wydział Ekonomii i Zarządzania, UwB, Białystok 2018, 208-210 s.

3. Główny Urząd Statystyczny, Podział administracyjny Polski: URL: <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/podzial-administracyjny-polski/> (data dostępu: 08.11.2022)
4. Jastrzębska M., Polityka i kondycja finansowa jednostki samorządu terytorialnego, a zdolność do rozwoju, (w:) K. Jajuga, (red.), Uwarunkowania i metody finansowania rozwoju regionalnego, Tychy, 2002 rok, 129 s.
5. Jewdoszук R., Analiza i ocena realizacji budżetu gminy Ożarów Mazowiecki w latach 2012-2016 (w:) Sadowy M. (red.), Gospodarka finansowa samorządu terytorialnego, prace badawcze studentów, Zeszyty Naukowe 3/2019, Wszechnica Polska Szkoła Wyższa w Warszawie, Warszawa, 2019, 9-10 s.
6. Nogalski B., Świrska A., Analiza wskaźnikowa jako narzędzie oceny kondycji finansowej i zarządzania finansami w gminie (w:) Cisek M., Kozłowski A., (red.) Samorząd gminy w Polsce – czynniki determinujące rozwój lokalny, wybrane problemy, Difin, Warszawa 2016, 65 s.
7. Stanny M., Strzelczyk W., Kondycja finansowa samorządów lokalnych, a rozwój społeczno-gospodarczy obszarów wiejskich, ujęcie przestrzenne, IRWIR PAN, Warszawa 2018, 129-132 s.
8. Szewczuk A., Dylematy gospodarki finansowej w polskim sektorze samorządowym na tle akcesji do Unii Europejskiej «Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica», Szczecin 2006, nr 197, 349-350 s.
9. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 1990 r. Nr 16 poz. 95)

Томаш Навроцький

доктор економічних наук

кафедра економіки та менеджменту, факультет суспільних наук

Академія Прикладних Наук Мазовія

Седльце, Польща

ФАКТОРИ ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

З 1 січня 1999 року в Польщі діє триступенева організація місцевого самоврядування. Це означає, що з 1 січня 2022 року в нашій країні функціонують:

- 16 обласних урядових одиниць самоврядування;
- 314 територіальних одиниць (повітового) самоврядування та 66 міст з (повітовими) правами районного значення,
- та 2477 одиниць місцевого самоврядування.

Кожна із зазначених вище одиниць місцевого самоврядування (ОМС) веде власне окреме фінансове господарство, яке слід розуміти як процес реального і постійного накопичення надходжень і доходів, а також здійснення бюджетних видатків. Реалізація цього процесу проявляється в наявності різноманітних правил фінансових розрахунків, що охоплюють багато сфер, таких як, наприклад, встановлення та отримання власних доходів, фінансова підтримка з державного бюджету, фінансування інвестиційних чи поточних витрат. Фінансовий розрахунок у секторі місцевого самоврядування також слід розуміти відповідно до предметного критерію, який вони включають,

наприклад, процеси розрахунків з підпорядкованими бюджетними установами, працівниками сектору чи страховими установами.

Тому фінансове господарство органів місцевого самоврядування є безперервним процесом ведення господарської діяльності у сфері грошових операцій, його не можна розглядати статично, оскільки його суть полягає в постійному дослідженні, аналізі та плануванні руху грошових потоків.

Основним документом управління фінансами органів місцевого самоврядування є бюджет. Він є гарантом виконання завдань, покладених на кожний підрозділ, і обов'язок його створення впливає із статутних положень.

Самоврядне фінансове управління також включає аналіз та оцінку бюджету та виконаних завдань з метою формування майбутніх раціональних фінансових рішень.

Як видно, здійснення фінансового менеджменту в підрозділах, що належать до сектору місцевого самоврядування, включає не лише придбання і витрачання грошей, а також розробку плану, тобто бюджету, його аналіз і оцінку, завдяки чому можна виконувати завдання в короткий термін і довгостроково.

Дуже важливо, щоб управління фінансами місцевої влади було раціональним, а отримання коштів, наприклад із зовнішніх поворотних джерел (кредити), а також безповоротних джерел (субсидії), було виправданим і продуманим.

Важливим аспектом управління готівкою в секторі місцевого самоврядування є незалежність. Це пов'язано з правами місцевого самоврядування отримувати власні доходи та витратити їх, що є важливою умовою цього управління. Фінансова незалежність є фундаментальною цінністю самоврядування. Це один із найважливіших принципів функціонування органів місцевого самоврядування, що виражається в процесі децентралізації державних фінансів. На практиці це включає гарантовану законом можливість самостійного прийняття рішення щодо розподілу власних коштів, а також обсягу державних асигнувань, які одиниці місцевого самоврядування отримують на власні потреби. В економічному розумінні дохідну незалежність органів місцевого самоврядування слід розуміти як гарантування державними органами фінансових ресурсів, що дозволяють виконувати державні завдання. Самостійність органів місцевого самоврядування поєднується з місцевими податковими органами. Тобто держава крім перерахування доходів і повноваження розпоряджатися ними, дає можливість створювати доходи, тобто, наприклад, формувати податки, які є власними доходами одиниць місцевого самоврядування.

Видається, що незалежно від того, чи поняття фінансового менеджменту відноситься до сектору місцевого самоврядування, підприємства чи установи, - розподіл фінансів слід сприймати як важливу і, ймовірно, найважливішу сферу прийняття рішень у веденні бізнесу.

Фінансовий стан органів місцевого самоврядування часто ототожнюють із обсягом доходу, який суб'єкт може отримати, та з його політикою щодо видатків. Але варто зазначити, що бажаними рисами фінансової системи

окремої одиниці є стабільність і ефективність у плановому періоді.

На управління фінансами місцевого самоврядування впливають, перш за все, потреби мешканців, у загальному необмежені, при обмежених ресурсах одиниці місцевого самоврядування. За такої системи функціонування громадяни змушені шукати нові фінансові ресурси та способи їх отримання. Мова йде як про безповоротні джерела фінансування, такі як дотації чи субсидії, так і про поворотні джерела – позики та кредити.

Належне управління фінансами місцевого самоврядування виявляється у здатності органів місцевого самоврядування генерувати фінансові ресурси, достатні для погашення зобов'язань у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

На фінансову економіку сектору місцевого самоврядування впливає багато факторів. Вони вирішують не тільки величину отриманих доходів і витрачених коштів, а й їх структуру та джерела фінансування. Фактори, що визначають грошове управління одиницями місцевого самоврядування, включають, серед іншого:

- регіональна та центральна політика, що впливає на місцеві ресурси;
- обмеження та зобов'язання, що накладаються державою;
- демографічні фактори, наприклад чисельність населення;
- територіальний розмір місцевого самоврядування та географічне розташування;
- соціально-економічний стан місцевої громади;
- зв'язки між урядом і місцевими органами влади;
- база доходів даного місцевого самоврядування;
- етнічні групи, що належать до місцевого самоврядування та пов'язані з ними загрози;
- кількість жителів у працездатному та непрацездатному віці, а також рівень безробіття.

За характером і місцем їх утворення можна виділити:

- екологічні фактори – чисельність населення, дохід на душу населення, рівень інфляції, рівень безробіття;
- організаційні фактори – реакція місцевої влади на зміни у факторах навколишнього середовища, наприклад, зростаюча кількість платників податків і проблема збору податків;
- фінансові чинники – виникають внаслідок екологічних та організаційних факторів, наприклад, раптове збільшення або зменшення доходу внаслідок збільшення потреби або нестабільного правового регулювання, визначеного державою.

Окрему групу складають правові аспекти, особливо ті нормативно-правові акти, які суттєво обмежують та надмірно формалізують управління фінансами місцевого самоврядування. Мова йде про відсутність рішень, які б дозволяли правильно розпоряджатися коштами місцевої влади під час рецесії чи надзвичайних і невизначених ситуацій та негнучке законодавство про державні закупівлі, що призводить до надто різноманітних тлумачень

законодавчих положень, значно подовжує окремі процедури. Розвиток органів місцевого самоврядування також гальмується лімітами боргу, що призводить до обмежувального зниження кредитоспроможності цих підрозділів.

Не дивлячись на зазначені вище недоліки та недосконалість, слід підкреслити, що як влада, так і мешканці мають прямий і непрямий вплив на управління фінансами певної місцевої влади. Правильне фінансове управління органом місцевого самоврядування забезпечує його соціально-економічний розвиток, який, завдяки механізму зворотного зв'язку, впливає на стан і управління фінансами даного органу місцевого самоврядування.

УДК 657

Назарова Галина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Охріменко Артем

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ КОМУНАЛЬНИХ НЕКОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Процес управління будь-яким суб'єктом господарювання потребує відповідної системи інформаційного забезпечення. Інформаційне забезпечення у процесі управління підприємством завжди посідало провідну роль, адже за допомогою його можна подолати невизначеність ринкового середовища, визначити точки контролю та досягати високої ефективності у всіх сферах формування виробничих і фінансових результатів.

Процес інформаційного забезпечення управління підприємством відбувається в економічних інформаційних системах. Інформаційні системи, які створюються на підприємствах, функціонують на основі сукупності взаємопов'язаних інформаційних технологій – комплексу методів і процедур, за допомогою яких реалізуються функції збору, передавання, обробки, зберігання та доведення до користувача інформації в організаційно-управлінських системах з використанням обраного комплексу технологічних засобів [6]. Економічні інформаційні системи відносяться до складних, мають цілісну ієрархічну структуру з багатогранними зв'язками та складними функціями управління [1]. В системі управління підприємством відбувається обмін зовнішніх і внутрішніх інформаційних потоків, циркулює багато варіантів видів інформації [2].

Значення інформаційних ресурсів у процесі управління діяльністю комунальних некомерційних підприємств не є однозначним. Так, збільшення їх обсягу призводить до «можливостей вдосконалення процесу управління

діяльністю, оскільки інформація є основою для аналізу господарської діяльності, розроблення оперативних, поточних і стратегічних планів; постійне зростання потоку інформаційних ресурсів ... спричиняє труднощі в управлінні ними, що знижує оперативність управління» [7]. Проте, безперечним є те, що інформаційне забезпечення грає не останню роль в ефективності управління будь-якого суб'єкта господарювання, у тому числі і управління діяльністю комунальних некомерційних підприємств [5].

Система інформаційного забезпечення в значній мірі залежить від суб'єктів сприйняття інформації. Функції персоналу інформаційних систем та їх взаємозв'язок на різних рівнях управління є різними. Це впливає на вибір і використання інформаційних технологій управління.

Сучасні економічні процеси відбуваються в умовах глобалізації і інформатизації, яка призводить до ускладнення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, що обумовлює необхідність створення гнучких інформаційних систем.

Активність гнучких систем полягає в активізації впливу на об'єкт управління, зовнішнє середовище; а адаптивність – у змінах елементів системи відповідно до змін зовнішнього середовища (потреб системи управління), які повинні мати попереджувальний характер. Але, ефективно працююча інформаційна система повинна мати адекватний категорійний і теоретичний апарат.

Розвиток і становлення глобальної економіки передбачає, в першу чергу, існування єдиної інформаційної бази, що обумовлює необхідність узгодженості термінології у різних наукових сегментах єдиного інформаційного простору. На початкових стадіях розвитку соціально-економічних відносин диференціація галузей знань не відбувалась, тобто не існувало і розбіжностей в термінології (тому що і термінології взагалі не існувало). У подальшому, спостерігався диференційований розвиток різних галузевих наукових напрямів, який здійснювався у межах вузького спеціального професіонального призначення, що було цілком логічно і доцільно на відповідному етапі розвитку як наук, так і соціально-економічних відносин. У сучасних умовах відбувається інтеграція різних галузей знань на базі первинної інформації. При цьому їх злиття не спостерігається, тому що кожна з них продовжує виконувати свої функції та вирішувати свої завдання. Але, історично склалося, що у процесі розвитку різних напрямів знань у них вже склалася специфічна термінологія. Щодо економічних наук, то вони характеризуються значною невизначеністю у термінології, також у них невиправдано використовується паралельна термінологія. Отже, з метою оптимізації управління підприємством постає питання забезпечення процесу управління підприємством узгодженим з різними науковими сегментами категорійним (термінологічним) апаратом. Узгоджений (універсальний) термінологічний апарат дасть можливість оптимізувати процес управління підприємством, посилить взаємозв'язок управління з функціями обліку, аналізу, планування, контролю тощо.

Закордонний досвід свідчить, що найбільш досконалим інструментом підвищення ефективності управління бізнес-процесами підприємства є сучасні інформаційні системи управління [4]. Застосування сучасних інформаційних

систем управління дозволяє здійснювати моніторинг усіх процесів у режимі реального часу, що, у свою чергу забезпечує можливість прийняття ефективних управлінських рішень. Саме застосування інформаційних систем управління дозволяє забезпечити контроль інформаційних потоків, процедур реалізації проектів, балансу динаміки ресурсів. Ефективність інформаційної системи управління залежить, в першу чергу, від наявного апаратного і програмного забезпечення за допомогою якого реалізується весь спектр функціональних можливостей інформаційної системи.

Наразі у діяльності комунальних некомерційних підприємств сфери охорони здоров'я, стрімко збільшується кількість оброблюваних облікових даних, збільшується число інформаційних систем, що автоматизують різні види діяльності. Але в таких умовах, коли має місце широка інформаційна архітектура, для керівництва не завжди прозора діяльність співробітників які розробляють, впроваджують і підтримують всю сукупність інформаційних систем, а також модель взаємодії інформаційних систем різних рівнів [3].

Структура програмного забезпечення є важливим аспектом функціонування інформаційних систем управління діяльністю підприємств. Структурна єдність програмних модулів, специфіка фізичного розміщення даних та їх логічна структура, послідовність їх застосування у процесі прийняття рішень суттєво впливають на характеристику механізмів обробки інформаційних потоків в середині системи. Це обумовлює необхідність розробки структури програмного забезпечення інформаційних систем управління діяльністю підприємства з метою створення програмної платформи для забезпечення автоматизації процедур прийняття управлінських рішень на всіх етапах бізнес-процесів.

Програмні засоби, як системні, так і проблемно-орієнтовані, складають значну частину інформаційного забезпечення підприємства. Саме вони визначають ефективність функціонування всієї інформаційної системи, її надійність і практичне значення, тому надзвичайно важливими є питання їх вибору, розробки і впровадження. При розробці програмного забезпечення для системи управління підприємств необхідно враховувати вимоги до неї, специфіку функціональної структури, апаратні можливості розроблюваної системи. У системі управління підприємств інформаційно-програмне забезпечення як правило представлено двома конфігураціями: базовою і проблемно-орієнтованою.

Забезпечення оптимального функціонування інформаційної системи управління діяльністю підприємства потребує перманентного зростання надійності функціонування, збереження і забезпечення конфіденційності інформації. З цією метою при побудові системи захисту розподілених інформаційних ресурсів підприємства є необхідним забезпечити захист інформації та її аутентифікацію.

Література:

1. Kononenko L.V., Gai O.M. Innovative technologies and enterprise management information system: problems and prospects. *Modern engineering and innovative technologies.*

- International periodic scientific journal*. 2022. Issue 19. Part 2, p.29-33
<https://www.moderntechno.de/index.php/meit/issue/view/meit19-02/meit19-02> (Date of access: 19.10.2022).
2. Корнеєв Ю.О. Інформаційне забезпечення розвитку підприємницької діяльності. *Вісник НАН України*. 2008. № 5. С. 24-31.
  3. Пугаченко О.Б. Особливості аудиту інформаційних систем і технологій. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки*. 2009. Вип. 16. Ч. II. С. 223-228
  4. Пурський О.І., Цензура М.О., Демченко Р.С. Структура інформаційного та програмного забезпечення системи управління бізнес-процесами торговельного підприємства. *Системи обробки інформації*. 2015. Вип. 12. С. 165-169.
  5. Савченко В.М., Юрченко О.В., Кононенко Л.В. Зміна облікової парадигми та її вплив на перспективи формування моделі обліку діяльності некомерційних комунальних підприємств – закладів охорони здоров'я в умовах глобалізації. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. 2021. № 172. С. 81-86 URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/946> (дата звернення: 17.10.2022)
  6. Ситник В.Ф., Писаревська Т.А., Єр'оміна Н.В., Краєва О.С. Основи інформаційних систем : навч. посіб. ; за ред. В.Ф. Ситника. – 2-ге вид., перероб. і доповн. К.: КНЕУ, 2001. 420 с.
  7. Цибульник М.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління діяльністю недержавних пенсійних фондів в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2021. 20 с.

УДК 657

Назарова Галина

кандидат економічних наук, доцент
 доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Шевчук Віталій

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
 Центральноукраїнський національний технічний університет
 м. Кропивницький, Україна

ОБЛІК І АУДИТ РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКОВИМИ ПЛАТЕЖАМИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Необхідність сплати податків прописана як у Конституції України, так і в Податковому кодексі. Відносини, що виникають у сфері справляння податкових платежів, вичерпний їх перелік і порядок адміністрування, права та обов'язки платників, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки посадових осіб під час адміністрування, а також відповідальність за порушення податкового законодавства регулює Податковий кодекс України від [4]. Проте, механізм нарахування і сплати податкових платежів на сьогодні є недостатньо відпрацьованим.

Податкова система і сьогодні зазнає суттєвих змін. Це пов'язано як і з пошуком нових рішень щодо податкових реформ, так і з прагненням платника податків зменшити податкове навантаження [1]. Першочергове значення для

забезпечення роботи механізму оподаткування, а саме надходженню податкових платежів до бюджету, належить системі бухгалтерського обліку і аудиту. Раціонально організоване ведення обліку та аудит розрахунків за податкових платежів дозволяє оптимізувати податкове навантаження суб'єкта господарювання та уникнути застосування штрафних санкцій.

Перед початком аудиту розрахунків за податковими платежами доцільним буде провести такі заходи: визначити та дослідити форму ведення бухгалтерського обліку (меморіально-ордерна, журнально-ордерна, спрощена); з'ясувати ступінь централізації обліку; оцінити забезпеченість підприємства довідниковою, інструктивною та нормативною інформацією (періодичні видання, фахова преса, збірники законодавства); проаналізувати рівень підвищення кваліфікації облікового персоналу (участь у семінарах, конференціях, підвищення кваліфікації, навчання та перенавчання); встановити наявність комп'ютерних довідниково-інформаційних баз, що постійно оновлюються (Ліга, Гросбух, Юрист Плюс тощо)); встановити рівень автоматизації обліку (повна, часткова автоматизація, ручна форма обліку; інтегрована система автоматизації чи локальна); системи, у яких в автоматизованому режимі здійснюються облікові процедури (М.Е.Дос, 1С-Бухгалтерія, Фінексперт, Парус, Фінанси, Бест-Звіт тощо) [6].

Сучасне суспільство характеризується стрімким розвитком цифрових технологій, що обумовлює трансформування насамперед тих сфер життя людини які пов'язані із наданням послуг, де необхідно мислення, творчість, людська участь [2]. До таких сфер відносяться облік та аудит.

В умовах діджиталізації відбувається трансформація системи бухгалтерського обліку та облікових процедур, що призводить до підвищення якості та рівня ефективності процесу управління. Застосування програм автоматизації обліку дає можливість суттєво підвищити якість обробки облікової інформації. Крім того, використання комп'ютерної техніки змінює зміст та організацію праці облікового персоналу, зокрема зменшується кількість ручних операцій з обробки первинних документів, забезпечується систематизацію облікових показників. Облікова праця стає більш творчою, такою що спрямована на організацію та удосконалення процедур бухгалтерського обліку. Це особливо актуально при організації обліку розрахунків за податками і платежами, тому що сьогодні ця ділянка облікової роботи є найбільшою за обсягом і складністю.

У процесі діджиталізації аудиторські процедури оптимізуються. Це пов'язано з тим, що зникає необхідність перевірки первинного документообігу аудитором або проведення інвентаризації для встановлення їх фактичної наявності, оскільки надання достовірних даних про такі об'єкти забезпечує облікова система, яка побудована із використанням діджитал-технологій. Таким чином, для проведення аналізу правомірності здійснених господарських операцій та встановлення достовірності бухгалтерської інформації у аудитора з'являються нові засоби контролю, що у цілому сприяє мінімізації ризиків аудитора та пришвидшує процес його здійснення [3].

Перспективним напрямом оптимізації обліку і аудиту розрахунків за

податками і платежами на підставі використання сучасного інформаційного забезпечення є використання «блокчейна». Блокчейн – це розподілена база даних, яка складається з окремих блоків, з'єднаних у вигляді безперервного ланцюжка, в якій зберігаються всі транзакції які коли-небудь відбувались [5]. Особливістю є те, що блоки, які становлять ланцюжок, обов'язково містять в собі тимчасову мітку і посилання на попередній блок. У теорії ланцюжок, який формується з блоків може бути нескінченними, однак на практиці він обмежується технічними можливостями.

Блокчейн часто порівнюють з вічним цифровим журналом, в якому фіксуються фінансові операції (як криптовалюта), а також практично все, що має цінність.

Слід зазначити, що у перспективі використання технології блокчейна повинно призвести до зміни самої процедури аудиторської перевірки, тому що блокчейн забезпечує високу якість даних, їх прозорість, довговічність, надійність. Технологічний ланцюжок дає можливість проводити аудит автоматично, ще дозволить суттєво скоротити час проведення аудиторської перевірки та підвищити її якість, що у свою чергу, забезпечить підвищення точності. Крім того, в аудиторів з'явиться можливість автоматично перевіряти величезні масиви інформації, що дозволить зосередити увагу на більш складних ділянках.

Застосування технології блокчейна суттєво зближує процедури обліку і аудиту. Так, здійснення транзакції стає можливим лише за умови згоди двох сторін, які приймають в ній участь. Це призводить до усунення необхідності проведення звірки податкових розрахунків, оскільки формування та списання дебіторської і кредиторської заборгованості обох сторін здійснюється одночасно з використанням однакової оцінки у момент здійснення транзакції. При використанні технології блокчейна суттєво змінюється і сама процедура обліку. Так зникає необхідність у веденні первинної документації, тому що всі факти господарського життя відразу знаходять відображення в блокчейні.

Незважаючи на суттєві переваги використання технології блокчейна в обліку і аудиті, його використання призводить до виникнення певних проблем. Це пов'язано з тим, що під час проведення автоматизованої аудиторської перевірки виникає необхідність забезпечення захисту інформації.

Таким чином, технологія блокчейна дозволяє наблизити процедури обліку і аудиту. При цьому основна увага при веденні обліку зосереджена на законності та економічній сутності операції, а аудит – спрямований в основному, на підтвердження достовірності цифрового представлення. .

Література:

1. Кононенко Л.В., Назарова Г.Б., Оришак О.В. Організація обліку і аудиту розрахунків за податками та платежами в умовах використання сучасного інформаційного забезпечення. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки.* 2020. Вип. 1-2. С. 202-210. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchetei_2020_1-2_19 (дата звернення: 19.10.2022).
2. Кононенко С.О., Кононенко Л.В., & Манойленко Н.В. Методика формування інформаційно-дослідницьких компетентностей у здобувачів вищої освіти засобами

- цифрових технологій. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 198. С. 125-128. URL: <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1033> (дата звернення: 17.10.2022).
3. Легенчук С.Ф., Городиський М.П., Майстренко Н.М. Захист бухгалтерських даних в умовах використання Інтернету речей: проблеми і перспективи діджиталізації обліку. *Облік і фінанси*. 2021. № 1. С. 12-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2021_1_4 (дата звернення: 15.10.2022).
  4. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 17.10.2022)
  5. Попівняк Ю.М. Технологія блокчейн у бухгалтерському обліку й аудиті: сучасний стан, можливості та перспективи застосування. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 3 (89). С. 137-144. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2019-3\(89\)-137-144](https://doi.org/10.26642/ema-2019-3(89)-137-144) (дата звернення: 15.10.2022)
  6. Пугаченко О.Б. Організаційні засади аудиту операцій з немонетарними оборотними активами. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2015. № 2 (18). С. 135-141. URL: file:///C:/Users/%D0%9E/Downloads/econrch_2015_2_22-2.pdf (дата звернення: 17.10.2022)

УДК 339.91

Насипайко Дар'я

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри міжнародних економічних відносин

Решетов Валерій

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ПРАЦІ

Однією з причин фундаментальних трансформацій світового ринку праці є структурні зміни, які відбуваються сьогодні як в національній, так і світовій економічній системі під впливом глобалізаційних та технологічних процесів. Світовий ринок праці зазнає кардинальних змін під впливом Революції 4.0 як стосовно форм організації соціально-трудова відносин, так і структури зайнятості, що обумовлює більш гнучку поведінку як працівника, так і працедавця.

Нові технологічні процеси, використання нової техніки, роботизація ряду бізнес-процесів, запровадження технологій блокчейну та розвиток нейромереж, технологій штучного інтелекту призводять до змін у структурі та характері зайнятості, умовах праці, організаційних формах суспільно-трудова відносин, способах оплати та потребують притоку нової кваліфікованої робочої сили [1, с. 5]ю

За прогнозами фахівців, у розвинутих країнах починаючи з 2015 року, практично всі додаткові робочі місця створюватимуться для фахівців з вищою

освітою. Сьогодні у США, Японії, Німеччині кваліфіковані робітники – це ті, що навчалися щонайменше 15 років. В постсоціалістичних країнах цей термін дорівнює в середньому 8-10 років [7]. Таким чином, для забезпечення конкурентоспроможності людини на ринку праці, необхідно постійно оволодівати новими навичками, підвищувати свій кваліфікаційний рівень та перманентно навчатися.

Важливо зазначити, що однією з найбільших потенційних загроз впливу цифрових технологій на ринок праці є зростання безробіття. За оцінками Глобального інституту McKinsey's Company, у світі до 2030 р. через розвиток штучного інтелекту й автоматизації процесів без роботи опиняться 400-800 млн. осіб (від 15% до 30% світової робочої сили). Окрім того, багато операцій, які сьогодні виконують працівники, можуть бути автоматизовані. Як зазначають у McKinsey's Company вже до 2036 р. може бути автоматизовано від 2 до 50% роботи, вираженої в людино-годинах, а до 2066 р. ця частка може досягти від 46 до 99%. Враховуючи, що в світі нараховується 192,7 млн. безробітних, тобто біля 30-45% населення працездатного віку знаходяться в пошуку роботи або частково зайняті, а майже 75 млн. молодих людей офіційно є безробітними, зазначений вплив буде носити негативний характер [3].

Існують дві суперечливі між собою позиції щодо впливу цифрових технологій і автоматизації на розвиток ринку праці. Як зазначає в своєму дослідженні К. Шваб, «щодо впливу нових технологій на ринок праці існують два протиборчі табори: ті, хто вірить у щасливий кінець, коли робітники, що витіснені технологією, знайдуть нову роботу, а технологія дасть старт новій ері процвітання; і ті, хто вважає, що технологія призведе до виникнення прогресуючого соціального і політичного Армагеддону, створивши масове технологічне безробіття». Однак, незважаючи на цю суперечку, потрібно відмітити, що сучасний глобальний ринок праці вже піддається трансформації внаслідок активного впровадження цифрових технологій на робочих місцях, формування цифрової інфраструктури і переміщення його суб'єктів у віртуальний простір. Це зумовлює структурні зміни на світовому ринку праці [4, с. 207].

Широке впровадження дистанційної роботи сьогодні стало новою тенденцією на ринку праці, що надає переваги як роботодавцю, так і працівнику та охоплює різні професії [1, с. 6]. Пандемія коронавірусу, стверджують експерти, назавжди змінила життя людства, зокрема, це стосується і професійної сфери. В дистанційній роботі, як і в будь-якому явищі, виокремлюють свої переваги і недоліки. Плюси дистанційної роботи – більш гнучкий робочий графік, можливість розпоряджатися своїм часом, висока мобільність, економія на проїзді, обідах, офісному одязі. Мінуси дистанційної роботи – розмиті межі між професійним і приватним життям, ненормований робочий день, брак комунікації, проблеми з самоорганізацією і мотивацією. Під час локдаунів і після них ринок праці суттєво змінився. Якщо раніше право вибору належало шукачам роботи, то нині естафету перехопили роботодавці. На це вплинули не лише масові скорочення під час карантину (особливо першого), але й той факт, що українці почали масово повертатися з-за кордону,

відтак шукачів вакансій стало набагато більше.

Через війну ринок праці в Україні зазнав істотних змін. Ситуація, що склалася, впливає як на звичайних громадян, так і на великі підприємства та бізнес. Тільки суспільство встигло пристосуватися до COVID-реальності, як почалася нова – воєнна. Ринок праці підпорядковується тим же законам попиту та пропозиції, що і будь-який інший ринок. Є попит та пропозиція як на вакансії, так і на робочу силу. Середня кількість вакансій для пошуку на roboota.ua до 24 лютого 2022 року становила близько 100000 на день. Кількість резюме – близько 200000-300000. Конкуренція на вакансію становила в середньому 1-3 особи на місце. З точки зору економіки цього ринку – це здорова ситуація. Є вакансії та є кандидати в достатній кількості. 24 лютого можна сміливо називати «чорним лебедем» на ринку праці. Кількість вакансій скоротилася на 45%, кількість нових резюме – на 51%. Починаючи з 5 квітня ринок перейшов до фази адаптації й до сьогодні в ній перебуває [5].

Унаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україні зникли приблизно 4,8 мільйона робочих місць, що становить 30% від довоєнної кількості. Про це йдеться у звіті Міжнародної організації праці – спеціалізованої установи ООН. Організація також зауважує, що з-поміж понад 5,2 мільйона українців, які виїхали через війну за кордон, приблизно 2,75 мільйона – робочого віку, з них 1,2 мільйона раніше працювали і були змушені піти. Війна Росії проти України також вплинула на ситуацію на ринку праці сусідніх Угорщини, Молдови, Польщі, Румунії та Словаччини [6].

Відзначимо, що конкурентоспроможність будь-якої економіки визначається структурою у сфері зайнятості, що відповідає вимогам часу, і рівнем продуктивності праці. Важливим національним пріоритетом є створення сучасного ринку праці з прогресивною структурою зайнятості, ефективно інтегрованого в міжнародну економічну систему [2, с. 34]. Структура зайнятості України змінюється, але напрям цих змін не відповідає національним інтересам та викликам глобалізаційних процесів. В Україні тривають глибокі структурно-інституціональні зрушення, які зумовили переорієнтацію напрямів економічної діяльності та активізували вирішення соціально-економічних проблем щодо формування й ефективного функціонування ринку праці. Якість робочої сили, рівень її кваліфікації є фактором зростання продуктивності праці та ефективного функціонування економіки. Загострення ситуації на ринку праці значною мірою пов'язане з динамікою попиту та пропозиції робочої сили (кон'юнктурою ринку праці). Динаміка змін на ринку праці свідчить, що узгодження попиту та пропозиції робочої сили певною мірою здійснюється за рахунок стихійних внутрішніх регуляторів. До цього часу не створено умов для зародження в економіці України нових виробництв, які у перспективі могли б забезпечити якісні зміни у структурі національної економіки відповідно до глобальних викликів та формування підґрунтя для ефективного функціонування ринку праці.

Література:

1. Баглей Р.Р., Бучинська Т.В. Аналіз трансформації світового ринку праці під впливом Революції 4.0. *Інноваційна економіка*. 2019. 1-2 (78). С. 5-12
2. Близнюк В.В., Яценко Л.Д. Вітчизняний ринок праці у глобальному вимірі. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2018. № 3. С. 33-38
3. Братко О.С., Мазур Н.С. Трансформація світового ринку праці в умовах розвитку цифрової економіки. *Діджиталізація сучасної системи міжнародних економічних відносин : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* 2019. Ч. 1. С. 55-57.
4. Дзюба Ю.В., Дороніна О.А. Трансформація світового ринку праці в умовах діджиталізації економіки. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2020. С. 207-211.
5. Огляд ринку праці. Що відбувається з роботою в Україні під час війни? URL: <https://forbes.ua/company/oglyad-rinku-pratsi-shcho-vidbuvaetsya-z-robotoyu-v-ukraini-pid-chas-viyni-19072022-7243> (дата звернення: 07.11.2022).
6. The impact of the Ukraine crisis on the world of work: Initial assessments. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/documents/briefingnote/wcms_844295.pdf (дата звернення: 08.11.2022).
7. Чухно А. Зміна характеру та структури зайнятості в умовах постіндустріального суспільства. *Економічний часопис – XXI*. 2003. № 1. С. 35-39.

УДК 338:339

Нікіфорова Віра

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
старший науковий співробітник
сектору економічних проблем розвитку промислового виробництва
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

ЗАГАЛЬНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО РОЗВИТКУ СМАРТ-ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Цілі, умови, тенденції та виклики розвитку людства у ХХІ ст. зумовили повернення промисловості до пріоритетних видів економічної діяльності, ефективного функціонування якої знаходиться на порядку денному великих міжнародних організацій, урядів більшості країн, бізнесу, науковців та суспільних діячів. Центральне місце промислових виробництв у розбудові економіки майбутнього пояснюється переходом до ери Четвертої промислової революції (4IR), яка спирається на всеохоплююче впровадження надсучасних технологій на всіх етапах життєвого циклу виробництва, стирає грані між фізичним та віртуальним, матеріальним та нематеріальним і сприяє більш тісному галузевому зв'язку, подекуди розмиваючи межі між окремими видами діяльності.

Питанням розвитку Індустрії 4.0 та смарт-індустріалізації в останні роки було присвячено чимало наукових робіт в усьому світі. Дослідження стосувалися як самого поняття та характеристик 4IR, включаючи дискусії про

саме її існування, так і тенденцій та напрямів розвитку смарт-виробництва за допомогою побудови нових національних стратегій та зміни традиційної виробничої парадигми під впливом новітніх технологій.

Впевненим мейнстримом наукових та аналітичних досліджень можна назвати виявлення впливу сучасних технологій та Індустрії 4.0 на екологічну складову економічного розвитку, де першість розвинених країн Заходу поступово стали тіснити країни, що розвиваються, особливо Китай, який планує стати вуглецево нейтральним до 2060 р.

Розмаїття економічних, політичних, інституційних та культурних умов розвитку промисловості у різних регіонах також знайшло відображення у наукових роботах, де розкрито відмінності розбудови смарт-виробництва та методи їх стимулювання у розвинених країнах та країнах, що розвиваються. При цьому спостерігається поступове зміщення акценту на країни Азії, Африки та Латинської Америки, які наразі намагаються подолати економічний розрив із Західними державами за допомогою впровадження новітніх технологій.

Незважаючи на певне розмивання меж між видами діяльності завдяки використанню кіберфізичних систем, одним з найважливіших аспектів визначення напрямів та механізмів стимулювання розвитку смарт-виробництва є виявлення їх особливостей у різних галузях промисловості, адже одні й ті самі технології мають різну ефективність і по-різному впливають на металургійні, хімічні, машинобудівні та інші підприємства. Високотехнологічні виробництва апріорі більш чутливі до технологічних змін, швидше пристосовуються і дають більшу віддачу, тоді яку у традиційних галузях використання новітніх технологій є більш обмеженим, хоча й необхідним у сучасних умовах.

Секторальний аналіз показав, що більшість впроваджуваних новітніх технологій направлено на підвищення екологічності цих виробництв, зниження їх енергоємності зі зростанням частки використання відновлювальної енергії, забезпечення цифровізації більшості виробничих процесів та вирішення соціальних питань, перш за все підвищення безпеки співробітників.

Це відповідає принципам Організація об'єднаних націй з промислового розвитку (ЮНІДО) на 2022-2025 рр. щодо сприяння інклюзивному та сталому промислому розвитку (ISID) для викорінення бідності, спільного процвітання та екологічної стійкості, як то зміни клімату та циркулярна економіка, цифрова трансформація та інновації, структурна трансформація та галузева експертиза. При цьому опорними стовпами секторальної трансформації виступають знання та вміння, ділові зв'язки, кластери та ланцюги вартості, бізнес середовище, інвестиційна та промислова інфраструктура, наука, технології та інновації, якість та стандарти [1, с. 20-23].

В Україні також спостерігається помітна активізація досліджень щодо необхідності і можливості впровадження у промисловості технологій Четвертої промислової революції [2-5], які значною мірою відповідають сучасним викликам економічного, екологічного, соціального та гуманітарного характеру та пропонують концептуальні підходи і практичні рекомендації щодо розвитку національної промисловості з урахуванням світового досвіду та вітчизняних надбань.

Увагу зосереджено на особливостях, чинниках, ризиках та можливостях розбудови смарт-виробництва з виявленням окремих фінансово-економічних та науково-інноваційних стимулів її пришвидшення. У працях визначено ключові новітні технології (Інтернет речей, Великі дані, 3D-друк, роботи, високоінтелектуальні датчики і сенсори тощо), використання яких здатне перетворити виробництво на «розумне», почасти виявлено пріоритетні напрями та окремі наслідки впровадження цих технологій.

Характерною рисою вітчизняних наукових розробок є постійна увага до галузевих аспектів промислової діяльності. Найсучасніші тенденції, напрями та перспективи розвитку традиційних галузей, як то енергетична, металургійна, машинобудівна, хімічна, харчова тощо, знаходять відображення у значній кількості праць, створюючи інформаційно-аналітичний та методико-методологічний базис майбутніх перетворень.

Деяке відставання України за глибиною і всеосяжністю опрацювання питань смартизації промисловості пов'язано як з відносною новизною питання з історичної точки зору, так і з надвисоким рівнем невизначеності навколишнього середовища. Ситуація радикально ускладнюється викликами, що наразі стоять перед державою через російську військову агресію, наслідки якої спеціалісти тільки починають визначати, і наявні роботи є лише верхівкою айсбергу.

Слід зазначити, що в останні два-три роки при дослідженні розвитку та стимулювання промислових смарт-виробництв усе частіше виникає питання доцільності впровадження тих чи інших технологій, тобто важливим стає «Для чого?», а не тільки «Як?» і «Куди?».

Зокрема, спеціалісти ЮНІДО при розробці цілей галузевих перетворень наголошують на необхідності «... комплексної стійкості для вирішення нагальних глобальних проблем сучасності, таких як брак ресурсів, зміна клімату та нерівність. ... Галузеві виробничо-збутові ланцюжки мають інтегрувати стійкість таким чином, щоб їх бізнес-моделі створювали суттєву соціальну та екологічну цінність на додаток до фінансової віддачі» [1, с. 17].

Необхідність соціально-екологічної направленості перетворень у промисловості у контексті розвитку Індустрії 4.0 підкреслюється у роботах з питань переходу до Суспільства 5.0, де технології не замінюють, а доповнюють людину, спираючись на її майстерність та творчість [6-7], а також у дослідженнях щодо нової політики зростання [8-9], яка передбачає впровадження нових технологій, сприятливих для робочої сили, котрі можна вважати глобальним суспільним благом з погляду розвитку.

Література:

1. Sectoral transformation for inclusive and sustainable industrial development: methodological approaches. United Nations Industrial Development Organization. Vienna, Austria, 2021. 87 p.
2. Digitalization of the economy: how to improve the country's competitiveness / V.P. Vishnevsky, O.M. Harkushenko, M.Yu. Zanizdra, S.I. Kniaziev, D.V. Lypnytskyi, V.D. Chekina; Eds. V.P. Vishnevsky, & S.I. Kniaziev; NAS of Ukraine, Institute of Industrial Economics. Kyiv: Akadempriodyka, 2021. 168 p.

3. Диба М.І., Гернего Ю.О. Виклики Індустрії 4.0 у контексті її становлення на глобальному і національному рівнях. *Економіка України*. 2020. № 6. С. 43-59. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.06.043>.
4. Задорожний Г.В., Дуна Н.Г., Задорожна О.Г., Абраменко А., Іванова М., Клецова Ю., Личко Ю., Травкіна К., Чорна А. Особливості та перспективи Індустрії 4.0 в економіці України (науковий огляд). *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1 (40). С. 159-179. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1\(40\).159-179](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1(40).159-179).
5. Яненко І.Г. Чинники і шляхи розвитку цифровізації в Україні. *Економіка України*. 2022. № 3. С. 4-22. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.03.004>.
6. Narvaez Rojas C., Alomia Peñafiel G.A., Loaiza Buitrago D.F., Tavera Romero C.A. Society 5.0: A Japanese Concept for a Superintelligent Society. *Sustainability*. 2021. Vol. 13. P. 65-67. DOI: <https://doi.org/10.3390/su13126567>.
7. Salimova T., Vukovic N., Guskova N. Towards sustainability through Industry 4.0 and Society 5.0. *International Review*. 2020. № 3-4. P. 48-54.
8. Rodrik D. Prospects for global economic convergence under new technologies. *An inclusive future? Technology, new dynamics, and policy challenges: report* / Ed. by Zia Qureshi. Brookings Institution's Global Forum on Democracy and Technology at Brookings, 2022. P. 65-82.
9. Suresh N., Rodrik D., Zucman G. Economics after Neoliberalism: Introducing the EfIP Project. *AEA Papers and Proceedings*. 2020. Vol. 110. P. 366-371. DOI: <https://doi.org/10.1257/pandp.20201000>.

УДК 657

Новак Ольга

судовий експерт сектору економічних досліджень
Волинський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Луцьк, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах ринкової економіки слідчі та судові органи мають потребу в тому, щоб з'ясувати фактичні обставини підприємницької і господарської діяльності, які дозволили б всебічно, повно та об'єктивно висвітлити діяльність підозрюваної особи. Саме такими питаннями займається судово-економічна експертиза. Поняття судово-економічної експертизи визначається як дослідження на основі спеціальних знань експертом-економістом в частині фінансово-господарської діяльності підприємства з метою надання відповідей на питання, що є або будуть предметом судового розгляду.

Безпосереднім суб'єктом судово-економічної експертизи виступає експерт, що займається аналізом бухгалтерської, фінансової документації, а також пише експертний висновок, в якому детально описуються досліджувані матеріали та визначаються можливі порушення.

Бухгалтери, економісти, що є судовими експертами, повинні мати спеціальні комплексні знання. Специфічність цих знань полягає в умінні

розпізнавати в бухгалтерській інформації ознаки протиправної діяльності.

Згідно статті 10 Закону України «Про судову експертизу», судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності [2].

Таким чином, судовий експерт-економіст – особа, що володіє необхідними знаннями в галузі економічних наук (бухгалтерського обліку, планування, фінансів і кредиту, статистики тощо), пройшла спеціальну підготовку для отримання знань з процесуальних питань та отримала кваліфікацію судового експерта-економіста за відповідними експертними спеціальностями. Найважливіші вимоги, які пред'являються до експерта, це законність, незалежність, об'єктивність і повнота дослідження.

Судовий експерт у межах своєї компетенції бере участь у дослідженні обставин справи лише з питань, що належать до предмета, дорученої йому експертизи, і мають значення для видачі висновку. Сторони по справі мають право звертатися до експерта тільки у зв'язку з дорученою йому експертизою та з дозволу органу, який призначив експертизу.

Компетенція експерта-економіста, як суб'єкта судової експертизи, не обмежується знанням бухгалтерського обліку, фінансів та економіки. Тут повинні бути і істотні знання в області права, а також і в галузі, в якій працює безпосередньо підприємство, фінансово-господарська діяльність якого досліджується. Тому до експерта-економіста пред'являються такі вимоги, як досвід роботи в галузі бухгалтерії чи економіки, наявність вищої освіти, а також знання своєї справи [3].

Станом на сьогодні фінансово-економічна діяльність суб'єктів господарювання характеризується масштабним впровадженням інформаційних технологій, і насамперед стосується ведення системи бухгалтерського обліку. Відповідно такі зміни проектується і на судово-експертну діяльність. Автоматизація процесу проведення економічних експертиз певною мірою передбачає можливість обробки в інтерактивному режимі великих обсягів інформації, що матиме позитивний вплив на терміни проведення експертиз та продуктивність роботи експертів.

Крім того, тісно пов'язаний із результативністю проведення економічної експертизи, фактор коректності питань, які поставлені судово-слідчими органами, а отже їх відповідність спеціальним знанням експерта. Наприклад, досить часто вони мають правовий характер і пов'язані з трактуванням норм права, юридичною оцінкою і кваліфікацією дій посадових осіб. Питання такого характеру перебувають поза межами спеціальних знань експертів [1].

Важливим напрямком удосконалення судово-експертної діяльності є робота Науково-консультаційної і методологічної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України, яку було створено для сприяння науково-дослідній і експертній діяльності судово-експертних установ. До

складу такої ради входять провідні спеціалісти судово-експертних установ Міністерства юстиції України, а також експертних і наукових установ інших міністерств та відомств.

Разом з тим, за останнє десятиліття почала розвивається професійна діяльність експертів, що не є працівниками державних експертних установ. Було створились приватні компанії, які об'єднали в собі експертів та фахівців з відповідних галузей знань (оціночно-будівельна, оціночно-земельна, будівельно-технічна експертиза тощо). На даний час важливо в законодавчій площині врахувати зміни, які відбулися в роботі судових експертів за останні роки та забезпечити розвиток судово-експертної діяльності в цілому.

З огляду на значення судової економічної експертизи як важливої складової кримінально-процесуальної дії в судово-правовій системі країни, а також постійну трансформацію економічних відносин, у перспективі подальшого свого розвитку, вона вимагає продуктивної взаємодії із судово-слідчими органами, розробки та впровадження актуальних методик документальної перевірки. Також важливою складовою є глобальне впровадження автоматизації обліку, інформаційних технологій як ефективного засобу оптимізації процесу дослідження судово-економічних експертиз.

Література:

1. Горлачук О.А. Актуальні аспекти розвитку судової економічної експертизи. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (м. Харків, 15-16 квіт. 2021 р.)*. Харків: Право, 2021. 320 с. URL: https://www.hniise.gov.ua/uploads/files/public-folder/2021_tezy_konference%20in%20print5.pdf (дата звернення: 14.11.2022)
2. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>. (дата звернення: 14.11.2022)
3. Стельмах Н.Є. Підготовка експертів-бухгалтерів: проблеми та перспективи. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2016. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4748> (дата звернення: 14.11.2022)

УДК 336

Олейніченко Денис

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Сьогодні Україна потребує такої системи державного фінансового контролю, яка могла б реагувати на численні проблеми ринкової економіки та державної фінансової політики. Світова практика свідчить, що ефективний державний фінансовий контроль – це найважливіша умова існування сильної держави та важливий фактор державного будівництва. Тому закономірно, що

процеси зміцнення державності, які відбуваються останніми роками, об'єктивно пов'язані з необхідністю підвищення ролі в цьому контексті всіх видів фінансового контролю, особливо державного.

Необхідним є формування такої системи, яка могла б реагувати на численні проблеми ринкової економіки та державної фінансової політики й охоплювала б усі рівні економіки, була би цілісною, побудованою на єдиних методологічних і організаційних засадах. Нині здійснюється, з урахуванням накопиченого теоретичного та практичного досвіду, формування системи державного фінансового контролю, підвищення його дієвості й ефективності.

Актуальність цієї проблеми полягає ще й в тому, що її вирішення сприятиме успіху адміністративної реформи, яка проводитиметься в державі. Крім цього, створення чіткої системи державного фінансового контролю, визначення місця та ролі органів державного фінансового контролю в єдиній його системі, загальних принципів і механізмів їх організації та функціонування має забезпечити уніфікацію і узгодженість контролю державних фінансів [2].

Вирішення складних питань побудови системи державного фінансового контролю потребує використання зарубіжного досвіду, де враховані загальні підходи і принципи побудови таких систем, розроблено та застосовується системний підхід до визначення їхніх елементів, сформовані стандарти здійснення контрольних-аналітичних і експертних заходів, оцінки та надання їх результатів. Лише з урахуванням цих суттєвих моментів і напрацьованого досвіду система державного фінансового контролю має стати єдиною та цілісною, адже її побудову визначають принцип єдності бюджетної системи, єдині законодавчі норми, принципи і вимоги функціонування, чітке розмежування функцій та повноважень органів фінансового контролю, спрямованих на вирішення завдань контролю державних і місцевих фінансів.

При такому підході на кожному рівні реалізації державного фінансового контролю можуть діяти всі існуючі нині контролюючі органи при чіткому визначенні їхніх функцій, а системність зовсім не передбачає жорстку вертикальну структуру. Надмірна монолітність системи не дозволить оперативно реагувати на численні зміни ринкових відносин [3].

Формування єдиної системи державного фінансового контролю не можливе без урахування як чинної законодавчої та нормативно-правової бази, так і напрацьованих пропозицій щодо: формування та зміцнення незалежного фінансового контролю, правових основ його здійснення, структури й організації; формування єдиної системи державного фінансового контролю відповідно до мети її створення; розмежування повноважень органів державного фінансового контролю при проведенні контрольних-ревізійної та експертно-аналітичної діяльності; вдосконалення і координації діяльності контролюючих органів у єдиній системі державного фінансового контролю [1].

При формуванні єдиної системи державного фінансового контролю основними мають стати такі складові: сукупність органів державного фінансового контролю; взаємовідносини між цими органами й органами державної влади; встановлення ієрархії контролюючих органів; перелік об'єктів

контролю; визначення підконтрольних суб'єктів; перелік інструментарію (форм, методів, засобів тощо), які можуть бути застосовані конкретними суб'єктами контролю; права, обов'язки, відповідальність суб'єктів контролю і підконтрольних об'єктів.

Виходячи з цього, державний фінансовий контроль має передбачати і забезпечувати виконання наступних завдань: організацію та здійснення контролю за своєчасним виконанням дохідних і видаткових статей державного та місцевих бюджетів; оцінку обґрунтованості дохідних і витратних статей державного бюджету та державних цільових фондів; оцінку ефективності і доцільності витрачання державних коштів; забезпечення дотримання правил здійснення операцій з валютою та валютними цінностями; попередження правопорушень у фінансовій сфері; забезпечення фінансової безпеки держави; контроль за виконанням міжнародних фінансових зобов'язань держави, станом державного боргу; контроль за дотриманням бюджетного, податкового, митного, валютного законодавства; оцінку ефективності діяльності головних розпорядників бюджетних коштів щодо використання державних коштів; аналіз виявлених відхилень від установлених показників державного бюджету і підготовку пропозицій, що спрямовані на їх усунення; фінансову експертизу проектів законів, що передбачають витрати бюджетних коштів чи впливають на формування та використання цих коштів тощо.

Література:

1. Ємельянов В.М., Степанюк Д.А. Пріоритетні аспекти розвитку системи державного фінансового контролю в Україні. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2018. № 1. С. 126-143.
2. Нікітюк І.С. Теоретичні положення концепції єдиної системи державного фінансового контролю. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 1. С. 68.
3. Сюркало Б.І. Державний фінансовий контроль в контексті сталого економічного розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=394> (дата звернення: 05.11.2022)

УДК 331.658

Олійник Ігор

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту та інформаційних технологій
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

Управління розвитком персоналу посідає особливе місце в системі стратегічного менеджменту підприємств машинобудівної галузі. Це обумовлено, в першу чергу, тим, що в сучасному динамічному середовищі важливо підтримувати високий рівень організаційної культури та лідерства,

оскільки саме це є вагомим інструментом формування інтелектуального капіталу підприємств та організацій. Можливість організації активно розвивати своїх працівників в умовах швидкого старіння теоретичних, практичних знань та вмінь є одним з найважливіших факторів ведення конкурентної боротьби на ринку.

Розвиток персоналу підприємств машинобудівної галузі – це дуже складне й багатостороннє поняття. Воно охоплює економічні, психологічні, соціальні та педагогічні проблеми. Сама його сутність визначає основу професійного та соціально-психологічного розвитку особистості. Розрізняють розвиток кадрів у сфері навчання та розвиток кар'єри.

Розвиток у сфері навчання включає планування; прийняття рішень та їх впровадження; контроль за реалізацією заходів з навчання та підвищення кваліфікації як на підприємстві, так і за його межами, а також заходів з розвитку особистості. Якщо у центрі уваги знаходиться окремий співробітник, то йдеться про індивідуальні заходи. Коли ж вони стосуються певних цільових груп (наприклад, програмістів-системників, інженерів-конструкторів, працівників сфери збуту тощо), тоді йдеться про колективні заходи щодо розвитку кадрів у сфері навчання. Якщо ж співробітники можуть реалізувати свої ідеї у сфері планування та прийняття рішень, тоді йдеться про додаткові форми розвитку кадрів у сфері освіти. В іншому випадку йдеться про сторонні заходи. Зрозуміло, що є й змішані форми, які поєднують в собі зазначені вище підходи [4, с. 176].

На сьогоднішній день існує єдина думка, яка полягає в тому, що, зважаючи на вимоги ринку праці, що постійно змінюються, стійкого значення набувають виробничі інвестиції в розвиток персоналу (кадрів). Це стосується як працівників, так і керівників. Разом з пристосуванням до необхідної професійної кваліфікації у межах розвитку персоналу (кадрів) дедалі більшого значення набуває розвиток так званих ключових, базисних, додаткових компетентностей, а саме, уміння спілкуватися, здатності до навчання, уміння працювати у колективі і т.ін.

Розвиток кар'єри охоплює планування, ухвалення рішень, реалізацію та контроль за зміною становища співробітників за всіма напрямками ієрархії.

Внутрішньоорганізаційна кар'єра охоплює послідовну зміну стадій професійного розвитку працівника в межах однієї організації. Вона реалізується в трьох основних напрямках [1]:

- вертикальний означає рух до вищого рівня професійної ієрархії в організації, що, як правило, супроводжується розширенням повноважень працівника;
- горизонтальний напрямок означає розширення або ускладнення завдань на тій самій сходинці службової ієрархії (з адекватною матеріальною винагородою) чи переміщення в іншу функціональну галузь діяльності (ротацію), що сприяє розширенню професійного досвіду і підтриманню інтересу до трудової діяльності;
- доцентровий напрямок внутрішньоорганізаційної кар'єри є неформальним та найменш очевидним, хоча й дуже привабливим для

співробітників. Він означає набуття авторитету і поваги серед колег і керівників.

Така класифікація видів кар'єри має сенс з погляду завдань планування кар'єрного просування працівників на підприємстві.

Обмежена за своєю сутністю практика «роботи з кадрами», що використовувалася на вітчизняних машинобудівних підприємствах досить тривалий час, здатна бути результативною лише за умов повної зайнятості на ринку праці та передбачуваності економіки конкретного підприємства, а також у випадку використання «жорстких» організаційних структур. Сьогодні такі підходи до організації розвитку персоналу не здатні забезпечувати достатній рівень ефективності роботи підприємства.

Сьогодні потрібні нові моделі управління, націлені на створення умов для безперервного розвитку організацій на основі розвитку її персоналу, а також на використання варіативних мотиваційних програм в залежності не тільки від поточної (оперативної) результативності конкретного працівника, а також й від колективного характеру праці за умов активного делегування повноважень працівникам у сфері прийняття інноваційних управлінських рішень. Такий підхід передбачає формування гнучких організаційних структур, що дозволяють найбільш ефективно використовувати творчий потенціал трудових ресурсів підприємства [2, с. 203].

У цьому контексті завданнями інноваційного розвитку персоналу машинобудівного підприємства можуть бути:

- професійне навчання працівників та створення сприятливих умов для їх ефективної роботи;
- впровадження гнучкої системи безперервної післядипломної освіти співробітників усіх рівнів;
- організація виробничої адаптації персоналу та його професійно-кваліфікаційне просування для реалізації стратегічних цілей управління;
- забезпечення повної реалізації здібностей, інтересів та вмінь працівників з метою підвищення гнучкості організації, а також її конкурентоспроможності на ринку;
- формування позитивного ставлення персоналу до організації, її керівництва на основі ефективного матеріального й нематеріального стимулювання його розвитку, а також підвищення престижу й привабливості організації серед молоді та інших груп населення.

Перш за все, необхідно змінити практику функціонування традиційних служб управління персоналом та перетворити їх на своєрідний центр розвитку машинобудівного підприємства. Розширення сфери відповідальності відділу з управління персоналом включає, в першу чергу, розширення кількості його функцій та сфери впливу. Таке розширення функцій та сфер відповідальності має суттєво змінити бачення класичного відділу кадрів та перетворити його на головну структуру в системі управління компанією.

Також потребує значної уваги розширення зони відповідальності відділу управління персоналом індивідуально для кожного машинобудівного

підприємства з урахуванням особливостей його розвитку. В результаті розширення зони відповідальності блоку управління працівники машинобудівного підприємства повинні отримати таку організаційну структуру, яка здатна врахувати стратегічні цілі розвитку компанії; підбирати людей з високим потенціалом на керівні посади; впроваджувати HR-практики, що є зрозумілими кожному працівнику; розробляти стратегії та конкретні плани дій кожного підрозділу [3, с. 103].

Підвищення рівня освіти, підготовки та перепідготовки персоналу, підвищення кваліфікації є одними з центральних елементів стратегії розвитку підприємства з метою усунення структурних диспропорцій та ефективного формування та використання трудового потенціалу персоналу. Необхідний постійний пошук дієвої форми взаємодії з закладами вищої та спеціальної освіти, що могло б вплинути на навчальний процес та наблизити його до реальних вимог виробництва, а також сприяти вихованню майбутнього резерву молодих спеціалістів з перспективним трудовим потенціалом і високим освітнім рівнем.

Отже, впровадження інновацій у галузь управління людськими ресурсами на машинобудівному підприємстві потребує значної підготовчої роботи та використання сучасних підходів у практиці кадрової роботи. Таке впровадження неможливе без високої готовності всього персоналу машинобудівного підприємства до новацій та створення відповідної системи навчання на всіх управлінських рівнях.

Література:

1. Бучинська Т.В. Розвиток персоналу як основний чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства. *«Науковий вісник». Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 7. Ч. 2. С. 144-146.
2. Дяків О.П., Островерхов В.М. Управління персоналом : навчально-методичний посібник (видання друге, переробл. і доповнено). Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 288 с.
3. Криворучко О.М., Водолажська Т.О. Управління персоналом підприємства : навчальний посібник. Харків: ХНАДУ, 2016. 200 с.
4. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : монографія ; за ред. Е.М. Лібанової. К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2018. 383 с.

УДК 336.2

Остапенко Олена

старший викладач кафедри права та соціально-економічних відносин
Центральноукраїнський інститут розвитку людини
м. Кропивницький, Україна

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ ЯК ФОРМА ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ СУБ'ЄКТАМ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Однією із найважливіших проблем розвитку підприємництва в Україні завжди було питання державної підтримки, створення таких умов, за яких

суб'єкти господарювання нарощували виробництво, отримували прибутки і при цьому справедливо та належним чином сплачували податки. Більше того, у всі часи і в межах будь-якої податкової системи прагнули до створення ефективного та одночасно справедливого оподаткування, за якого адміністрування податків і зборів є визначеним, передбачуваним, а податкове навантаження на платника є оптимальним, завдяки чому забезпечується стійкість дохідних джерел бюджетів у середньостроковій і довгостроковій перспективі.

В економічно розвинених іноземних країнах таких як Німеччина, США, Канада, для успішного функціонування підприємництва важливе значення має стабільна і повсякчасна державна підтримка суб'єктів господарювання. Тому, дослідження існуючих форм, методів та способів підтримки суб'єктів підприємницької діяльності, а також пошук ефективних шляхів стимулювання економічного зростання через державну допомогу, є надзвичайно актуальними для України, особливо наразі, в умовах війни і повоєнної розбудови.

Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України, окрім морально-психологічного удару на суспільство, суттєво вплинула на стан та умови ведення бізнесу. Із 05:30, 24 лютого 2022 року в Україні було введено особливий правовий режим – воєнний стан. Це суттєво відзначилось на первинних осередках економіки – суб'єктах підприємницької діяльності, – як фізичних, так і юридичних особах. Політика підтримки існуючих суб'єктів господарювання і стимулювання їх діяльності для забезпечення військових потреб призвели до розроблення Урядом країни заходів дерегуляції та лібералізації умов ведення бізнесу в такий складний період [3, с. 113-114].

Підтримка суб'єктів господарювання шляхом надання податкових пільг є правом останнього, а отже – він самостійно приймає рішення стосовно необхідності його реалізації. Показово, що Податковий кодекс України передбачає можливість платника податків відмовитися від використання податкових пільг. Так, згідно з п. 30.4 ст. 30 ПКУ, платник податків вправі відмовитися від використання податкової пільги чи зупинити її використання на один або декілька податкових періодів. Податкові пільги, не використані платником податків, не можуть бути перенесені на інші податкові періоди, зараховані в рахунок майбутніх платежів з податків та зборів або відшкодовані з бюджету. У той же час на практиці відсутні будь-які дієві механізми (порядок, процедура, підстави) щодо відмови суб'єкта від такої державної підтримки чи зупинення використання податкових пільг.

Податкові пільги мають подвійну економічну природу. З одного боку, вони скорочують податкові платежі суб'єктів підприємницької діяльності, з іншого – збільшують їхні доходи, сприяючи збільшенню сум сплачених податків. При цьому не повністю реалізується фінансовий потенціал країни [4, с. 275]. Частина науковців вважає, що перевагою пільгового оподаткування є те, що пряме фінансування потребує значно більших державних витрат, аніж надання пільг. Питанню державного регулювання та пільгового оподаткування, а також ефективності податкових пільг присвячено чимало наукових праць, проте тема реалізації регулятивного потенціалу податкових пільг залишається

не до кінця опрацьованою. Система пільгового оподаткування України є недостатньо ефективною, а проблема втрат бюджету через надання пільг і досі викликає багато питань [1, с. 43].

Зауважимо, що чинне податкове законодавство України, у якому власне й закріплено поняття й види податкових пільг, визначає специфіку їх надання за кожним окремим податком та збором ПКУ, не містить таких категорій, як «державна підтримка», «державна допомога». У Податковому кодексі України немає жодних згадувань про засоби підтримки суб'єктів господарювання.

Державна підтримка – більш широка категорія, нею охоплюється будь-яка підтримка суб'єктів господарювання, окрім фінансової. Зокрема, йдеться про інформаційну, консультативну та організаційно-управлінську підтримку. При цьому податкові пільги Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» визначені як форма державної допомоги суб'єктам господарювання. Вони становлять собою передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності законодавчо визначених підстав [2, с. 254].

Таким чином, податкові пільги це елемент податку, тобто елемент правового статусу платника податків. Завдяки їм вдається забезпечити: поєднання формальної і фактичної рівності платників в оподаткуванні; підтримку суб'єктів підприємництва, що виявляється у зменшенні сум податкових платежів, які мають бути сплачені платником податків, або взагалі у відсутності обов'язку зі сплати відповідного платежу; більш сприятливий режим досягнення публічних інтересів, а також реалізацію приватних інтересів.

Література:

1. Гомон М.В. Значення регулятивного потенціалу пільгового оподаткування у державному регулюванні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 3 (08). С. 43-46
2. Томнюк Т.Л. Податкова система : навчальний посібник. Чернівці: ЧТЕІ ДТЕУ, 2022. 324 с.
3. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Податкове стимулювання діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану в Україні. *Modern engineering and innovative technologies*. 2022. Issue № 20. Part 2. April/ Sergeieva&Co, Karlsruhe, Germany. С. 113-123. URL: <https://www.moderntechno.de/index.php/meit/issue/view/meit19-02/meit19-02> (дата звернення: 11.11.2022)
4. Хоменко Л.М., Авраменко О.І. Форми державної допомоги та проблеми її обліку. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 2 (19). С. 274-278

УДК 519.866

Охтеня Олексій

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
старший науковий співробітник відділу фінансово-економічних проблем
використання виробничого потенціалу

Дасів Алла

кандидат економічних наук
старший науковий співробітник відділу фінансово-економічних проблем
використання виробничого потенціалу

Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

СЦЕНАРІЙ ІНТЕНСИВНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У МОДЕЛЮВАННІ ДОВГОСТРОКОВОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ухвалення рішень щодо розвитку промисловості на усіх рівнях, особливо на державному, вимагає передбачення можливих їх наслідків. При цьому важливо розуміти не лише очікувані короткострокові результати, але й бачити «велику картину» розвитку на довгострокову перспективу. Це особливо актуально з урахуванням технологічного відставання України від провідних економік світу, яке щодамі поглиблюється на тлі розгортання в світі Четвертої промислової революції [1], що реалізує глобальний перехід до наукоємного виробництва, основаного на випереджальному розвитку кіберфізичних систем.

Усе це вимагає використання відповідного науково-практичного інструментарію, зокрема, побудови економіко-математичних моделей, що дозволяють передбачати можливий розвиток економічних систем з урахуванням певних вхідних умов і наслідків регуляторних дій. При цьому слід вважати на те, що пропоновані у цьому розділі довгострокові моделі призначені не для розрахунку точних значень економічних показників у межах довірчих інтервалів, а тільки для визначення можливих тенденцій і ризиків розвитку національної промисловості в умовах, що склалися у попередні роки.

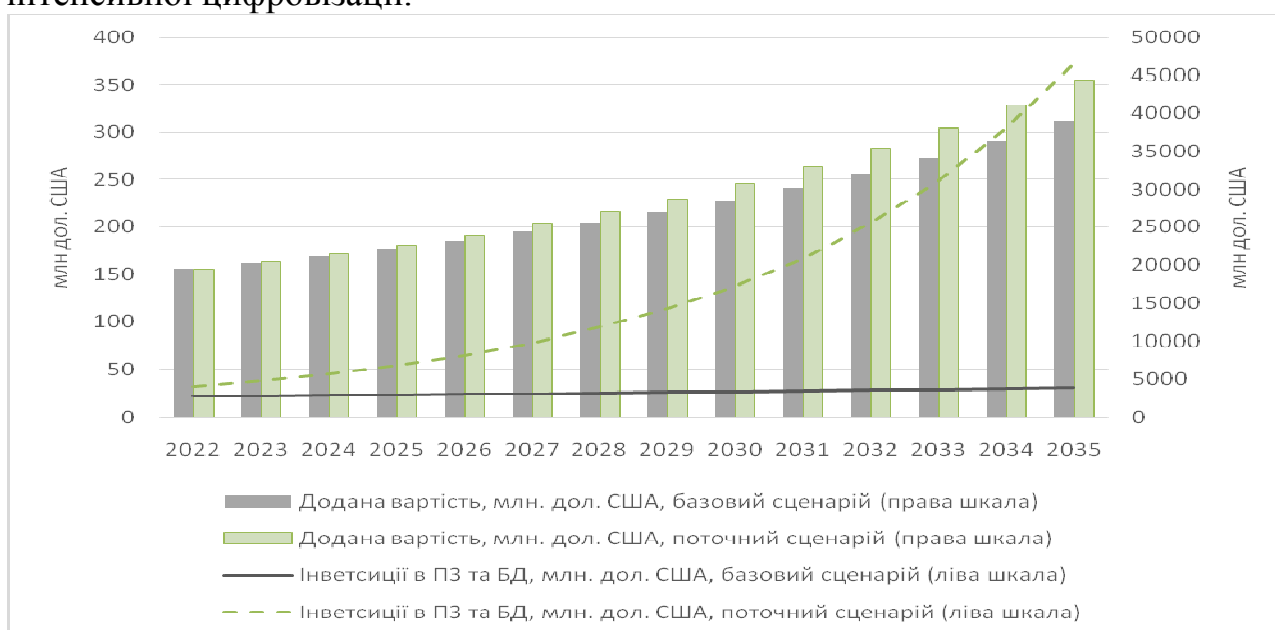
Для математичного моделювання обрано три основні сектори, які у сукупності і взаємодії визначають потенціал національного виробництва: переробну промисловість, добувну промисловість і сільське господарство. Як залежну змінну (значення якої будуть розраховуватися для оцінки динаміки розвитку зазначених вище галузей) доцільно використовувати додану вартість по відповідних секторах. «Ядром» пропонованої моделі, яке «розкручує» спіраль економічних процесів, є виробнича функція у її найбільш поширеному варіанті, відомому як функція Коба-Дугласа [2]. При цьому, на відміну від класичного варіанту, до цієї функції пропонується включити фактор цифровізації, який має особливе значення в умовах Четвертої промислової революції, і без якого в сучасних умовах ані труд, ані капітал уже нормально не функціонують.

Усі фактори, що мають грошове вираження, доцільно враховувати в

доларах США в постійних цінах, що також було обґрунтовано авторами в роботі [3]. В рамках цього підходу додана вартість в сільському господарстві залежить від таких факторів: фактор праці – витрати на оплату праці в грошовому вираженні в доларах США в постійних цінах; фактор капіталу – вартість основних фондів; фактор цифровізації – вартість комп'ютерного програмного забезпечення і баз даних (ПЗ і БД); фактор цін на сільськогосподарську продукцію – світовий індекс продовольчих цін; фактор цін на ресурсні товари. Кожен із зазначених вище показників, у свою чергу, залежить від ряду інших факторів, включаючи додану вартість, створену в галузі в попередньому періоді, що дає в результаті картину рекурентної залежності доданої вартості, в тому числі, від самої себе в минулих періодах, забезпечуючи конгруентність моделі в часі. Докладний опис авторської моделі міститься в роботі [4].

З урахуванням того, що ключовою тенденцією розвитку світової економіки на поточному етапі є цифровізація всіх сфер виробничого процесу, тому як один з перспективних напрямів і, відповідно, сценаріїв, слід розглянути інтенсифікацію процесів цифровізації шляхом збільшення співвідношення інвестицій у ПЗ та БД та інвестицій в основні фонди. За основу сценарію інтенсивної цифровізації взято поступове досягнення до 2035 р. показниками співвідношення інвестицій у ПЗ та БД з інвестиціями в основні фонди значень, досягнутих у 2019 р. Німеччиною (яку взято за європейський еталон впровадження цифрових технологій). Тобто у 2035 р. у сільському господарстві це співвідношення становитиме 0,37 замість 0,07, у добувній промисловості – 2,35 замість 0,46, а у переробній – 3,94 замість 0,63.

На рис. 1 показано динаміку інвестицій у ПЗ і БД та відповідну їй динаміку доданої вартості в переробній промисловості в рамках сценарію інтенсивної цифровізації.

Рисунок 1 – Динаміка інвестицій у ПЗ і БД, а також доданої вартості у переробній промисловості у 2022-2035 рр. в рамках базового сценарію та в рамках сценарію інтенсивної цифровізації

На рис. 1 видно, що за умови досягнення до 2035 р. рівня цифровізації інвестицій, що спостерігався в Німеччині у 2019 р., додана вартість у переробній промисловості зросте до 44,5 млрд. дол. США замість 38,9 млрд. дол. США у базовому сценарії, тобто зростання складе 15%.

Аналогічно, у разі інтенсивної цифровізації до 2035 р. додана вартість у сільському господарстві буде на 80% більшою ніж у базовому сценарії, у добувній промисловості – приблизно на 23%. Однак навіть за такого оптимістичного розвитку подій продуктивність праці в Україні у 2035 р. відставатиме від продуктивності праці в Німеччині у 2019 р. у 2,5-3,5 рази залежно від галузі.

За результатами моделювання встановлено, що в умовах цифрової трансформації виробництва віддача від цифровізації є дуже великою: на кожен долар інвестицій у цифровізацію доводиться збільшення доданої вартості на десятки доларів. Тим не менш, цифровізація не є «дешевим джерелом економічного дива»: ці інвестиції можливі та дадуть економічний ефект лише за умови загальної готовності економічної системи до їх впровадження та використання (що включає наявність відповідної інфраструктури, фізичного обладнання та інших основних засобів, навчання і перепідготовку персоналу).

Слід особливо підкреслити, що моделювання здійснювалося на основі продовження тенденцій, що спостерігалися до 2019 р. У моделях не враховується вплив пандемії COVID в 2020-2021 рр. та бойові дії, що почалися в 2022 р. Після остаточної стабілізації ситуації з COVID і завершення бойових дій моделювання можливо буде здійснити вже в нових умовах.

Література:

1. Xu M., David J.M., Kim S.H. The Fourth Industrial Revolution: Opportunities and Challenges. *International Journal of Financial Research*. 2018. Vol. 9, № 2. P. 90-95. DOI: 10.5430/ijfr.v9n2p90.
2. Мадих А.А., Охтеня О.О., Дасів А.Ф. Моделювання фактору цифровізації виробництва в процесі становлення смарт-промисловості (на прикладі переробної промисловості Німеччини) : науково-аналітична доповідь. К.: НАН України, Інститут екон. пром-сті, 2018. 41 с.
3. Охтеня О.О., Дасів А.Ф. Моделювання виробничої функції з урахуванням зміни віддачі факторів із часом на прикладі переробної промисловості Німеччини. *Економіка промисловості*. 2021. № 1 (93). С. 79-89. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2021.01.079>.
4. Охтеня О.О., Дасів А.Ф. Економіко-математичне моделювання довгострокового розвитку національної промисловості в умовах цифровізації з використанням виробничої функції. *Економіка промисловості*. 2021. № 4 (96). С. 5-20. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2021.04.005>.

УДК 336

*Панасюк Ольга*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, державного фінансового контролю та аналізу*Андрух Ольга*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі розвитку економіки України все більшої актуальності набуває проблематика щодо правильності оцінки фінансового стану підприємства, який би міг відображати реальний стан будь-якого підприємства, і при тому, висвітлював найсильніші сторони діяльності, а також показував проблемні ланки функціонування фірми та резерви для усунення наявних недоліків.

Аналіз фінансового стану підприємства – комплекс дій щодо вивчення й аналізу результатів фінансово-господарської діяльності організацій, підприємств, фірм з метою визначення ступеня ефективності використання основних фондів і оборотних коштів для реалізації програм (статутних завдань) організацій, установ, виявлення можливих недоліків, порушень, невикористаних резервів підвищення результативності діяльності [1].

На сьогоднішній день кожне підприємство має забезпечувати такий фінансовий стан, за якого воно б стабільно зберігало здатність виконувати свої фінансові зобов'язання перед партнерами, державою, власниками та найманими працівниками. Досягти дані умови можна завдяки суворому додержанню принципів комерційного розрахунку, головним серед яких є зіставлення витрат і результатів, одержання максимального прибутку за мінімальних витрат.

У наш час не існує універсальної методики щодо здійснення оцінки фінансового стану підприємства, яка б враховувала мету фінансового аналізу, постійно змінюваний склад множини оцінювальних параметрів, який змінюється відповідно до умов розвитку внутрішнього та зовнішнього економічного середовища, а також розмірність, специфіку підприємства конкретної галузі й умов, у яких воно функціонує. Проте вітчизняні науковці виділяють три основні етапи здійснення аналізу фінансового стану підприємства: організаційний, розрахунковий та заключний.

Що стосується міжнародної практики, то для оцінки фінансового стану підприємства досить широко використовують математичні моделі (моделі Альтмана, Таффлера, Ліса, Чессера), за допомогою яких формують узагальнений показник фінансового стану підприємства – його інтегральну оцінку. Основними перевагами даних моделей є те, що вони:

- мають невелику кількість показників, які забезпечують високу точність результатів, за незначних затрат трудомісткості;

- надають можливість поєднувати різні об'єкти;
- дають можливість здійснити оцінку банкрутства, визначити можливі зони ризику, в яких перебуває підприємство.

Проте дані моделі показують правдиві результати лише в тих конкретних умовах, для яких вони розроблені. Використання таких моделей в Україні було б можливим за повної відповідності бухгалтерського обліку, фінансової звітності і показників міжнародній практиці та стабільній діяльності вітчизняних підприємств [2, с. 128].

Будь-яка із перерахованих моделей, даватиме надійні результати лише за наявності незмінних умов функціонування об'єктів, які безпосередньо досліджуються, що не є характерним для вітчизняних підприємств, і як наслідок, дана умова вплине як на результати коефіцієнтів моделі, так і на її критичні значення, які слугують для оцінки фінансового стану підприємства і прогнозування можливості його банкрутства.

Закордонний досвід оцінювання було б доцільно використовувати в українській аналітичній практиці, але, перш за все, необхідно акцентувати увагу на важливості розуміння схеми обліку, яка лежить в основі фінансових коефіцієнтів. Розроблена методика аналізу фінансового стану підприємства повинна підвищити зацікавленість керівника та посилити ефективність прийняття управлінських рішень.

Отже, для того аби удосконалити методику здійснення аналізу фінансового стану підприємства, необхідно: розробити методику комплексної бальної оцінки фінансового стану, яка б дала змогу проаналізувати стан підприємства при застосуванні оптимальної сукупності фінансових показників та коефіцієнтів; адаптувати методику аналізу до сучасних економіко-правових умов; переглянути та доопрацювати нормативні акти, які регламентують безпосередньо методику здійснення аналізу фінансового стану підприємства тощо.

Література:

1. Аналіз фінансового стану // Вікіпедія. URL: <http://surl.li/dletm>. (дата звернення: 14.11.2022)
2. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства : навч. посібник для студентів економічних спеціальностей. К.: Вища школа, 2003. 278 с.

УДК: 331.5.024.5+004.9

Панькова Оксана

кандидат соціологічних наук, доцент

провідний науковий співробітник

Інститут економіки промисловості НАН України

м. Київ, Україна

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА РИНОК ПРАЦІ: АСПЕКТИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Ключовим пріоритетом повоєнного відновлення економіки України має стати збереження і відновлення людського і трудового потенціалу – як за кількісними ознаками (чисельністю населення), так і якісними (щодо розвитку людського капіталу). Це є головною умовою відновлення та розвитку ринку праці та трудової сфери загалом, бо руйнівним для них є людські втрати внаслідок воєнних дій, масова внутрішня та зовнішня міграція населення країни, що відбуваються на сьогодні. Повоєнна відбудова загалом має відбуватися за принципом «краще, ніж було» (Build Back Better), що пропонує МОП для України, в основі якого забезпечення більш стійкого, сталого, інклюзивного, екологічного і розумного шляху розвитку з широким використанням розумних технологій (на підґрунті формування розширеної цифрової інфраструктури).

Повоєнна відбудова України за цим принципом (Build Back Better) передбачає врахування сучасних світових трендів щодо забезпечення збалансованого та сталого розвитку соціально-трудої сфери України в умовах цифровізації, залучення потенціалу Інформаційно-комунікативних (ІКТ), цифрових, мережевих технологій до стабілізації та розвитку трудової сфери на потреби повоєнного відновлення України.

Питання цифровізації як системного та комплексного проникнення сучасних цифрових, інформаційно-комунікаційних, мережевих технологій фактично в усі сфери та аспекти соціально-економічного життя формують ключові складові порядку денного як науково-дослідницького, так і соціально-економічного дискурсу щодо майбутнього світу праці, можливостей та загроз, які генерує цифровізація в соціально-трудої сфері. Зокрема, МОП відзначає, що цифровізація неоднозначно впливає на ринок праці – вона як відкриває широкі можливості, так і одночасно генерує серйозні проблеми [1] (Таблиця 1).

Таблиця 1 – Проблеми та можливості впливу цифровізації на працівників, на ринок праці та трудові відносини: аналітичний огляд Міжнародної організації праці

Основні можливості, що відкриває цифровізація для ринків праці	Основні проблеми, загрози та виклики впливу цифровізації на ринки праці
Цифрові трудові платформи забезпечують нові джерела робочих місць та доходів	Зростає нестабільність доходів та незахищеність зайнятості (насамперед в платформному сегменті зайнятості)

Основні можливості, що відкриває цифровізація для ринків праці	Основні проблеми, загрози та виклики впливу цифровізації на ринки праці
Зростає продуктивність праці	Посилюються проблеми із доступом працівників до благ соціального забезпечення
Розширюються та відкриваються принципово нові ринкові можливості	Поширюється індивідуалізація робочих відносин, ускладнюються можливості щодо колективного захисту інтересів працівників
З'являються нові робочі місця	Відкривається легкий доступ до контролю/перевірки роботи, звільнення без зобов'язань
Розширюються можливості для оптимального збалансування робочого та приватного життя	Посилюються потенційні негативні наслідки для здоров'я (ненормований робочий день)
Працівники отримують гідну оплату праці	Посилюються робочі навантаження, інтенсивність праці, погіршується психічний стан працівників
Поширюються можливості для промислової модернізації і створення нових робочих місць за принципами посилення екологічності та гнучкості: <ul style="list-style-type: none"> • зеленіші робочі місця; • робочі місця з гнучким режимом і графіком роботи; • не прив'язка до стаціонарного робочого місця 	<p>Генеруються проблеми щодо юридичної регламентації цифрової зайнятості, захисту прав, представництва інтересів зайнятих та справедливого ставлення до працівників</p> <p>Виникають та поширюються нові типи нерівності, з'являються нові незахищені соціальні групи (зокрема, жінки, особи старшого віку тощо)</p>

Джерело: складено автором на основі [1, 2]

Поширення цифрових технологій не призводить до масової втрати існуючих робочих місць у значних масштабах (саме це раніше розглядалось як чи не найбільша загроза від цифровізації), проте слід враховувати нерівномірність впливу цифровізації на робочі місця для працівників з різними рівнями навичок і кваліфікацій. Причому збільшення інвестицій у цифрові технології, як правило, пов'язані зі збільшенням зайнятості висококваліфікованих працівників та зменшенням зайнятості працівників низько кваліфікованих [3]. Тобто проблема полягає скоріше не в необхідності створення нових робочих місць, а в необхідності забезпечення відповідності між вимогами оновлених робочих місць та навичками і компетенціями робітників.

Процеси цифровізації змінили сам спосіб концептуалізації праці, трансформували способи виконання людьми своєї роботи. Виникли та набули поширення нетрадиційні форми трудових відносин. Для деяких віддалена/дистанційна робота стала новою нормою; все більшу роль в економічному житті та соціальному прогресі відіграє цифрове підприємництво, особливо внаслідок впливу пандемії COVID-19.

Звісно, що всі ці процеси певним чином враховуються в системі державного управління. Так, уряди країн намагаються адекватно реагувати на швидкі темпи змін ринку праці, спричинені цифровізацією та автоматизацією, але державна політика щодо захисту працівників відстає від цієї цифрової

трансформації [1]. Пандемія COVID-19 суттєво прискорила зазначені процеси та фактично призвела до реконцептуалізації природи праці, трудової діяльності, робочого місця, зокрема - прискорила перехід систем надання державних послуг та певні аспекти життєдіяльності людей на віртуальні та цифрові платформи.

У цьому контексті цифровізація згенерувала нові виклики для світу праці, найбільш значущими серед яких є наступні [1]:

- трудові відносини в умовах цифровізації соціально-трудової сфери все більше розмиваються. Це створило значні виклики для систем соціального захисту, які базуються на формальних трудових відносинах;
- цифровізація кидає виклик щодо кваліфікаційних вимог до працівників. Ринки праці потребують більш досконалих цифрових навичок, але має місце дефіцит робітників відповідної кваліфікації, широко поширеною проблемою є невідповідність навичок та вимог цифровізації;
- під загрозою опиняється якість робочих місць, та, відповідно, якість трудового життя. Хоча зростання гнучкості широко відзначається та вітається цифровими працівниками, вона також може призводити до більшої кількості нестабільної та неоплаченої роботи.

Для України, де йде війна, така гнучкість створює можливості для певних категорій робітників та підприємств зберегти робочі місця та виробничі процеси (хоча б частково), але одночасно і режим роботи, і навантаження стають нерівномірними та незбалансованими, що за певних умов може призводити до порушення вимог трудового законодавства. Більше того, соціальна та професійна ізоляція та дисбаланс робочого та приватного життя – це фундаментальний недолік цієї нової гнучкості. Хоча цифрова зайнятість може збільшити економічну інклюзивність, є дані про явні або неявні форми дискримінації на основі географічного розташування, етнічної приналежності, релігії та статі. Врахування визначених проблем, викликів впливу цифровізації на трудову сферу і ринок праці в умовах війни, використання можливостей забезпечення стабільності ринку праці через залучення ресурсів цифровізації створює підґрунтя для повоєнного відновлення трудової сфери і національної економіки.

Література:

1. Lorraine Charles, Shuting Xia and Adam P. (2022) Coutts. Digitalization and Employment. A Review. ILO, 26 August. P. 1. URL: [https://www.ilo.org/employment/Whatwedo/Publications/WCMS_854353/lang--en/index.htm](https://www.ilo.org/employment/Whatwedo/Publications/WCMS_854353/lang-en/index.htm). (Date of access: 14.11.2022)
2. Панькова О.В., Касперович О.Ю. Проблеми соціальної та правової захищеності платформних зайнятих і пріоритети регуляторної політики України в умовах воєнного стану. *Економіка промисловості*. 2022. № 2 (98). С. 91-117. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.02.091>
3. Konle-Seidl R., Danesi S. (2022) Literature review on digitalization and changes in the world of work, publication for the Committee on Employment and Social Affairs, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/733986/IPOL_STU\(2022\)733](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/733986/IPOL_STU(2022)733)

УДК 631***Писаренко Надія***кандидат економічних наук
викладач Capital Union School
м. Київ, Україна**РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО МАРКЕТИНГУ В УПРАВЛІННІ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
АГРОПІДПРИЄМСТВА**

Важливою складовою стабілізації роботи підприємств та усіх учасників ринкових відносин є міжнародна маркетингова діяльність – як одна із сфер господарської діяльності, пов'язана з міжнародною виробничою та науково-технічною кооперацією, експортом та імпортом товарів, послуг, виходом підприємств, організацій на зовнішній ринок.

У зв'язку із зростаючою інтернаціоналізацією виробництва і посиленням міжнародної взаємозалежності держав на світовому ринку великого значення набуває міжнародний маркетинг. Міжнародний маркетинг – форма маркетингу, яка полягає в організації системи управління виробничо-збутовою діяльністю з урахуванням економічної ситуації у світі, тенденцій інтернаціоналізації світового господарства, стосунків між різними країнами та особливостей зовнішньоекономічних відносин. Маркетинг є важливим каталізатором зовнішньоекономічного співробітництва. Серед організацій, що цим займаються, слід виділити міжнародні і національні маркетингові об'єднання, міжнародний маркетинг товарів і послуг за межами країни [4].

Питання експорту сільськогосподарської продукції досить актуальне в сучасних умовах розвитку економіки. Україна намагається побудувати ринкові відносини європейського зразка та позбутися адміністративного управління ними. Світові ринки продовольства та сільськогосподарської сировини в умовах світової економічної кризи, зокрема фінансової системи, в даний час несуть подвійний тягар, який визначається додатково світовою продовольчою кризою, наслідки якої світова система продовольчого забезпечення переживає щонайменше протягом останніх п'яти років.

Підприємству, яке вирішило вийти на світовий ринок, необхідно взяти до уваги існування безлічі обмежень і перешкод у міжнародній торгівлі як у країні, на ринок якої воно збирається вийти, так і у своїй власній. До таких обмежень належать: митні тарифи (фіскальні та протекціоністські), валютний контроль з боку держави, ряд нетарифних бар'єрів (системи національних стандартів безпеки, якості тощо).

Дані підприємства зустрічають сьогодні жорстоку конкурентну боротьбу. Щоб вижити в цій боротьбі і досягти успіху, необхідно використовувати можливості маркетингу. Саме на основі міжнародної маркетингової діяльності

проводиться більшість комерційних операцій на світовому ринку. Спеціальними дослідженнями встановлено, що більше 75% комерційних невдач відбувається через помилки в маркетинговій діяльності [1]. Термін «маркетинг» означає діяльність в сфері ринку збуту. Під міжнародним маркетингом розуміється підхід до прийняття виробничих рішень з позиції найбільш повного задоволення вимог і місцевих, і іноземних споживачів [3]. Використання міжнародного маркетингу в управлінні конкурентоспроможністю підприємства насамперед вимагає його планування, розробки стратегічної маркетингової програми. Важливо відзначити, що стратегічна міжнародна маркетингова програма складає основу загального стратегічного плану підприємства в області ЗЕД.

З метою підвищення ефективності функціонування міжнародного маркетингу зовнішньоекономічного комплексу необхідний розвиток системи і принципів державного регулювання відповідно із курсом держави на підтримку реального сектору економіки. Підвищення маркетингової ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств, в першу чергу експортних операцій, знаходиться у великій залежності від удосконалення системи управління міжнародним маркетингом зовнішньоекономічних зв'язків. У цьому випадку значний інтерес представляє питання пов'язане із можливістю прийняття оптимальних управлінських рішень стосовно задач, націлених на підвищення конкурентоздатності підприємства, а також узгодження його ефективної виробничої і збутової діяльності.

На сьогоднішній день міжнародна маркетингова діяльність агропідприємств значно зросла, а конкурентоспроможність продукції підприємства на зовнішньому і на внутрішньому ринку досить висока. Підприємства у своїй діяльності дотримуються концепції класичного маркетингу [2].

Для вдосконалення системи підтримки національного товаровиробника, усунення загрози інтервенціоністських імпорتنих поставок, запобігання матеріальних збитків у галузях вітчизняної промисловості, відповідно до прийнятих у світовій торгівлі правових норм, необхідно стимулювати вітчизняне виробництво товарів, залежне від імпорту сировини, матеріалів та комплектуючих, які виробляються в країні в невеликому обсязі, шляхом встановлення низьких чи «нульових» ставок ввізного мита. Нарощуючи потенціал зовнішньоекономічної діяльності підприємства треба, перш за все, шляхом створення сприятливих економічних умов для збільшення випуску вітчизняної продукції та надання послуг за рахунок модернізації виробництва, застосування сучасних технологій переробки, зберігання, пакування, транспортування та реалізації продукції машинобудівної, харчової і легкої промисловості, сільського господарства, закріплення на традиційних ринках збуту, виходу на нові та міжнародні.

Кожне вітчизняне агропідприємство розробляючи стратегію міжнародного маркетингу повинно враховувати і контрзаходи, які проводить країна, котру обрано об'єктом експорту. Тактика міжнародного маркетингу на відміну від стратегії спирається не на довгострокові оцінки ринку, а на

вивчення кон'юнктури попиту й пропонування товарів у найближчі 1-1,5 року, вона передбачає розробку організації пропонування товарів, рекламу, стимулювання продажу, підготовку виходу на ринок (сегмент) нового товару, її мета – знайти країни, на ринках яких при мінімальних маркетингових витратах забезпечується максимальний прибуток.

Таким чином, співробітництво України із зарубіжними країнами, зокрема в сфері міжнародної маркетингової діяльності, є необхідною умовою подальшого розвитку міжнародного маркетингу в нашій країні на шляху стабілізації економічного положення та просування в напрямі ринкового господарства.

Література:

1. Луценко О.А., Поливана Л.А. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку аграрного страхування. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2018. № 191. С. 273-284.
2. Писаренко Н.В. Страхування сільськогосподарських культур: становлення та шляхи розвитку в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2019. 23 с.
3. Ринок агрострахування в Україні: проблеми і перспективи. *Agronews веб-сайт*. URL: <https://agronews.ua/node/84922> (дата звернення: 29.10.2022).
4. Яцух О.О. Ринок агрострахування в Україні: перспективи та розвиток. *Економіка та суспільство*. 2016. № 7. С. 866-872.

УДК 657.1.011.56:004

Попівняк Юлія

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і аудиту

Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО ОБЛІКУ НА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Логічним наслідком цифровізації економіки, прискорені темпи якої не в останню чергу пов'язані з подіями останнього часу – пандемією COVID-19 та введенням воєнного стану на території України, є проникнення цифрових технологій в усі сфери господарської діяльності підприємств, зокрема розвиток цифрового обліку.

Серед останніх позитивних зрушень у напрямі цифровізації – долучення України у вересні 2022 р. до програми «Цифрова Європа». Остання пришвидшить цифрову трансформацію, відновлення вітчизняної економіки та наближення до цифрового безвізу з ЄС [1]. За цією програмою українські учасники (державний сектор, громадські організації, бізнес, навчальні заклади тощо) наразі мають можливість отримати фінансування в розмірі 6 млн євро на

цифровізацію власної діяльності за чотирма напрямками (високопродуктивний комп'ютинг, штучний інтелект, цифрові навички, використання цифрових технологій в економіці та суспільстві) [1, 3].

Незважаючи на деякі виклики впровадження і розвитку цифрового обліку у підприємстві (витрати на технічне і програмне забезпечення, навчання цифровим навичкам персоналу, формування відповідної корпоративної культури, довготривалість проектів цифровізації тощо), переваг і можливостей такий розвиток відкриває значно більше (починаючи від економії ресурсів й можливості роботи з великими обсягами даних і закінчуючи скороченням облікового циклу та можливістю безперервного географічно незалежного ведення обліку й доступу до його даних).

Завважимо, що впровадження цифрових технологій передбачає правові, технічні, організаційні й фінансові зміни, які є інструментами цифрової економіки [2, с. 144]. Цифрові трансформації, що зараз характерні для бухгалтерського обліку, серед іншого потребують подальшого дослідження для перегляду і внесення змін до положень теорії обліку, в т.ч. у частині термінології, елементів методу бухгалтерського обліку, його об'єктів тощо.

Література:

1. 6 млрд євро грантів для українців від програми «Цифрова Європа». Хто може податися? *Міністерство цифрової трансформації України*. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=490188456483809&set=a.292461882923135> (дата звернення: 13.11.2022).
2. Пуцентейло П.Р., Довбуш А.В. Основні вектори розвитку бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. *Інноваційна економіка*. 2021. № 3-4. С. 140-151. URL: <http://inneco.org/index.php/inneco.ua/article/view/781/887> (дата звернення: 12.11.2022).
3. Україна долучилася до Програми «Цифрова Європа»: що це означає. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-doluchylasia-do-prohramy-tsyfrova-ievropa-shcho-tse-oznachaie> (дата звернення: 13.11.2022).

УДК 336.221:339.5:339.9:657

Прокопишин Оксана

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування
м. Львів, Україна

Трушкіна Наталія

кандидат економічних наук, старший дослідник, докторант
Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку НАН України
м. Харків, Україна

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ

На даному етапі під впливом процесів глобалізації та євроінтеграції на розвиток національної економіки України виникає об'єктивна необхідність у розробленні принципово нових механізмів обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств різної галузевої приналежності [9, 13, 12], у тому числі й агропромислового комплексу [10]. При цьому формування сучасної системи обліку та оподаткування експортно-імпортних операцій, обґрунтування й реалізація державної експортної стратегії набуло особливої актуальності в умовах російсько-української війни.

Як показує теоретичний аналіз, у науковій літературі використовуються різні тлумачення термінів «обліково-аналітичне забезпечення», «обліково-аналітична система», «обліково-аналітичний процес», «система обліково-аналітичного забезпечення», «обліково-аналітичний механізм», «інформаційно-аналітичне забезпечення», «обліково-аналітичне забезпечення системи управління», «структура системи обліково-аналітичного забезпечення управління» тощо. У деяких джерелах ці поняття ототожнюються і є суміжними; а в інших – вирізняються складові, функції та завдання і виокремлюються різний склад принципів формування обліково-аналітичного забезпечення у системі управління.

Здебільшого під обліково-аналітичним забезпеченням вчені розуміють систему; процес; функцію управління; діяльність; інформаційну систему; інтегровану систему інформаційного забезпечення. Так, у джерелах обліково-аналітичне забезпечення визначається як: організація процесу збору, обробки, узагальнення і збереження облікової і аналітичної інформації (Т. Гоголь); система збору, обробки, узагальнення, подання та аналізу фінансової інформації (Т. Камінська); процес підготовки обліково-аналітичної інформації (Т. Безродна); сукупність процесу збору, підготовки, реєстрації та зведення облікової інформації (В. Вольська); діяльність, яку пов'язано із збором, реєстрацією, узагальненням, накопиченням, передачею інформації зацікавленим користувачам (Н. Бондарчук, Ю. Ніколайчук); діяльність, що

передбачає збирання, узагальнення, відокремлення та систематизацію інформації (А. Штангрет, Л. Стеців); процес забезпечення системи управління відповідною кількістю необхідною якісною інформацією (Н. Бондарчук, Ю. Ніколайчук); сукупність обробленої облікової та необлікової інформації (В. Лень); компонент інформаційного забезпечення управління підприємством (Н. Голячук); сукупність облікових і аналітичних процесів, об'єднаних у обліково-аналітичну систему (Р. Юзва); інформаційна система, яка складається із взаємопов'язаних підсистем (бухгалтерського, фінансового, управлінського, податкового обліку, звітності, фінансового аналізу) (Т. Шимоханська); інтегрована система інформаційного забезпечення, що має включати релевантну інформацію, яка задовольняє різні інтереси користувачів у межах корпоративного управління (Ю. Зима); складний механізм, який об'єднує процеси обліку та економічного аналізу з метою формування об'єктивної інформаційної бази (Н. Оляднічук, О. Підлубна); інтерактивна структура, яка містить персонал, обладнання і процедури, об'єднані інформаційним потоком (А. Родкіна).

На підставі узагальнення теоретико-методологічних положень [4, 6, 5, 2, 14, 11, 7, 8] і результатів власних досліджень [1, 3] запропоновано розглядати обліково-аналітичне забезпечення розвитку системи оподаткування експортно-імпортних операцій як інтеграцію таких блоків: зовнішнє середовище; внутрішнє середовище; суб'єкти управління; об'єкти управління; підсистема обліку (оперативний, фінансовий, управлінський); підсистема аудиту; підсистема аналізу; підсистема оподаткування; суб'єкти фінансової безпеки.

Обліково-аналітичне забезпечення розвитку системи експортно-імпортних операцій підприємств має виконуватися за допомогою переліку функцій:

- інформаційна (полягає у забезпеченні інформацією про експортно-імпортні операції, ступінь впливу ключових екзогенних і ендогенних загроз і ризиків);
- облікова (передбачає відображення усіх фактів зовнішньо-економічної діяльності підприємства);
- контрольна (уможливорює здійснення перевірки первинної облікової інформації, контролю за ефективністю дій суб'єктів господарювання);
- аналітична (дає змогу на основі первинної облікової інформації здійснювати ретроспективний, поточний та стратегічний аналіз розвитку системи експортно-імпортних операцій і потоків).

Виходячи з вищенаведеного, обліково-аналітичне забезпечення розвитку системи експортно-імпортних операцій підприємств пропонується структурувати за такими групами: 1) за можливістю задоволення інформаційних потреб зовнішніх і внутрішніх суб'єктів фінансової безпеки; 2) за наявністю основних структурних елементів (підсистема аналізу, обліку, аудиту, оподаткування); 3) за ступенем автоматизації збору, обробки та передавання інформації; 4) за функціональними можливостями (надходження інформації про поточну зовнішньоекономічну діяльність; формування інформаційного підґрунтя для моніторингу системи оподаткування експортно-

імпортних операцій; відокремлення та фільтрування інформації про трансформацію зовнішньоекономічної діяльності, наявність і ступінь впливу основних викликів, ризиків і загроз).

У подальших дослідженнях планується обґрунтувати концептуальні положення і методологічні засади обліково-аналітичного та інформаційного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання.

Література:

1. Bezpartochnyi M., Revenko D., Dolha H., Trushkina N. Model Tools for Diagnosing the Stability and Survivability of Economic Systems. *Distributed Sensing and Intelligent Systems. Studies in Distributed Intelligence* / Edited by M. Elhoseny, X. Yuan, Sd. Krit. Switzerland, Cham: Springer, 2022. P. 275-288. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-64258-7_25.
2. Бондарчук Н.В., Ніколайчук Ю.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5410> (дата звернення: 07.11.2022).
3. Hnatyshyn L., Sheludko L., Prokopyshyn O., Makieieva L. Mathematic instruments for determination of the innovative constituent of farming enterprise development. *International Journal of Information Technology Project Management (IJITPM)*. 2022. Vol. 13. № 2. P. 1-12. DOI: <https://doi.org/10.4018/IJITPM.311846>.
4. Гоголь Т.А. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємств малого бізнесу : монографія. Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2014. 384 с.
5. Зима Ю.П. Дефініція обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління. *Бізнес Інформ*. 2016. № 1. С. 306-310.
6. Обліково-аналітичне забезпечення господарської діяльності : монографія / за ред. І.Ф. Баланюка, Н.І. Пилипів, В.М. Якубів. Івано-Франківськ: Друкарня Фоліант, 2014. 292 с.
7. Обліково-аналітичне забезпечення й оподаткування розвитку суб'єктів агробізнесу та сільських територій : монографія ; за заг. ред. Л.О. Мармуль. Херсон: Айлант, 2019. 334 с.
8. Оляднічук Н.В., Підлубна О.Д. Обліково-аналітичне забезпечення економічної діяльності суб'єкта підприємництва. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 33. Ч. 2. С. 16-21.
9. Прокопишин О.С. Розроблення прогнозів експортно-імпортних операцій у системі зовнішньоекономічної діяльності. *Управління економікою: теорія та практика. Чумаченківські читання: зб. наук. пр.* / К.: НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2020. С. 252-260. DOI: <https://doi.org/10.37405/2221-1187.2020.252-260>.
10. Прокопишин О.С., Трушкіна Н.В., Сербіна Т.В. Щодо організації зовнішньоекономічної логістичної діяльності аграрних підприємств в умовах війни. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 209-217. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).209-217](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).209-217).
11. Прядко В.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління витратами. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28. № 4. С. 265-270.
12. Трушкіна Н., Сербіна Т. Міжнародна логістика у системі зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2022. Vol. 1. № 3. P. 101-114. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20220103.7>.
13. Трушкіна Н.В., Сербіна Т.В. Міжнародна логістична діяльність у структурі зовнішньої торгівлі України: бар'єри, загрози та виклики. *Moderniaspektyvédy: XX. Dílmezinárodní kolektivní monografie. Česká republika, Jesenice: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. Str. 611-623.*

14. Штангрет А.М., Стеців Л.П. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства: методичні засади. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. № 9. С. 722-726.

УДК 657.6.012.16

Пугаченко Ольга

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Бандурко Дмитро

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ДОКУМЕНТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ І ЗВІТНОСТІ

Судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [4].

У межах судової експертизи з економічних питань виділяються: експертиза документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності; експертиза документів про економічну діяльність підприємств і організацій; експертиза документів фінансово-кредитних операцій [2].

Метою статті є дослідження та узагальнення вимог щодо матеріально-технічного забезпечення виконання судових експертиз документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності. Дана робота є продовженням авторських досліджень [5, 6, 7].

Закон України «Про судову експертизу» визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки.

Судово-експертна діяльність провадиться на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження.

Судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, їх територіальні філії, експертні установи комунальної форми власності, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених законодавчо [4]. Порядок призначення і проведення, а отже і вимог щодо матеріально-технічного забезпечення, судових експертиз документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності регламентується [4, 2, 1].

Стаття 6 «Забезпечення умов праці судового експерта за місцезнаходженням об'єктів дослідження» Закону України «Про судову

експертизу» визначає, що якщо судову експертизу необхідно провести на місці події або за місцезнаходженням об'єкта дослідження, особа або орган, які її призначили або на замовлення яких вона проводиться, повинні забезпечити судовому експертові безперешкодний доступ до об'єкта дослідження і належні умови праці. Стаття 8 «Науково-методичне та організаційно-управлінське забезпечення судово-експертної діяльності» [4] передбачає, що організація науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності та організаційно-управлінські засади діяльності державних спеціалізованих установ покладаються на міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність. Крім того, у Законі України «Про судову експертизу» є окремий Розділ III «Фінансове та організаційне забезпечення судово-експертної діяльності», що включає в себе статті: 15 «Фінансування судово-експертної діяльності»; 16 «Атестація судового експерта»; 17 «Експертно-кваліфікаційні комісії»; 18 «Оплата праці та соціальний захист судових експертів»; 18-¹ «Щорічні та додаткові відпустки судових експертів»; 19 «Охорона державних спеціалізованих установ, що проводять судові експертизи»; 20 «Інформаційне забезпечення»; 21 «Кадрове забезпечення».

Стосовно вимог щодо матеріально-технічного забезпечення виконання судових експертиз документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень передбачено: пункт 1.10 «при проведенні експертиз в експертній установі організаційне, матеріально-технічне забезпечення їх виконання, контроль за своєчасним проведенням і за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів з питань експертизи покладається на керівника експертної установи»; пункт 1.11 «якщо експерт здійснює судово-експертну діяльність у складі юридичної особи, що не є державною спеціалізованою установою, організаційне, матеріально-технічне забезпечення виконання експертиз та контроль за своєчасним їх проведенням покладаються на її керівника»; пункт 3.9 «якщо необхідно провести експертизу (дослідження) на місці події або огляд об'єкта за його місцезнаходженням, орган (особа), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта) (замовив(ла) дослідження), повинен(на) забезпечити прибуття експерта, безперешкодний доступ до об'єкта, а також належні умови для його роботи, а в разі потреби викликати учасників процесу або інших осіб. У разі неявки осіб чи їх законних представників, що викликалися, у визначений час на місце події або огляду об'єкта дослідження (огляд) проводиться без їх участі, про що зазначається у висновку» [2].

В Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах [1] передбачено більш жорсткі вимоги до матеріально-технічного забезпечення виконання судових експертиз документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності. Так,

передбачено, що судовий експерт здійснює судово-експертну діяльність у приміщенні, придатному для проведення досліджень, зберігання доказів, документів діловодства та наглядових проваджень. Приміщення повинно бути захищеним від несанкціонованого проникнення відповідними засобами реагування шляхом встановлення охоронної сигналізації. Не допускається розміщення робочого місця судового експерта у тимчасових спорудах.

Робоче місце судового експерта розміщується у приміщенні, яке відокремлено засобами несанкціонованого проникнення від приміщення, в якому здійснюють професійну діяльність особи, діяльність яких не пов'язана з судово-експертною діяльністю. Біля входу в приміщення розміщується інформаційна вивіска, що ідентифікує приміщення судового експерта, а також інформація щодо часу початку та закінчення робочого дня, часу обідньої перерви, вихідних днів.

Залежно від експертної(их) спеціальності(ей), за якою (якими) судовий експерт здійснює судово-експертну діяльність, у приміщенні судового експерта повинні бути наявні комплекс технічних засобів для виготовлення документів (персональний комп'ютер, пристрій для друку тощо), доступ до інформаційно-правових систем, нормативні джерела, методики проведення судових експертиз, науково-технічна та довідкова література, ліцензійні програмні продукти (комплекси), засоби вимірювальної техніки, спеціальне обладнання.

Засоби вимірювальної техніки, які визначені Переліком категорій законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, що підлягають періодичній повірці [3], підлягають періодичній повірці та повірці після ремонту. Інші засоби вимірювальної техніки підлягають повірці або калібруванню у добровільному порядку. Орієнтовний перелік необхідного інструментального оснащення та спеціального обладнання визначений у додатку 1 до Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах [1]. Проте, для проведення судово-економічної експертизи в цілому та судових експертиз документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності зокрема, необхідного інструментального оснащення та спеціального обладнання – не передбачено.

Відповідність робочого місця встановленим вимогам підтверджується актом відповідності робочого місця або актом планової перевірки діяльності судового експерта, в якому відображена інформація про відповідність робочого місця. Акт відповідності робочого місця складається міжрегіональним територіальним органом Міністерства юстиції України за результатами перевірки, яка здійснюється з дотриманням положень, передбачених розділом IV [1]. Термін дії акта відповідності робочого місця 6 місяців з дня його складання.

Отже, дослідження вимог до матеріально-технічного забезпечення виконання судових експертиз документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності, дозволило узагальнити законодавчі умови їх призначення і проведення та з'ясувати особливості дотримання в залежності від

статусу суб'єктів судово-експертної діяльності. Це дозволить удосконалити організацію умов здійснення судових експертиз і експертних досліджень, що особливо актуально наразі, коли Україна обрала євроінтеграційний вектор свого розвитку.

Література:

1. Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах : Наказ М-ва юстиції України від 12 груд. 2011 р. № 3505/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11#Text> (дата звернення: 01.11.2022)
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 01.11.2022)
3. Про затвердження Переліку категорій законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, що підлягають періодичній повірці : Постанова Кабінету Міністрів України від 04 черв. 2015 р. № 374. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-2015-%D0%BF#n9> (дата звернення: 01.11.2022)
4. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/conv#Text> (дата звернення: 01.11.2022)
5. Пугаченко О.Б. Процесуальні вимоги призначення та проведення економічних експертиз. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2014. вип. 26. С. 207-215
6. Пугаченко О.Б., Косенко С.С., Бабій М.В. Організація проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2021. № 6 (39). С. 115-130
7. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Законодавче регулювання орієнтовного переліку вирішуваних питань судово-економічною експертизою документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності. *Modern engineering and innovative technologies*. 2022. Issue № 19. Part 2 (February). Sergeieva&Co, Karlsruhe, Germany. С. 42-50.

УДК 657.6.012.16

Пугаченко Ольга

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Зоц Максим

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

МАКСИМАЛЬНЕ ЗБЕРЕЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних умовах значна кількість суб'єктів господарювання та звичайних громадян стають учасниками судового розгляду з найрізноманітніших приводів – від простих адміністративних спорів до

кримінальних справ про нанесення суттєвого матеріального збитку. Як правило, в подібних ситуаціях кращим варіантом захисту в судовому процесі є проведення економічної експертизи кваліфікованим спеціалістом [4, с. 208].

Законодавство України про судову експертизу складається із Закону України «Про судову експертизу», інших нормативно-правових актів. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено законодавством України про судову експертизу, застосовуються правила міжнародного договору України.

Призначення судових експертиз та експертних досліджень судовим експертам державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України та атестованим судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів здійснюються у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним, Цивільним процесуальним, Господарським процесуальним кодексами України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, Митним кодексом України, Законами України «Про судову експертизу», «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності та Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. Всі перелічені нормативно-правові акти передбачають максимальне збереження об'єктів судово-експертного дослідження.

Метою статті є узагальнення законодавчих вимог із забезпечення та дотримання максимального збереження об'єктів судово-експертного дослідження. Дані матеріали продовжують авторські дослідження, результати яких представлено у роботах [4, 5, 6, 7, 8].

Стаття 5 «Максимальне збереження об'єктів дослідження» Закону України «Про судову експертизу» декларує, що під час проведення судових експертиз (обстежень і досліджень) об'єкти дослідження можуть бути пошкоджені або витрачені лише у тій мірі, в якій це необхідно для дослідження [3].

Найбільше вимог щодо максимального збереження об'єктів судово-експертного дослідження передбачено в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [2], зокрема:

- пункт 2.2. – На експерта покладаються такі обов'язки: ... забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта);
- пункт 2.3. – Експерту забороняється: ... зберігати матеріали справ та об'єкти експертних досліджень поза службовим приміщенням;
- пункт 3.3. – У документі про призначення експертизи (залучення

- експерта) ... перераховуються всі об'єкти, які направляються на експертне дослідження, із зазначенням точного найменування, кількості, міри ваги, серії та номера (для грошей НБУ та іноземної валюти), інші відмінні індивідуальні ознаки. Якщо під час проведення експертизи об'єкт (об'єкти) дослідження може(уть) бути пошкоджений(і) або знищений(і), у документі про призначення експертизи (залучення експерта) повинен міститися дозвіл на його пошкодження або знищення;
- пункт 3.4. – Вилучення об'єктів, що підлягають дослідженню, та відібрання зразків оформлюються протоколом згідно з вимогами процесуального законодавства. У них, крім загальних реквізитів такого роду документів, зазначається, які саме зразки були вилучені або відібрані, їх кількість, умови відбору або вилучення, а також інші обставини, що мають значення для вирішення поставлених питань. Протокол підписується всіма особами, які брали участь у вилученні об'єктів, відібранні зразків. Об'єкти дослідження надсилаються в експертну установу (експертіві) в упаковці, яка забезпечує їх збереження, та засвідчуються особою у передбаченому законодавством порядку. Речові докази і порівняльні зразки упаковуються окремо. Для відібрання зразків орган (особа), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), може залучити спеціаліста. Якщо в матеріалах справи є дані про особливості виявлення, вилучення, зберігання об'єкта дослідження або про інші обставини, що могли вплинути на його властивості та ознаки, про них слід зазначити в документі про призначення експертизи (залучення експерта) та надіслати засвідчені належним чином копії протоколів процесуальних дій в експертну установу (експертіві);
  - пункт 4.11. – При проведенні дослідження експерт повинен уживати заходів щодо збереження наданих на експертизу об'єктів, аби не допустити їх знищення або пошкодження. Якщо за характером дослідження зберегти об'єкт неможливо, а в документі про призначення експертизи (залучення експерта) відсутній дозвіл на пошкодження (знищення) цього об'єкта, то на його пошкодження чи знищення має бути отримана письмова згода органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта). У разі пошкодження чи знищення об'єкта в процесі дослідження до висновку експертизи вноситься про це відповідний запис. Пошкоджені під час дослідження об'єкти або їх залишки повертаються органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта). Документальні матеріали, які були об'єктом дослідження, а також надані для порівняльного дослідження зразки позначаються відповідними штампами і після проведення експертизи (дослідження) повертаються органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта);
  - пункт 4.12. – У вступній частині висновку експерта, у тому числі, зазначаються: перелік об'єктів, що підлягають дослідженню, та зразків (у разі надходження); відомості про надані матеріали (у тому числі вид (назва) матеріалів (документів) та кількість аркушів); спосіб доставки та

вид упаковки досліджуваних об'єктів із зазначенням у необхідних випадках відомостей про те, чи впливав спосіб упаковки на їх збереженість; запис про відповідність матеріалів та об'єктів, що надійшли до експертної установи (експерта), матеріалам, зазначеним у документі про призначення експертизи (залучення експерта);

- пункт 4.20. – Предмети та документи, що були об'єктами експертного дослідження, підлягають поверненню органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), разом з висновком експертизи або повідомленням про неможливість надання висновку. Великогабаритні предмети та інші об'єкти, що не підлягають пересиланню поштою (вибухові та легкозаймисті речовини, дорогоцінні метали та каміння, вогнепальна зброя, патрони, боєприпаси, сильнодіючі, отруйні речовини тощо), отримуються в експертній установі особисто або представником за дорученням органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), після пред'явлення документа, що засвідчує його (її) особу.

В Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах [1] щодо максимального збереження об'єктів судово-експертного дослідження визначено: «на судового експерта покладаються такі обов'язки: ... забезпечити збереження об'єкта експертизи та документів, наданих на дослідження» (пункт 3, розділ II); «судовому експерту забороняється: ... зберігати матеріали справ та об'єкти експертних досліджень поза службовим приміщенням» (пункт 4, розділ II); «матеріали та речові докази, що надійшли для проведення експертизи, а також печатки, штампи (у разі наявності), бланки судового експерта зберігаються в окремому вогнестійкому металевому сейфі. Якщо в приміщенні працюють двоє чи більше судових експертів, матеріали та речові докази, що знаходяться в провадженні кожного з них, а також печатки, штампи (у разі наявності), бланки судового експерта зберігаються в окремих вогнестійких металевих сейфах або у вогнестійкому металевому сейфі з окремими секціями, що забезпечують персональний доступ експерта» (пункт 10, розділ III); «у разі виявлення нестачі матеріалів та речових доказів або їх пошкодження судовий експерт письмово повідомляє орган (особу), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта)» (пункт 13, розділ III).

Отже, максимальне збереження об'єктів судово-експертного дослідження вимагається відповідними законодавчо-нормативними актами, які регулюють порядок призначення і проведення судових експертиз та експертних досліджень. Суб'єкти судово-експертної діяльності несуть персональну відповідальність за дотримання вимог із забезпечення максимального збереження об'єктів дослідження.

Література:

1. Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних

- спеціалізованих експертних установах : Наказ М-ва юстиції України від 12 груд. 2011 р. № 3505/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11#Text> (дата звернення: 01.11.2022)
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 01.11.2022)
  3. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/conv#Text> (дата звернення: 01.11.2022)
  4. Пугаченко О.Б. Процесуальні вимоги призначення та проведення економічних експертиз. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2014. вип. 26. С. 207-215
  5. Pugachenko Olga The Procedure for Performing Economic Evaluation in Ukraine. *Innovative Economics and Management (Special Edition 2)*. 2017. Volume IV. P. 166-174
  6. Пугаченко О.Б. Порядок проведення судових експертиз з питань оподаткування. *Здоров'я та суспільство: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Кропивницький, 5 лист. 2020 р. С. 197-205
  7. Пугаченко О.Б., Косенко С.С., Бабій М.В. Організація проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2021. № 6 (39). С. 115-130
  8. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Законодавче регулювання орієнтовного переліку вирішуваних питань судово-економічною експертизою документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності. *Modern engineering and innovative technologies*. 2022. Issue № 19. Part 2 (February). Sergeieva&Co, Karlsruhe, Germany. С. 42-50.

УДК 657.24

Пугаченко Ольга

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Коява Давид

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ДОКУМЕНТООБОРОТ»

Статтею 8 «Організація бухгалтерського обліку на підприємстві» Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачено, що підприємство самостійно затверджує правила документообороту і технологію обробки облікової інформації.

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» лише з 19.07.2022 р. було задекларовано визначення терміну «документооборот» - рух первинних документів з моменту їх складання підприємством або одержання від інших підприємств до передавання на зберігання в архів після прийняття до обліку [5].

Хоча, у Положенні про документальне забезпечення записів у

бухгалтерському обліку [7], передбачено окремий розділ 5 «Організація документообороту», проте саме визначення терміну «документооборот» не наводиться.

У ДСТУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» [4], документообіг визначається як рух службових документів в установі від дати їхнього створення чи одержання до дати завершення виконання або надсилання.

Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях встановлюють, що документообіг в установі – рух службових документів з моменту їх створення або одержання до завершення виконання або відправлення [8].

Стаття 9 «Електронний документообіг» Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», визначає електронний документообіг (обіг електронних документів) як сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів. Порядок електронного документообігу визначається державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності згідно з законодавством [6]. Ми цілком погоджуємось, що використання digital-технологій у бухгалтерському обліку дає змогу скорочувати витрати на обслуговування інформаційної технології (скорочення витрат на технічне та програмне забезпечення, утримання ІТ-спеціалістів, зменшення паперового та запровадження електронного документообігу) [1, с. 134].

Незважаючи, що сутність терміну «документообіг» і «документооборот» ґрунтовно досліджували в роботах [2, с. 81-82; 3, с. 16-19], все ще залишається ряд невизначених питань. Так, у монографії [3, с. 17-18] для обґрунтування використання правильного кореня, було проаналізовано два терміни – «обіг» та «оборот», і тому автори вважають, що більш доцільно використовувати усталене в українській практиці поняття «документообіг», адже даний процес не є круговим, кожен документ створюється, проходить відповідні етапи обробки і спрямовується або в архів на зберігання, або ж зовнішнім контрагентам підприємства.

Оскільки до 19.07.2022 р. на законодавчому рівні визначення терміну «документооборот» прийнято не було, а переважна більшість авторів використовували поняття «документообіг», це породжувало різність трактувань у фаховій і науковій літературі (Таблиця 1).

Таблиця 1 – Визначення терміну «документооборот» у різних літературних джерелах

Автор	Визначення терміну	Джерело
Документооборот		
Бруханський Р.Ф.	Рух документів від моменту складання або одержання їх від інших організацій до використання для бухгалтерських записів	Бухгалтерський облік : підруч. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. С. 106

Автор	Визначення терміну	Джерело
	і передачі в архів	
Грабова Н.М.	Рух документів в процесі їх оперативного використання і бухгалтерського опрацювання з моменту складання або одержання від інших підприємств і організацій до передачі на зберігання в архів після запису в облікові реєстри	Теорія бухгалтерського обліку : Навч. посібник ; за ред. М.В. Кужельного. 6-те вид. К.: А.С.К., 2001. С. 162
Корягін М.В.	Система складання й опрацювання документів, яка б забезпечувала прискорення руху документів в процесі їх оперативного використання і бухгалтерського опрацювання з моменту складання або одержання від інших підприємств і організацій до передачі на зберігання в архів після запису в облікові реєстри	Презентація з дисципліни «Бухгалтерський облік» / Тема 5 «Первинне спостереження. Документація і інвентаризація як елементи методу бухгалтерського обліку». Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2020. С. 19. URL: http://econom.lnu.edu.ua
Документооборот або документообіг		
Лишиленко О.В.	Процес від складання бухгалтерського документа або отримання документа від іншого підприємства, до його здачі в архів	Бухгалтерський облік : Підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Вид-во «Центр учбової літератури», 2011. С. 141

Ми погоджуємось з думкою, що документообіг не існує відокремлено від системи управління підприємством, він є ключовим елементом ефективної управлінської системи на підприємстві [2, с. 80]. При цьому, продовжуємо наполягати, що побудова раціональної системи документообороту пов'язана як із вибором найкоротших шляхів просування первинної документації від місця її створення до місць опрацювання, так і з визначенням змісту й центрів використання результатної інформації та зі встановленням найкоротших шляхів передачі результативної інформації до центрів її використання [9, с. 221].

Отже, на наш погляд, декларування на законодавчому рівні у профільному Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначення терміну «документооборот» має покласти край щодо спірності та доречності його використання. А висловлення нашого бачення стосовно термінології понять «документообіг» і «документооборот» буде представлено у наступних авторських роботах, адже вже проведено дослідження понад 40 визначень, що представлені в літературних джерелах.

Література:

1. Кононенко Л.В., Назарова Г.Б., Куц В.І. Трансформація форм бухгалтерського обліку в умовах розвитку digital-технологій. *Економічний простір*. 2021. № 168. С. 132-137
2. Королюк Т., Кравчук Н, Карп І. Стан та тенденції розвитку організації документообігу в інформаційній системі управління підприємством. *Галицький економічний вісник*. 2020. Том 6. № 67. С. 79-89
3. Легенчук С.Ф., Вольська К.О., Вакун О.В. Документування в бухгалтерському обліку: процесний підхід : монографія. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2016. 228 с.
4. Національний стандарт України «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» (ДСТУ 2732:2004) : Наказ Держспоживстандарту України від 28 трав. 2004 р. № 97. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/67/914.pdf> (дата звернення 24.10.2022)

5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 23.10.2022)
6. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22 трав. 2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 23.10.2022)
7. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : Наказ М-ва фінансів України від 24 трав. 1995 р. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 23.10.2022)
8. Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях : Наказ М-ва юстиції України від 18 черв. 2015 р. № 1000/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15/conv#Text> (дата звернення 24.10.2022)
9. Пугаченко О.Б. Організаційні проблеми та можливості поглиблення взаємозв'язку функції обліку з іншими функціями управління процесами сфери матеріального забезпечення. *Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки*. 2010. № 3 (53). Ч. 2. С. 218-222

UDC 657:008

Oleh Reveha

PhD student

West Ukrainian National University

Ternopil, Ukraine

ACCOUNTING OF ELECTRONIC TRANSACTIONS IN CRYPTOCURRENCIES

Digitization of socio-economic processes and the active development of information and communication technologies have led to the emergence of a new phenomenon – "cryptocurrency", which requires the improvement of accounting and control of electronic transactions. The use of cryptocurrencies in electronic transactions is associated with six stages of their evolution from the accounting and control theory: 1) intangible assets, 2) stocks, 3) investment property, 4) financial instruments, 5) cash equivalents, 6) cash. Today, in international regulations, accounting and control policies, cryptocurrencies are at the initial stage of formation and are positioned as intangible assets. However, the realities of their foreign economic use are ahead of legal and accounting and control regulations. There was a need to transform the methodology and organization of accounting and control of foreign economic electronic transactions using cryptocurrencies.

The need for progressive evolution of the accounting and control understanding of cryptoassets as stocks, investment property, financial instruments and, at the final stage, money is substantiated. The ability of cryptocurrencies to perform the functions of money has been studied: a measure of value, a means of circulation, a means of accumulation, a means of payment, world money. Cryptographic monetary units can be considered money only in the case of the ability to be a means of

international exchange. The final stage of the formation of the concept of "cryptocurrencies" is their recognition as monetary units for international monetary exchange as a component of foreign economic activity. Use of cryptocurrencies in foreign economic electronic transactions requires reducing the speculative nature of the cryptocurrency market, avoiding their improper and illegal use, and increasing the level of international control of monetary transactions. It is necessary to establish parity in the control of electronic transactions using cryptocurrencies and confidentiality, which can be implemented with the involvement of international independent audit institutions. Multi-level integration processes take place with the formation of: An integrated system of electronic communications based on the combination of "Client-bank", "Internet-bank" and block-chain structuring of account data; Integrated system of information synchronization of banking and accounting and control software; An integrated system of business communications, which connects all participants of international monetary settlements; Integrated accounting and control system.

The practical using of the innovative information environment of foreign economic electronic transactions is the basis for the formation of virtual meta-environments in which all financial and economic processes take place exclusively in an electronic format, which requires further research in this direction.

УДК 657

Романів Ростислав

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СТРОКІВ КОРИСНОГО ВИКОРИСТАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Строк корисного використання нематеріальних активів тісно пов'язаний із сумою амортизаційних відрахувань стосовно такого активу, тому визначення величини такого строку є важливим завданням. Ідентифіковані нематеріальні активи повинні бути проаналізовані з метою визначення того, має той чи інший актив кінцевий або невизначений корисний строк служби.

Аналіз строку служби – це вивчення умов розміщення аналогічних активів (або інвестицій у них) і їх послідуєчого вибуття для встановлення характеристики терміну служби таких активів. Зокрема, важливими характеристиками є середній строк служби і схема їх вибуття, яку іноді називають темпом зношуваності.

Незважаючи на те, що НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» оперує поняттям «строк корисного використання», але безпосередньо трактування даної дефініції він не дає. На противагу йому МСБО 38 «Нематеріальні активи»

визначає строк корисного використання як період, протягом якого очікується, що актив буде придатний для застосування суб'єктом господарювання, або кількість одиниць виробленої продукції чи подібних одиниць, що їх суб'єкт господарювання очікує отримати від активу [3].

НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» містить положення щодо активів з невизначеним строком корисного використання. Такі активи амортизації не підлягають. До нематеріальних активів з невизначеним строком корисного використання належать ті, щодо яких підприємством не визначено обмеження строку, протягом якого очікується збільшення грошових коштів (чи їх еквівалентів) від використання таких нематеріальних активів [2].

Подібне положення відображене також і в Стандарті фінансової звітності (SFAS) № 142, який діє в США «Бухгалтерський облік ідентифікованих нематеріальних активів ґрунтується на тривалості строку їх служби. Нематеріальний актив з кінцевим корисним строком служби підлягає амортизації, нематеріальний актив з невизначеним строком служби амортизації не підлягає. Корисний строк служби нематеріального активу – це період, протягом якого актив, як очікується, буде прямо або непрямо здійснювати відповідний внесок у формування майбутніх грошових потоків даної компанії» [1, с. 47].

Водночас, відповідно до МСБО 38, нематеріальний актив розглядають як такий, що має невизначений строк корисного використання, якщо немає передбачуваного обмеження періоду, протягом якого такий актив генеруватиме надходження чистих грошових потоків суб'єкту господарювання. Однак «невизначений» не означає «нескінчений» (п. 91 МСБО 38). Як підкреслено в документі, невизначеність виправдовує оцінку строку корисного використання нематеріального активу на підставі обачності, але не виправдовує обрання нереально короткого строку (п. 93). У свою чергу, комп'ютерне програмне забезпечення та багато інших нематеріальних активів, враховуючи швидкі зміни в технології, чутливі до технічного старіння, а тому, імовірно, їх строк корисної експлуатації є коротким (п. 92) [2].

Існує певна схожість між НП(С)БО 8 і SFAS № 142 стосовно чинників, які необхідно приймати до уваги в рамках бухгалтерського обліку при розрахунку строку корисного використання: очікуване використання активу; очікуване використання подібних активів; правові, законодавчі і контрактні умови, які можуть обмежувати корисний строк служби або створювати можливості для його оновлення чи збільшення; ефект старіння; попиту, конкуренції і вплив інших економічних чинників.

МСБО 38 наводить більш широкий перелік чинників і доповнює їх такими: життєві цикли типових продуктів для активу та відкриту інформацію щодо оцінок строків корисної експлуатації подібних активів щодо таких типових продуктів; технічний, технологічний, комерційний та інші види зносу; стабільність галузі, у якій функціонує актив, і зміни ринкового попиту на обсяг продуктів чи послуг від цього активу; рівень видатків на обслуговування, необхідного для отримання очікуваних майбутніх економічних вигід від активу, та здатність і намір суб'єкта господарювання досягти такого рівня [2].

Аналітики при визначенні такого строку також спираються на статистичні обґрунтовані прогнози поведінки, розробку кривих виживання з використанням таких інструментів, як криві типу Айова, а також розподілу Вейбула.

Визначення залишкового строку для нематеріальних активів є досить важливим завданням, оскільки дає можливість переглянути підприємству свою амортизаційну політику.

В якості методики визначення залишкового строку служби експлуатації можна рекомендувати методику аналізу життєвого циклу активу. Вказаний спосіб є одним із найбільш часто використовуваних методів оцінки залишкового терміну корисного використання нематеріальних активів. Метод включає якісний розгляд майбутніх технологічних та ринкових умов і розгляд кількісних характеристик існуючого середовища. Цей вид аналізу дозволяє врахувати зміни в майбутньому на основі логічної оцінки моменту, коли ці зміни можуть відбутися.

Крива типового життєвого циклу графічно відображається у вигляді стадії впровадження, стадії активного збільшення росту, стадії сповільнення росту, яка веде до повного розвитку, стадії спаду, на якій відбувається заміщення стадії припинення існування або остаточного використання.

Дамо коротку характеристику вказаних стадій:

- впровадження – продукт є новаторським, низька продуктивність, неактивний клієнтський попит;
- активне збільшення росту – прийняття продукту споживачами;
- сповільнення росту, повний розвиток – стабільність попиту, конкуренція;
- спад – поява технології або продукту замісника, втрата економічної або функціональної переваги;
- остаточне використання або припинення існування – невелика кількість активів, яка ще знаходиться в експлуатації для технічного або гарантійного обслуговування.

Базою для теоретичного обґрунтування аналізу життєвого циклу є концепції розповсюдження і впровадження інновацій. Життєвий цикл існування нематеріального активу може бути оцінений за допомогою моделей заміщення технології (таких як модель Фішера Прая), проведення обговорень з галузевими експертами із використанням параметрів, встановлених на основі обробки даних за минулий період. Ключовим параметром для прогнозування строків служби нематеріального активу служить не його хронологічний вік, а його вік за відношенням до стадії життєвого циклу, на якій він знаходиться. Шляхом визначення місцезнаходження дати оцінки на часовій шкалі життєвого циклу можна оцінити залишковий строк корисного використання нематеріального активу.

Отже, залишковий строк корисного використання значної частини нематеріальних активів більш тривалий на стадії росту життєвого циклу: цей строк поступово зменшується в міру переходу від стадії швидкого росту до стадії повного розвитку і швидко зменшується на стадії спаду цього циклу.

Література:

1. Джеймс Р. Хитчнер. Оценка стоимости нематериальных активов : Под ред В.М. Рутгайзеру. М.: Маросейка, 2008. 144 с.
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38) «Нематеріальні активи» : Міжнародний документ від 01 січ. 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text (дата звернення: 14.11.2022)
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» : Наказ М-ва фінансів України від 18 жовт. 1999 р. № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text> (дата звернення: 14.11.2022)

УДК 331.2*Рябоволик Тетяна*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності*Олійник Микита*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна**АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ ТА ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ УКРАЇНЦІВ
ПІД ЧАС ВІЙНИ 2022 РОКУ**

З початку війни майже 5 млн українців втратили роботу, з них 1,2 млн – біженці, які виїхали в сусідні країни і 3,6 млн – безробітні, які живуть в Україні. Чимало кваліфікованих спеціалістів шукають роботу. Ринок праці став належати роботодавцям: через падіння доходів компаній чимало з них звільнили працівників та скоротили зарплати. З іншого боку, на ринку багато вільних спеціалістів [2].

Через деякий час після початку повномасштабної війни, люди розпочали оговтуватись від подій та інтенсивніше шукати роботу або підробіток. Відновлення ринку праці відбувається різними темпами залежно від регіону, відповідно найбільше пропозицій працевлаштування мають ті регіони, які представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Регіони з найбільшою кількістю пропозицій роботи у серпні 2022 року, %

Регіон	Частка від загальної кількості вакансій
м. Київ	34,3
Львівська область	12,7
Дніпропетровська область	6,8
Івано-Франківська область	4,8
Полтавська область	3,8
Харківська область	1,6
Рівненська область	1,6
Чернігівська область	1,5
Кіровоградська область	1,4
Миколаївська область	1,2

Регіон	Частка від загальної кількості вакансій
Запорізька область	1

Джерело: побудовано автором за матеріалами [1]

Наразі можна відмітити, що найменше вакансій відкрито у Запорізькій, Миколаївській, Кіровоградській, Чернігівській, Рівненській та Харківській областях. Стосовно інших регіонів з переліку областей з найменшою кількістю вакансій, то частки вакансій Рівненської, Чернігівської, Кіровоградської, Миколаївської областей, порівнюючи з довоєнним періодом майже не змінилися.

Якщо розглядати безпосередньо професійні сфери діяльності в яких є потреба в працівниках то статистика вказує, що на першому місці є сфера продаж (таблиця 2).

Таблиця 2 – Професійні сфери з найбільшою кількістю пропозицій роботи у серпні 2022 року, %

Професійні сфери	Частка показника
Продажі	27,8
Початок кар'єри, студенти	14,3
ІТ, інтернет, телекомунікації	9,4
Транспорт, логістика	6,5
Бухгалтерія, управлінський облік	5,3
Маркетинг, реклама, PR	4,8
Робітничий персонал	4,2
Виробництво, сільське господарство	4
Будівництво, нерухомість	3,5
Адміністративний персонал	3,4

Джерело: побудовано автором за матеріалами [1]

Активність ринку праці у різних професійних сферах відновлюється по різному. Є сфери, які постраждали від війни дуже сильно та досі мають найменшу кількість нових вакансій. Дуже низька кількість вакансій залишається для державних службовців, юристів, страхувальників, представників автомобільного бізнесу, аналіз яких представлено в таблиці 3.

Таблиця 3 – Професійні сфери з найменшою кількістю пропозицій роботи у серпні 2022 року, %

Професійні сфери	Частка показника
Домашній персонал	0,8
Закупівлі	0,7
Інсталяція і сервіс	0,6
Юристи	0,6
Туризм, готелі, ресторани	0,6
Видобуток сировини	0,5
Спортивні клуби, фітнес, салони краси	0,4
Страховання	0,3
Наука, освіта	0,3
Автомобільний бізнес	0,3

Джерело: побудовано автором за матеріалами [1]

Внаслідок війни багато українців або втратили роботу, або отримують неповну заробітну плату. Зниження кількості вакансій під час війни значно підвищило конкуренцію. Якщо до війни конкуренція на відкриту вакансію не перевищувала 5,5 осіб, то тепер у деяких регіонах цей показник сягає 29 осіб. Найнижчий рівень конкуренції у Західних областях України – не більше 5 осіб, проте і тут відбулося незначне погіршення ситуації. Наприкінці весни – на початку літа у цьому регіоні претендувало в середньому не більше 2-3 осіб на відкриту вакансію.

Серед регіонів в яких через війну шукачі роботи стикаються з найвищою конкуренцією є: Харківська 29%, Запорізька 24,3%, Одеська 23,5%, Київська 18,6%, Сумська 18,5% областях [1].

До трійки лідерів з найвищою середньою заробітною платою протягом воєнних місяців не змінилась, це – сфера ІТ, вищий менеджмент та консалтинг. Середня заробітна плата у сфері бухгалтерського та управлінського обліку, маркетинг, реклама і піар (таблиця 4).

Таблиця 4 – Професії сфери з найвищою середньою заробітною платою

Сфери діяльності	Розмір ЗП в місяць (грн.)
ІТ, інтернет, телекомунікації	92 800,00
Вищий менеджмент	81 300,00
Консультування	58 300,00
Бухгалтерія, управлінський облік, фінанси підприємства	27 300,00
Маркетинг, реклама, PR	26 500,00

Джерело: побудовано автором за матеріалами [1]

Найменші зарплати протягом війни у спеціалістів без досвіду роботи, охоронців, у представників робітничих професій та інші професії не потребуючі вищої освіти, таблиця 5.

Таблиця 5 – Професійні сфери з найнижчою середньою зарплатою

Сфери діяльності	Розмір ЗП в місяць (грн.)
Туризм, готелі, ресторани	13 900,00
Робітничий персонал	13 100,00
Безпека	12 200,00
Початок кар'єри, студенти	9 000,00
Домашній персонал	8 800,00

Джерело: побудовано автором за матеріалами [1]

Ринок праці в Україні в даний момент не стабільний. Однак очікується, що після закінчення війни найбільші темпи приросту будуть досягнуті в галузях, які працюватимуть на відновлення внутрішнього ринку. За прогнозами, на першому етапі найбільш активно розвиватимуться і потребуватимуть кадрів будівництво, сільське господарство, виробництво продуктів харчування, гуртова та роздрібна торгівля, логістика, виробництво хімічної продукції, електричного устаткування, меблів. Однак потреба в професіях буде залежати від економічної стратегії України. Експерти сходяться на думці, що в рамках післявоєнного відновлення варто робити акцент на створенні доданої вартості в добре розвинених галузях. Наприклад, у

сільському господарстві, більша частина продукції якого до війни експортувалася в необробленому вигляді, або в ІТ-сфері, яка забезпечувала значну частину валютної виручки країни.

Література:

1. Ринок праці України після півроку війни. URL: <https://eba.com.ua/rynok-pratsi-ukrayiny-pislya-pivroku-vijny/> (дата звернення: 14.11.2022)
2. Знайти роботу під час війни. Як змінився ринок праці в Україні. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/14/688116/> (дата звернення: 14.11.2022)

УДК 657.6

Рябчук Оксана

кандидат економічних наук

доцент кафедри аудиту, державного фінансового контролю та аналізу

Вербіцький Олександр

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Державний податковий університет

м. Ірпінь, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У сучасних умовах державний фінансовий контроль є однією з обов'язкових умов успішного функціонування фінансово-кредитної системи будь-якої держави для відстеження основних шляхів надходження та використання державних ресурсів, своєчасного виявлення порушень в даній сфері та застосування необхідних виправних заходів.

Варто звернути увагу на думку К.П. Мельника, що «сучасний необхідний інструмент, що використовує держава при боротьбі з державними правопорушеннями має назву державний фінансовий аудит. Низький рівень регулювання методики здійснення державного фінансового аудиту, як найбільш дієвої форми державного фінансового контролю, значно сповільнює його розвиток в Україні та має негативні наслідки при реалізації контрольної функції держави» [4, с. 71]. Зважаючи на це, актуальними є питання теорії державного аудиту, аналіз основних проблем його здійснення та розробка шляхів удосконалення практики його проведення в сучасних умовах.

М. Глух та Н. Ковалко зазначають, що «державний фінансовий аудит є основною формою державного фінансового контролю, що спрямована на перевірку ефективності використання бюджетних коштів чи інших активів держави бюджетними установами, державними підприємствами та суб'єктами господарювання, попередження фінансових правопорушень, перевірку точності ведення бухгалтерського обліку і правильності фінансової звітності» [2, с. 28].

На сьогодні існує ряд питань, які потребують вирішення, зокрема:

вітчизняне нормативно-правове регулювання не повністю сформоване та не охоплює всі аспекти функціонування державного аудиту; з економічним розвитком держави виникла необхідність реформувати організаційні структури контролюючих органів та чітко сформувані їхні обов'язки та напрями діяльності; низький рівень фінансового забезпечення органів контролю. Варто підкреслити, що перераховані елементи перешкоджають розвитку ефективної системи державного контролю.

Варто зазначити, що виникнення та розвиток державного аудиту у вітчизняній практиці зумовлено певними факторами, зокрема: 1) необхідність збільшення ефективності державного фінансового контролю та покращення діяльності організацій, які використовують бюджетні ресурси; 2) складність системи формування бухгалтерської інформації та недостатність знань для самостійної перевірки щодо правильного ведення фінансового обліку; 3) необхідність впровадження менш фіскальної, але більше оперативної форми контролю, яка зможе контролювати рух та використання бюджетних коштів та майна [4, с. 72].

Доцільно зауважити, що одна з головних причин відсутності цілісної системи функціонування державного аудиту можна визнати недосконале законодавство. Так як в загальному система державного фінансового контролю, зокрема, державного аудиту існує без опорного закону, який мав би сформувані основні поняття цієї сфери, розподілити завдання, функції та повноваження між контролюючими органами та органами державної влади, систематизувати відносини між суб'єктами та об'єктами контролю, визначити відповідальність уповноважених посадових осіб.

Слід наголосити, що в Україні основними органами, які впроваджують державний аудит в практику є Державна аудиторська служба України та Рахункова палата. В загальному, аудит здійснюють для того, щоб вжити коригуючі заходи в окремих випадках виявлених порушень законності, правильності, безрезультативності, а також щоб притягнути до відповідальності осіб, які є прямо чи опосередковано винними в скоєних правопорушеннях.

Якщо порівняти державний аудит з незалежним, то останній функціонує на базі Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» та Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Незалежний аудит має на меті оцінити законність та достовірність бухгалтерського обліку та фінансової звітності, а державний – оцінити рівень ефективності та економічності державних заходів, використання державних ресурсів. Тобто, державні аудитори перевіряють лише бюджетні кошти та майно.

Державний аудит в сучасних умовах відіграє важливу роль. Завдяки його проведенню забезпечується своєчасне наповнення бюджету та знижуються показники економічних злочинів та правопорушень, також він сприяє зростанню ефективності діяльності певних суб'єктів господарювання через проведення профілактики та попередження правопорушення. Щодо цього К.П. Мельник зазначила, що суспільні інтереси реалізуються на основі виконання суб'єктами державного аудиту низки делегованих на них функцій [5,

с. 129].

Наголосимо, що контролюючі органи у даній сфері виокремлюють такі напрямки державного аудиту: щодо внутрішніх аудитів та щодо державних фінансових аудитів. У свою чергу, в Бюджетному Кодексі України зазначено, що «контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використання здійснює Рахункова палата України, тобто це зовнішній аудит держслужби» [1].

Наприкінці, варто звернути увагу на основні результати державних фінансових аудитів за даними звіту діяльності Державної аудиторської служби України та її міжрегіональних територіальних органів у 2021 році, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Результати державних фінансових аудитів у 2021 році

Результати державних фінансових аудитів:					
Діяльності суб'єктів господарювання:	106	Ефективності виконання бюджетних програм:	32	Місцевих бюджетів:	53
За результатами аудитів: <ul style="list-style-type: none"> надано 2,1 тис. пропозицій і рекомендацій; виконано більш як 1,0 тис. пропозицій (з урахуванням попередніх періодів); прийнято до виконання майже 1,8 тис. пропозицій 		За результатами аудитів: <ul style="list-style-type: none"> від впровадження 519 пропозицій досягнуто додатковий результат (економічний/соціальний ефект); упереджено втрат на понад 1,7 млрд грн 			

Джерело: складено авторами за даними [3]

Підсумовуючи, зазначимо, що побудова ефективної системи державного фінансового аудиту в Україні забезпечить дієвий спосіб визначення результативності та економічності виконання державних програм, контролю за розподілом бюджетних ресурсів, що в результаті забезпечить можливість визначити ефективність функціонування фінансово-бюджетного механізму та механізму державного фінансового контролю країни, а також мінімізувати виникнення непередбачуваних негативних тенденцій.

Література:

1. Бюджетний Кодекс України : Закон України від 08 лип. 2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 10.11.2022)
2. Глух М., Ковалко Н. Державний фінансовий аудит як різновид фінансового контролю. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 1 (29). С. 25-31.
3. Звіт про результати діяльності Державної аудиторської служби України, її міжрегіональних територіальних органів. К.. 2021. URL: <https://cutt.ly/EBAM700> (дата звернення: 10.11.2022)
4. Мельник К.П. Сучасний стан та тенденції розвитку державного аудиту в Україні. *Науковий вісник: Збірник наукових праць Одеського національного економічного університету*. 2022. № 1-2 (290-291). С. 70-78.
5. Мельник К.П. Функціональний розподіл повноважень суб'єктів аудиту в Україні. *Науковий Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2020. Т. 25. Вип.

УДК 330.341*Рябчук Оксана*

кандидат економічних наук

доцент кафедри аудиту, державного фінансового контролю та аналізу

Смійчик Софія

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Державний податковий університет

м. Ірпінь, Україна

ЛОГІСТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Внаслідок повномасштабного вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 року українська логістика зазнала значних змін. Змінився як експорт та імпорт товарів, так і умови складської логістики та ланцюги постачань товарів.

Логістика України пройшла певні зміни, необхідні для виживання України, однією з яких є оптимізація логістики. Оптимізація логістики включає в себе більш економне ставлення до вантажоперевезень. Якщо товар заповнював не все місце у вантажівці, до нього додавали ще й інший товар, а на зворотну дорогу шукали вантаж, який необхідно довести до кінцевої точки призначення. Це запровадили з метою економії пального, яке на початку війни було в дефіциті, а також задля меншої кількості переміщень транспорту. Наприклад, евакуаційні потяги наповнювали гуманітарною допомогою, якою розвозили дорогою до місця евакуації людей. Також необхідно було створити логістичні центри, які зможуть координувати дії великих вантажоперевізників і консультувати їх, щоб заповнити будь-який транспорт на території України.

Систематизація та цифровізація логістики необхідна для відстежування динаміки перевезень товарів, витрат пального, а також знаходити та вирішувати проблеми в організації вантажних та розвантажувальних робіт.

Необхідними для пристосування логістики до умов військового стану були також комунікація, конкуренція та гнучкість. Окрім створення логістичних центрів та електронних ресурсів необхідно також популяризувати грамотну логістику. В Україні діє велика кількість волонтерів, які займаються великою кількістю перевезень як гуманітарної допомоги, так і автомобілів для ЗСУ. Проте серед усіх волонтерів є і такі, що працюють не для країни, а для власної вигоди, прикриваючись волонтерством. Тому відстеження ефективності волонтерських організацій допоможе знаходити таких недобросовісних волонтерів. Також у волонтерів з'явиться можливість глобальніше ділитися досвідом між собою. Також має популяризуватися допомога армії шляхом залучення ЗМІ, соціальної реклами та закликів від вищих органів державної влади.

Вже почали з'являтися ініціативи, які корисні для біженців, перевізників

та волонтерів, такі як Взаємодія та Кризовий логістичний центр [3].

Оскільки Україна є одним зі світових експортерів зерна, а логістичні перевезення через Чорне море довгий час були неможливими, це могло спричинити глобальну світову кризу, зокрема в Африці та Азії.

Перевезення українського зерна залізницею було проблематичним, оскільки українські колії ширші, ніж європейські. Доставка через пропускні пункти між Україною та ЄС була неефективною, оскільки темпи та обсяги зерна, які можна було б перевозити таким шляхом, були занадто малими. Деякі країни, такі як Румунія, Польща та країни Балтії погодилися надати свої порти для перевезення зерна морем, але це все одно не було достатнім по масштабах.

Українська влада заявила про плани переходу на більш вузькі колії для залізничного з'єднання України з ЄС. За подальшої реалізації цього проекту це позитивно вплине як на українську, так і на європейську логістику [2].

Однією з головних змін, яких зазнала українська логістика, - це усунення «центру тяжіння». Найбільший український хаб в Україні був розташований у Київській області. Він складав близько 70-80% усіх професійних складських площ. Компанії оперували площами близько 10000-20000 м², а також там було зосереджено 1,8-2,2 млн.м² професійних складів.

Після початку війни компанії, незалежно від свого розміру, були змушені переміщати склади та виробництва на західну Україну. Найбільше переміщення відбулося до Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей, а також до Закарпаття.

Тому бізнес змушений був змінити складський ланцюжок, що вплинуло на збільшення вартості та складності операцій. Є три основних фактори, які вплинули на логістичні бізнес-процеси (таблиця 1).

Таблиця 1 – Основні фактори, які вплинули на логістичні бізнес-процеси

Фактор	Суть фактору
Відмова від зберігання та накопичення товарів	Товар, який раніше міг довго перебувати на складі, старалися продавати одразу, щоб мінімізувати накопичення залишків, аби у випадку атаки на склад уникнути втрат товару
Різка та швидка зміна складських умов	Компанії змушені були за кілька тижнів, або навіть кілька днів повністю перевезти склади. При тому, що зазвичай запуск складу займає приблизно 3 місяці. Він включає в себе переїзд складу, налаштування відеоспостереження та безпеки, створення ІТ-системи та її інтеграції. Незважаючи на такі складні умови, компанії змогли переїхати з небезпечних територій та продовжити працювати
Ускладнення логістичних операцій	Через велику кількість оглядів, блокпостів та через запровадження комендантської години порушилося перевезення усіх товарів, включно з продуктами харчування

Джерело: складено авторами на основі [1]

Отже, логістика України змушена була адаптуватися до нових умов, аби врятувати економіку, яка потерпає від війни, а також щоб запобігти глобальній кризі. В першу чергу логістика була необхідна для доставки військової техніки та гуманітарної допомоги. Незважаючи на неможливість авіаційних та водних перевезень, розробляються та використовуються усі інші можливі методи.

Україні вдається налагоджувати логістичні перевезення на досить високому рівні, як завдяки рішенням державних органів влади, так і завдячуючи підтримці інших країн.

Література:

1. Ісаченко О. Зберегти та забезпечити: як змінилася логістика в Україні під час війни URL: <https://mind.ua/openmind/20241674-zberegiti-ta-zabezpechiti-yak-zminilasya-logistika-v-ukrayini-pid-chas-vijni> (дата звернення: 01.11.2022)
2. Кісіль Р. Як війна в Україні змінила світову логістику. *Основні тренди логістичного ринку, спричинені війною в Україні*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/24/688538/> (дата звернення: 01.11.2022)
3. Овчаренко О. Логістика під час війни. URL: https://zaxid.net/logistika_pid_chas_viyni_n1538608 (дата звернення: 01.11.2022)

УДК 334

Савченко Віра

кандидат економічних наук, професор
професор кафедри економіки та фінансів

Кацаба Вадим

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ У СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

Управління інвестиційною діяльністю є важливою складовою загальної системи управління підприємством. Процес управління є безперервним і передбачає прогнозування, встановлення можливих варіантів, вибір найдоцільнішого, прийняття рішення і контроль за його виконанням [4]. Для удосконалення управління інвестиційною діяльністю необхідно забезпечити її інтегрованість із загальною системою управління підприємством, комплексність в процесі формування управлінських рішень щодо реалізації інвестицій у взаємозв'язку з кінцевими результатами фінансової діяльності підприємства. Необхідно забезпечити високий рівень динамізму управління в галузі формування й реалізації інвестицій, багатоваріантність підходів щодо прийняття окремих управлінських рішень в сфері формування інвестиційних ресурсів підприємства. При цьому важливим напрямом удосконалення механізму управління інвестиційною діяльністю підприємства є його орієнтація на стратегічний розвиток підприємства. При цьому є необхідним здійснювати стратегічне планування інвестиційної діяльності.

Стратегічне планування інвестиційної діяльності являє собою найбільш складну форму планування. Ця складність зумовлена, насамперед, довгостроковим періодом здійснення стратегічного планування й виникаючою

звідси високою мірою непередбачуваності реалістичності планових рішень. Ми вбачаємо розробку інвестиційної стратегії основним напрямом підвищення ефективності інвестиційної діяльності [1, 2, 3].

Під інвестиційною стратегією розуміють системний підхід до вибору найбільш загальних довгострокових напрямів розвитку інвестиційної діяльності, які з урахуванням ціннісної орієнтації є найбільш пріоритетними і дозволяють створити сприятливі умови для зростання економіки підприємства.

На думку сучасних науковців та практиків інвестиційна стратегія повинна містити комплекс заходів, спрямованих на мобілізацію всіх наявних інвестиційних ресурсів, залучення капіталу та їх раціональний розподіл і використання. Інформаційне забезпечення формування інвестиційної стратегії має забезпечити система бухгалтерського обліку і, зокрема, ефективна його організація, важливим елементом якої і є облікова політика.

Метою інвестиційної стратегії є зміцнення фінансового стану та запобігання процедурі банкрутства.

Джерелом фінансування самих інвестицій як правило є інвестор (по відношенню до підприємства: внутрішній, зовнішній). Проте, формування інвестиційних ресурсів є основною початковою умовою здійснення інвестиційного процесу. Без формування необхідного обсягу інвестиційних ресурсів, що спрямовуються на інвестування проекту інвестиційний процес унеможлиблюється.

На основі багатозначності поняття інвестиційних ресурсів слід відмітити, що може використовувати як власні економічні ресурси, так і позикові та залучені (якщо інше не передбачено договірними умовами), з урахуванням їх вартості та отриманого ефекту.

Прибуток, потрібно розглядати як джерело формування інвестиційних ресурсів для існуючих інвесторів і є внутрішньою інвестицією (реінвестицією), без залучення додаткових інвесторів. Проте прибуток є лише джерелом формування інвестиційних ресурсів, а джерело фінансування інвестицій є інвестор, що залишає прибуток у розпорядженні підприємства і не використовує його у формі споживання.

Інвестиційна стратегія та її реалізація в системі управління передбачають розробку та реалізацію системи заходів таких як виробничо-технічні та організаційно-правові. По кожному із них необхідно визначати потребу в обсягах та джерелах фінансування інвестицій, що стосуються капітальних інвестицій, насамперед є необхідним оцінити можливість отримання доходів від реалізації активів, що не використовуються та узагальнюється потреба у грошових коштах – фінансових ресурсах інвестицій та джерела її покриття.

Для реалізації інвестиційної стратегії в системі управління підприємством, як елементи механізму управління необхідно здійснювати:

- календарне планування;
- формувати календарний графік реалізації заходів інвестиційного процесу;
- зазначати терміни і обсяги отримання доходів і коштів за визначеними джерелами фінансування;
- встановлювати терміни і обсяги витрат, пов'язаних з інвестиціями та

контролювати їх відповідність стратегії;

- оцінювати ефективність реалізації стратегії на кожних етапах.

Ефективність управління інвестиційною діяльністю залежить від якості управлінських рішень.

Модель удосконалення процесу управління інвестиційною діяльністю підприємства має бути спрямована на максимізацію прибутку та мінімізацію інвестиційних ризиків. Модель управління інвестиційними процесами це форми і методи впливу на інвестиційну діяльність.

Важливими методами, що мають використовуватись для удосконалення управління це метод SWOT-аналізу для визначення інвестиційних ресурсів та варіантів їх використання.

Збалансована система показників, крім фінансових, включає показники, що характеризують ключові сфери діяльності підприємства, від яких залежить успішна реалізація стратегії.

Однією з ефективних систем управління на сучасних підприємствах є система контролінгу, яка забезпечує інтеграцію окремих функцій управління, зокрема таких як прогнозування, планування, контроль і аналіз, у єдиній системі та прозорість отримання результатів.

Література:

1. Вовчак О.Д. Інвестування. Львів: Новий світ 2000, 2008. 544 с.
2. Здреник В.С. Сутність і необхідність інвестиційного планування на підприємстві. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2015. № 2. С. 58-63.
3. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : навчальний посібник. К.: «Центр навчальної літератури» (Видання друге, доповнене та перероблене). 2004. 376 с.
4. Савченко В.М., Кононенко Л.В., Крячко В.Г. Система бухгалтерського обліку як складова системи управління. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2010. Вип. 18 (2). С. 27-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2010_18%282%29__7 (дата звернення: 27.07.2021).

УДК 657.05

Свирида Ольга

викладач облікових дисциплін

ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Коркушко Олег

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ВТРАТА ПЕРВИННИХ ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ

У період воєнного стану одним із найактуальніших питань, яке турбує власників підприємств, підприємців та бухгалтерів, є втрата первинних документів.

Первинний документ є письмовим доказом фактичного здійснення господарської операції або письмовим розпорядженням на право її здійснення. Первинні документи є підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій. Їх мета – зафіксувати факт господарської операції.

Первинні документи можуть бути створені як у письмовій, так і в електронній формі. Електронні документи будуть мати юридичну силу тільки у випадку засвідчення їх електронним цифровим підписом, який є обов'язковим реквізитом та використовується для ідентифікації автора та підписувача документа.

На підставі декількох первинних документів для отримання узагальнених даних про діяльність суб'єкта господарювання складаються зведені документи.

До початку військових дій на території України робота суб'єктів господарювання з первинними документами була чіткою та розумною, могла тривати кілька днів і завжди була зладжена та передбачувана. На жаль, в умовах війни, реальність непередбачувана і велика кількість підприємств, незалежно від їх розміру та організаційно-правової форми повністю або частково втратили свої приміщення, майно, а з ними й документи. Це створило додаткові проблеми для власників підприємств, підприємців, чиї офіси опинились у зоні бойових дій. Вирішити ці проблеми сьогодні дуже важко.

Для бухгалтерів – це додаткова робота, оскільки відновлення втраченої первинної документації потребує часу та зусиль. Крім того, це додаткове, не тільки фінансове, навантаження на бізнес, а й на кожного керівника, підприємця, бухгалтера. Тим паче, що за вимогами законодавства на відновлення втрачених, знищених документів бізнес має 90 днів [1].

Проблеми із втратою первинних документів майже не зачепить ті підприємства, які у своїй роботі використовували електронний документообіг, що дозволяло здійснювати передачу документів контрагентам електронними засобами та зберігати документацію в електронному архіві. Такі суб'єкти

господарювання можуть продовжувати роботу без затримок і підтримувати економіку України, яка сьогодні особливо потребує стабільної роботи бізнесу.

З метою вирішення проблеми втрати документації суб'єктами господарювання в результаті військових дій Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану», який врегульовує ці питання, а саме передбачили низку «воєнних» спеціальних норм для таких випадків. Відображені спеціальні норми в пп. 69.28 підрозд. 10 розд. XX ПКУ та стосуються вони тих платників, що не можуть пред'явити первинні документи, на підставі яких сформовано показники, пов'язані з визначенням об'єктів оподаткування та/або податкових зобов'язань та провадили свою діяльність на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями рф [3].

Підставами неможливості пред'явлення первинних документів є:

- втрата первинних документів або знаходження їх на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, та на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями рф;
- неможливість їх вивезти або таке вивезення пов'язане з ризиком для життя чи здоров'я платника податків, фізичних осіб чи неможливе у зв'язку з адміністративними перешкодами, установленими органами влади.

Якщо втрата документів не пов'язана з проведенням бойових дій, платник податків (податковий агент) не має права застосовувати вище означені спеціальні норми [2].

Механізм відновлення втрачених документів залежить від багатьох факторів (наявність їх в електронній формі, можливість відновити через контрагентів чи державні органи тощо).

Найпростішим способом відновлення первинної документації є варіант, що вони збережені на електронних носіях, якщо дані носії не пошкоджені. При цьому достатньо буде їх роздрукувати, засвідчити відповідними підписами; сформувані на їх основі відповідні реєстри та скласти необхідну звітність.

Аналогічно можна відновити документи, які були в контрагента чи в державних органах. При цьому необхідно звернутися до них з письмовою чи електронною заявою із запитом про надання відповідних дублікатів чи копій.

В іншому випадку, при втраті документів, суб'єкту господарювання-платнику податків слід подати до ДПСУ за місцем свого обліку письмове повідомлення про неможливість вивезти чи втрату первинних документів. Таке повідомлення складають у довільній формі за підписом керівника, головного бухгалтера та обов'язково зазначають в ньому:

- обставини, що призвели до втрати та/або неможливості вивезення первинних документів;
- податкові (звітні) періоди;
- загальний перелік первинних документів (за можливості – із зазначенням

реквізитів).

Після подання до контролюючого органу повідомлення щодо неможливості вивезення первинних документів у зв'язку з їх перебуванням на території населених пунктів, де проводяться (проводилися) бойові дії, запроваджується мораторій на проведення документальних перевірок щодо зазначених у повідомленні податкових (звітних) періодів. Якщо після подання повідомлення про неможливість вивезення первинних документів платнику податків стане відомо про втрату цих документів, такий платник податків зобов'язаний подати до контролюючого органу повідомлення про втрату первинних документів із зазначенням обставин.

Платники податків, які подали повідомлення про втрату первинних документів, не можуть бути перевірені контролюючим органом щодо зазначених у повідомленні податкових (звітних) періодів, зокрема, і після завершення дії воєнного стану [1].

Отже, для того, щоб уникнути будь-яких додаткових непередбачуваних проблем суб'єкти господарювання повинні прийняти рішення про перехід на електронний документообіг. Ведення документів в електронному вигляді надає можливість у будь-який момент, за необхідності, їх знайти, переглянути чи роздрукувати, навіть з архіву. Електронний документообіг сьогодніє однією з вкрай необхідних технологій для українського бізнесу, яка дозволить захистити документи від втрат та пошкоджень.

Література:

1. Втрачені первинні документи під час війни: що необхідно знати? URL: <https://medoc.ua/news/vtrachen-pervinn-dokumenty-pd-chas-vjni-shho-neobhdno-znati> (дата звернення: 11.11.2022)
2. Первинку втрачено під час бойових дій: що робити далі. URL: <https://interbuh.com.ua/ua/documents/ib/12744/145712>. (дата звернення: 11.11.2022)
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану : Закон України від 1 квіт. 2022 р. № 2173-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text> (дата звернення: 11.11.2022)

МІГРАЦІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТА ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ І ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Дослідження вітчизняних вчених у сфері людського капіталу сьогодні не можуть не враховувати екзистенційні загрози для існування України, що виникли в результаті широкомасштабної агресії, розв'язаної РФ 24 лютого 2022 р., а також неймовірні труднощі відновлення української економіки після війни, що вимагатимуть залучення праці кваліфікованих фахівців і робітників для відбудови підприємств, зруйнованого житла, інфраструктури, закладів освіти, культури, охорони здоров'я тощо. Наявні та очікувані втрати людського капіталу української держави внаслідок війни і масштабних міграцій населення, ризику неповернення з-за кордону молодих людей, професіоналів, прогнозоване скорочення народжуваності, – все актуалізує пошуки нового концептуального бачення шляхів збереження людського капіталу, підтримання його конкурентоспроможності на основі запровадження оптимальних регуляторів міграційної мобільності молоді в контексті національної безпеки. Виходячи з цього, міграційна мобільність як компонента людського капіталу потребує окремого поглибленого дослідження та пошуку прийнятних засобів регулювання з боку суспільства з позицій національної безпеки.

Останні наукові дослідження у сфері людського капіталу засвідчують, що його структура може бути багатокомпонентною, особливо коли йдеться про конкурентоспроможний людський капітал [1; 4]. Серед важливих її компонентів – здоров'я, сформовані та розвинені здібності, нахили, компетентності (освіту, трудовий досвід, професійні навички), моральність, високу працездатність, організованість, відповідальність, трудову активність, адаптивність до змін, здатність до навчання, перенавчання, саморозвитку, комунікацій, розробки креативних ідей і, зокрема, мобільність.

Проблематика мобільності населення сьогодні є предметом наукового дослідження Е. Лібанової [5], М. Біль, О. Махонюк та ін. [3; 2], при цьому автори зосереджують увагу на тому, що міграційна мобільність молоді залишається найменш вивченою. В літературі часто розуміють міграційну мобільність молоді як територіальну, що означає потенційне або реалізоване переміщення осіб 14-34 років через кордони адміністративно-територіальних одиниць на певний період часу зі зміною або без зміни постійного місця проживання, що спричинений специфічними чинниками, властивими саме цій віковій категорії.

Розвиваючи погляди М. Біль, О. Махонюк [3; 2] та інших науковців, вважаємо, що мобільність носія людського капіталу в економіці доцільно

розуміти у сенсі просторового переміщення людини та її швидкої адаптації до нових умов діяльності, спроможності реалізації трудових можливостей і компетентностей у просторі і часі.

За результатами наших досліджень [6], мобільність у такому розумінні найбільше притаманна носіям конкурентоспроможного людського капіталу. При цьому зауважимо, що під терміном «конкурентоспроможність людського капіталу» ми розуміємо затребувану якість людського капіталу, сформовану і накопичену навчанням, вихованням, оздоровленням, освітньо-професійним розвитком, переваги якої, у поєднанні з прийнятною ціною трудових послуг, забезпечують власникам людського капіталу розширення можливостей для трудового вибору, ефективної зайнятості, отримання більшого доходу та інших соціально-економічних зисків.

Вважаємо, що зв'язок міграційної мобільності і підвищення конкурентоспроможності носія людського капіталу, як правило, є дуже тісним, якщо людина прагне до реального освітньо-професійного розвитку і не ставить за мету зразу отримати кращий заробіток за будь-якою ціною (наприклад, ціною втрати рівня кваліфікації за фахом). Зиски для підвищення конкурентоспроможності бачимо в тому, що формування міграційної мобільності дозволяє молоді:

- по-перше, здобути більш якісну освіту в іншому місті, іншій країні (освітня міграційна мобільність);
- по-друге, отримати вагомий поштовх у професійному та культурному розвитку, самореалізації трудових можливостей та професійних знань, навичок завдяки працевлаштуванню в іншому регіоні/країні (трудова, професійна міграційна мобільність);
- по-третє, на основі переміщення в інший регіон/країну забезпечити вибір більш привабливого робочого місця за змістом праці, її умовами, оплатою (трудова міграційна мобільність) і завдяки цьому – опанувати новими технологіями і прийомами праці, забезпечити кар'єрне зростання, отримати конкурентні переваги у забезпеченні власних соціально-економічних потреб.

З іншого боку, Україна, яка тривалий час інвестувала в людський капітал молоді, що потім емігрувала, має бути зацікавлена її повернути, залучили в національну економіку, щоб отримувати повноцінний економічний ефект від використання такого капіталу на батьківщині. Слід розуміти цінність для України людського капіталу молоді, яка, завдяки міграційній мобільності здобула сучасну освіту на Заході і збагатила досвід роботи в країнах розвинутої ринкової економіки. Втрата частини молодіжного людського капіталу для країни зачіпає багато аспектів національної безпеки, зокрема інтелектуальної, соціодемографічної, військової тощо. Тому важливо зберігати соціетальні зв'язки з молоддю, яка виїхала за кордон, створювати сприятливі умови для її повернення, передусім, економічні та соціальні.

Однак, як засвідчує практика, в Україні поки не створено ефективної державної молодіжної політики відносно питань міграційної мобільності молоді, не розроблено дієвих механізмів щодо її регулювання, продуманих

заходів стимулюючого змісту для повернення молоді з-за кордону, немає стратегій і концепцій з цього приводу, які б відповідали викликам часу.

Сьогодні, в часі війни, стає, як ніколи раніше, зрозумілою небезпека безповоротних втрат вагомої частки молоді, яка виїхала за кордон для навчання, стажування або, знайшовши прихисток, визначилася с місцем подальшої роботи або навчання. Чимало молодих українців, завершуючи навчання, швидко адаптується до нового середовища і не планують повернутися в Україну з міркувань безпеки, нестабільності, соціальної незахищеності тощо. Тому, з урахуванням реалій війни, вивчення сутності міграційної мобільності молоді, позитивних і негативних її наслідків, вимагатиме паралельного пошуку дієвих важелів її регулювання. Останнє потребує адекватного концептуального та методичного забезпечення, обачливого вибору соціально-економічних та фінансових інструментів та засобів державної молодіжної політики, залучення можливостей соціального діалогу в суспільстві та ролі соціального партнерства.

Отже, немає сумнівів в тому, що в умовах широкомасштабної війни, розв'язаної РФ проти України, проблема міграційної мобільності молоді має розглядатися передусім з позицій національної безпеки.

Інструменти молодіжної міграційної політики мають бути гнучкими, працювати на стратегічні перспективи держави, її майбутнє, орієнтоване на новітні знання, інноваційний розвиток, економічне зростання і добробут. Вважаємо, що дослідження міграційної мобільності молоді мають бути багатоаспектними, враховувати як критерії національної безпеки, так і шанси нарощування конкурентних переваг української молоді в інтересах подальшого повернення в Україну, реалізації збагаченого людського капіталу в межах національної економіки.

Література:

1. Антонюк В.П., Прогнімак О.Д., Кузнецова Д.В. Оцінка взаємозв'язку людського розвитку та конкурентоспроможності на міжнародному рівні: рейтинговий аналіз. *Економіка промисловості*. 2013. № 3. С. 177-191.
2. Біль М., Махонюк О. Капіталізація людського потенціалу молоді з міграційним досвідом як об'єкт соціологічного дослідження. *Молодий вчений*. 2021. № 11 (99). С. 340-347
3. Біль М.М. Державне регулювання міграційної мобільності молоді України: досвід та нова концепція в умовах війни. *Вісник ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Економічні науки*. 2022. Т. 26. № 1-2. С. 4-13.
4. Грішнова О.А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2014. № 1 (7). С. 34-40.
5. Лібанова Е. В українців сформувалася мода на життя і навчання за кордоном: *Укрінформ*. (16.09.2021). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3317019-v-ukrainciv-sformuvalasa-moda-nazitta-i-navcanna-za-kordonom-libanova.html> (дата звернення: 25.10.2022)
6. Семикіна А.В. Людський капітал: підвищення конкурентоспроможності на основі соціальних інновацій. Одеса: «Атлант» ВОИ СОІУ, 2018. 272 с.

УДК 338

*Сисоліна Наталія*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та підприємництва*Мілютін Максим*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ОЦІНКА ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ

Будь-яке підприємство як суб'єкт господарювання створюється з метою задоволення потреб своїх споживачів (суспільства, громадян, клієнтів) в продукції або послугах та отримання доходів. А керівництво кожного діючого підприємства, прагне мати певний сегмент ринку, конкурентні переваги, можливості інноваційного розвитку, тому періодично оцінює напрями та фактори, що впливають на підвищення ефективності діяльності господарства в діючій сфері. Тому оцінювання та визначення напрямів підвищення ефективності господарської діяльності є актуальними питаннями.

Взагалі, ефективність господарської діяльності визначається співвідношенням отриманих результатів, які відображають досягнення цілей розвитку підприємства і обсягів сукупних ресурсів, що застосовані та використані [2].

Оцінка діяльності господарства проводиться за основними напрямками, що враховують такі фактори:

- внутрішні:
- ринкові: ринки збуту, асортимент та якість продукції, репутація;
- маркетингові: ціноутворення, конкурентоздатність продукції, реклама;
- фінансові: управління капіталом (власним і позиковим, основним і оборотним), оборотністю, заборгованістю (кредиторською і дебіторською), кредитоспроможністю, ліквідністю, рентабельністю;
- операційні: специфіка виробництва, виробничі потужності, виробничий процес, логістика, управління якістю, інноваційна політика, організація роботи внутрішніх служб;
- менеджмент персоналу: склад, мотивація та стимулювання, рівень кваліфікації персоналу; система оплати праці;
- психологічні: корпоративна культура, особистість керівника;
- антикризове управління: системи заходів та обмежень для маркетингового, фінансового, операційного менеджменту і управління персоналом;
- ризики: системи заходів та обмежень для маркетингового, фінансового, операційного, інноваційного менеджменту, управління бізнес-процесами для запобігання ризиків;

- зовнішні: впливи держави, економічні, науково-технічні, екологічні, стихійні лиха, війна.

Багато підприємств орієнтуються на отримання бренду для додаткових фінансових надходжень, навіть якщо витрати на виготовлення одиниці продукції співвідносні або менші ніж у конкурентів.

Підвищення ККД технологічного процесу за рахунок модернізації або оновлення техніки оцінюється зменшенням трудомісткості, зростанням продуктивності праці, зниженням собівартості продукції, відносною економією матеріальних ресурсів, отриманням економічного ефекту.

Визначення ефективності впроваджених методів модернізації виробництва оцінюється рентабельністю, тобто співвідношенням виготовленої продукції, до витрачених ресурсів. Вчасно оцінені можливості та ризики господарської діяльності дають змогу, в часи криз, модернізувати або змінити модель роботи діючої організації.

Сьогодні показує, що зовнішні негативні впливи не можуть зупинити розвиток підприємств в Україні. Навіть розпочате повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого, в новому етапі Українсько-Російської війни та ракетні обстріли критичної інфраструктури не паралізують діяльність підприємств. Наприклад, у жовтні було зареєстровано 21,3 тисячі ФОПів та 3,2 тисячі компаній, а загалом від початку війни було зареєстровано близько 170 тисяч нових ФОПів. Активною залишається галузь громадського харчування – станом на початок листопада працює 74% закладів громадського харчування у порівнянні з періодом до нападу РФ.

Крім цього, українці остаточно відновили покупки в українських магазинах у порівнянні з періодом до вторгнення РФ. В останні тижні жовтня показники досягли рекордних 123% проти «довоєнних» показників [1].

Кожна господарська діяльність підприємства має специфіку напрямів виробництва продукції або/та надання послуг, оцінка це повинна враховувати.

Розглянемо діяльність АТ «Укрпошта», як державного підприємства, яке надає універсальні послуги поштового зв'язку, що забезпечують покриття у 100% населених пунктах України [3]. Його основним конкурентом є «Нова пошта». Разом вони, як лідери доставки та електронної комерції України, продовжують свою господарську діяльність і під час війни.

Цікавим є те, що у 2018 р. АТ «Укрпошта», вперше провела аудит фінансової звітності із залученням міжнародного аудитора, за результатами якого вирішила диверсифікувати напрями надання послуг. Так, АТ «Укрпошта» надає також фінансові послуги за ліцензією НБУ. Підприємство розробило у 2021 р. перспективний проект, щоб стати фінансовою установою, яка надаватиме банківські послуги там, де не має відділень інших банків, а є відділення підприємства.

Навіть зараз у важкий воєнний період АТ «Укрпошта» знаходить шляхи підвищення ефективності господарської діяльності, наприклад, відкриває нові відділення, тим самим залучає нових клієнтів.

Отже, для підвищення ефективності господарської діяльності необхідно проводити постійний моніторинг основних факторів, зокрема

конкурентоспроможності в діючій галузі по виробництву продукції або/та наданню послуг, проводити заходи з покращення логістичних процесів, оптимально управляти бізнес-процесами, приймати креативні рішення, бути готовим до криз та адаптуватися до них.

Література:

1. Жарикова А. Обстріли не лякають: українці у жовтні зареєстрували понад 24 тисячі нових бізнесів *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/11/4/693448/> (дата звернення: 08.11.2022).
2. Сідун В.А., Пономарьова Ю.В. Економіка підприємства : навч. посіб. [вид. 2-ге, перероб. та доп.]. К.: Центр навчальної літератури, 2013. 436 с.
3. Укрпошта. URL: <https://www.ukrposhta.ua/ua> (дата звернення: 08.11.2022)

УДК 658

Сисюк Світлана

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування

Зеліско Ярослав

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Заклади охорони здоров'я на сьогодні здійснюють свою діяльність у доволі складних соціально-економічних умовах та умовах невизначеності. Тому виникає необхідність в удосконаленні підходів до фінансового управління та фінансового планування закладів охорони здоров'я.

Фінансове планування дозволяє сформувати ефективну систему фінансового менеджменту. Система фінансового менеджменту впливає на швидкість підготовки та правильність прийняття фінансових рішень у закладі охорони здоров'я. Якісне фінансове планування та його результати сприяють правильному прийняттю фінансових рішень та розробці прогнозів для майбутньої діяльності.

Необхідно відзначити, що фінансове планування є однією із функцій управління закладом охорони здоров'я та в цілому повинне забезпечити стійкий фінансовий стан, здійснити прогноз необхідного обсягу фінансових ресурсів для забезпечення діяльності закладу охорони здоров'я з визначенням джерел фінансування. Тому необхідно дослідити суть категорії «фінансове планування», визначити його основні напрями та принципи з врахуванням специфіки діяльності закладу охорони здоров'я.

Автори Жук О.І., Томашевська А.В., Боришкевич І.І. під терміном фінансове планування визначають – «процес управління фінансовими

ресурсами, який спрямований на реалізацію фінансової політики, досягнення цілей фінансової стратегії, підвищення ефективності фінансового управління та зміцнення фінансового стану суб'єкта господарювання» [3].

Дорошенко О.О. і Сорокатиї В.М. пропонують розглядати фінансове планування на підприємстві «як інструмент зменшення фінансових ризиків в процесі ведення господарської діяльності та забезпечення належного рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання» [2]. Також у дослідженні фінансового планування на підприємстві автори вказують, що в «систему показників фінансових планів на підприємстві варто включати не лише прогнозування майбутніх значень показників прибутковості (як основної мети ведення бізнесу), а й показників, що забезпечують рівень платоспроможності та структури капіталу» [2].

Фінансове планування саме в закладах охорони здоров'я розглядаються у працях Сіташ Т.Д., яка вказує, що «фінансове планування охорони здоров'я – це процес розробки фінансових планів і планових (нормативних) показників щодо забезпечення розвитку охорони здоров'я, а також підвищення ефективності фінансової діяльності закладів цієї галузі» [5]. Одночасно автор визначає об'єкти фінансового планування до яких відносить: доходи і надходження, їх формування і розподіл, планування обсягів і джерел фінансування.

Ваганова Л.В. і Чайковська І.І. провели аналіз трансформації закладів охорони здоров'я з бюджетних установ у комунальні некомерційні підприємства (КНП) та зазначають, що «сучасні умови децентралізації вимагають від КНП нового планування доходів і витрат та формування фінансових ресурсів». Автори визначають, що «фінансовий план з одного боку є інструментом контролю, в з іншого забезпечує легалізацію запланованих витрат підприємства за умови, що витрати враховані в цьому плані та погоджені з власником» [1].

Підсумовуючи зазначимо, що побудова фінансових планів закладів охорони здоров'я у першу чергу обмовлена перетворенням бюджетних закладів охорони здоров'я у комунальні некомерційні підприємства. У статусі бюджетних установ медичні заклади фінансове планування здійснювали на підставі кошторисів, які затверджувалися головними розпорядниками бюджетних коштів. Особливістю такого планування було те, що здійснювалося постатейно у розрізі кодів економічної класифікації видатків (КЕКВ). За такого підходу фінансувалося ліжко-місце, ліжко-день, штатна посада, а не фінансувалася послуга та її реальна вартість. Ще одним недоліком бюджетного кошторисного фінансування було те, що не використані бюджетні кошти впродовж року вилучалися назад до бюджету з якого фінансувався медичний заклад, а в майбутньому це могло бути причиною до зменшення фінансування у наступному бюджетному році.

Трансформація закладів охорони здоров'я у КНП сприяє збільшенню їхньої господарської та фінансової автономії (самостійності) та управлінської гнучкості, «формуванню у них стимулів для поліпшення якості медичного обслуговування населення і водночас підвищення економічної ефективності використання активів» [4], а сам медичний заклад набув статусу суб'єкта

господарської діяльності який здійснює постачання медичних послуг населенню. Виходячи з таких умов перед медичними закладами постає необхідність самостійного складання фінансового плану, доведеного кошторису головним розпорядником бюджетних коштів. Важливе значення при здійсненні процедур фінансового планування має визначення джерел фінансового забезпечення, якими на сьогодні можуть бути не лише кошти які заклад отримує від держави (кошти НСЗУ за надані медичні послуги, кошти місцевих бюджетів), а й кошти пацієнтів (надання платних медичних послуг), а також благодійних внесків, отриманих грантів.

Загалом, фінансове планування є інструментом забезпечення реалізації фінансової політики у закладах охорони здоров'я, що включає інструменти регулювання щодо джерел фінансування та використання ресурсів. Також фінансове планування виступає координатором тактичних та стратегічних цілей, що дозволить підвищити ефективність управлінських рішень щодо фінансів, забезпечення платоспроможності закладу та зниження рівня фінансового ризику. Фінансове планування функціонує як інструмент мінімізації ризику, що забезпечується врахуванням ризиків як зовнішніх так внутрішніх у процесі планування.

Таким чином, фінансове планування є складовою управління, на основі якого відбувається прийняття рішень щодо управління фінансовими ресурсами, сприяє ефективності використання ресурсів, зміцнює фінансову стійкість. У зв'язку із викликами, з якими стикнулися суб'єкти медичної галузі (зміна підходу до фінансування, трансформація їх з бюджетних установ у комунальні, запровадження оплати медичної послуги через національну службу здоров'я, а не постатейного фінансування) посилюється роль фінансового планування у системі управління закладом охорони здоров'я.

Література:

1. Ваганова Л.В., Чайковська І.І. Фінансове планування діяльності сучасного комунального некомерційного підприємства. *Науковий вісник: Державне управління*. 2020. № 1 (3), С. 20-28. URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/33> (дата звернення: 12.11.2022)
2. Дорошенко О.О., Сорокатиий В.М. Фінансове планування на підприємстві як метод мінімізації фінансових ризиків. *Ефективна економіка*. 2021. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9446> (дата звернення: 12.11.2022)
3. Жук О.І., Томашевська А.В., Боришкевич І.І. Фінансове планування суб'єктів бізнесу в системі фінансового менеджменту URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/issue/view/288> (дата звернення: 12.11.2022)
4. Методичні Рекомендації з питань перетворення закладів охорони здоров'я з бюджетних установ у комунальні некомерційні підприємства : Протокол Робочої групи з питань реформи фінансування сфери охорони здоров'я України від 14 квіт. 2017 р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001282-17#Text> (дата звернення: 12.11.2022)
5. Сіташ Т. Удосконалення фінансового планування в закладах оборони здоров'я. *Світ фінансів*. 2012. № 1. С. 33-38. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/602> (дата звернення: 12.11.2022)

УДК 342.98

Скорик Марина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, державного фінансового контролю та аналізу

Бену Аліна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

ЗДІЙСНЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вагомою частиною державного управління є контроль, бо він, у свою чергу, є незамінним чинником економічної стабільності держави та її фінансової безпеки. В першу чергу, податковий контроль є функцією державного управління [2], тому він виступає основною проблемою, яку органи виконавчої влади повинні вирішити на етапі розвитку економіки.

Необхідність та суттєва значимість податкового контролю в умовах ринкової економіки значно зростає через те, що вони залежать від тої частини бюджету всіх рівнів, яка складається з податків, також вони залежать від податкової культури населення. Згідно статистики з усіх зареєстрованих платників не сплачують податки більше 25%, а податкову заборгованість мають близько 18% платників [5].

Основними проблемами організації та здійснення державного податкового контролю сьогодні в Україні є:

- війна на території України;
- присутність корупції в апараті управління;
- відсутність податкової свідомості у платників податків, спрямованої на самостійне належне обчислення податкових зобов'язань та добровільну їх сплату;
- низький рівень податкової культури платників податків, зумовлений, насамперед, постійними нововведеннями у вітчизняному законодавстві, відсутністю завчасної поінформованості платників про очікувані зміни у ньому;
- недостатня ефективність системи співробітництва громадських організацій, які діють в інтересах платників податків, з законодавчою та виконавчою владою.

Ефективна організація податкового контролю спроможна вирішити найважливіше завдання в бюджетній політиці України – наповнення дохідної частини Державного бюджету та місцевих бюджетів, яке є необхідним під час зростання бюджетного дефіциту та фінансової кризи.

Довгий час основним напрямом здійснення податкового контролю була розробка нових методик перевірок за правильністю та повнотою сплати податкових зобов'язань платниками до бюджету та притягнення до

відповідальності осіб, що ухиляються від оподаткування. У контексті зміни податкового законодавства значно розширився перелік напрямів податкового контролю за:

- належним обліком організацій і фізичних осіб;
- своєчасністю сплати податків і зборів;
- правильністю обчислення та повнотою сплати;
- законністю використання податкових пільг;
- своєчасністю та правильністю утримання сум податків податковими агентами;
- правомірністю відшкодування сум непрямих податків з бюджету;
- своєчасністю перерахуванням податкових платежів і виконання платіжних доручень та інкасових доручень;
- дотриманням податкових режимів [1, с. 51].

Під час війни заборонено проводити планові документальні перевірки та інші позапланові документальні перевірки.

Воєнний стан вимагає швидкої адаптації податкового законодавства до нових реалій, тому Верховна Рада України вже на початку війни прийняла перші, проте точно не останні зміни до податкового законодавства, які стосувалися проведення податкових перевірок. Такою зміною податкового законодавства стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. [4], у якому передбачено, що на даний час податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються, крім:

- камеральних перевірок декларацій або уточнюючих розрахунків (у разі їх подання), до яких подано заяву про повернення суми бюджетного відшкодування, показники яких сформовані на підставі податкових накладних та/або розрахунків коригування, складених та зареєстрованих в Єдиному реєстрі податкових накладних, або митних декларацій, за виключенням товарів (продукції);
- фактичних перевірок.

27 травня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану» від 12.05.2022 р. [3], яким надано дозвіл на проведення документальних позапланових перевірок (за зверненням платника податків, в разі проведення реорганізації чи припинення юридичної особи, в разі подання заяви щодо відшкодування ПДВ, якщо отримано податкову інформацію що свідчить про порушення валютного контролю).

Крім цього, досі актуальним є питання ефективного проведення податкових перевірок, тим самим, зменшення кількості помилок, які допускаються під час їх проведення та складання висновків.

Наразі існує така необхідність, щоб покращити податкову систему України відповідно до європейських стандартів, для того, щоб позбутися

зазначених вище проблем, які існують у сфері податкового контролю. Це реально зробити за допомогою усунення в системі оподаткування існуючих корупційних схем. Також, наступне що треба зробити це вдосконалити чинне законодавство, редагуванням статей, в яких простежується подвійний підтекст. Необхідним також є застосування нових підходів для здійснення податкового контролю, та виділення основних напрямів його вдосконалення та наукової організації, зокрема в частині нормативно-правового, інституційного, інформаційного забезпечення.

Отже, можна зробити висновки, що питання податкового контролю завжди були в центрі уваги, оскільки вони знаходяться між інтересами Державної податкової служби України, яка прагне вплинути на стан додержання податкового законодавства засобами контролю та впливати на фіскальну свідомість платників шляхом затвердження ідеї невідворотності покарання за податкові правопорушення. В той час, платники податків намагаються зменшити свої податкові витрати та різними способами використати методи оптимізації оподаткування. При існуючій складній економічній ситуації, яка погіршилася обмеженнями при карантині та в умовах воєнного часу, органам Державної податкової служби слід звернути особливу увагу питанням удосконалення організації і методики податкового контролю.

Література:

1. Квач Я.П., Князькова В.Я., Федоренко С.О. Податковий контроль в Україні: фіскальна ефективність та шляхи вдосконалення. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. № 1 (59). С. 165-170.
2. Краєвський В.М., Костенко О.М., Скорик М.О. Податковий аудит: зміст і дуальна функція обліку як об'єкта та засоба. *Підприємництво та інновації*. 2022. Вип. 24. С. 123-127. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/24.21>
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану : Закон України від 12 трав. 2022 р. № 2260-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#Text> (дата звернення: 31.10.2022)
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15 бер. 2022 р. № 2120-IX. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoni> (дата звернення: 31.10.2022)
5. Пухальський В. Теоретичні аспекти податкового контролю. *Молодий вчений*. 2022. № 1 (101). С. 32-36
6. Степаненко С.В., Руденко С.В. Концептуальні основи трактування сутності і оцінювання ефективності податкового контролю в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 1. С. 49-56.

УДК 657.6.012.16

Скорик Марина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, державного фінансового контролю та аналізу

Горелик Дарина

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ

Економічна експертиза вважається особливим видом експертних досліджень, в процесі проведення якого застосовуються знання з різних сфер економічної науки – фінансів, бухгалтерського обліку, статистики, економіки, оподаткування тощо. Наразі, науковці виділяють такі види експертних досліджень, які можуть бути проведені в межах реалізації заходів проведення економічної експертизи: планово-економічна; фінансова-аналітична; фінансово-кредитна; судово-бухгалтерська; податкова.

В умовах мінливої політичної та соціально-економічної ситуації в країні реалізація сучасних реформ повинна враховувати необхідність м'якої форми посилення контролю за економічними процесами з боку держави та суб'єктів господарювання. На увагу, на наш погляд, заслуговує думка З. Литвина та О. Шморгая, які зазначають, «на необхідності зосередити свої зусилля на забезпеченні функціонування інституту економічної експертизи як системи, яка здійснює моніторинг та контроль за результатами економічної діяльності. Крім того, вагомим аспектом залишається актуалізація питань самоорганізації суб'єктів господарювання в межах питань самоконтролю, самоаналізу та самооцінювання, оскільки сучасна реформа державного контролю знижує адміністративний тиск та актуалізує засоби та технології аудиту замість ревізій та перевірок» [1, с. 117].

Таким чином, економічну експертизу рекомендують розглядати як інструмент, який дозволяє запобігати виникненню економічних порушень, але деякі вчені вважають, що економічна експертиза – це механізм, який допомагає виявити докази здійснення економічного злочину, що, на наш погляд, розкриває суть категорії з різних сторін, які доповнюють одна одну. О. Шушко зазначає, що «економічна експертиза визначає коректність відображення фактів фінансової, бухгалтерської, господарської діяльності суб'єкта господарювання в документах звітності та бухгалтерського обліку» [2, с. 34] та доводить, що економічна експертиза – це один із механізмів, які дозволяють здійснювати фінансовий контроль за господарською діяльністю досліджуваного об'єкту, який застосовують при необхідності виявлення найбільш оптимального напряму покращення певної сфери економічної діяльності суб'єкта господарювання.

Можемо зазначити, що безпосередньою метою економічної експертизи є

вивчення, дослідження, аналіз, оцінювання та перевірка діяльності кредитної, фінансово-економічної, податкової, бухгалтерської господарського об'єкту, процесу, явища тощо, тоді як метою аудиторської перевірки є перевірка показників фінансової звітності та даних бухгалтерського обліку [2, с. 35].

О. Шушко слушно відмічає, що завданнями економічної експертизи вважають: встановлення відповідності в документах проведених операцій; встановлення відповідності в представленій інформації нестачі або надлишків грошових коштів; встановлення періоду і місця утворення нестачі або надлишків грошових коштів; встановлення відповідності даних нормам чинного законодавства; встановлення відповідності в записах відображень в облікових документах цінних паперів, грошових коштів; встановлення документальної відповідності показників фінансового стану; встановлення документального підтвердження коректності розрахунків з дебіторами та кредиторами [2, с. 36].

Підсумовуючи, наголосимо на тому, що економічна експертиза поряд з іншими інструментами та методами доказовості, в т.ч., державного та внутрішнього контролю, характеризується незалежними висококваліфікованими компенсаційними та уточнюючими властивостями. Безпосередня доцільність застосування обумовлена обмеженнями методології інших використаних методів, які знижують достовірність висновків. Тому результати даної експертизи збалансовують, уточнюють та доповнюють зміст попередніх результатів і таким чином відіграють значну роль у системі державного контролю.

Хочемо зауважити, що в Україні не існує єдиної інформаційної бази, в якій були б зібрані результати всіх контролюючих заходів, перевірок тощо. Недосконалість державної системи контролю призводить до зростання кількості економічних правопорушень. Подальший шлях повоєнної відбудови України, створення сучасних виробництв, залучення інвестицій та кредитів – все це повинно пов'язуватись із застосуванням науково обґрунтованих механізмів прийняття управлінських рішень, неодмінною складовою яких є економічна експертиза. Саме тому, в Україні потрібно уніфікувати нормативно-правові документи із питань призначення та проведення економічної експертизи.

Література:

1. Литвин З., Шморгай О. Сутність та особливості економічної експертизи як специфічної галузі знань. *Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»*. Тернопіль. 2021. С. 116-118.
2. Шушко О.О. Забезпечення економічної безпеки національної економіки шляхом економічної експертизи : дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук / 08.00.03. Запоріжжя. 2019. 235 с.

УДК 336.2

Скорик Марина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної політики

Матвійчук Марина

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНИ ДО ВЕРС АСОЦІАЦІЇ, ЯК АДАПТАЦІЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО СТАНДАРТІВ ЄС

Шлях України до Європейського Союзу є складним та багатограним, який вимагає не лише формальних домовленостей, але й адаптації державних реформ і законодавства до європейських стандартів та принципів. Реформування потребує і сьогоднішня система оподаткування.

Згідно з Податковим кодексом України, податкову систему України становить сукупність загальнодержавних та місцевих податків і зборів, що справляються в установленому Податковим кодексом України порядку, принципи, форми і методи їх встановлення, зміни або відміни та заходи спрямовані на забезпечення їх сплати [3].

Питання податкової системи завжди було актуальним, зважаючи на те, що зміни в ній впливають на великий спектр взаємопов'язаних показників. Серед них: інвестиційна привабливість країни, бажання внутрішнього бізнесу розвиватися, рівень доходів та соціальна захищеність населення.

Відповідно до цього, з'явилася велика кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, які аналізували систему оподаткування та пропонували напрями її вдосконалення: Л. Барбоне, В. Егерт, Т.М. Мараховська, Ю.М. Мельничук, В.Л. Смагін та інші.

У багатьох дослідженнях було зроблено підсумок стосовно того, що країни Європейського Союзу поєднують у собі механізми ринкового саморегулювання і фіскальні інструменти. Водночас вони прагнуть поліпшити динаміку та якість соціально-економічного розвитку через акумулювання податкових надходжень для усунення урядом кризових явищ та структурних диспропорцій [2, с. 220].

Україна, як кандидат на вступ до Європейського Союзу, зобов'язалась адаптувати своє законодавство до стандартів ЄС. Розглянемо, які ж головні кроки, станом на сьогоднішній день, було зроблено Україною задля гармонізації системи оподаткування з європейськими положеннями.

З 1 січня 2017 р. Україна офіційно долучилася до міжнародного тренду «боротьби з ухиленням від оподаткування» і приєдналася до ВЕРС Асоціації. ВЕРС може набувати різних проявів і визнається агресивним податковим плануванням. Виокремимо такі цілі протидії ВЕРС, як:

- забезпечити належну реалізацію державами їх податкових прав, тобто

податки повинні сплачуватися там, де отримано прибуток;

- запобігати використанню «штучних» міжнародних структур з єдиною метою – отримати податкову вигоду;
- запобігти подвійному неоподаткуванню;
- об'єднати зусилля для боротьби з агресивним податковим плануванням на міжнародному рівні.

Для України це означає, що в законодавство необхідно упровадити мінімальний стандарт Плану BEPS, який включає ініціативи, спрямовані на боротьбу з податковим зловживанням при застосуванні податкових конвенцій, збільшення ефективності вирішення спорів щодо договорів про уникнення подвійного оподаткування тощо [5, с. 117].

З 1 січня 2021 року набули чинності правила контрольованих іноземних компаній (КІК) в Законопроекті «Про внесення змін до Податкового кодексу України з метою імплементації Плану протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування» [4]. Проект Закону спрямований на втілення в Україні восьми найбільш критичних для нашої країни кроків:

Дія 3: розкриття фізичними особами-резидентами України своєї участі в іноземних компаніях, які вони контролюють (КІК), і правила оподаткування таких компаній;

Дія 4: обмеження витрат на фінансові операції з пов'язаними особами;

Дія 6: запобігання зловживанням у зв'язку із застосуванням договорів про уникнення подвійного оподаткування;

Дія 7: запобігання штучному уникненню визнання статусу постійного представництва;

Дії 8-10: удосконалення контролю за трансфертним ціноутворенням;

Дія 13: правила звітності в розрізі країн для міжнародних груп компаній [1].

Важливим кроком серед переліку даних стандартів стало упровадження в національне законодавство правил для оподаткування іноземних компаній, які контролюються її резидентами. На нашу думку, це було необхідним для України, зважаючи на кількість іноземних суб'єктів бізнесу, які залучають українських споживачів.

Отже, незважаючи на адаптацію певних законодавчих актів, сучасна податкова система України не сприяє побудові соціально орієнтованої конкурентоспроможної ринкової економіки. На шляху до Європейської інтеграції необхідно удосконалювати законодавчо-нормативну базу до стандартів ЄС, а найголовніше – реформувати податкову систему відповідно до їхніх вимог. Одним з таких важливих кроків уже стало приєднання України до BEPS Асоціації.

Література:

1. BEPS / Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/beps-440> (дата звернення: 04.11.2022).
2. Москалик Р., Москалик Л. Порівняльний аналіз показників податкової політики країн

- ЄС, країн Центральної Європи та України. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародних відносин*. 2020. № 48. С. 218-230.
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 04.11.2022).
  4. Про внесення змін до Податкового кодексу України з метою імплементації Плану протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування : Закон України від 16 січ. 2020 р. № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text> (дата звернення: 04.11.2022).
  5. Хрипко С.І. Загальна характеристика фермерського господарства за законодавством Європейського Союзу. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Право»*. 2017. Вип. 173. Ч. 2. С. 117-123.

УДК 338.246.8

Скорик Марина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної політики

Назарчук Анастасія

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

На сьогоднішній день фінансовий розвиток держави залежить від своєчасного та повного формування бюджету, що дозволяє забезпечувати фінансування її головних функцій та завдань.

Станом на 01.10.2022 року, найбільшу частку доходів державного бюджету склали податкові надходження, а саме – 54,83% [2]. Безумовно, у формуванні бюджету вони відіграють визначальну роль, а головні їх платники – суб'єкти господарської діяльності.

Податкові надходження – це встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні та місцеві податки, збори та обов'язкові платежі. Зокрема, до загальнодержавних податкових платежів, які формують дохідну частину місцевих бюджетів, належать податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата тощо [3, с. 215].

З початком російсько-українського протистояння економіка України зазнала серйозних змін. Нам доводиться спостерігати за падінням ВВП, інфляцією, відтоком працездатного населення, збільшенням боргу державного сектора та підраховувати збитки від руйнування інфраструктури. Все це неабияк впливає на формування бюджету країни та унеможливорює належного виконання його функцій. Сьогоднішні реалії зачепили й податкову систему України, коли найбільші платники податків не змогли продовжувати свою діяльність, а деякі й повністю припинили її. Таким чином, щоб отримати надходження і водночас зменшити тиск на платників податків, в Україні було

внесені зміни до податкової системи з огляду на воєнний стан.

Як відомо, задля стимулювання підприємницької діяльності в Україні було запроваджену спрощену систему оподаткування. Її особливість полягає в зниженні податкового тягаря та скороченні переліку обов'язкових до сплати податків та зборів [5, с. 51].

Із початком повномасштабного вторгнення українська система оподаткування потребувала нових податкових стимулів. Владою було прийняте рішення проведення податкової реформи воєнного стану, щоб допомогти малому та середньому бізнесу. Верховна Рада Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [6]. Даний закон постановляє нову податкову модель, запроваджену в Україні від 01.04.2022 року. Її особливість полягає в тому, що на період воєнного стану суб'єкти господарювання обирають спеціальний режим оподаткування. Більшість науковців стверджують, що це дуже сміливе рішення з боку держави, яке дозволить підтримувати економіку, розвивати малий і середній бізнес.

Запроваджений спеціальний режим оподаткування передбачає, що платники єдиного податку третьої групи будуть сплачувати єдиний податок у розмірі 2% отриманого доходу. При цьому такі платники звільнюються від обов'язку нарахування та сплати ПДВ, а також від подання податкової звітності з ПДВ щодо операцій з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України [1].

Варто зазначити, що не всі можуть обирати спеціальний режим оподаткування, а саме:

- суб'єкти господарювання (юридичні особи та фізичні особи-підприємці), які здійснюють діяльність з організації, проведення азартних ігор, лотерей, парі, обмін іноземної валюти; виробництво, експорт, імпорт, продаж підакцизних товарів; видобуток, реалізацію корисних копалин;
- страхові (перестрахові) брокери, банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, інші фінансові установи, визначені законом; реєстратори цінних паперів;
- представництва, філії, відділення та інші відокремлені підрозділи юридичної особи, яка не є платником єдиного податку;
- фізичні та юридичні особи – нерезиденти [4].

Окрім цього, змінами законодавства передбачено, що платники податків, які не виконують податкові зобов'язання щодо своєчасної сплати податків і зборів звільнюються від відповідальності за порушення податкового законодавства. Однак після скасування воєнного стану податковий обов'язок має бути виконаний протягом 6 місяців [7].

Крім того, у зв'язку з воєнним станом було створено стимули для допомоги бійцям ЗСУ та здійснення благодійної діяльності. Приміром, сума відшкодування вартості пального, витраченого при наданні послуг з перевезення для забезпечення потреб ЗСУ та підрозділів територіальної

оборони, не включається до складу оподаткування доходу фізичних осіб, які надають такі послуги [8].

Аналізуючи наукові статті та законопроекти можемо дійти до висновку, що зміни податкового законодавства в умовах воєнного стану було примусовим актом задля допомоги підприємствам. У зв'язку з тим, що через такі пільги держава втрачає мільярди доходів, дані зміни – тимчасове рішення.

Отже, під час воєнного стану в Україні постало питання стосовно зміни податкового законодавства для стимулювання господарської діяльності, що є основою податкового надходження до бюджету. Всі дії, які були запроваджені, є тимчасовими та дуже відрізняються від законопроектів довоєнного періоду, але саме такі зміни допомагають підтримувати економічний розвиток України.

Література:

1. Безверхий К.В. Юрченко О.А. Спеціальний режим оподаткування для суб'єктів господарювання під час війни : нові правила обліку та звітування. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки»*. 2022. № 6. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/6234/1/%...%80.pdf> (дата звернення: 03.11.2022).
2. Доходи держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 03.11.2022).
3. Калмиков О.В. Оцінка місця податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів. *Економічний вісник університету ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»*. 2016. № 35/1. С. 214-220.
4. Податки під час війни: що змінилося для бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211250_podatki-pd-chas-vunyi-shcho-zmnilosya-dlya-bznesu (дата звернення: 03.11.2022).
5. Пономарьова Т.В. Гриневич К.С. Проблеми та шляхи удосконалення спрощеної системи оподаткування в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Економічна»*. 2020. № 99. С. 50-56.
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15 бер. 2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 03.11.2022).
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану : Закон України від 03 бер. 2022 р. № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 03.11.2022).
8. Фізособі відшкодовують вартість пального, яке вона використала під час перевезень для потреб ЗСУ та тероборони: чи оподатковувати ПДФО. URL: <https://buhplatforma.com.ua/news/29972-fzosob-vdshkodovuyut-vartst-palnogo-yake-vona-vikoristala-pd-chas-perevezen-dlya-potreb-zsu> (дата звернення: 03.11.2022).

Смірнова Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Смірнова Надія

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Історія цивілізації свідчить, що в різні періоди розвитку суспільства вводились різноманітні податки – на землю, майно, прибуток, цінні папери, спадщину та дарування, додану вартість, заробітну плату, акцизи, збори й відрахування, на автомобілі, коней, собак, продуктивну худобу та птицю, бджіл, подушні податки і податки на неодружених чоловіків, податки на бороду, вікна, двері тощо [4].

Податок на додану вартість (ПДВ) у багатовіковій історії податкового права – порівняно новий вид непрямого податку. Фактично ПДВ виник ще на початку двадцятого століття. Однак, важко встановити коли саме він виник, адже існує велика кількість стверджень з цього приводу. Одним з родоначальників ПДВ міг бути німецький бізнесмен Вільгельм фон Сіменс син Вернера Сіменса, засновник компанії «Сіменс», який розробив первісну форму ПДВ у 1918 році. Концепція ПДВ, запропонована Сіменсом, була технічною інновацією, яка б удосконалила податок з обороту. Запровадження ПДВ дало змогу підприємцям повертати частину сплачених податків, таким чином уникаючи ряду проблем, що виникають зі стягненням податку з обороту. Утім, кілька десятків років ця розробка існувала виключно у вигляді ідеї, аж поки французький економіст Моріс Лоре не довів цей задум до робочого вигляду і не впровадив податок у Франції у 1954 році [5].

Також, родоначальником ПДВ вважають американського економіста Томаса С. Адамса, який зазначає перші згадки про ПДВ у своїх працях за 1910-1921 роки. Адамс вбачав у ПДВ гідну заміну податку на прибуток підприємств. Він був зосереджений на федеральній податковій політиці, і так як в його час не існувало ефективного національного податку з продажу, Адамса турбувало не технічне вдосконалення вже існуючих податків, а створення дієвої альтернативи вже існуючому федеральному прибутковому податку [3].

Дослідженню ПДВ приділяли значної уваги наукові новаторські кола в Західній Європі та США. Німеччина разом з більшою частиною Західної Європи сприйняли ПДВ як технічну модифікацію податків з продажу, і як доповнення до прибуткового податку. В США ж навпаки політики прагнули запровадити ПДВ як повноправну заміну для федерального прибуткового податку, але їхні тодішні спроби залишилися марними.

Першим, хто детально описав сам механізм ПДВ, став француз Моріс

Лоре у 1954 році. Однак його використання не набуло значного поширення у Франції до 1968 році. Одночасно першою країною, де стягувався повноцінний ПДВ, стала Данія у 1967 році.

Після повноцінного введення ПДВ історію його запровадження можна поділити на два етапи. Перший відбувався в основному в Західній Європі та Латинській Америці в 1960-х – 1970-х роках. Розвиток ПДВ у Європі був спричинений серією директив ЄС, що вимагають від держав членів ЄС узгоджувати між собою свою політику щодо ПДВ. Комісія Європейського союзу оголосила ПДВ однією із обов'язкових передумов членства в ЄС, що сприяє підтримці цього податку в інших державах [2].

Другий етап прийняття ПДВ проходив з кінця 1980-х років й ознаменувався введенням ПДВ у деяких промислово розвинених країнах за межами ЄС, наприклад в Австралії, Канаді, Японії та Швейцарії. Ця фаза також сприяла розширенню ПДВ в перехідних економіках, що розвиваються, в першу чергу в Африці та Азії. Значну роль в прийнятті ПДВ цими країнами відіграли такі міжнародні установи, як МВФ та Світовий банк. Не слід також недооцінювати й вплив американських політиків-лобістів та зацікавлених агенцій в просуванні ПДВ. Така діяльність включає в себе неуспішні спроби США запровадити ПДВ на окупованій території Японії після Другої Світової Війни. Помітну роль відіграло Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в просуванні ПДВ шляхом надання фінансування та технічної допомоги країнам, що розвиваються і країнам з перехідною економікою [1].

Загалом науковці погоджуються з тим, яким має бути ідеальний ПДВ. Тарифна ставка ПДВ поширюється на стадії роздрібною торгівлі економіки і стягується додатково до ціни товарів. Головними відмінностями, що відрізняють ПДВ від податків з роздрібних продажів є те, що він стягується з кожної угоди у виробничому ланцюжку, а не збирається тільки на стадії роздрібною торгівлі. В результаті податок обмежений кінцевим споживанням. Це дає змогу рівномірно розподілити податкове навантаження й уникнути завищення ціни товару.

Відповідно до загально визнаного визначення податок на додану вартість – це частина з сум приросту вартості на кожному етапі виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг), що визначається як різниця між виручкою від реалізації та сумою усіх витрат. Інакше кажучи, ПДВ – це непрямий податок, який стягується до бюджету у вигляді надбавки до ціни товару, який сплачується споживачами.

Прийнято вважати, що податок на додану вартість поширюється у всьому світі, тому що це споживчий податок, який якомога краще підходить до потреб держави у доходах в умовах зростаючої глобалізації. Навіть ті, хто визнають роль ключових регіональних і міжнародних установ у забезпеченні ПДВ, часто пояснюють його просування перевагами самого інструменту.

Поширення ПДВ пояснюється такими його якостями, як:

- цей податок є найкращим методом оподаткування загального споживання;
- він нейтральний по відношенню до експорту;

- він має високий дохідний потенціал.

Ці фактори пояснюють глобальне поширення ПДВ у світі та його привабливість для уряду.

Головною відмінністю ПДВ та податку з обороту є те, що при сплаті податку з обороту оподатковується не лише додана вартість, а й витрати, понесені на виробництво й реалізацію товару. Оподаткування економічних транзакцій призводить до нерівномірності податкового навантаження у різних секторах, в залежності від структури видатків. Це і є однією з причин чому деякі з вищеперерахованих країн відмовились від податку з обороту на користь податку на додану вартість.

Отже, ПДВ – це відносно молодий податок, який виник в першій половині ХХ століття. Свою популярність ПДВ здобув у Європі, де вперше був запроваджений в Данії у 1967 році. Згодом цей податок став одним з найпопулярніших в Європі та світі. Таку популярність ПДВ здобув за рахунок його переваг над альтернативними непрямими податками, такими як податок з обороту та податок з продажу. Оскільки стягнення ПДВ не призводить до значних викривлень в економіці держави та не звужує податкову базу, то його функціонування на відміну від податку з обороту не зменшує податкових надходжень.

Література:

1. Берлач А.І. Податкове право в Україні : Навч. посіб. К.: Університет «Україна», 2015. 335 с.
2. Бетлій О., Джуччі Р., Кірхнер Р. ПДВ в Україні: чи спрацює інший непрямий податок ліпше? *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Німецька консультативна група.* 2013. березень. URL: http://lukyanenko.at.ua/_ld7/707.pdf (дата звернення: 08.11.2022)
3. Бюджетна система : підручник / за наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. К.: Центр учбов. літератури ; Тернопіль: Екон. думка, 2012. 871 с.
4. Крисоватий А. Державна податкова політика і система податків. *Фінанси України.* 2016. № 1.
5. Рябець І.Л. Організаційно-правові проблеми відшкодування ПДВ в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика).* 2010. № 23. С. 259-264.

УДК 331.101

Сторожук Оксана

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності

Желовніков Богдан

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

КАДРОВИЙ АУДИТ У СИСТЕМІ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ БАНКІВСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ

Українська банківська система сьогодні протистоїть небаченим викликам, пов'язаним із повномасштабною агресією росії. Важливу роль у забезпеченні стабільності роботи банківської системи відіграє, безумовно, ефективна політика регулятора, трансформація бізнес-процесів, нові технології у банківському секторі. Але виключне місце в цьому процесі належить кадровій складовій, оскільки персонал забезпечує ефективність діяльності банку та його конкурентоспроможність. Саме тому значення кадрового аудиту як інструменту об'єктивного аналізу соціально-трудова показників діяльності персоналу банківської установи з метою піднесення мотивації та забезпечення якості reople-менеджменту в сучасних умовах об'єктивно зростає [1].

Метою кадрового аудиту банківської установи є виявлення внутрішніх резервів здобуття нових конкурентних переваг на ринку фінансових послуг завдяки активізації креативно-інноваційного потенціалу персоналу та впровадженні нових підходів до мотивації праці.

Кадровий аудит дозволяє отримати більш повне уявлення про стан справ у кожній банківській філії чи відділі. Метою його проведення є наступне:

- отримання уявлень про рівень ефективності банківської установи загалом, а також про ефективність відділів і кожного окремого працівника;
- виявлення існуючих в системі управління персоналом проблем та недоліків мотиваційної системи;
- визначення найуспішніших методів роботи з персоналом для підвищення ефективності кожного працівника та банківської установи загалом.

Аудит кадрового потенціалу дозволяє виявити ключових працівників банку, а також встановити талановитих особистостей – потенційних лідерів. Кадровий аудит дає можливість з'ясувати, які співробітники володіють навичками критичного мислення, тобто спроможністю систематично вирішувати проблеми; здатністю чітко і раціонально мислити; визначати актуальність та важливість бізнес-ідей. Відповідно, таким працівникам варто доручати особливо важливі завдання. З одного боку, це має вирішальне значення для розвитку банківської установи, а з іншого – чинить позитивний вплив на формування та розвиток креативно-інтелектуального потенціалу працівника, а також рівень його мотивації та продуктивності. Зрештою, ступінь

продуктивності працівника визначає, чи зможе він у майбутньому приносити очікуваний для банківської установи результат.

У процесі кадрового аудиту банківського персоналу доцільно застосовувати певний методичний інструментарій. Особливо цінними, на наш погляд, є методи спостереження, експерименту, діагностичні методи (анкетування, інтерв'ю з працівниками та топ-менеджерами), аналіз трудових процесів, соціологічні дослідження, метод структурно-функціонального опису трудової діяльності, а також класичні методи якісно-кількісного аналізу, математичні та статистичні методи аналізу витрат людських ресурсів.

Також варто зазначити, що процес кадрового аудиту не повинен створювати загрози для діяльності банку, а корисність від кадрового аудиту має полягати у покращенні роботи установи та підвищенні рівня мотивації праці персоналу. Беззаперечно: чим вище рівень мотивації працівника, тим більша його продуктивність [2]. Тому при оцінці потенціалу співробітника важливо розуміти, що мотивує його працювати саме у конкретній банківській установі.

Також з метою підвищення мотивації працівників за допомогою кадрового аудиту можна з'ясувати поточний рівень залученості співробітників до роботи. Так, опитування працівників одного з відділень АТ «ПриватБанк», проведене авторами у 2021-2022 рр. показало, що працівники цінують свою роботу і вона їх влаштовує, а рівень залученості спеціалістів високий. Загалом, опитувані працівники висловили думку про те, що вагомою мотивацією для них є причетність до успіху банківської установи. Сприятливе матеріально-мотиваційне поле для співробітників банківської установи допомагає утримувати їх всередині колективу, оскільки вони не переймаються пошуком більш привабливих умов оплати праці в конкурентних організаціях.

Проведення інтерв'ю в процесі кадрового аудиту також має на меті з'ясування наявності у працівників відчуття особистої цінності для установи, де вони працюють. Це дуже важливо для формування ефективної мотивації, тому працівнику потрібно дати відчуття, що топ-менеджмент банку вибрав саме його і не випадково. Важливо, крім того, в системі корпоративної культури банку формувати цінності поваги та важливості командної роботи.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що розумно проведений кадровий аудит дозволить відкрити додаткові шанси для підвищення мотивації, продуктивності праці, поліпшення соціальних процесів у команді та сприятиме формуванню корпоративних цінностей банківської установи загалом.

Література:

1. Беляєва Н.С. Поняття та елементи системи проведення кадрового аудиту: аналіз наукових джерел. *Наука, технології, інновації*. 2020. № 1. С. 9-15. URL: http://nti.ukrintei.ua/wp-content/uploads/2021/07/%...%B0_1-20.pdf (дата звернення: 25.10.2022)
2. Професійний розвиток персоналу підприємств в системі мотиваційного менеджменту : колективна монографія / М.В. Семикіна, С.В. Дудко, А.А. Орлова та ін. Кропивницький: КОД, 2021. 440 с. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/10935> (дата звернення: 25.10.2022)

УДК 657.22/. 474:622.333

Струк Наталія

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку і аудиту

Крпін Марія

аспірант кафедри обліку і аудиту

Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ВИТРАТИ В СИСТЕМІ РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВУГЛЕДОБУВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Видобуток вугілля в Україні від початку війни зменшився приблизно на 30%. Для запровадження ощадливого виробництва у вугледобувній промисловості важливе значення має правильна організація обліку витрат. Тому перед фахівцями з обліку постає першочергове завдання – удосконалення обліку витрат і коректне формування собівартості вугільної продукції.

У тексті Галузевих методичних рекомендацій з обліку витрат на виробництво готової вугільної продукції окреслено перелік основних складових витрат її собівартості [1]. Тобто класифікація витрат регламентована НП(С)БО 16 «Витрати» [2] та згаданими методичними рекомендаціями з обліку витрат на виробництво готової вугільної продукції.

Виробнича собівартість готової вугільної продукції складається з прямих і загальновиробничих витрат. Їх поділяють за економічними елементами. Попри загальновідомий склад таких елементів, до інших операційних витрат (для визначення виробничої собівартості вугілля та послуг виробничого характеру) відносять витрати на переробку вугілля і витрати з транспортування його від шахти. Обчислену собівартість коригують на величину витрат, що виникають під час зміни залишків вугілля на складі шахти (збільшення залишків призводить до віднімання певної величини витрат, а зменшення – до додавання). Повна собівартість готової вугільної продукції включає виробничу собівартість концентрату, адміністративні витрати і витрати на збут. Саме її величину використовують для потреб ціноутворення.

Витрати, пов'язані з безпосереднім видобутком корисних копалин, акумулюють на рахунку 23 «Виробництво» [4]. Через неможливість одразу визначити собівартість однієї тонни видобутих корисних копалин, їх оприбуткування на рахунок 26 «Готова продукція» здійснюють за плановою собівартістю, з подальшим коригуванням до фактичної.

Для забезпечення достовірного відображення показника собівартості готової вугільної продукції у звітному періоді, на окрему увагу заслуговують повернені з виробництва матеріали на склад, із відображенням їх за дебетом субрахунку 209 «Інші матеріали» та кредитом рахунка 23 «Виробництво».

Собівартість робіт і послуг, що виконують цехи для власних потреб (господарським способом), зокрема ремонт, визначають за прямими витратами.

Загальногосподарські витрати, пов'язані з обслуговуванням та управлінням підприємством обліковують на рахунку 92 «Адміністративні витрати». До них також варто віднести вартість послуг підрозділів інформаційно-обчислювального центру (ІВЦ), вузла технологічного зв'язку (ВТЗ) тощо.

Загальногосподарські витрати для утримання управлінь виробничо-технологічної комплектації (витрати на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення, охорону, транспортні витрати з переміщення товарно-матеріальних цінностей на території складів тощо) також обліковують на рахунку 92 «Адміністративні витрати».

Витрати пов'язані зі збутом продукції, зокрема витрати вантажно-транспортних управлінь відображають на рахунку 93 «Витрати на збут».

Витрати вугледобувних підприємств щодо відшкодування Пенсійному фонду фактичних витрат на виплату і доставку пільгових пенсій [3, 5] відносять до складу економічного елемента інших операційних витрат, пов'язаних із дотриманням соціальних гарантій, встановлених чинним законодавством. Згадані витрати згодом розподіляють щодо цільового спрямування за рахунками виробничих, адміністративних, збутових, інших операційних витрат, залежно від того, де працює отримувач таких виплат.

Отже, підсумовуючи, варто зауважити, що насамперед потребує удосконалення організація обліку загальногосподарських витрат вугледобувній промисловості. Це дасть змогу з'ясувати вплив кожної з їх складових на обчислення собівартості продукції, а також на ведення їх аналітичного обліку. Зокрема, Міністерству вугільної промисловості України варто розробити методичні рекомендації щодо розподілу загальногосподарських витрат на змінну та постійну складові, конкретизувавши які саме витрати доречно відносити до змінних і постійних, для належного дотримання норм НП(С)БО16 «Витрати» на вугледобувних підприємствах.

Література:

1. Галузеві методичні рекомендації обліку витрат на виробництво готової продукції : Наказ М-ва вугільної промисловості України від 31 січ. 2008 р. № 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0479644-08#Text>. (дата звернення: 12.11.2022)
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ М-ва фінансів України від 31 груд. 1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 14.11.2022)
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09 лип. 2003 р. № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 14.11.2022)
4. Про затвердження Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 14.11.2022)
5. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05 лист. 1991 р. № 1788-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text> (дата звернення: 14.11.2022).

Таратута Лілія

кандидат економічних наук, доцент
директор ТОВ «Аудиторська фірма «Злагода»
м. Запоріжжя, Україна

**ПИСЬМОВІ ЗАПЕВНЕННЯ ІСТОТНИХ УЧАСНИКІВ
НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ
ЯК ОБ'ЄКТ НЕЗАЛЕЖНОГО АУДИТУ
НАЯВНОСТІ ВЛАСНИХ КОШТІВ, ДЖЕРЕЛ ЇХ ФОРМУВАННЯ
ТА ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ І ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ**

Введення в дію Постанови Правління Національного банку України № 177 [3] призвело до зобов'язання подати запевнення від надавачів небанківських фінансових установ щодо істотних учасників, а саме: наявності в них на певну відповідну дату активів та таких джерел, що їх формують, а також нормальний рівень фінансової стійкості і платоспроможності.

Такі нововведення регулятора упереджують високий ризик невиконання ліцензійних вимог, непередбачуваного банкрутства, виведення коштів або шахрайських дій осіб, що мають вплив на рішення установ, в період війни.

Незалежний аудит компонентів цих письмових запевнень надає обґрунтовану впевненість щодо реалій та обставин фінансових гарантійних забезпечень небанківських фінансових установ під час дії воєнного стану.

Метою дослідження є розкриття особливостей компонентів письмового запевнення істотного учасника небанківської фінансової установи – юридичної, а також визначення предмету незалежного аудиту з надання обґрунтованої впевненості та методи визначення фінансового стану юридичних осіб і платоспроможності фізичних осіб.

Згідно Постанови Правління НБУ № 177 [3] предметом аудиторського завдання є:

1) розрахунок розміру власних коштів юридичної особи станом на останню звітну дату, що передує відповідній даті, та його співвідношення з:

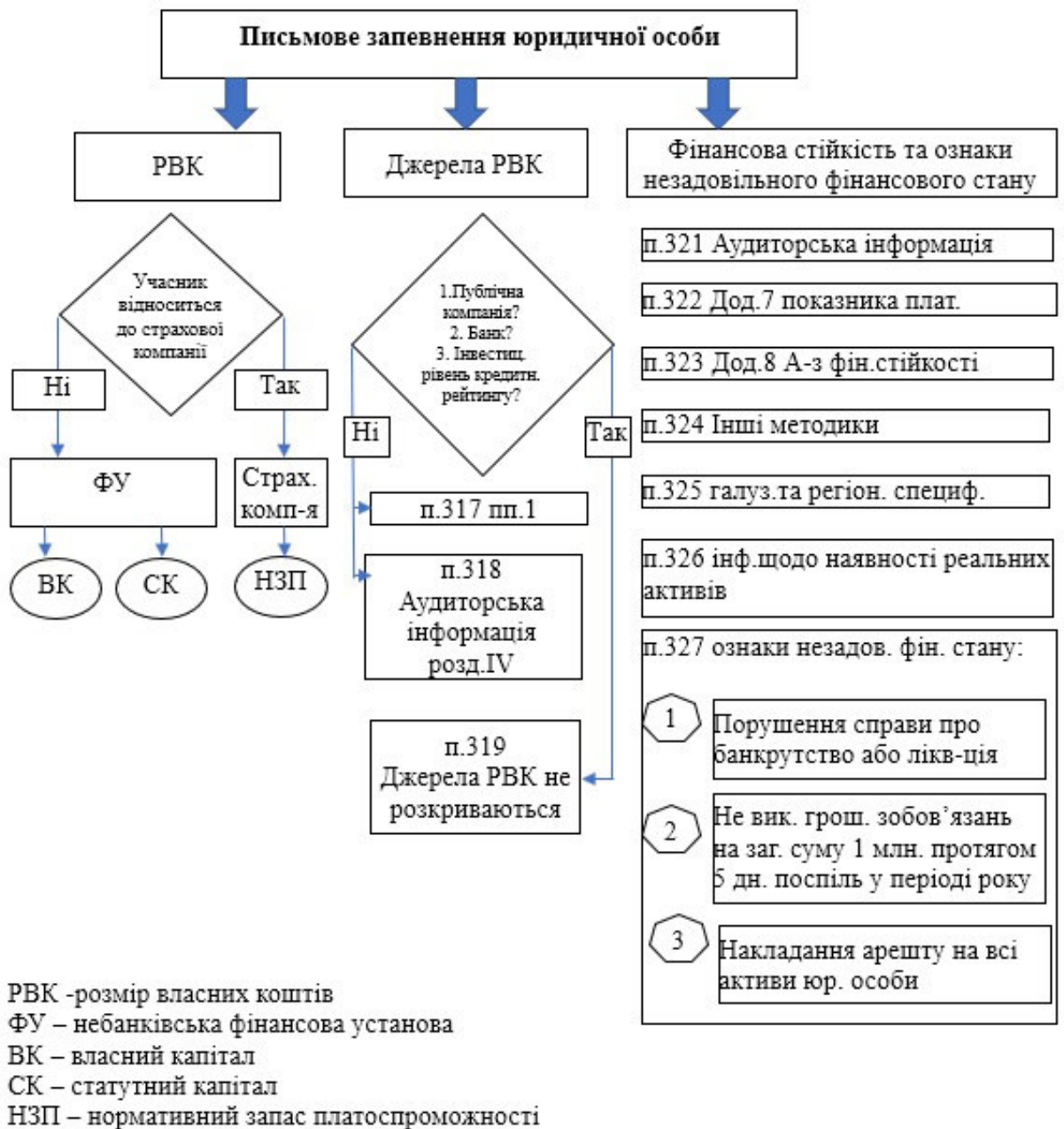
- величиною частини власного капіталу, небанківської фінансової установи (крім страховика), пропорційній частці, яку становить розмір істотної участі особи в статутному (складеному) небанківської фінансової установи (крім страховика) (розмір власного капіталу визначається на кінець звітного періоду, що передує даті підтвердження розміру власних коштів);
- величиною частини статутного (складеного) капіталу небанківської фінансової установи (крім страховика), пропорційній частці, яку становить розмір істотної участі особи в статутному (складеному) капіталі небанківської фінансової установи (крім страховика);
- величиною розрахункового нормативного запасу платоспроможності, пропорційній частці, яку становить розмір істотної участі особи в статутному (складеному) капіталі страховика (розмір розрахункового

нормативного запасу платоспроможності визначається на кінець звітного періоду, що передує даті підтвердження розміру власних коштів)

2) запевнення з підтверджень джерел власних коштів юридичної особи, яке має бути складеним відповідно до пп. 1 п. 317, п. 318, п. 319 глави 38 розділу V Положення про ліцензування та реєстрацію, затвердженого Постановою Правління НБУ № 153 [2]

3) аналіз фінансового стану підприємства, представленого в документі «Аналіз фінансової стійкості», складеного відповідно до Додатку 8 (пункт 327 глави 38 розділу V Постанови Правління НБУ №153 [2])

Структура письмового запевнення для юридичної особи а також алгоритм відповідностей згідно Постанови Правління НБУ № 153 [2] представлено на рисунку 1.

Рисунок 1 – Схематичне відображення структури запевнення для юридичної особи та алгоритм перевірки на відповідність вимогам НБУ

Аудитор відповідає за оцінювання інформації у запевненні юридичної особи про наявність власних коштів, розрахунок розміру власних коштів юридичної особи на визначену дату, обґрунтовану думку щодо фінансової стійкості стосовно встановлених критеріїв та незалежне надання висновку (аудиторської думки) на основі отриманих доказів. Відповідальність за складання та достовірність інформації щодо наявності власних коштів у юридичної особи – істотного учасника небанківської фінансової установи, покладена на управлінський персонал юридичної особи.

При виконанні аудиторського завдання, аудитор зобов'язаний:

- дотримуватись вимог Міжнародного стандарту завдання з надання впевненості 3000 (переглянутого) «Завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації», в якому прописані основні питання щодо виконання аудиторського завдання, його документування та формування аудиторського звіту [1];
- дотримуватись вимог незалежності та інших етичних вимог, викладених у Кодексі етики професійних бухгалтерів, затвердженому Радою з Міжнародних стандартів етики для бухгалтерів, який ґрунтується на фундаментальних принципах чесності, об'єктивності, професійної компетентності та належної ретельності, конфіденційності та професійної поведінки;
- дотримуватись вимог до інформації аудитора, що містить висновок щодо наявності у заявника власних коштів та оцінку достатності підтверджень джерел їх походження (розділ VI Постанови НБУ № 153 [2]).

Крім того, аудитор зобов'язаний провести дослідження фінансового стану юридичних осіб, враховуючи галузеві особливості та законодавчі вимоги діяльності підприємства, середньостатистичні галузеві показники ефективності, порівнянність з іншими підприємствами в тій самій галузі, а також з урахуванням динамічних змін самих коефіцієнтів у декількох періодах поспіль.

Література:

1. Міжнародний стандарт завдання з надання впевненості 3000 (переглянутий) «Завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації», редакція 2016-2017 рр. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-auditu> (дата звернення: 24.10.2022)
2. Про затвердження Положення про ліцензування та реєстрацію надавачів фінансових послуг та умови провадження ними діяльності з надання фінансових послуг : Постанова Національного банку України від 24 груд. 2021 р. № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0153500-21#Text> (дата звернення: 24.10.2022).
3. Про особливості застосування процедур реєстрації та ліцензування учасників ринку небанківських фінансових послуг у період дії воєнного стану та внесення змін до постанови правління національного банку України від 06 березня 2022 року № 39 : Постанова Національного банку України від 12 серп. 2022 р. № 177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0177500-22#Text> (дата звернення: 24.10.2022).

УДК 336.02

Таращенко Володимир

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, державного фінансового контролю та аналізу

Яремчук Ігор

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Сучасна податкова система України сформувалася і зараз розвивається в надзвичайно несприятливих соціально-економічних умовах. Вже тривалий час в нашій країні не надають належної уваги світовому досвіду оподаткування, хід реформування податкової системи зазнає відчутного впливу не завжди сприятливих цьому політичних факторів, тяжка фінансова ситуація в економіці як результат пандемії корона вірусу та ведення бойових дій. Вказане зумовлює потребу приділяти більше уваги податковому контролю, зокрема податковому аудиту.

Проблеми здійснення податкового аудиту досліджували такі вітчизняні вчені, як М. Азаров, М. Войнаренко, В. Онищенко, В. Таращенко, О. Тимченко, К. Хмільовська, О. Чернявський, проте теоретичні засади та проблеми аналізу відповідних показників в їх працях досліджуються фрагментарно. Тому метою даної роботи є дослідження сутності поняття «ефективність податкового аудиту», визначення факторів, що на неї впливають, та показників, за допомогою яких її можна оцінити.

Термін «податковий аудит» широко застосовують на практиці, але в законодавстві України відсутнє визначення цього поняття. Внаслідок цього податковий аудит звичайно трактують як метод контролю, що здійснюється державними органами.

У західній літературі [1] податковий аудит розглядають як різновид аудиту узгодження, тобто – це аудит, який проводиться з метою засвідчення відповідності діяльності господарської одиниці законодавству, встановленим правилам або положенням контракту. Таким чином, податковий аудит – це аудит податкових звітів фізичних і юридичних осіб, який здійснюється уповноваженими працівниками податкової служби з метою визначення відповідності таких звітів податковому законодавству [3].

Одним з найефективніших методів контролю з боку державних органів є податковий аудит (податкова перевірка). Проведення аудиту і висновки за його результатами є найскладнішим і найконфліктнішим моментами взаємин між платником податків і контролюючим органом. В той же час, проведення аудиту досить дорога процедура і вимагає залучення найбільш кваліфікованих працівників контролюючих органів, значного часу та відволікає в тій чи іншій мірі платника податків від основної діяльності. Усе це вимагає зваженого

підходу контролюючих органів при плануванні, підготовці та проведенні аудиту [3].

Рівень ефективності податкового аудиту зумовлений складною взаємодією факторів організаційного, технічного, політичного, соціально-психологічного та морально-ідеологічного характеру. Саме тому виникає об'єктивна необхідність визначення факторів, які можуть як позитивно, так і негативно впливати на ефективність податкового аудиту. Серед них можна виділити такі: система відбору платників податків для проведення перевірок; якість нормативно-законодавчої бази; змістовний аналіз ризиків; повнота проведення перевірки; процес стягнення донарахованих за результатами перевірки сум до бюджету; проведення роз'яснювальних заходів з метою упередження правопорушень; система оцінки роботи податкових інспекторів [2].

Коректне визначення окремих факторів податкового аудиту та їх вагова оцінка дозволять вести мову про оцінку ефективності податкового аудиту в цілому.

Ефективність у загальному розумінні характеризує співвідношення результату та ресурсів, використаних для його досягнення. Оскільки, податковий аудит – це діяльність з проведення документальних перевірок повноти та правильності нарахування податків й інших обов'язкових платежів, то результатом (ефектом) будуть виявлені порушення податкового законодавства, помилки платників у веденні обліку та обчисленні сум податкових платежів, що підлягають сплаті до бюджету [4, с. 234].

Враховуючи специфіку податкового аудиту, спрямованого на встановлення відповідності відображення в обліку оподатковуваних операцій і розрахунку податкових зобов'язань чинному законодавству, що може призводити до як до донарахування, так і до зменшення сум податків, належних до сплати в бюджет, інтегрований показник ефективності податкового аудиту визначити складно. Загальний облік скасованих за рішеннями адміністративного і судового оскарження та зменшених сум податків за актами документальних перевірок не дозволяє визначити чисту суму донарахувань, що впливає на якість показника ефективності.

Література:

1. Arens A.A., Loebbecke I.K. Auditing. An integrated approach. Fifth Edition. Prentice. Hall International Inc., 1991.
2. Олейнікова Л.Г. Підвищення фіскальної й економічної результативності податкового адміністрування в Україні. *Фінанси України*. 2011. № 10. С. 47-59.
3. Сахно Л.А, Матюхіна Г.О. Податковий аудит. *Taxaudit*. 2015. С. 108-113
4. Четиріна І.М. Ефективність діяльності податкових органів у реалізації механізму державного контролю за стягненням податків. *Держава та регіони: Серія Державне управління*. 2008. № 1. С. 231-235.

УДК: 35.078

Тітов Владислав
аспірант кафедри маркетингу
Дубровик-Рохова Алла
аспірант кафедри регіоналістики і туризму
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ В УКРАЇНІ ЯК ПЕРСПЕКТИВНА ФОРМА СТВОРЕННЯ МЕРЕЖ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Інформаційна економіка і мережизація бізнесу формують нову управлінську реальність. У період втрати державою основних важелів управління конкретними підприємствами формуються нові ланцюжки взаємозв'язаної організаційної, науково-технічної і економічної управлінської ітерації, в яких підприємство стає самостійним суб'єктом.

На цьому етапі розвитку для забезпечення стратегічної модернізації принципово важливим стає створення, розвиток і підтримка організаційних мереж за участю промислових підприємств.

Реальним прикладом функціонування мережевої організації є процес створення індустріальних (промислових) парків, що також є дієвим інструментом для залучення коштів у державу, які необхідні їй для соціально-економічного розвитку. Завдяки таким ініціативам стає можливим отримувати нові технології, створити нові робочі місця, розбудувати інфраструктуру, а також стимулювати розвиток підприємницької діяльності як на окремих територіях, так і в межах усієї країни [1].

Індустріальний парк (ІП) – це спеціально організована для розміщення нових виробництв територія, забезпечена енергоносіями, інфраструктурою, необхідними адміністративно-правовими умовами, керована спеціалізованою компанією [2]. Кожен учасник парку може замовити будівництво об'єктів нерухомості для своїх потреб. Ініціатор або керуюча компанія займаються підготовкою земельних ділянок, проектуванням, будівництвом, реконструкцією, облаштуванням об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури. Учасники парку позбавлені перешкод і бюрократичних процедур, пов'язаних з отриманням погоджень і дозволів, придбанням земельних ділянок тощо.

В якості обов'язкових ознак індустріального парку виділяємо наступні:

- промислові землі – вид дозволеного використання;
- спеціалізовані об'єкти капітального будівництва;
- інженерну інфраструктуру;
- наявність керуючої компанії;
- юридичні умови – категорія землі, вид дозволеного використання землі і

будівель, наявність погоджень зі службами з питань пожежної, екологічної безпеки, дотримання встановлених законодавством норм і вимог тощо.

Розташування індустріальних парків залежить від ринків збуту продукції, концентрації населення, транспортної інфраструктури і т.д.

Організувати індустріальний парк можна не тільки на вільній території (greenfield), але і на території з промисловою забудовою (brownfield) за умови, що на ній не менше 5 років не велась господарська діяльність і на якій об'єкти нерухомості вводилися в експлуатацію не раніше 10 років тому.

Конкурентними ознаками індустріальних парків є:

- географічна близькість ринків збуту і трудових ресурсів;
- наявність фінансових партнерів;
- транспортна доступність та інтеграція декількох видів транспорту (авто, залізничного, авіа, водного);
- надлишкова забезпеченість енергетичними ресурсами;
- спрощений порядок проходження резидентами адміністративних та дозвільних процедур;
- близькість житла і соціальної інфраструктури;
- можливість розширення і (або) диверсифікації виробництва;
- передові інженерні рішення тощо.

При створенні індустріальних парків найбільш оптимальною є схема державно-приватного партнерства. За відсутності конкретної державної підтримки приватні компанії, як правило, не схильні брати на себе інвестиційні ризики зі створення інженерної та енергетичної інфраструктури і прагнуть перекласти їх на потенційних резидентів та інвесторів. Тому у цій схемі регіональна влада забезпечує привабливі умови для інвесторів та вдосконалює інвестиційне законодавство, а приватний інвестор вкладає власні і залучені кошти у створення промислового парку, створює керуючу компанію, в статутному капіталі якої можуть брати участь також і кошти державного, регіональних або місцевих бюджетів, а також різних інститутів розвитку.

Індустріальні парки промислових підприємств дозволяють вибудувати дуже довгі технологічні ланцюжки з метою, щоб високотехнологічна продукція вироблялася з української сировини і надалі використовувалася на українських підприємствах.

З метою визначення напрямів і способів забезпечення розвитку індустріальних парків в Україні і сприяння таким чином формуванню привабливого інвестиційного середовища, Кабінетом Міністрів України було розроблено та оприлюднено Стратегію розвитку індустріальних парків на період до 2030 року. Перспективними цілями даної Стратегії є:

1. Вдосконалення правових засад створення, функціонування та розвитку індустріальних парків.
2. Запровадження фінансових та нефінансових (консультаційна та інформаційна підтримка) стимулів для індустріальних парків.
3. Включення ініціатив щодо створення нових індустріальних парків у

відповідні плани заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку та оптимізації та розвитку мережі індустріальних парків із урахуванням пріоритетів, визначених у програмних документах економічного і соціального розвитку, а також із урахуванням актуальних і перспективних потреб із боку бізнесу.

4. Концентрація державного стимулювання на проектах створення інфраструктури та облаштування індустріальних парків, які забезпечують найбільш відчутний соціально-економічний, позитивний екологічний ефект та здійснюють мінімальний вплив на клімат, а також забезпечують масштабування і мультиплікацію такого ефекту.

5. Налагодження співробітництва з відповідними міжнародними організаціями, урядовими та неурядовими організаціями, інноваційними підприємствами України та іноземних держав із метою аналізу та узагальнення досвіду у сфері забезпечення функціонування індустріальних парків та залучення інвестицій, безпосереднього залучення фінансових ресурсів для реалізації індустріальними парками інноваційних та інвестиційних проектів.

6. Сприяння ініціаторам створення та керуючим компаніям у залученні потенційних учасників індустріальних парків.

7. Сприяння формуванню та застосуванню практики управління індустріальними парками, яка відповідає кращим світовим практикам і підходам в управлінні у цій сфері.

8. Забезпечення інституційного розвитку системи формування та реалізації державної політики щодо створення і функціонування індустріальних парків на території України, в тому числі на засадах саморегулювання, сприяння створенню професійних об'єднань, які підтримуватимуть взаємодію між собою, в тому числі здійснюватимуть регулярний обмін інформацією та досвідом у цій сфері.

9. Сприяння розвитку (трансформації) індустріальних парків на основі моделі еко-індустріального парку.

Література:

1. Галасюк В.В. Індустріальні парки: міфи та реалії. URL: <https://www.segodnya.ua/opinion/galasukcolumn/ndustrialn-parki-mfi-ta-real-762486.html> (дата звернення: 09.11.2022)
2. Реєстр індустріальних парків. URL: <https://data.gov.ua/dataset/8206ed0c-5911-4b88-9c7f-56c6fcd08660/resource/2e670248-f3e2-49c8-a202-3595955af87a> (дата звернення: 09.11.2022)

УДК 332.1: 339.9

Унінець Ірина

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та економічної освіти
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
м. Київ, Україна

ВПЛИВ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА СТАНОВЛЕННЯ РОЗУМНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасна парадигма суспільного розвитку характеризується становленням розумної економіки, для якої властиве широкомасштабне використання ІКТ задля створення комфортних та безпечних умов життєдіяльності людей. Основними пріоритетами організації такого життєвого простору виступають: посилена увага до екології та соціальних потреб населення, формування високотехнологічного базису управління містом (споживання та контроль якості ресурсів і комунальних послуг), організація та моніторинг транспортного руху, створення спільного руху та спільного простору, електронне управління та залучення громадян до вирішення місцевих проблем, високі стандарти безпеки та ін.

Разом з тим, практика кожного розумного міста залишається унікальною. Певний комплекс обов'язкових елементів концепції Smart City у кожному окремому випадку спирається на людський ресурс (його інтелектуальні, інноваційні та організаторські здібності), налаштованість на успіх, фінансові можливості (технологічне забезпечення потребує значних інвестицій), підтримку місцевого населення та інші численні чинники. Безумовно, важливою є роль і закладів освіти в реалізації концепції розумної економіки.

Вагома роль освіти, та вищої освіти зокрема, у забезпеченні інноваційного характеру суспільного розвитку вже давно є визнаною і не потребує доказів. Разом з тим, вища освіта – це досить масштабне явище, що має безліч аспектів та складових. Важливою науковою проблемою залишається дослідження впливу окремих інтелектуальних чинників, що пов'язано тісно із їх трансформацією в новітніх умовах. Так, університети як основні суб'єкти продукування та трансферу знань суттєво розширюють свої функції, ускладнюють механізми свого функціонування. Очевидно, що розвиток смарт міста також не може не визначатися наявністю та потужністю університетів, які у ньому знаходяться. Ми знаходимо досить небагато свідчень того, що університети включаються безпосередньо в екосистему розумного міста.

З іншого боку, в той час, коли весь світ налаштовується на забезпечення розумного розвитку, створення комфортних і безпечних умов життєдіяльності, Україна стикнулася із військовою агресією. Масштабні руйнування, окупація, евакуація стали реальністю у XXI столітті. Тим не менше, в умовах таких страшних викликів ми не повинні забувати стратегічну мету – побудову розумної економіки. Відновлення української економіки має відбуватися з

принципово нових позицій, з урахуванням успішного світового досвіду смарт міст та визначення чітких цілей та механізмів її досягнення.

Українські університети абсолютно спроможні виступати впливовим суб'єктом розумного міста. І ця їх важлива роль не відмінюється в умовах сучасних викликів, пов'язаних із військовою агресією, коли на перший план висуваються проблеми виживання та відновлення. Відновлення освітньої інфраструктури необхідно здійснювати з принципово нових позицій, вже закладати нові механізми та інструменти.

Військова агресія нанесла величезних втрат українській економіці та системі освіти. Поряд із значними руйнуваннями інфраструктури серйозним викликом став відтік молоді та кваліфікованого персоналу за кордон. Однак, наша вітчизняна система освіти, не дивлячись на величезні втрати, має потужний потенціал. Працівники освіти, і в тому числі вищої освіти, готові до інновацій, до постійного розвитку. Крім того, відбулося надзвичайне гуртування нашої спільноти на патріотичних засадах. Напевно, якась частина викладачів та молоді залишиться за кордоном. Але все-таки більшість повернеться, як тільки для цього будуть створені передумови, і в першу чергу – досягнута перемога та звільнення наших територій.

У той же час, будь-яка криза завжди є початком нового. Для нас, для українського суспільства дуже важливо почати відновлення на нових засадах. З самого початку закласти кардинально нові цілі та завдання. Важливо не просто відбудувати стіни навчального закладу, а – побудувати на принципово нових засадах, відповідно до сучасних екологічних (використання екологічних матеріалів, енергозбереження та ін.) та соціальних (дистанціювання, врахування потреб людей з обмеженими можливостями та ін.) норм. Посилення ролі університету має починатися із його фінансового зміцнення, що ґрунтується як на розширенні автономії, так і на розширенні можливих джерел та залучених ресурсів.

Сучасний університет може виступати потужним генератором інноваційного розвитку та становлення розумної економіки. І для цього також важливо створити необхідні умови. В контексті стратегії відновлення України урядом запропоновано План відновлення освіти і науки [1]. Загалом документ передбачає багато дійсно інноваційних завдань. Передбачена більша гнучкість у формах навчання: термінів бакалаврату та магістратури, введення можливості навчання з нефіксованим терміном. Запропонована реорганізація закладів вищої освіти: створення на базі численних освітніх установ обласного рівня одного великого регіонального закладу; розширення автономії та зміна господарського статусу університетів. Як зазначено у документі, «...політика відновлення та розвитку сфер освіти, науки та інновацій у післявоєнний час буде спрямована на підвищення якості та доступності освіти, розвитку науки, синхронізації їх з освітнім та дослідницьким простором Європейського Союзу шляхом реалізації стратегічних цілей за наступними напрямками...». Напрями розкриваються по кожному рівню освіти. Стосовно вищої освіти передбачено: перехід на 3-річний бакалаврат та 2-річну магістратуру; об'єднання університетів у потужні регіональні центри вищої освіти; корпоратизація і

можлива подальша точкова приватизація університетів; створення механізму ендавмент-фондів; зміна системи управління і надання фінансової автономії; встановлення реальної вартості навчання у ЗВО для надання якісних освітніх послуг із запровадженням підтримки у вигляді безвідсоткових кредитів на навчання; створення найкращого в Європі Військового Університету з викладачами-практиками для підготовки офіцерського складу для всього світу; перезавантаження роботи з іноземними студентами (досягти 200 тис. іноземних студентів).

Вказані напрями є, без сумніву, гарними цілями. Водночас, саме наука – залишається не підкріпленою ніякими механізмами. Ще до війни рівень фінансування науки в Україні був нижче критичного рівня (0,43% ВВП 2019 р.) [2]. Скорочення видатків на науку в умовах війни є зрозумілим, але це неминуче буде мати дуже погані наслідки стратегічного характеру. Цілі входження в європейський дослідницький простір залишаються простою декларацією і не зможуть реалізуватися при такому нікчемному рівні фінансування. Не тільки входження в європейську спільноту на рівних засадах, а й забезпечення проривного розвитку України може початися лише за умови фінансування наукових досліджень. Уявляється, що вкрай необхідним є гарантування певного рівня фінансування (хоча б 1% ВВП) та недопущення зниження цієї цифри ні за яких умов.

До слова сказати, зараз дуже зручний момент для максимально ефективного використання можливостей міжнародних фондів. Європейська та світова спільнота з готовністю допомагають нашій країні та окремим людям в освітній та науковій сфері. Тому дуже важливо правильно визначити ключові цілі та пріоритети.

Постановка цілі – в досягненні 200 тисяч іноземних студентів – є дуже красивою та гарною. Разом з тим, виглядає нереалістичною без конкретних механізмів. У ситуації, коли наша країна втрачає студентський контингент, постановка таких амбітних цілей потребує надзвичайно рішучих інструментів і подальшого розвитку в дослідженнях даної теми.

Література:

1. План відновлення освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2022/08/19/НО.royekt.Planu.vidnovl.Osv.i.nauky-19.08.2022.pdf> (дата звернення: 09.11.2022)
2. Наукова та інноваційна діяльність України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_Nauka_2020.pdf (дата звернення: 09.11.2022)

УДК 332.1:658

Утенкова Каріна

доктор економічних наук, доцент
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Утенкова Анастасія

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Система бухгалтерського обліку забезпечує постійну трансформацію облікової інформації у інформаційний продукт відповідно до запиту користувача, що забезпечує формування інформаційної бази.

У контексті розвитку економічної безпеки підприємств, облік забезпечує: одержання повної та правдивої інформації про господарські процеси шляхом хронології, синтетичності та аналітичності фіксації фактів господарського життя; контроль за наявністю та рухом майна, раціональним використанням всіх видів ресурсів, структурою капіталу, вчасним виконанням зобов'язань; виявлення дійсного стану активів та зобов'язань шляхом проведення інвентаризації; вчасне попередження про негативні факти в господарській діяльності; виявлення і мобілізацію резервів, розробку заходів щодо їх використання; визначення фінансових результатів діяльності; контроль за дотриманням законодавства у сфері фінансово-господарського права; перерозподіл ресурсів у народному господарстві тощо [4].

Управлінський облік ведеться на запити власника, менеджера і не є регламентованим, на відміну від фінансового. Принципи, що закладені у основу Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності (IERS/IAS), дають уяву про те, як необхідно звітувати про результати діяльності підприємств. Аналогічних стандартів щодо управлінського обліку не існує, але віднедавна цю прогалину можуть заповнити Глобальні принципи управлінського обліку, які допомагають спеціалістам з управлінського обліку приймати рішення, а також надають підприємствам інструмент для напрацювання власних стандартів управлінського обліку. Створені у 2014 році спільно СІМА та АІСРА Глобальні принципи були перекладені українською мовою у 2016 році, тому часу для їх імплементації було не так багато [1].

Управлінський облік узгоджує заходи у сфері сталого розвитку зі стратегією, поєднуючи їх із рушіями бізнесу і бізнес-моделлю. Він забезпечує керівників інформацією про фактори сталого розвитку, які необхідно враховувати при плануванні бізнесу і звітності. Здійснюється систематичне виявлення економічних, екологічних та соціальних ризиків.

Дослідження присвячені інформаційному забезпеченню економічної

безпеки неможливі без врахування такого аспекту як формування звітних показників. Звіт про управління в Україні було запроваджено внаслідок гармонізації українського бухгалтерського обліку з європейським. Це документ, що містить фінансову та нефінансову інформацію, яка характеризує стан і перспективи розвитку підприємства та розкриває основні ризики та невизначеності його діяльності [6].

Звіт не належить до складу фінансової звітності, а його мета полягає у доповненні річної фінансової звітності необхідною інформацією, яка допоможе користувачам отримати достовірне уявлення про результати діяльності підприємства, перспективи його розвитку, зокрема, про основні ризики й невизначеності діяльності та дії керівництва відповідно до заявлених стратегічних планів розвитку компанії.

Звіт про управління запроваджено на вимогу Європейського союзу, зокрема, мова йде про дві директиви: 1) Директива 2013/34/ЄС від 26.06.2013 р., що визначає питання бухгалтерського обліку, фінансової звітності й інших звітів окремих видів підприємств [2]; 2) Директива 2014/95/ЄС від 22.10.2014 р., якою внесено зміни до згаданої вище Директиви 2013/34/ЄС щодо розкриття нефінансової інформації певними великими підприємствами та групами [3].

Методичні рекомендації зі складання звіту про управління [5] надають нам інформацію щодо бажаної структури і змісту Звіту. З урахуванням цих рекомендацій та розглядаючи Звіт з управління як потенційне джерело інформації щодо управління економічною безпекою підприємств, нами було рекомендовано наступну структуру Звіту (таблиця 1).

Таблиця 1 – Рекомендована структура Звіту про управління

Розділи Звіту про управління	Інформація, яка формує відповідний розділ Звіту про управління
Організаційна структура й опис діяльності підприємства	Організаційна структура підприємства, його стратегія та цілі, сфера його діяльності за географічним розташуванням і галузевим спрямуванням, а також інформація про продукцію та послуги, що виробляється/надаються підприємством, ринкову частку підприємства в різних сегментах, у яких воно провадить свою діяльність (за наявності такої інформації), тощо
Результати діяльності	Аналіз результатів діяльності підприємства, включаючи пояснення щодо динаміки розвитку підприємства за звітний період.
Ефективність управління економічною безпекою	Результати моніторингу індикаторів економічної безпеки у розрізі її функціональних складових. Здійснюється аналіз динаміки індикаторів та причини змін. Відображення інформації здійснюється із врахуванням фактору комерційної таємниці.
Екологічні аспекти	Інформація щодо впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище залежно від галузі, у якій функціонує підприємство, і від заходів з охорони довкілля та зменшення впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище.
Соціальні аспекти й кадрова політика	Інформація про: <ul style="list-style-type: none"> • загальну кількість працівників і частку жінок на керівних посадах; • заохочення (мотивацію) працівників; • охорону праці та безпеку;

Розділи Звіту про управління	Інформація, яка формує відповідний розділ Звіту про управління
	<ul style="list-style-type: none"> • навчання та освіту персоналу; • рівні можливості працевлаштування; • повагу прав людини; • заходи з боротьби з корупцією та хабарництвом тощо
Ризики і загрози	Інформація про ключові ризики і загрози підприємства. Відображення політики підприємства щодо управління ризиками і загрозами з описом їхнього впливу на діяльність підприємства, а також підходів або інструментів, які використовуються підприємством для зменшення впливу таких ризиків і загроз
Дослідження та інновації	Загальна інформація про дослідження, інноваційну діяльність і розробки, які проводяться підприємством, обсяг витрат на такі заходи та їх вплив на діяльність підприємства
Фінансові інвестиції	Загальна інформація про фінансові інвестиції підприємства у цінні папери інших підприємств, фінансові інвестиції в асоційовані та дочірні підприємства тощо
Перспективи розвитку	Інформація про перспективи подальшого розвитку підприємства з урахуванням ризиків і викликів під час провадження діяльності

Джерело: складено автором з урахуванням вимог [5]

У рекомендовану структуру Звіту про управління було внесено такі зміни: 1) доповнено розділом «Ефективність управління економічною безпекою»; 2) розділ «Ліквідність і зобов'язання» вилучено, оскільки ця інформація відображається у розділі «Ефективність управління економічною безпекою» у межах фінансової складової економічної безпеки; 3) розділ «Ризики» змінено на «Ризики і загрози» з метою відображення інформації про ключові зовнішні і внутрішні загрози.

Література:

1. Глобальні принципи управлінського обліку. CIMA. URL: <https://www.cgma.org/content/dam/cgma/resources/reports/downloadabledocuments/ukrainian-full-gmaps-document.pdf> (дата звернення: 05.11.2022)
2. European Parliament and of the Council (2013), “Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial state men sand related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC”, available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013L0034>
3. European Parliament and of the Council (2014), “Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertaking sand groups”, available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0095>
4. Петухова Т.О. Роль облікової політики в системі економічної безпеки підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. № 43. С. 167-169.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління : Наказ М-ва фінансів України від 7 груд. 2018 р. № 982. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mf18078?an=4> (дата звернення: 05.11.2022)
6. Утенкова К.О. Концептуальні засади обліково-аналітичного забезпечення

УДК 657.631

Фоміна Тетяна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Чумак Віталій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
приватний виконавець виконавчого округу Кіровоградської області
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПОДАТКОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ НЕЗАЛЕЖНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Економічний розвиток держави залежить від ряду чинників, у тому числі і від контрольної функції податків і зборів, ефективність якої реалізується через їх адміністрування [5, с. 8]. Визначення податкового статусу платника податків є надзвичайно важливим, необхідним та актуальним для будь-якого суб'єкта господарювання, а особливо це стосується суб'єктів незалежної професійної діяльності.

Незалежна професійна діяльність – участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою-підприємцем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб. При цьому, якщо фізична особа зареєстрована як підприємець та при цьому така особа провадить незалежну професійну діяльність, така фізична особа обліковується у контролюючих органах як фізична особа – підприємець з ознакою провадження незалежної професійної діяльності [2].

Така особа повинна мати спеціальний документ (свідоцтво, довідку, ліцензію), що надається відповідним органом та дотримуватись свого професійного законодавства. Так, нотаріуси мають провадити свою діяльність у відповідності до Закону України «Про нотаріат», адвокати – Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», приватні виконавці – Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», судовий експерт – Закону України «Про судову експертизу», арбітражний керуючий – Кодексом України з процедур банкрутства.

Відповідно до вимог п. 6.7 розділу Порядку обліку платників податків і

зборів взяття на облік фізичних осіб, які не є підприємцями та здійснюють незалежну професійну діяльність, умовою ведення якої згідно із законом є державна реєстрація (реєстрація) такої діяльності у відповідному уповноваженому органі та отримання свідоцтва про реєстрацію чи іншого документа (дозволу, сертифіката тощо), що підтверджує право фізичної особи на ведення незалежної професійної діяльності, здійснюється за місцем постійного проживання у порядку, встановленому цим Порядком для фізичних осіб-підприємців [3].

Отже, не дивлячись на перелік суб'єктів незалежної професійної діяльності, що наданий у пп. 14.1.226 Податкового кодексу України, реєструє Державна податкова служба за таким податковим статусом не всіх. Це пов'язано з тим, що для низки професій не передбачено механізму реєстрації у профільних відомствах. Так, наприклад, бухгалтер включений до переліку, але він не має будь-якого дозвільно-профільного документу на провадження професійної діяльності в уповноваженому органі та стати на податковий облік може лише у якості фізичної особи-підприємця. Така ж ситуація спостерігається і по лікарям, оцінщикам, місіонерам, а також представникам наукової, літературної, артистичної, художньої та викладацької діяльності.

«Також за бортом виявилася професія аудитора, де є і реєстрація, і їх контролюючий орган. Але це питання не тільки до податківців, але й до самих аудиторів. Аудиторам прямо дозволено на вибір бути незалежником чи підприємцем у ч. 2 ст. 4 їх профільного Закону «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»» [1]. Відповідно до статті 4 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» аудитор провадить аудиторську діяльність у складі аудиторської фірми та/або як фізична особа-підприємець чи провадить незалежну професійну діяльність, за умови що така особа не є працівником аудиторської фірми. Отже, аудитор за всіма критеріями може мати податковий статус суб'єкта незалежної професійної діяльності, але у додатку 8 до Порядку обліку платників податків і зборів (форма № 5 ОПІ «Заява для осіб, які провадять незалежну професійну діяльність») дана професія не виокремлена. Тому вони реєструються в органах Державної податкової служби як фізичні особи-підприємці. При цьому, відповідно до пп. 291.5.2 ст. 291 Податкового кодексу України не можуть бути платниками єдиного податку першої – третьої груп фізичні особи-підприємці, які здійснюють діяльність у сфері аудиту.

У даному випадку спостерігається проблема у визначенні суб'єктного складу представників незалежної професійної діяльності – адже статус їм ніби то надано, але скористатись ним для постановки на облік в органах ДПС вони не можуть. Така законодавча колізія ставить у нерівні умови представників ряду професій та викликає труднощі при виборі суб'єктами господарювання системи оподаткування.

Набуття статусу суб'єкта незалежної професійної діяльності має як переваги, так і недоліки у порівнянні зі статусом фізичної особи-підприємця (таблиця 1).

Таблиця 1 – Переваги і недоліки податкового статусу суб'єкта незалежної професійної діяльності

Переваги	Недоліки
Можливість працювати без реєстраторів розрахункових операцій	Відсутність вибору альтернативної системи оподаткування та неможливість застосовувати спрощену
Ліміт розрахунків у готівковій формі передбачений як для фізичних осіб (50 тис.грн.)	Відкриття додаткових поточних рахунків в установах банку, що вимагає додаткових витрат на розрахунково-касове обслуговування
Податки нараховуються та сплачуються раз на рік за результатами звітного податкового року	Необхідність доведення зв'язку понесених витрат з провадженням незалежної професійної діяльності
Дохід визначається за касовим методом	Збитки минулих періодів не переносяться на наступні звітні податкові періоди
Облік доходів і витрат ведеться у паперовому або електронному вигляді, у тому числі через електронний кабінет	
Строк подання Податкової декларації про майновий стан і доходи до 01 травня року, наступного за звітним	

У цілому, порядок оподаткування доходів суб'єктів незалежної професійної діяльності та фізичних осіб-підприємців не має суттєвої різниці. Проте, така система поступається більш комфортним умовам, що передбачені спрощеною системою оподаткування, яка не може наразі взагалі розглядатись суб'єктами незалежної професійної діяльності. Дана проблематика була піднята у роботі [4], у контексті оподаткування доходів приватних виконавців.

Якщо ретельно дослідити специфіку діяльності приватного виконавця, стає зрозуміло, що він, по суті, не надає комерційну послугу щодо виконання судового рішення, він забезпечує виконання конкретної функції держави, по суті – в особливому порядку. Особливостями діяльності приватних виконавців у цьому контексті є певною мірою свобода від бюрократичної системи органів державної виконавчої служби, надмірного та безсистемного навантаження, «пострадянських» умов роботи, недостатності часу, сил і бажання ефективно працювати. Завдяки цій свободі приватні виконавці є затребуваними й результативними. З цих та ряду інших причин, на нашу думку, не можна застосовувати однаковий підхід до оподаткування приватних виконавців і фізичних осіб-підприємців. Необхідно системно розробити чи спеціальний режим оподаткування приватних виконавців, чи знизити ставки оподаткування, чи розробити систему пільг тощо [4].

Отже, наразі існує проблема формування суб'єктного складу самозайнятих осіб, що провадять незалежну професійну діяльність, яка тягне за собою невизначеність у встановленні податкового статусу деяких з них.

Література:

1. Онищенко В. Незалежна професійна діяльність 2021. URL: https://www.golovbukh.ua/article/8128-nezalejna-profesyna-dyalnst-2020#anc_9 (дата

- звернення: 27.10.2022)
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 27.10.2022)
  3. Порядок обліку платників податків і зборів : Наказ Мін-ва фінансів України від 09 груд. 2011 р. № 1588. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1562-11#Text> (дата звернення: 27.10.2022)
  4. Фоміна Т.В. Оподаткування доходів приватних виконавців в Україні. *Ефективна економіка*. 2022. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10163> (дата звернення: 27.10.2022)
  5. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Організація і методика податкових перевірок: навчальний посібник. Дніпро : Середняк Т.К., 2020. 292 с.

УДК 334

Харченко Ігор

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки і підприємництва

Лаврик Олександр

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розробка стратегії завжди є складною проблемою, особливо в умовах коли ситуація дуже швидко змінюється. Складно прогнозувати і передбачати більшість викликів, що стоять перед підприємством, тому розробка стратегії – плану дій на тривалу перспективу – є важливою, і складною проблемою, особливо в даний момент широкомасштабної агресії проти нашої держави. Адже підприємства повинні працювати, забезпечувати своїх працівників роботою і заробітною платою, державу – необхідною продукцією, наповнювати як місцевий, так і загальнодержавний бюджет.

Дане дослідження проводилось на базі Кіровоградського заводу вагодозуючого обладнання, який працює в галузі розробки машин для дозування і виробляє електронні ваги, вагодозатори піску, щебню, бетону бетонозмішувачі. В умовах воєнного стану, коли втрачаються всі зв'язки (торгівельні, постачальницькі), коли невідомо, яким може бути завтрашній ранок, не кажучи вже про ринок, як змінюється ситуація у постачальників і споживачів – дуже складно прогнозувати стратегію підприємства.

З точки зору теорії, на даний момент ми знаходимося в умовах постійних стратегічних несподіванок. Автори вважають, що навіть в теорії немає добре пророблених рекомендацій щодо розробки стратегії в таких умовах. Проте деякі пропозиції ми можемо все таки запропонувати. Перша думка про те, що треба орієнтуватись на закордонний ринок, який потребує продуктів

харчування, і, в першу чергу, українського зерна. За нашими розрахунками, за кордоном в світі від українського зерна залежать 35 мільйонів людей. Вологість зерна є важливою характеристикою його якості, є критичні показники які також впливають на якість його зберігання. Тому найбільш реальною пропозицією може бути виробництво зерносушарок, що для досліджуваного підприємства абсолютно реально, оскільки воно вже має розробки щодо їх виробництва.

Оптимісти вважають, що військові дії на теренах України скоро закінчатся і буде велика потреба у будівельній продукції для відновлення зруйнованої економіки. Тривалий час досліджуване підприємство було одним з основних виробників машин для будівництва – бетонозмішувачів. Обладнання високої якості, для його виробництва використовуються закордонні комплектуючі, зокрема, італійських виробників, які відрізняються високою якістю (значно вищою, ніж вітчизняні) і прийнятною ціною. Можна твердо говорити про те, що підприємство виготовляє конкурентоздатну продукцію, і може конкурувати з основними конкурентами (харків'янами (фірма «Титан»), виробниками на ринку країн СНД і ближнього зарубіжжя та китайськими виробниками (наприклад, фірма «HZS»)). Харківське підприємство «Титан», на жаль, зазнало значних руйнувань, але, разом з тим, воно звільнило велику нішу для продукції досліджуваного підприємства, яке вже має значний досвід і напрацьовані канали реалізації продукції, в т.ч. у країнах Середньої Азії (Казахстан, Узбекистан, Туркменістан). Великою перевагою є те, що це закордонний ринок збуту є стабільним, а тому можна запропонувати створити високий рівень підготовленості до виробництва бетонозмішувачів. Проблема полягає в наявності комплектуючих (змішувальних вузлів) італійського виробництва, а постачання в нинішніх реаліях є ускладненим. Безумовно, швидко отримати необхідні комплектуючі досить проблематично, але можна для цього провести відповідну роботу.

Важливою частиною роботи підприємства є виробництво електронних ваг, що, на наш погляд, буде досить актуальним, тому що в періоди складної економічної ситуації, роздрібна торгівля в масштабах погано організованих ринків достатньо швидко зростає і ці вироби будуть користуватися попитом.

Декілька років тому підприємство виготовляло обладнання для виробництва паливних пелет, але цей ринок виявився потенційно обмеженим, що і можна було передбачити. Тому цей досвід не вартий великої уваги.

Ще одним надбанням підприємства є розробка і виготовлення печей на паливних пелетах та природному паливі (наприклад, дрова). У підприємства виникали труднощі з реалізацією печей у минулих роках, але на даний момент, ми вважаємо, проблем не буде.

Щоб визначити стратегічні пріоритети у виробництві, доцільно скористатись матричним аналізом, а саме матрицею «Дженерал Електрик – Мак Кінсі» [2], що аналізує галузі і продукцію в координатах «Привабливість галузі – позиція на ринку». Виходячи з вище викладених міркувань, наші рекомендації для Кіровоградського заводу вагодозуючого обладнання такі:

- орієнтуватися, в основному, на виробництво зерносушарок, печей і електронних ваг;

- провести всю технічну підготовку до виробництва бетонозмішувальних установок (головним критерієм тут повинна бути можливість отримання закордонних комплектуючих);
- важливим критерієм можливості виробництва може бути наявність кваліфікованого персоналу, а тому треба приділити увагу збереженню і підготовці такого персоналу.

Література:

1. Портер М. Стратегія конкуренції / Пер з англ. К.: Основи, 1998. 390 с.
2. Томпсон А., Питереф М., Гембл Д., Стрикленд А. Стратегический менеджмент – создание конкурентного преимущества. Санкт-Петербург: ООО «Диалектика», 2019 800 с.

УДК: 35.078

Царук Володимир

старший викладач кафедри регіоналістики і туризму

Маркіна Марія

аспірант кафедри регіоналістики і туризму

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Однією із важливих складових сучасної державної політики є туристична політика. Визначаючи термін «туристична політика», слід, у першу чергу, наголосити на тому, що це політика органів публічної влади, спрямована на розвиток та подальше удосконалення туристичної сфери. Це означає, що реалізують туристичну політику, перш за все, органи публічної влади, а отже, туристична політика є складовим елементом державної політики і має ґрунтуватися також на всіх тих нормативно-правових актах, на яких ґрунтується політика у певній державі. Слід констатувати, що, як і в багатьох інших випадках, єдиного, загальноприйнятого визначення поняття державної політики досі не існує.

Основні дискусії науковців з цього приводу зосереджені на таких баченнях даного поняття: сукупність цілей, завдань, що практично реалізується державою, і засобів, які використовуються при [4, с. 361]; напрям дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної проблеми або сукупності взаємопов'язаних проблем [1, с. 31] тощо. Вважаємо за доцільне розглядати державну політику, перш за все, як узгоджену та цілеспрямовану діяльність органів державної влади у певній сфері, яка може здійснюватися як безпосередньо, так і опосередковано.

Туристична сфера є дуже перспективною, однак вона дуже швидко змінюється, оскільки з кожним роком констатуємо появу все нових і нових

видів туризму, що відповідно потребує належного правового регулювання, успішної і ефективної реалізації прийнятих законодавчих актів на практиці. Саме тому туристична політика має характеризуватися динамізмом і постійним розвитком, оскільки політика у даній сфері має врегульовувати все нові й нові відносини, які виникають.

Таким чином, з одного боку, констатуємо певну мінливість, швидкоплинність туристичної сфери, а з іншого – подальше закріплення та розвиток тих видів туризму, які існують вже давно.

Пропонуємо при визначенні державної туристичної політики наголошувати на тому, це єдина, цілісна, взаємоузгоджена система методів, способів і засобів соціально-економічного, правового, зовнішньополітичного, культурного та іншого характеру, яка здійснюється органами публічної адміністрації як безпосередньо, так і опосередковано, з метою ефективного регулювання туристичної діяльності.

Однак, визначаючи термін «державна туристична політика», слід наголосити на тому, що така політика може здійснюватися у багатьох аспектах. Це залежить від рівня, на якому вона здійснюється і реалізується. Так, можна розрізняти державну туристичну політику, регіональну і туристичну політику окремих підприємств, які займаються туризмом, і в кожному з цих випадків туристична політика буде характеризуватися своїми особливостями.

Державна туристична політика – це політика органів державної влади, яка повинна охоплювати всі ті явища та процеси, які відбуваються у всій державі, ефективно їх регулювати, а також враховувати можливу їх динаміку. Регіональна туристична політика – це політика органів державної влади, яка, з одного боку, повинна ґрунтуватися та відповідати всім вимогам державної туристичної політики, а з іншого – враховувати певні культурні, демографічні, історичні, географічні особливості певного регіону, у якому вона реалізовується. В. Черниш розглядає туристичну політику як систему методів, впливів і заходів соціально-економічного, правового, зовнішньополітичного, культурного та іншого характеру, яка здійснюється парламентами, урядами, державними і приватними організаціями, асоціаціями і закладами, що відповідають за туристичну діяльність, з метою регулювання і координації туристичної галузі, створення умов для розвитку туризму [3, с. 84].

Держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності. Реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом: визначення і реалізації основних напрямів державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму; визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорони; спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму; визначення основ безпеки туризму; нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян); ліцензування в галузі туризму, стандартизації і сертифікації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення

туристичного супроводу; організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму; визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму; участі в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму [2].

Оскільки туристична політика є складовою державної політики, вона реалізується на всій території України, але переважно на рівні окремих регіонів з метою розв'язання соціально-економічних суперечностей між розвитком економіки регіону і туризму в ньому. Основними напрямками державної політики в галузі туризму є захист прав туристів, інтересів виробників вітчизняного туристичного продукту і підтримка внутрішнього і в'їзного (іноземного) туризму.

Література:

1. Малига В. Стратегія як основа реалізації державної регуляторної політики. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Вип. 61. С. 30-36.
2. Маркіна І.А., Черниш І.В. Концептуальні засади антикризової державної політики у туристичній галузі. *Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки*. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_66 (дата звернення: 13.11.2022)
3. Черниш І.В. Вплив державної політики на розвиток туристичної галузі. *Економіка Крима*. 2013. № 1. С. 82-87.
4. Шарий В.І. Проблеми реалізації державної політики України органами місцевого самоврядування. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 31. С. 359-364.

УДК 336.22

Черновол Олена

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА»

Податкова політика будь-якої країни є одним з головних інструментів впливу на фінансову діяльність держави в цілому та на економічну стабільність зокрема. Податкова політика тісно пов'язана з виконанням державою покладених на нею обов'язків, зокрема у таких сферах як: формування податкової системи, стимулювання або дестимулювання інвестиційної діяльності та створення адекватного середовища для ведення бізнесу, розподіл та перерозподіл доходів між усіма верствами населення і багато іншого. Низький рівень розробки податкової політики, її непрозорість, незрозумілість, складність застосування в результаті можуть призвести до фінансової нестабільності або економічної кризи країни. Податкова політика явище складне і багатогранне і впливає на всі сфери соціально-економічного функціонування держави (формування бюджету, ціноутворення, грошово-

кредитна політика). Саме з цим і пов'язана така різноманітність думок щодо сутності її визначення серед науковців. Саме цим і визначається актуальність обраної теми дослідження.

Грунтовні дослідження даної тематики зроблені А. Крисоватим у його роботі «Податкова політика України: концептуальні засади теорії та практики [1]. Також вивченням питань визначення податкової політики та принципів реалізації займалися такі вітчизняні вчені, як В. Андрушенко, О. Василик, Ю. Іванов, Я. Литвиненко, П. Мельник, В. Опарін, А. Поддєрьогін, Г. П'ятаченко, Л. Сидельнікова, А. Соколовська, Л. Тарангул, В. Федосов, С. Юрій. У закордонній літературі дослідження питань податкової політики відображено у працях таких науковців, як Ш. Бланкарт, А. Вагнер, А. Зіденберг, Дж. Кейнс, А. Лаффер, Л. Лебедева, І. Майбуров, У. Петті, Т. Позняков, В. Пушкарьова, Д. Рікардо, А. Сміт, Дж. Стігліц. Серед авторів публікацій останніх років по даному питанню варто зазначити таких, як Л. Касьяненко, А. Марущак, У. Олексій, В. Рижов, В. Стукаленко, В. Чайка [2, 3, 4].

Метою є дослідження теоретичних і методологічних основ визначення терміну «податкова політика», а також представлення авторського бачення даного поняття.

Термін «податкова політика» – один з найпоширеніших і таких, що часто використовується у багатьох сферах економічної науки. Незважаючи на це, у вітчизняному законодавстві відсутнє офіційне трактування даного поняття. Трактують поняття «податкова політика» в літературних джерелах існує чимало.

На підставі проведених досліджень різних підходів до визначення терміну «податкова політика» можна зробити такі висновки: податкова політика здійснюється виключно державою (державними органами управління) у сфері оподаткування; податкова політика регулює податкові відносини за допомогою різних заходів: економічних, правових, організаційних, соціальних, контрольно-адміністративних; головна спрямованість податкової політики – це забезпечення податкових надходжень; незважаючи на свою фіскальну спрямованість податкова політика повинна забезпечувати та стимулювати економічне зростання; податкова політика повинна забезпечувати взаємодію між державою та господарюючими суб'єктами; податкова політика є одним з елементів загальної фінансової (економічної) політики держави як в короткостроковій так і в довгостроковій перспективі; реалізація податкової політики здійснюється в межах податкової системи держави за допомогою її елементів; податкова політика регламентується виключно законами держави.

Отже, на наш погляд, при визначенні поняття податкової політики та його характеристики необхідно враховувати наступні фактори:

- діяльність держави у сфері оподаткування є однією з основних складових економічної політики в цілому;
- результатом проведення державної податкової політики повинно бути задоволення інтересів обох сторін: з одного боку – держави, що полягає у формуванні бюджетів різних рівнів для забезпечення соціально-

економічного розвитку країни, з іншого боку – всіх членів суспільства (громадян) для фактичної реалізації своїх прав і свобод наданих їм державою;

- на всіх етапах здійснення державної податкової політики завжди існує ймовірність конфлікту інтересів сторін, оскільки заходи держави у сфері податків обумовлюються соціально-економічним устроєм суспільства, соціально-економічними групами при владі;
- наслідки реалізації податкової політики суттєво впливають на загальний розвиток національної економіки і мають соціально-економічний ефект.

Таким чином, податкова політика – це діяльність держави у сфері оподаткування, яка за допомогою економічних, організаційних, правових та соціальних важелів впливу здійснює цю діяльність і в результаті забезпечує надходження податків до централізованих грошових ресурсів держави і регулює економічне зростання за допомогою елементів податкової системи.

Література:

1. Крисоватий А.І. Податкова політика України: концептуальні засади теорії та практики : дис. ... д-ра екон. наук : 08.04.01. Тернопіль: ТДЕУ, 2006. 437 с.
2. Марущак А., Олексій У. Науково-нормативні підходи до визначення податкової політики. *Юридичний вісник*. 2021. №. 1. С. 101-107.
3. Рижов В.В. Податкова політика та фіскальна політика: етимологія понять. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції*. К.: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2020. С. 199-201
4. Стукаленко В.А. Підходи до визначення категорії «податкова політика». *Проблемні аспекти функціонування фінансової системи України в умовах дестабілізаційних процесів*. 2018. С. 56.

УДК 657

Черновол Олена

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Красін Владислав

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ЗВІТНОСТІ НЕКОМЕРЦІЙНИМИ КОМУНАЛЬНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ – ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Охорона здоров'я є сферою, яка традиційно в Україні фінансувалась за рахунок бюджету. В умовах ринкових відносин з метою забезпечення конкурентоспроможності та підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів розроблено та реалізовано стратегію реформування системи охорони здоров'я. У результаті цієї трансформації на базі бюджетних

закладів охорони здоров'я було створено комунальні некомерційні підприємства. Це обумовило і трансформацію моделі інформаційного забезпечення управління, зокрема в частині фінансового обліку та звітності. Модель фінансового обліку – це модель формування фінансового результату. Відповідно необхідно враховувати специфіку некомерційних підприємств, що посилюється невідповідністю поняття фінансовий результат співвідносно до таких суб'єктів управління як некомерційні (неприбуткові). Також, мають особливості процеси формування фінансових результатів у сфері охорони здоров'я, що обумовлено значними обсягами цільового фінансування і його безпосереднього впливу на фінансові результати [5].

Особливістю неприбуткових підприємств є те, що при їх створенні отримання прибутку не є метою. Це безпосередньо відноситься і до некомерційних підприємств, що створені у результаті трансформування бюджетних медичних закладів. Проте, це не суперечить можливості спрямування діяльності на досягнення позитивного фінансового результату. Специфіка полягає у тому, що на відміну від підприємницьких комерційних структур цей фінансовий результат не розподіляється на дивіденди та може використовуватись лише як джерело розширення діяльності та більш ефективного надання послуг, зокрема медичних. «Неприбутковий» статус залишається за знов створеними некомерційними підприємствами у сфері охорони здоров'я за податковим аспектом. Такі некомерційні підприємства не є платниками податку на прибуток.

Особливості функціонування некомерційних комунальних підприємств – закладів охорони здоров'я полягають у тому, що вони є підприємствами, метою створення яких є надання медичних послуг, а не отримання прибутку. Їх діяльність здійснюється відповідно до фінансового плану засновників, основним замовником послуг є Національна служба здоров'я України (НСЗУ) та значним джерелом фінансування є цільове. Проте, ці підприємства надають платні послуги.

Особливістю фінансування некомерційних комунальних підприємств – закладів охорони здоров'я є те, що у складі їх фінансування значна частка припадає на цільове. Більшість некомерційних комунальних підприємств – закладів охорони здоров'я, як суб'єкти малого підприємництва, складають Звіт про фінансовий результат (сукупний дохід) відповідно до вимог НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» [3]. За показниками фінансової звітності з формування фінансового результату, складеної на загальних засадах, не спостерігається відповідність доходів та витрат від цільового фінансування. Це, на нашу думку, погіршує аналітичні якості фінансової звітності.

Надзвичайно важливим завданням при формуванні звітності некомерційними комунальними підприємствами – закладами охорони здоров'я є побудова якісної системи документообrotу. Побудова раціональної системи документообrotу в широкому розумінні цього завдання пов'язана як із вибором найкоротших шляхів просування первинної документації від місця її створення до місць опрацювання, так і з визначенням змісту й центрів використання результатної інформації та зі встановленням найкоротших шляхів

передачі результативної інформації до центрів її використання [4].

З метою забезпечення прозорості облікової інформації та представлення інформації на вимогу суб'єктів, що надають гуманітарну допомогу, є доцільним поглибити аналітику як в частині обліку доходів так і витрат цільового фінансування за кожним суб'єктом та напрямом. Левицька С.О. зазначає, що для підвищення ефективності діяльності неприбуткових організацій необхідно уніфікувати методи визнання доходів і витрат у формах фінансової та податкової звітності [1].

Формування і подання звітності про доходи, витрати та фінансовий результат некомерційними комунальними підприємствами – закладами охорони здоров'я пов'язано із низкою організаційних проблем, які обумовлені невідповідністю формату фінансової звітності, що складається згідно вимог НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» та формату відомчої звітності алгоритм формування та контролю якої ґрунтується на форматі фінансової звітності за НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2]. Крім того, мають місце організаційні та методичні проблеми, які обумовлені не відповідністю алгоритму контролю (валідації) в автоматизованому режимі методологічним засадам формування інформації за вимогами облікових стандартів.

У цілому запровадження відомчої звітності та перманентного контролю формування її показників некомерційними комунальними підприємствами – закладами охорони здоров'я має позитивний ефект, проте потребує розв'язання деяких організаційних неузгодженостей, також залишається проблема усунення методичних похибок.

Література:

1. Левицька С.О. Облік, контроль та аналіз діяльності непідприємницьких організацій : автореферат дис... д-ра екон. наук : 08.06.04. Київ. нац. екон. ун-т., Київ, 2005. 28 с.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 23.10.2022)
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» : Наказ М-ва фінансів України від 25 лют. 2000 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (дата звернення: 24.10.2022)
4. Пугаченко О.Б. Організаційні проблеми та можливості поглиблення взаємозв'язку функції обліку з іншими функціями управління процесами сфери матеріального забезпечення. *Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки*. 2010. № 3 (53). Ч. 2. С. 218-222
5. Савченко В.М., Юрченко О.В., Кононенко Л.В. Зміна облікової парадигми та її вплив на перспективи формування моделі обліку діяльності некомерційних комунальних підприємств – закладів охорони здоров'я в умовах глобалізації. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. 2021. № 172. С. 81-86. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/946> (дата звернення: 24.10.2022)

УДК 657

*Черновол Олена*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування*Малишко Інна*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ОПЛАТИ ПРАЦІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Винагорода працівників, яку вони отримують у результаті реалізації своєї здатності до праці, відіграє основну роль у формуванні належних умов для відтворення робочої сили, розвитку працівників, створення гідних умов життя для громадян суспільства. Від розміру винагороди залежить якість життя, рівень матеріального добробуту найманих працівників і членів їх родин. Розмір винагороди визначає можливості людини задовольняти різноманітні потреби, підвищувати свій інтелектуальний, професійний і культурний рівні, підтримувати здоров'я й працездатність, що, безсумнівно, є пріоритетом з погляду реалізації концепції гідної праці. Проте, сьогодні деформації в оплаті праці досягли таких масштабів і глибини, що вона фактично перетворилась у різновид соціальної «допомоги» [3].

У сучасних умовах оплата праці сприймається працівником не лише як відшкодування фізичних і розумових затрат, часу, енергії, інтелектуальних здібностей на виконання певних обов'язків і завдань, досягнення корпоративних цілей, а й як свідчення його важливості для підприємства. Це своєю чергою впливає на самооцінку працівника, на його соціальний статус. Таким чином, заробітна плата стає критерієм особистісної та професійної самореалізації працівника, успіху, визнання й схвалення результатів і досягнень керівництвом і власником, роботодавцем підприємства [4]. Наразі суб'єкти підприємницької діяльності змушені вступати у конкурентну боротьбу за якісний та ефективний працюючий персонал [2], а тому, оплата праці стає надважливим чинником, а її облік одним з ключових елементів побудови дієвої системи бухгалтерського обліку на підприємстві.

В умовах трансформації економіки, посилення конкурентної боротьби підприємств, виникає необхідність постійного пошуку шляхів удосконалення формування достовірної та оперативної облікової інформації, у тому числі щодо оплати праці. В сучасних умовах розвитку України облік оплати праці підприємств повинен стати не лише засобом дотримання вимог чинного законодавства, а й джерелом надійної інформації для подальшого контролю. Нарахована заробітна плата працівникам підприємства має залежати безпосередньо від результатів праці та водночас впливати на її показники, стимулювати розвиток виробництва, ефективність роботи, підвищення кількісних і якісних показників праці. В цьому аспекті важливу роль відіграє

інтегрована система обліку, яка об'єднує інформаційні ресурси всіх видів обліку з використанням інструментів бюджетування, аналізу і контролю, що є досить складним продуктом [1]. Проте, на сьогодні на більшості вітчизняних підприємств спостерігається незадовільний стан облікової інформації з праці та її оплати. Це обумовлює необхідність організації інтегрованого обліку.

Системність інтегрованого обліку передбачає єдність принципів відображення облікової інформації, взаємозв'язок реєстрів обліку та внутрішньої інформації, узгодження даних обліку з системою управління, формування єдиної облікової політики. Інтегрована система забезпечує багаторівневий натурально-вартісний аналітичний облік у самих різних розрізах, де поряд з основними реквізитами містяться аналітичні рахунки і додаткові реквізити.

Одним із шляхів удосконалення обліку оплати праці є розширення діючого аналітичного обліку, адже його дані відіграють вирішальну роль в накопичуваній інформації про відпрацьований та невідпрацьований час, виконання норм працівниками, склад працівників, структуру фонду оплати праці. Інформацію щодо витрат на оплату праці є доцільним відображати за такими статтями калькуляції, як основна заробітна плата, додаткова заробітна плата, виплати соціального пакету, інші нарахування та виплати працівникам

Для побудови на підприємстві системи інтегрованого обліку є доцільним розробка робочого плану рахунків, який містить аналітику, яка є необхідною для формування звітної інформації; регламентування основних бухгалтерських записів (інформація повинна відображатися на виокремлених аналітичних рахунках відповідно до їх економічного змісту); розроблення процедури трансформації даних обліку з метою його інтеграції. Інтегрована система обліку, яка об'єднує інформаційні ресурси всіх видів обліку є найбільш ефективною при використанні інструментів бюджетування, аналізу і контролю, що дозволяють формувати інноваційний інформаційний продукт для управління фондом оплати праці, виплатами соціального пакету та розрахунками з працівниками.

Література:

1. Долюк А.В. Бухгалтерський облік і контроль оплати праці та її стимулювання. Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09. Поліськ. нац. ун-т. Тернопіль, 2021. 21 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41797/1/aref-doljuk-na-sait.pdf> (дата звернення: 28.10.2022)
2. Пугаченко О.Б., Пуліковська Ю.О. Визначення терміну «кадровий аудит». *Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України: матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 14 квітня 2020 р.* Кропивницький, 2020. С. 297-299.
3. Саловська Л.В. Регулювання рівня доходів сільського населення: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01. Ін-т аграр. економіки УААН. К., 2003. 21 с. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=...92.\\$](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=...92.$) (дата звернення: 28.10.2022)
4. Цимбалюк С.О. Гідна оплата праці: теоретико-методологічні засади та механізм реалізації : монографія. К.: КНЕУ, 2019. 294 с.

УДК 331.5

Чуб Оксана

старший викладач кафедри соціоекономіки та управління персоналом,
начальник відділу сприяння працевлаштуванню «Перспектива»
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

Сновидович Ірина

асистент кафедри економіки та публічного управління
начальник відділу кар'єрного розвитку та співпраці з бізнесом
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ІННОВАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна підвищила ризики та невизначеності, створивши бар'єри для вільного руху факторів виробництва, у тому числі робочої сили, що призвело до руйнування інститутів ринку праці та їх ефективного функціонування. Проблеми в економіці у поєднанні зі значними внутрішніми переміщеннями та потоками біженців, призводять до масштабних втрат у сфері зайнятості та доходів. Зростання рівня безробіття, соціальне відчуження, гендерна нерівність, дискримінація на робочому місці, зокрема щодо молоді, поширення бідності – є головними негативними соціальними наслідками війни.

За час війни бізнес та ринок праці в Україні пережив кілька еволюційних етапів своєї діяльності в нових умовах воєнного стану. Наприкінці лютого та березні 2022 р. активність на ринку праці різко скоротилась, у країні закрилося багато суб'єктів бізнесу і люди масово втратили роботу. Перемістити весь колектив або частину персоналу у безпечні регіони чи інші країни та продовжити роботу змогли лише окремі компанії. Переважно це були представники ІТ-сектору [2].

За підсумками минулого року, українська ІТ-галузь, в яку залучені 285 тисяч людей, принесла економіці країни 6,9 млрд доларів експортної виручки, показавши шалене зростання у 38% у порівнянні з 2020 роком. За підсумками двох кварталів 2022 року це вже понад 3 млрд. А прогнозована експортна виручка за підсумками 2022 року може становити від 7,2 до 8,5 млрд доларів за різних сценаріїв [4].

З України під час війни виїхали до 20% від усіх працівників галузі, що складає приблизно 57 тисяч людей, з яких більшість – 64% – жінки. Обсяг людського капіталу галузі в Україні становить 228 тисяч людей [4].

Сфера ІТ виявилася і найбільш стійкою у розрізі вакансій, оскільки є міжнародно орієнтованою. Водночас, під скорочення все ж потрапили спеціалісти ІТ, які працювали на підприємствах інших секторів економіки. Оптимізуючи витрати та намагаючись утримати основний склад працівників, які відповідають за операційну діяльність, ті, хто відповідав за стратегічні процеси, запровадження та розробку нових проектів, - також підпали під

скорочення [2].

Треба зазначити про програми для студентів та викладачів ЗВО від ІТ-бізнесу, що безумовно сприяє підвищенню якості освіти та формуванню практичних навичок майбутніх фахівців. У літній період 2022 року таких курсів та програм стало значно більше від різних провідних ІТ-компаній.

Як приклад, можна навести курс «Створення та розвиток ІТ-продуктів». Це віртуальний курс-стажування від Genesis для детального знайомства з особливостями продуктової ІТ-компанії, інноваційною професією та бізнес-складовою створення успішних цифрових продуктів. Курс розроблено громадською організацією «Product IT Foundation for Education» та кофаундинговою ІТ-компанією Genesis у співпраці зі студією онлайн-освіти EdEra за підтримки Міністерства освіти і науки України та Міністерства цифрової трансформації України. У партнерстві з Київською школою економіки та інвестиційним фондом Horizon Capital. Процеси роботи, структура команди та дані, ілюстровані в тестових завданнях курсу, спрощені у навчальних цілях і не стосуються реальних продуктів Genesis. Впровадження програми в навчальний процес університетів відбувалась через навчання та тестування платформи викладачами в літній період з подальшою імплементацією в свої навчальні дисципліни як профільних так і непрофільних освітніх програм. Наразі вже є перші результати проходження курсу студентами різних ЗВО України та схвальні відгуки.

Аналітичні звіти інших сфер бізнесу теж відзначають, що навчання молоді сприятиме розвитку економіки країни та світу. Серед навичок майбутнього виділяють: готовність постійно пристосовуватись або інакше адаптивність; взаємодіяти з оточуючими, при цьому залишаючись вірними собі і своїм ідеалам; навчання впродовж життя й зміна способів мислення.

Попри глобальний вплив автоматизації і штучного інтелекту на всі сфери бізнесу і його учасників – жодне автоматизоване робоче середовище не зможе обійтися без участі людини [1]. Проте, непотрібно бути науковцем-футурологом, щоб прогнозувати зміни, які на нас чекають у найближчому майбутньому. Адже, у країні війна, економіка працює на виживання, чимало підприємств і компаній припинили свою роботу, скорочується штат працівників, зростає кількість внутрішньо-переміщених осіб, які у пошуках роботи, ВВП країни падає. Проте, кожен з нас також може докластися і допомагати, пам'ятаючи, що «Patriae decori civibus educandis» - освічені громадяни є окрасою батьківщини. Постійне навчання та цифрові навички, на нашу думку, можуть допомогти молодим фахівцям бути ефективними у час змін [3].

Головною освітньою подією року став саміт «Transforming Education Summit» в Нью-Йорку, де були представники України і вперше з трибуни лунала українська мова. Основними векторами розвитку освіти були проголошені: інклюзивність та доступність освіти; освіта навичок для життя й освіта впродовж життя; роль вчителів та викладачів як фундаменту освітньої системи; цифрове навчання та цифрове викладання.

З огляду на вищезазначене можемо зробити висновок, що в умовах війни

саме через згуртованість і співпрацю освіти та бізнесу можна створювати інноваційні продукти й навіть інноваційну взаємодію. З одного боку освітній фронт показує незламність та продовжує навчання в змішаному та віддаленому форматі за допомогою різноманітних цифрових платформ. З іншого боку бізнес демонструє адаптивність до нових викликів та стратегічне бачення у створенні можливостей для практико-орієнтованого навчання молоді.

Література:

1. Майбутнє ринку праці – РwC. URL: <https://cutt.ly/eNMnANo> (дата звернення: 06.11.2022)
2. Пищуліна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Аналітична записка. URL: <https://cutt.ly/mNMncst> (дата звернення: 06.11.2022)
3. Сновидович І.Г., Юринець З.В. Цифрові навички як чинник професійного розвитку. *Соціоекономіка та менеджмент: стан, тенденції, управлінські рішення* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Київ, 11 трав. 2022 р.) : у 2-х ч. К.: КНЕУ, 2022. Ч. 1. С. 170-173. URL: <https://cutt.ly/XNMLj8G> (дата звернення: 06.11.2022)
4. Чи будуть в Україні айтивців після війни? URL: <https://cutt.ly/INMnjqd> (дата звернення: 06.11.2022)

УДК 658.6

Чумаченко Ольга

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри економіки та підприємництва

Дегрик Ігор

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В умовах конкуренції безумовно важливим для розвитку підприємства є займання та утримання міцних позицій на ринку. Високоефективний маркетинг – одна з важливих складових потенціалу конкурентоспроможності. Із розвитком цифрових технологій почав набирати популярності інтернет-маркетинг, а також digital-маркетинг. Водночас ефективні в минулому способи маркетингу, такі як рекламні банери, оголошення в газетах і на зупинках перестали працювати.

Важливим завданням компанії є формування позитивної репутації в очах клієнтів. Оскільки шахрайство в інтернеті досить поширене, клієнти не вірять тому, що розміщується на сайтах, постійно транслюється в соціальних мережах. Замовник хоче отримати достовірну інформацію про потрібні товари і послуги, які його зацікавили, від тих, кого вже встигли обслужити в цій компанії – від

справжніх клієнтів. Відгуки клієнтів на просторах інтернету допомагають зрозуміти, чи якісний товар.

Практика показує, що як би якісно не вела бізнес компанія, випускаючи хорошу продукцію, знайдуться люди, які залишать негативний відгук. Часто 99% всіх споживачів, задоволених якістю послуг, ввічливістю і компетентністю персоналу – не залишають відгук, тому що їх і так все влаштувало, а один незадоволений, обов'язково залишить. Так, репутація компанії внаслідок декількох негативних відгуків в інтернеті може опинитися під серйозною загрозою не залежно від того, як довго в цілому працює відмінно, обслуговуючи величезну кількість людей і інших компаній. Тому сьогодні великі компанії наймають цілі штати, які постійно відстежують відгуки клієнтів і працюють з ними в режимі реального часу.

Від рівня позитивної репутації і, відповідно, довіри на сьогоднішній день, залежить кількість заявок, що надійдуть в компанію і, відповідно, кількість клієнтів. Компанії, які активно працюють з відгуками клієнтів на пошукових сайтах, отримують суттєві переваги в позиції пошукових систем. Тому на сьогодні так актуально стало використовувати дані ресурси на благо компанії, вести акаунти на цих ресурсах, відповідати клієнтам, створювати преміум-акаунти, які збільшать кількість заявок з даних ресурсів у рази.

Також важливим на сьогодні є збільшення вхідних запитів і продажів за допомогою соціальних мереж. Для цього необхідно: правильно вести соціальні мережі, розміщувати пости, покращувати якість контенту, ефективно взаємодіяти з клієнтами, підвищувати кількість вхідних заявок, збільшувати число підписників. Тренд сучасного світу – постійний ріст кількості отриманої людиною інформації. Тому так важливо знайти спосіб найефективніше доводити до клієнтів потрібну інформацію за найменший період часу.

Такі ресурси як Flamp, Яндекс, Карти та Google Maps можуть суттєво вплинути на створення позитивної репутації, не залежно від того в якій галузі працює підприємство. Багато хто орієнтується на такі сервіси, щоб на основі відгуків і діалогів сформувані власну думку, чи варто працювати, купувати, обслуговуватися в певній компанії. Особливості роботи із вказаними інтернет-ресурсами такі:

- кожен відгук клієнтів повинен отримати відповідь з боку компанії не тільки з поваги, але й як прояв турботи про інтереси клієнта. Інші користувачі мережі зможуть оцінити швидкість реагування та орієнтованість на клієнта;
- чим вищий рейтинг на даних ресурсах (середній бал), тим вищі шанси отримати клієнтів. Тому потрібно щоб задоволені клієнти обов'язково написали про компанію і рекомендували її іншим. Найбільш ефективний спосіб – запропонувати клієнтам знижку чи бонус за відгук;
- компанія з високим рейтингом і активністю на даних ресурсах частіше відображається в пошуку. Відповідно, більше людей дізнаються про товари компанії, і збільшиться кількість заявок з сайтів;

- необхідно працювати з негативними відгуками, тобто максимально підняти середній бал, «обнулити» негатив, грамотно управляти репутацією компанії.

Будь-який бізнес будується на тому, щоб ефективно задовольнити потреби клієнта. І вплив споживача не закінчується на народженні ідеї продукту.

Не всі негативні відгуки необ'єктивні та упереджені. Якщо їх проаналізувати і виявити конструктивні зауваження, то це дозволить удосконалити продукт і поліпшити роботу компанії в цілому. Це безцінна інформація для подальшого розвитку компанії. Важливо, що ініціатором цього процесу поліпшення і розвитку виступає клієнт. Саме відгуки можуть дати думку людей, які оцінюють компанію ззовні, оскільки співробітники звикли дивитися на діяльність компанії виключно зсередини. Значні кошти потрібні для побудови внутрішніх структур, які аналізують ринок, роблять прогнози попиту і затребуваності тих або інших видів продукції, побудова механізму роботи з клієнтом.

При відсутності таких коштів на допомогу приходять клієнт, який не бере гроші за розвиток компанії, вказує що вдосконалити в надлишку, допомагає удосконалювати продукт. В умовах жорсткої конкуренції, це може стати вирішальним на користь компанії і вибору її з боку клієнта. Досвід підприємців підказує, що навіть якщо створити унікальний продукт, але його не розвивати, через певний час аналоги та замітники витіснять з ринку початковий продукт. Світ швидко змінюється, і неухважність до зворотного зв'язку з боку клієнтів приведе до відставання компанії і втрати позицій в конкурентній боротьбі.

Тісний зворотний зв'язок з клієнтом, своєчасна відповідь на потреби ринку, що постійно змінюються, роблять компанію розвиненішою. Що значною мірою впливає на фінансову результативність і авторитет компанії в цілому.

Оскільки запити клієнта постійно змінюються, клієнт може запропонувати ідею абсолютно нового продукту. В процесі реалізації потреб клієнта виникатимуть різні варіанти рішень, у тому числі і створення нового продукту, який може бути своєчасно введений на ринок. Часто люди у пошуках продукту питають порад у знайомих, хто вже стикався з подібною потребою. Саме тому в більшості фірм, що розвиваються, прагнуть обслужити клієнта так, щоб у нього було бажання розповісти про її діяльність і продукцію іншим людям саме в позитивному світлі.

Клієнт є головним носієм інформації про діяльність і роботу компанії. Клієнт приносить прибуток і приводить нових клієнтів, які також стають прихильниками якщо їх обслужили якісно. Успішний контакт з покупцями забезпечує високі показники продажів і розвиток бізнесу.

Література:

1. Бакшт К. А. Построение бизнеса услуг с “нуля” до доминирования на рынке. СПб.: Питер, 2012. 496 с.
2. Кавун С.В., Пилипенко А.А., Ріпка Д.О. Економічна та інформаційна безпека підприємств у системі консолідованої інформації : навчальний посібник. Х.: Вид. ХНЕУ, 2013. 364 с.

3. Лупак Р.Л., Васильців Т.Г. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб. Львів: Видавництво ЛКА, 2016. 484 с.
4. Хаксевер К., Рендер Б., Рассел Р., Мердик Р. Управление и организация в сфере услуг, 2-е изд. ; Пер. с англ. под ред. В.В. Кулибановой. СПб.: Питер, 2002. 752 с.

УДК 631.1

Шалімов Володимир

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СТРАТЕГІЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕХНІКИ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ЇХ РОЗВИТКУ ТА РОЛЬ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Потенціал аграрного сектору України є значним, оскільки Україна перебуває в п'ятірці світових лідерів за експортом сільськогосподарських культур. У 2022 році зросли ризики та загрози для аграрного сектора, серед яких виділяються такі: неможливість проведення польових робіт на усій території, блокування експорту сільськогосподарської продукції морським напрямом, руйнування інфраструктури виробництва, перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, погіршення забезпеченості сільськогосподарських підприємств матеріально-технічними засобами [1]. Водночас повністю погоджуємося з необхідністю формування стратегічного бачення майбутнього розвитку як сільського господарства в цілому, так і кожного окремого сільськогосподарського підприємства. Розробка фінансової стратегії та її окремих компонентів є важливим чинником забезпечення стабільного розвитку окремого суб'єкта, а для сільськогосподарських підприємств (як великих агропромислових підприємств, так і дрібних фермерських господарств) особливого значення завжди мала стратегія відновлення сільськогосподарської техніки, враховуючи її вартість та умови використання. В контексті цього важливим є оптимальна та раціональна амортизаційна політика.

Підприємства самостійно здійснюють вибір методу нарахування амортизації по основним засобам, виходячи із певних рішень управління та способу отримання економічних вигод від використання певного об'єкту. При придбанні та подальшій експлуатації основних засобів приймаються три основних рішення, кожне з яких певним чином віддзеркалюється при організації амортизаційної політики: 1) рішення щодо строку корисного використання об'єкту визначає строк його амортизації; 2) рішення щодо способу його використання має вирішальний вплив на вибір саме методу нарахування амортизації; 3) рішення щодо порядку використання об'єкту після

закінчення встановленого строку визначає рівень його ліквідаційної вартості. Виходячи з цього, розробка моделі раціонального використання техніки та амортизаційної політики повинна включати в себе три етапи: I етап – оцінка ефективності техніки та інтенсивності її заміни; II етап – визначення оптимального строку служби та строку амортизації; III етап – вибір методу нарахування амортизації.

Одним з найбільш складних питань при виборі методу нарахування амортизації є порядок визначення строку служби об'єкту основних засобів. При плануванні діяльності підприємств дуже важливо об'єктивно і достовірно оцінювати техніко-економічні параметри машин, оскільки їх ефективність значно змінюється з роками і ще в більшій мірі за весь термін служби. Оптимальний за критерієм мінімуму щодо витрат термін служби техніки і модернізації базових моделей відповідає моменту, коли річні експлуатаційні витрати, віднесені до відповідного корисного ефекту, дорівнюють середньому розміру корисного ефекту за весь період служби техніки. Подальша експлуатація з ремонтами, що поступово дорожчають, призводить до зниження продуктивності і росту собівартості проти мінімально можливої.

Оптимальний термін служби техніки може бути скоригований із використанням економічних критеріїв. При відомих середніх експлуатаційних витратах на одиницю устаткування і середньому віку технічного парку можна корегувати оптимальний термін служби або прогнозувати динаміку зміни витрат на обслуговування одиниці устаткування для наступного визначення оптимального терміну служби по мінімуму питомих приведених витрат з адекватною східчастою зміною амортизаційних відрахувань. Для нових видів техніки, щодо яких відсутні достатні експлуатаційні спостереження, варто практикувати побудову прогнозних регресивних залежностей між техніко-економічними і конструкційними характеристиками, наприклад, таких як маса, вартість, продуктивність, витрати запасних частин, кількість конструктивних елементів, трудомісткість технічного обслуговування і ремонту попередніх і подібних типів машин з урахуванням інтенсивного використання в перші роки експлуатації.

Враховуючи необхідність підвищення продуктивності та економічної ефективності складної дорогої техніки, наприклад, зерно-, буряко-, кормо- або кукурудзозбиральних машин, необхідно прагнути до високоінтенсивного її використання в перші роки служби з наступним зниженням навантажень, що може бути забезпечено використанням прискореного або кумулятивного методу нарахування амортизації. Для цих цілей, крім відповідної організації використання техніки, необхідно ввести більш ефективні норми диференційованих амортизаційних відрахувань, спрямовані на те, щоб диференціювати норми амортизації в залежності від фактичного виробітку техніки. Терміни амортизації в результаті такого підходу будуть визначатися за допомогою приведених економічних критеріїв, тобто тривалістю досягнення тієї залишкової вартості, при якій можна ще ефективно використовувати машини при відносно низьких навантаженнях.

Важливою умовою реалізуєміості оптимальної стратегії відновлення

техніки відповідно до розглянутих закономірностей її розвитку є ведення надійної системи обліку показників результативності виробництва для того, щоб своєчасно будувати відповідні моделі і надійно прогнозувати періоди вичерпання потенційних можливостей основних видів машин і тим самим управляти процесом підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. При цьому важливого значення набувають розробка науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо визначення класифікаційних груп основних засобів, методів і норм амортизації по них. Практика свідчить, що більшість бухгалтерів формально підходять до питань вибору методів нарахування амортизації, що в значній мірі обумовлено звичками та традиціями використовувати регламентовані норми та нормативи, а також відсутністю стимулів до свідомого використання раціональних методів амортизації.

Саме за допомогою викладених передумов є можливості для активізації чинника техніко-економічного розвитку технічної бази і прогресивних технологій як основи підвищення продуктивності праці й ефективності сільськогосподарського виробництва, забезпечення стійкості та адаптивності аграрного сектора в сучасних умовах.

Література:

1. Русан В.М. Особливості функціонування аграрного сектору економіки України в умовах війни. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/rusan.pdf> (дата звернення: 12.11.2022)

УДК: 35.078

Юрченко Крістіна

аспірант кафедри регіоналістики і туризму

Рвач Андрій

аспірант кафедри регіоналістики і туризму

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

Дослідження теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із реформуванням публічного управління на місцевому й, у тому числі на регіональному, рівнях має актуальність практично для будь-якої сучасної демократичної країни. Як показує багатий реформаторський досвід країни Європейського Союзу, особливо східноєвропейських, які протягом останніх десятиліть пройшли значний шлях від централізованих адміністративних систем управління до децентралізованих моделей організації публічної влади, основною ідеєю такої модернізації стало перенесення центру вирішення питань

місцевого значення на локальний й, у тому числі на регіональний рівень, що досягалося за рахунок оптимізації відносин між різними рівнями територіальної організації влади, особливо між органами місцевого самоврядування та місцевими державними органами виконавчої влади, створення дієвої системи адміністративних, фінансованих і економічних важелів функціонування інституцій місцевого самоврядування, послуги яких стали максимально наближеними по потреб місцевих громад.

У науковій літературі поняття модернізації традиційно розглядається як системний революційний процес, який охоплює все суспільство. Так, згідно з класичним підходом до змістовних характеристик модернізації за С. Хантингтоном, остання є комплексним процесом, що передбачає кардинальні соціальні зміни в усіх суспільних інститутах, відносинах, системах і структурах суспільства [1].

В українській дійсності під такими модернізаційними змінами вже протягом багатьох років розуміється проведення широкомасштабної адміністративної реформи. Традиційно під адміністративною реформою у вітчизняній фаховій літературі розуміється форма структурного впорядкування, удосконалення та розвитку системи органів державної влади як єдиного механізму держави, що утворився на основі інтеграції матеріальних, фінансових і людських ресурсів, підприємств, установ, організацій та відповідної їх взаємодії, заснованої на принципах розподілу влади в межах чинного законодавства, що забезпечує виконання завдань і функцій держави [4]. При цьому така реформа не може обмежуватися лише удосконаленням структури і повноважень державних органів виконавчої влади на центральному і місцевому рівнях, а зачіпає цілий комплекс перетворень у системи державного управління і місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою країни, розв'язуючи зокрема такі завдання:

- створення ефективної організації виконавчої влади як на центральному, так і на місцевому рівнях управління;
- формування сучасної системи місцевого самоврядування, спроможної вирішувати комплекс місцевих проблем та забезпечувати сталий розвиток територій, на яких вони утворені;
- запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання якісних і доступних публічних послуг на засадах відкритості та прозорості;
- організація професійної, політично нейтральної та відкритої публічної служби (державної служби та служби в органах місцевого самоврядування);
- створення сучасної системи підготовки та перепідготовки управлінських кадрів;
- запровадження раціонального адміністративно-територіального устрою [2].

Отже, під адміністративною реформою в Україні розуміється насамперед

реформа системи державного управління, але яка також створює сприятливі умови і для розвитку місцевого самоврядування, а своєю основною ціллю вона має наближення органів влади до потреб суспільства, місцевого населення та кожної людини. Тобто за своїм змістом адміністративна реформа є комплексом скоординованих заходів, спрямованих на суттєве підвищення рівня управління суспільним розвитком шляхом створення ефективного механізму державного управління, поліпшення правового, кадрового, фінансово-економічного і інформаційно-технічного забезпечення організації виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Однак для повного розуміння змісту адміністративної реформи на сучасному етапі розвитку політико-адміністративної системи необхідно звернутися до питання сутності поняття публічного управління. Якщо одразу відкинути спрощений та застарілий підхід ототожнення цього англomовного терміну (*public administration*) з державним управлінням, то у вітчизняній фаховій літературі існує щонайменше декілька підходів інтерпретації даного поняття.

Згідно з уявленням деяких вітчизняних науковців, публічне управління охоплює усю сукупність державних органів усіх гілок влади, а також систему органів місцевого самоврядування. На думку інших дослідників, поняття публічного управління розкривається через діяльність лише виконавчої гілки влади, адміністративного апарату, і виконавчих органів місцевого самоврядування [3]. Тобто з такої точки зору публічне управління виражається через роботу публічної адміністрації.

Аналіз теоретичних засад дослідження модернізації публічного управління дозволив уточнити сутнісний зміст цього поняття, а також понять і явищ тісно пов'язаних із цим процесом. Зокрема це стосується розуміння поняття публічного управління на регіональному рівні, котре в даному контексті визначено основним об'єктом модернізації політико-адміністративної системи країни. Обґрунтовано, що модернізацію публічного управління на регіональному рівні не можливо розглядати у відриві від інших складових адміністративної реформи (реформи системи публічного управління), зокрема конституційної, адміністративно-територіальної бюджетної, податкової, земельної реформ.

Література:

1. Безена І.М. Управління стратегічним розвитком громади: публічна влада й інститути громадянського суспільства в умовах децентралізації. *Право та державне управління. Збірник наукових праць*. 2020. № 1. Том 2. С. 223-229.
2. Безена І.М., Сиченко В.В., Рибкіна С.О. Механізми демократизації публічного управління і кар'єрний розвиток посадовців органів влади: регіональний аспект. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2 (25). С. 50-57.
3. Бигар Є.А., Линецький М.В. «Добре врядування» як дієвий інструмент демократизації публічного управління та запобігання корупції: підходи і алгоритми впровадження на місцевому рівні. *Наукові перспективи*. 2022. № 1 (19). С. 33-42.
4. Старикова Г. Демократизація публічного управління: регіональний аспект. *Аспекти публічного управління*. 2021. Том 9. № 5. С. 47-54.

УДК 657

*Юрченко Оксана*кандидат економічних наук
асистент кафедри аудиту, обліку та оподаткування*Бабінець Олег*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ПОДАТКОМ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Податки, які сплачують суб'єкти господарської діяльності, прямо або опосередковано впливають на фінансові результати підприємств, установ, на яких, згідно з діючими нормативними документами, покладено обов'язок сплачувати загальнодержавні та місцеві податки і збори. Тому неповне нарахування і сплата податків, несвоєчасне складання податкової звітності, помилки при організації обліку податкових платежів передбачають застосування фінансових санкцій, стягнення штрафів, нарахування і сплату пені з боку платників податків. У 2022 році в умовах воєнного стану особливо актуальною є роль адміністрування податкових платежів, як невід'ємної частини системи управління діяльністю підприємства та зберігання стабільності бюджету України.

Податки займають найбільшу частку у структурі доходів державного бюджету, що характеризує їх як фіскальний інструмент фінансової політики держави. Серед податкових надходжень державного бюджету України значну питому вагу займає податок на прибуток. Податок на прибуток є прямим податком яким оподатковують фінансовий результат юридичних осіб, що обрали загальну систему оподаткування. Податок на прибуток підприємств – загальнодержавний податок в Україні і відповідно до Податкового кодексу України платниками податку на прибуток є юридичні особи, що можуть бути резидентами та нерезидентами. Саме об'єктом їхнього оподаткування є прибуток, що визначається шляхом зменшення суми доходу на суму витрат діяльності, що підтверджено бухгалтерськими документами [3]. Податок на прибуток підприємства є одним із найпотужніших податкових важелів, що суттєво акумулює кошти до бюджету. Даний податок має дуже важливе фіскальне значення, чим відрізняється від аналогічних податків в економічно розвинених країнах.

Зважаючи на сучасний кризовий стан економіки України, під час відкритого вторгнення Російської Федерації в Україну (війну), нагальним постає питання як ніколи знайти розумний баланс, щоб підтримувати бізнес та водночас мати змогу забезпечувати всім необхідним і армію, і громадян України [2]. Усі війни в першу чергу є війнами економік. Тому економіка та бізнес мають працювати. За для цього держава має адаптувати податкове

навантаження і податкові правила до воєнних умов, для сприяння виживанню бізнесу в умовах війни.

Ряд підприємств, які провадили свою діяльність в регіонах, що наразі перебувають у зоні активних бойових, або припинили роботу, або знищені фізично, або працюють на неповну потужність та в надскладних умовах. Поряд з цим, суб'єкти господарювання, що знаходяться у відносно «спокійних» областях України також відчують на собі негативні наслідки війни, а саме: порушено технологічні ланцюжки та логістичні зв'язки, експортоорієнтовані підприємства позбавлені (повністю або частково) можливості постачання продукції (товарів) за кордон, втрачено значну частину ринків збуту всередині країни, накопичено залишки нереалізованої готової продукції на складах (у тому числі тієї, що швидко псується), мобілізація працівників (часто висококваліфікованих і затребуваних професій, замінити яких доволі складно), внутрішня і зовнішня міграція населення, порушення платіжного балансу та платоспроможності підприємств, а, наприклад, будівельна галузь взагалі припинила роботу тощо. Всі ці фактори мають негативний вплив на економіку країни в цілому, адже робота бізнесу забезпечує податкові надходження до бюджетів різних рівнів [6, с. 113-114].

Найперших змін в умовах воєнного стану зазнали процедури адміністрування, контролю та обліку платників податків. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [4] на період воєнного стану зупинено перебіг податкових строків, зокрема строків давності, передбачених ст. 102 ПК України. Таке саме зупинення податкових строків передбачено і п. 69.9 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України [3].

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків в період воєнного, надзвичайного стану» [5] передбачено новації щодо оподаткування податком на прибуток підприємств. Відповідно до нього до основних з них відноситься, що на період дії правового режиму воєнного неприбуткові організації зможуть надавати за рахунок своїх доходів благодійну допомогу стороннім особам, навіть якщо надання такої допомоги не передбачено їх статутними документами без загрози втрати статусу неприбутковості.

Для підприємств платників податку на прибуток, що тимчасово переходять на сплату єдиного податку третьої групи за ставкою 2% передбачено низку особливостей, а саме:

- надміру сплачена сума грошових зобов'язань з податку на прибуток підприємств, що існує на дату переходу на сплату єдиного податку за ставкою 2%, може бути зарахована у погашення грошових зобов'язань з цього податку, що виникатимуть після відновлення сплати податку на прибуток підприємств;
- авансові внески з податку на прибуток підприємств при виплаті дивідендів, що залишились неврахованими у зменшення нарахованої

суми податкового зобов'язання з цього податку на дату переходу на сплату єдиного податку за ставкою 2%, можуть бути враховані у зменшення такої суми після відновлення сплати податку на прибуток підприємств;

- у разі якщо платник, який протягом календарного року перейшов на сплату єдиного податку за ставкою два відсотки, у цьому ж році відновлює сплату податку на прибуток підприємств, то такий платник складає та подає податкову декларацію з податку на прибуток підприємств нарастаючим підсумком з початку такого календарного року;
- обсяг річного доходу від будь-якої діяльності платника податку на прибуток підприємств для цілей визначення вартісного критерію не застосування податкових різниць і можливості застосування виключно річного звітного періоду (40 млн грн) та вартісного критерію визначення контрольованих операцій для цілей трансфертного ціноутворення (150 млн грн) обчислюється за весь звітний рік, у тому числі з урахуванням доходів, отриманих за періоди такого року в яких такий платник податку перебував на сплаті єдиного податку за ставкою 2% [3; 5].

Таким чином, податок на прибуток є важливим як для підприємств, так і для держави, що обумовлює реалізацію фіскальної функції оподаткування при його стягненні. Сподіваємось, що тимчасові зміни у системі адміністрування, контролю та обліку платників податків в умовах воєнного стану не призведуть до погіршення реалізації цієї функції.

Слава Україні!

Література:

1. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/579955.html> (дата звернення: 12.11.2022)
2. Податки під час війни: що змінилося для бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211250_podatki-pd-chas-vyni-shcho-zmnilosya-dlya-bznesu (дата звернення: 13.11.2022)
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 12.11.2022)
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15 бер. 2022 р. № 2120-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 12.11.2022)
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків в період воєнного, надзвичайного стану : Закон України від 01 квіт. 2022 р. № 2173-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text> (дата звернення: 13.11.2022)
6. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Податкове стимулювання діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану в Україні. *Modern Technology and Innovative Technologies*. 2022. Issue № 20, part 2. P. 113-123. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/12127> (дата звернення: 12.11.2022)

Шановні колеги!

*Запрошуємо подавати наукові статті до збірника наукових праць «Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки», який включений до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень в галузі економічних наук. Збірник включений до міжнародних наукометричних баз: **Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Index Copernicus, Ulrich's Periodical Directory, ResearchBib (Akademic Resource Index), CrossRef.***

*«Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки»
ISSN 2663-1636 (Print) 2663-1644 (E)*

Вимоги до матеріалів розміщені на офіційному сайті збірнику:

<http://economics.kntu.kr.ua>

Dear colleges!

*Authors/researches are invited to submit research papers to the collection of scientific works. Collection is included to the international databases **Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Index Copernicus, Ulrich's Periodical Directory, ResearchBib (Akademic Resource Index), CrossRef.***

*«Central Ukrainian Scientific Bulletin. Economic Sciences»
ISSN 2663-1636 (Print) 2663-1644 (E)*

Requirements for materials are at the official website of the collection:

<http://economics.kntu.kr.ua>
